

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1918

1919

1920

[Faint, illegible handwriting]

[Faint, illegible handwriting]

[Faint, illegible handwriting]

84
11-60

2011

2003

ԱՂԷԲՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

ՏԻԿԻՆ ՄՈՆՍՈՐՕ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ Մ. ԹԱԹՈՒՂ, ԹՕՁԼԵԱՆՑ

ՏԵՐ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Գ. ԹՕՁԼԵԱՆՑ

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՁԳ. ՀԻՆՆԻՆՆՈՑԻ

)(1869)(

439

ՕԳՈՍՏՈՍ ԺԳԿԷ

ՅԵՄՍԻՅՈՅ ԼՈՒՍԻՍ ԿՍՏԱՆՍՅՈՒՆ

ՅԵՄՍԻՅՈՅ ԿԻՅԵՆ

ՅԵՄՍԻՅՈՅ ԿՍՏԱՆՍՅՈՒՆ

ԿՍՏԱՆՍՅՈՒՆ

ԿՍՏԱՆՍՅՈՒՆ

ԿՍՏԱՆՍՅՈՒՆ ԿՍՏԱՆՍՅՈՒՆ

(1868)

ՏԻԿԻՆ ՄՈՆՍՈՐՈ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա .

ՏԻԿԻՆ ՏԵ ՄԵՌԻՏՈՐԻ ԻՆՉ ԸԼԼԻԿԸ . — ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Տիանա նորէն խօսքը կտրեց , քանզի իր պատմութեան այս կէտին իրականը միտքը բերելով՝ կարծես ձայնը նուազիւ սկսաւ : Պիւտի խորին և կատարեալ ուշադրութեամբ մտիկ կընէր , և այժմէն անոր թշնամեաց դէմ մշտնջենաւոր ատելութիւն մը կզդար , ով որ ալ իլլային :

Վերջապէս՝ Տիանա դրոպանէն շիշ մը հանեց և հոտոտելով նորէն շարունակեց :

— Հազիւ թէ ցամաքը ելանք , եօթը ութը մարդ բովերնիս վազեցին : Ասոնք կոմսին մարդ իկն էին , որոնցմէ երկուքն ճանցայ , քանզի զիս Պօթէի դղեակը տանող մարդ իկը դեռ վրանիս չհասած՝ կառքերնիս վարող երկու ծառաներն էին : Ախտաաղէտ մը ձեռքը երկու ձի բռնած էր , մէկը կոմսին սէւ ձին էր և միւսն ալ ճերմակ երիվար մը ինծի համար : Կոմսը զիս երիվարը հեծցընելէն ետքը՝ ինքն ալ իր ձիուն վրայ ցատկեց :

Կեռթռիւտ ալ կոմսին ծառաներէն մէկուն ձիուն գաւաղը հեծաւ :

Այս ամեն բաները ընկնուս պէս՝ արշաւանք երթալ սկսանք :

Տեսայ որ կոմսը երիվարիս սանձէն բռնած էր և ըսի որ ես աղէկ ձի հեծնալ զիտնալուս պէտք չէ այս դպրութիւնն ընել :

բայց ինքը ինձի իմացուց որ իմ կենդանիս ստուերախիրա ըլլալով կրնար ճամբէն խտտորիկ և զիս իրմէն բաժնել :

Տասը վայրկեանի մը չափ գացին, յանկարծ կեռթռուտի ձայնը լսեցի որ զիս կը կանչէր : Ետիս գարձայ նայեցայ որ մեր խումբը երկուքի բաժնուած էր . չորս մարդ կողմնակի ճամբայէ մը կեռթռուտը առած անպառը կերթային, և կուռն տը Մոնսորո և ուրիշ չորս հոգի մի և նոյն ճամբէն ետեւէս կուգային :

— Կեռթռուտ, պուռայի . Պարոն, ինչո՞ւ կեռթռուտ հեռուերնիս չդար :

— Ս.սի անհրաժեշտ դդուշութիւն մ'է, բաւ ինձի կոմար . թէ որ ետեւնուս մարդ դայ, պէտք է որ երկու հետք ձգենք . պէտք է որ երկու կողմերէ կարենայ ըսուիլ որ մարդոցմէ յախշտակուած կին մը տեսնուած է : Ահա ան ատեն Պ . տ . Ան . ժու գուքը սխալ ճամբէ մը կերթայ, և մեր ետեւէն վազելու տեղ ազախնոյն ետեւէն կը վազէ :

Ս.ս պատասխանը լեւեղեա ճշմարիտ կերեւեր, բայց զիս դո՛՛հ չըբաւ . սակայն ի՞նչ ըսեմ, ի՞նչ ընեմ : Հաւաչեցի ու սպասեցի :

Կնայ որ կուսին դացած ճամբան ճիշդ Մեռիտորի գղեւ. կը կը հանէր, և ըստ որդ մը վերջը մեր այս ճամբայէն գղեւ. կը կրնայինք հասնիլ : Բայց երբ անտառին քառակուսի բեւրանը հասանք զոր լաւ կը ճանչէի, կուսը փոխանակ իմ հօրս տունը տանող ճամբէն երթալու՝ ձախ կողմը դարձաւ և հօրս գղեւակէն հեռուցնող ճամբէ մը ոկսաւ երթալ : Անմիջապէս պուռայի և երիվարին արագ ընթացքին չնայելով ձեռքս թամբին գունտին վրայ կը թնշուցամ երբ վար պիտի յատկէի, մեկէն կուսը՝ որ անշուշտ բոլոր շարժումներս կը գիտեր, զիս շուտ մը երիվարին վրայէն վերջընելով իր թամբին վրայ դըրբաւ : Երկուքս իր պատուութիւնը իմանալով անտառին մէջէն փոխաւ :

Կուսը այս գործողութիւնը անանկ շուտով կատարեց որ միայն ձայն մը հանելու ժամանակ ունեցայ :

Պ . տը Մոնսորո ձեռքը բերնիս վրայ դնելով
— Յրիորդ, բաւ ինձի, պատուոյս վրայ կերդնում որ ա. մեն բան ձեր հօրը հրամանաւը կրնեմ, ինչպէս որ մեր հիմա ընելիք առաջին հանգստեան ատենն ալ անոր փորձը պիտի տեսնէք . թէ որ այս փորձով դո՛՛հ չէք ըլլար, կամ ձեզի տա. ըակ ոստի կերեւայ դարձեալ պատուոյս վրայ կերդնում, որ ազատ էք :

— Բայց, Պարոն, ինձի բախը որ զիս հօրս տունը պիտի տանիք, պուռայի ձեռքը բերնիս վրայէն քաշելով և գլուխս ետիս ձգելով :

— Այո՛, ըսի, բայց ինձի հետ դալու սարակոյննիկ փա. ըստեւու համար էր, և եթէ վայրկեան մ'ալ տատանէիք, ինչպէս որ տեսար ալ, երեքնիս ալ կորտուած էինք : Հիմա նա. յինք, բաւ կուսը կայնելով, կուզէք պարոնին մահը, կու. ղէք ուղղակի ձեր անպատուութեանը դիմել . պատասխան մը տուէք, և ձեզի Մեռիտորի գղեւակը կը տանիմ :

— Ի՞նչ էր այն փորձ ըսածնիդ, կրնամ հասկընալ :

— Փորձ ըսածս, ահաւասիկ, բաւ կուսը . սանտանկը ա. ուէք և իշած առաջին օթեւաննիս կարդացէք զայն : Թէ որ նամակը կարդալնէդ վերջը դարձեալ գղեւակը երթայ ուղէք, ահա երրորդ անգամ պատուոյս վրայ կերդնում որ ազատ էք : Բայց եթէ ձեր հօրը հրամանները կը յարդէք, հաւաստի եմ որ չպիտի ուղէք հոն երթալ :

— Երթանք ուրեմն, Պարոն, և ի՞նչենք շուտով առաջին իշեւաննիս . վստն զի կը փութամ դիմաւ թէ ըսածնիդ ճշմա. րիտ է :

— Գիտցիք որ համարձակ հետս պիտի դար :

— Այո, համարձակ . բայց այնպիսի կերպով ինչպէս կրնայ ըլլալ երիտասարդ ազջիկ մը անունի վիճակի մը մէջ որ մէկ կողմէն իր հօրը մահը և իր անպատուութիւնը կը տեսնէ, և միւսէն՝ աղէկ մը չճանչցած մարդուն խօսքին վստահելու պար. տաւոր կը համարուի . բայց հող չէ, Պարոն, համարձակ կու. դամ հետեւնիդ, և ասոր վրայ ապահով ըլլալնիդ անկից գիտնում որ ինձի ձի մը տալ ուղէք :

Կամը իր մարդոցմէն մեկուն նշան ըրաւ որ ձիւն վար իջնէ շատկեցի իր ձիւն վրայէն և բոսկէ մը ետքը ձիովս քովը գայի։
 — Երկուքը շատ հեռուն չկրնար ըլլալ, բաւ կոմը ձիէն վար իջնող մարդուն. դնա վնասէ անտառին մէջ, անունը տուր, գիտես որ չունի պէս է, եթէ անունը տա կամ սուքնս, իսկոյն կուգայ, վերջը եկուր Լա Շաթո մեզի գտիր։

Կը դողայի, թէ և չէի ուզեր ալ, Լա Շաթո արդէն տասը մընի չափ հեռու էր Մեռիտորէն, Փարիզի ճամբուն վրայ։
 — Պարոն, բախ իրեն, հետեւնիդ կուգամ, բայց Լա Շաթո մեր պայմաններն պիտի բնենք։

— Այսինքն, Օրիորդ, պատասխանեց կոմը, Լա Շաթո ձեր հրամաններն ինձի պիտի տաք։

Այս անակնկալ հնազանդութիւնը զիս չէր ազահովեր։ Բայց և այնպէս ի՛նչ միջոց ընտրելու չգիտնալուս և արդէն ընտրածս ալ տ'Անժու դուքսին ձեռքէն ազատուելուս համար ըլլալուն լռեկայն ճամբաս չարունակեցի։ Առտուն կանուխ Լա Շաթո հասանք։ Բայց փոխանակ դեզը մտնելու, առաջին պարտեղներէն հարիւր քայլ անդին, խոտորակ ճամբաներէ անցնելով գէպի առանձին տուն մը յոկուեցանք։

Իսկոյն ձիս կայնեցընելով

— Ռըր կերթանք, Պարոն, հարցուցի։
 — Մտիկ ըբէք, Օրիորդ, ըսաւ ինձի կոմը, ես որդէն ձեր խելքին ճշդութիւնը գիտեցի, և կուզեմ որ ձեր խելքովք ըսածս գատեք։ Թագաւորէն ետքը աւելի զօրաւոր իշխանի մը հետազօտութիւններէն փախած ատեննյա՛ կընաք ոսկորական պանդոկի մը մէջ կենալ անանկ գեղի մը մէջ ուրուն առաջին դեղացին մեզ տեսնելուն պէս կը համբաւէ։ Մարդ մը ձեռք ձգելը գիւրին բան է, բայց ամբողջ քաղաք մը ոչ երբէր։

Կանի ամեն պատասխաններուն մէջ տրամաբանութիւն մը կամ բաւ ես է տակ ճշմարտութեան կերպարանք մը կարող զիս կը հիացընէր։

— Լա, բախ, երթա՛ք։

Եւ սկսանք ճամբանիս չարունակել։

Մարդ մը՝ որ առանց իմ տեսնելուս մեր խաւքէն զատուած էր, մեզմէ առաջ հոն գայած մեզի կապտէր։ Գրեթէ մարդու սենեակի մը ծխնելոյցին մէջ աղէկ կրակ մը կը վաւեր և անկողին մը կար պատրաստ։

— Ահաւասիկ ձեր սենեակը, Օրիորդ, ըսաւ կոմը, ձեր հրամաններուն կապտեմ։

Աս ըսելով զիս ողջունեց ու ելաւ դնայ։

Առաջին գործս եղաւ կանթեղին քօնն երթալ ու կուրծքէս հօրս թուղթը հանելով կարդալ. . . ահաւասիկ նամակը Պարոն տը Պիւսի, ձեզի կը թողում գատել, կարդացէք։

Պիւսի առաւ նամակը ու կարդաց։

Ամենափրեղի Տիանա

Անտարակոյս եմ որ իմ աղաչանացս զիջանելով Պ. կոմս տը Մոնտորյի հետեւեցար և այն ալ ըսաւ քեզի որ դուն տ'Անժու դուքսին հաճոյ ըլլալու դժբաղդութիւնն ունեցար և ինքը քեզ յափշտակելով Պօմէի դղեակը տարաւ։ Գուքսին այս բանութենէն կրնաս իմանալ թէ ինչպէս ամեն բանի կարող է և քեզի ինչ անպատուութիւն կապաւնայ։ Սրդ այս անպատուութեան, որուն արդիւնքը իմ մահս պիտի ըլլայ, առաջըք առնելու միակ միջոցը մեր անուական բարեկամին հետ ամուսնանալն է. եթէ մէյսի Մոնտորյի կոմսուհին ըլլաս, կոմը քեզ կը պաշտպանէ, որուն համար երդումալ ըրած է ինձ։ Իմ փախարս առ է, սիրեցեալ աղջիկս, որ այս ամուսնութիւնը կարելի եղածին չափ չուսով ըլլայ, և թէ որ իմ այս փախարս ու ամենաճամարիտ հաճութիւնս ի գործ դնես, հայրական օրհնութիւնս կուտամ քեզ և կը խնդրեմ Աստուծմէ որ քեզի շորհէ բոլոր այն երջանկութեան զանձերը զորս քու սրտիդ նանս սրտերուն համար պահած է։

Հայրդ որ չհրամայէր քեզ, այլ կաղաչէ.
 ՊԱՐՈՆ ՏԷ ՄԵՆԻՏՈՒ

— Աւագ, ըսաւ Պիւտի, եթէ իրաւ այս նամակը ձեր հօր-
մէն է, Տիկին շտապողդ է գրածը :

— Այո հօրմէն է և այս մասին բնաւ տարակոյս չունիմ .
բայց սակայն երեք անգամ կարդացի զայն առանց որչում մը
ընելու : Արջայտէս կոմսը կանչեցի :

Իսկոյն եկաւ, և իրչուտով զալէն իմացաւ որ դռանը քով
կապասէր :

Նամակը ձեռքս բռնած էի :

— Է՛հ, ըսաւ, կարդացի՞ք :

— Այո՛, պատասխանացի :

— Դէ՛ռ իմ անձնուիրութեանս ու յարգանացս վրայ տա-
րակոյս ունի՞ք :

— Եթէ տարակոյս ունէի, Պարոն, պատասխանեցի, այս
նամակը բոլորովին փարատեց : Հիմա տեսնէ՞ք, Պարոն եւ-
թագրե՞նք թէ հօրս հրամանները կատարեմ, միտքերնիդ ինչ է :

— Միտքս ձեզ Փարիզ տանիլ է, օրիորդ, գիտալով որ
հօն աւելի դիւրութեամբ պիտի պահուրուիք :

— Հապա հա՞րս :

— Աղէկ դիտէք որ դուք ուր ըլլաք, ան ալ հօն պիտի ըլ-
լայ. և երբոր ձեր վտանգը բոլորովին անցնի, պարոնը մեզ
կուգայ կը դռնէ :

— Շատ աղէկ, պարոն, ես պատրաստ եմ ձեր պաշտպա-
նութիւնը ընդունելու ձեր գնելիք պայմաններովը :

Ես պայման մը չունիմ գնելիք, պատասխանեց կոմսը,
միայն ձեզ ազատելու միջոց մը կուտամ :

— Լաւ, ստանիլ ըլլալը գիտեմ և ձեզի հետ կը խոսու-
վանիմ, ձեր ինծի տուած ազատութեան միջոցը կընդունիմ
երեք պայմանաւ :

— Ի՞նչոցէք, օրիորդ :

— Առաջինն այն է որ Աեռութիւն հոս պիտի գայ :

— Հոս է, ըսաւ, կոմսը :

— Երկրորդն այն է որ մինչև Փարիզ իրարմէ զատ պիտի
ճանապարհորդենք :

— Այլ ալ կընդունիմ ձեր գիւրացրդ ուսթիւնը սպահօ,
վելու համար :

— Երրորդն այն է որ ամուսնութիւնս, որն որ ինծի հա-
մար հարկադրութիւն մը ճանչցած եմ, հօրս ներկայութեա-
նը պիտի ըլլայ :

— Ասի իմ խիստ փախաքած բանս է, որպէս զի իր օրհ-
նութիւնովը երկնային շնորհացը արժանի ըլլանք :

Ասոր վրայ շուտաւ մնացի : Ես կը կարծէի որ կոմսը այս
պայմաններուն կընդդիմանայ, բայց ընդ հակառակը կատար-
եալ հաճութիւն ցուցուց :

— Հիմայ, Օրիորդ, ըսաւ Պ. աը Մոնսորօ, դուք ալ ինծի
կը ներէ՞ք որ քանի մը խրատ տամ ձեզի :

— Շատ աղէկ, Պարոն, ըսի :

— Մէկը՝ որ դիչեր ճանապարհորդէք :

— Անանկ որչա՞ծ եմ :

— Միւսը՝ որ բնակելիք տուններուս ու երթալիք ճամբա-
նուս բնտրութիւնը ինծի թողուք : Բոլոր այս նախադուշու-
թիւններս միայն ձեզ Տ' Անտու դուքսին ձեռքէն ազատելու
համար են :

— Թէ որ ըսածնուդ նայելով զիս կը սիրէք, Պարոն, ձեր
չաճերը իմն ալ են, ուստի ձեր ըրածներուն բնաւ ընդդիմա-
նալ չեմ խորհիր :

— Արջայտէս՝ Փարիզի մէջ ինչպիսի տուն որ ցուցնեմ՝
ձեզ, ընդունիք, որչափ պարզ և առանձին ալ ըլլայ :

— Պարոն, իմ կամքս մարդու մը չերեալ է. ուստի նըս-
տելու տուններնիս որչափ պարզ եւ առանձին ալ ըլլայ այն-
քան աղէկ է փախտականի մը համար :

— Ուրեմն ալ համաձայնած ենք, Օրիորդ, այսուհետեւ կը
մնայ ինծի, ձեր խօսած դաշնադրութեանը համեմատ, իմ
ամենախորին յարգանքս ձեզի նուիրել, ազատինիդ քովերնիդ
դրկել, և ձեր հետեւելիք ճանրուն վրայ խորհիլ :

— Այսուհետեւ, ըսի, ես ազնուական կ'իմ մ' եմ, ինչպէս
որ դուք ալ ազնուական մարդ. դուք ձեր խոսքին վրայ հաւ-
ատու կ'եցէք, ես ալ իմ խօսքիս վրայ :

— Իս ուղածս ալ աս է, ըսաւ կոմսը, և այդ խօսքերնիդ պիս կապահովէ որ շուտով մարդոցմէ ամենէն երջանիկը պիտի ըլլա՞մ ես :

Այս խօսքերն ընելով՝ խոնարհեցաւ ու դնաց :

Հինգ վայրկեանէն ետքը Աեռթուիւտ եկաւ :

Խեղճ աղջիկը մեծ ուրախութեան մէջ էր. ինքը կարծեր էր որ յաւիտեան պիտի բաժնուի ինձմէ : Բոլոր եղածներն իրեն պատմեցի : Աէկը պէտք էր ինձի որ բոլոր դիտաւորութիւններու հազդուք ըլլար, իրախաքներս երկրորդեր, կարճ խօսքով շատ բան իմանար ու ամեն նշանիս ու շարժումիս հընազանդեր : Պ. տը Մոնսորոյի այս դիւրութիւնը զիս կապշեցնէր, և կը վախնայի որ մեր մէջ եղած դաշնադրութեան զանցառու չդռնուիմ :

Պատմութիւնը աւարտելէս ետքը՝ ձիւ մը ոտքի ձայնի ըսեցինք : Պատուհանը վազեցի, տեսայ որ կոմսը մեր եկած ճամբէն արշաւանօք կերթար : Չէի կրնար հասկնալ որ ինչո՞ւ յիոխանակ աւելի առաջ երթալու դարձեալ նոյն ճամբէն կերթար. բայց առաջին պայմանս կատարած էր Աեռթուիւտը քովս զրկելով. երկրորդն ալ ասանկ երթալով կը կատարեր : Սակայն իր ճամբորդութիւնը ինչ նպատակաւ ալ ըլլար, դարձեալ զիս կապահովեր :

Բոլոր օրը ասանկ անցուցինք և տան տէրը մեզ կը ծառայեր : Միայն իրկուանը մեր կարաւանապետը սենեակս եկաւ և իմ կանքս ինդրեց : Արովհետև Պոժէի դղեակին մօտը գտնուելուս վտանգը աւելի մեծ կերևար ինձ, իրեն պատասխանեցի որ պատրաստ եմ : Հինգ վայրկեան վերջը՝ նորէն եկաւ և խոնարհութեամբ յայտնեց ինձ որ ինձի կապտեին : Դռանը առջին իմ ճերմակ երիվարս տեսայ, որ կոմս տը Մոնսորոյի ըսածին պէս, մէկ կանչելով մը ետ դարձած էր :

Բոլոր գիշերը ճամբայ ըրինք, և առջի օրուան նման, առտուն կանուխ կունկ առինք : Հաշուեցի որ տասներհինգ մղոնի չափ ճամբայ քարած էինք : Իսկ Պ. տը Մոնսորո ամեն նախազուշուրթիւն ըրած էր ճամբան յոգնութեանէն ու ցուրտէն նեղու-

թիւն չկրնմ. ինձի համար ընտրած երիվարն մասնաւոր քաղցութեամբ արագ ընթացք մ'ունէր, և տունէն ելած ժամանակս ալ ուսերուս վրայ մուշտակ մը ձգած էին :

Այս ճամբորդութեանս ատեն առած հանգիստս և բոլոր մեր գիշերային ընթացքներն առաջինին բոլորովին հաւասար էին. միշտ մի և նոյն հսկողութիւնն, մի և նոյն մեծարանքներն եղած. յայտնի էր որ մեզմէ առաջ մէկը դացած էր տան մը պատրաստութիւնը տեսնելու համար, բայց ասի կոմսն էր թէ ո՛չ, չիմացայ, վասն զի մեր այս պայմանն ալ միւսներուն պէս կանոնաւոր կերպով կատարել ուզելուն՝ ճամբուն վրայ չտեսայ վիւրը :

Եօթներորդ օրը իրկուան դէմ, բլուրի մը վրայ խել մը տուներ տեսայ : Ստի Փարիզն էր :

Հոն հանգչեցանք գիշերուան սպասելու համար, և մի՞նալուն պէս ճամբայ ելանք. շուտով մէկ դռան մը տակէ անցնելով՝ իսկոյն ընդարձակ շէնք մ'եկաւ առջևսիս, որ իր բարձր պատերէն վանք մ'ըլլայ իմացայ. վերջը երկու անգամ գետնէն անցանք, դարձանք ավերիս և տասը վայրկեան քայելու ետքը, Պատիքի Տրապարակը հասանք : Ան ատեն մարդ մը, որ կերեւար թէ մեզի կսպասէր, դռանէ մը դուրս ելաւ և կարաւանապետին քովը երթալով.

— Հոս պիտի իջնէք, ըսաւ :

Կարաւանապետը ինձի դառնալով՝ ըսաւ. —

— Կը լսէք, Տիկին, եկանք :

Եւ ձիէն վար իջնելով՝ ձեռքը ինձի երկնցուց որ ես ալ երիվարէս ինչնեմ, ինչպէս որ սովորութիւն ունէր ամէն մէկ կայանն ընելու :

Դուռը բաց էր. կանթեղ մը սանդուխը կը լուսաւորէր աստիճաններուն վրայ կեցած :

— Տիկին, ըսաւ կարաւանապետը, դուք հոս ձեր տունն էք. այս դռանը առջին ձեզի հետ ընկերանալու համար առած հրամաննիս կը լինայ, կը յուսամ որ այս հրամանը ձեր բաղձանացը համեմատ և ձեզի պարտուպատշաճ մեծ արանքը կը ցանք կատարել :

— Այս, Պարոն, ըսի, մեծապէս շնորհակալ եմ, և կուն-
չեմ որ իմ շնորհակալութիւն ձեր հետ եղող մարդոց ալ հարգու-
ղէք: Կր փութաբէի աւելի աղքատ կեցողով իմ դահուստիս:

— Այդ մտին բոցորովին անհոյ եղիք, Տիկին, ըսաւ
մարդը, անկըն ալ առատօրէն վարձ առին:

Եւ նորէն ձին հեծնարով՝ դիտ սղլուններէն ետքը՝

— Եկէք դուք ալ, ըսաւ ընկերներուն, զոչը եղիք, վաղը
մէջերնուդ ընաւ մէկը այս դուռը չտոտի ճանչոց:

Ասոր վրայ այն պղտիկ խումբը արշաւանեք հեռացաւ ու
Սէնթ-Սնթուէն փողոցը աներեւութացաւ:

Կեռթուիտի առաջին դորձքն եղաւ դուռը կրկին դոցել
և յիշեալ մարդոց երթալը միջնարանէն տեսանք:

Ետքը կանթեղով լուսաւորուած սանդուխը գացինք:

Կեռթուիտ ճրագը առաւ առջեւէն դնաց:

Սանդուխն վեր եխելով՝ տանը նորայաւ տրդ տեսեցանք:
Երեք դռներն ալ բաց էին:

Միկին դռնէն ներս մտանք ու հիմնական եղած մեծ սրահ
նիս ելանք, որն որ սոյն վայրկեանին նման լուսաւորուած էր:

Բացի սա դուռը, և տեսայ որ զարդարանքի մեծ խուց
մ'էր. վերջը միւսն ալ բացի, որն որ իմ պատկերու սենեակս
էր, և հոն իմ կենդանադիրս տեսնելով՝ աղչած մնացի:

Այս կենդանադիրը Մեռիտոր հորս սենեակն էր. կոմսը
անչուշտ հօրմէս ուղած և առած ըլլալու է:

Գող մ'եկաւ վրաս այս նոր փորձն ալ տեսնելով, որով
հայրս արդէն զիս Մոնտրոյի կինը կը համարէր:

Պատեցանք սենեակը, թէպէտ մարդ չկար, բայց բան մ'ալ
պակաս չէր. բոլոր վառարանները կրակ կար, և ճաշարանը
սեղան մը պատրաստուած էր ինծի համար: Ետևտով աչքս մե-
ղանին վրայ դարձուցի, և տեսնելով որ մէկտնձեռուց մը կայ,
քաջախրուեցայ:

— Տեսէք, Օրիորդ, ըսաւ ինծի կեռթուիտ, ինչպէս կամ
ար իր խոտաները ճշդիւ կը կատարէ:

— Աւաղ այս, պատասխանեցի հառաչանօք, վասն զի աւե-
լի կուզէի որ ինքը իր խոտաններէն մէկը չկատարելով՝
զիս ալ նայնն ընելու պարտաւորէր:

Ընթրիքէս յետոյ՝ անգամ մ'ալ պատեցանք բոլոր տունը
առանց մէկը տեսնելու. ուստի մեզմէ զատ մէկը չըլլալով՝
տունն ալ մերը կը համարուէր:

Կեռթուիտ իմ սենեակս պառկեցաւ:

Հետեւեալ օրը ելաւ և իմացուց ինծի որ Սէնթ-Սնթուէն
փողոցին բերանն էինք Թուռնէլի պանդոկին դէմը, և ալ
կողմերնիս գտնուած ամրոյն ալ Պասթիլն էր:

Բայց այս տեղեկութիւններն մեծ բան մը չէին սղլնցը-
ներ ինձ. Փարիզ եկած չըլլալուս համար ան տեղուանքը չէի
զիտեր:

Օրն իրիկուն եղաւ առանց նոր բան մը պատահելու. իրի-
կունը սեղանը նստած ժամանակս մէկէն դուռը զարնուեցաւ:

Կեռթուիտ ու ես իրարու երես նայեցանք:

Ետեւէն մէյ մ'ալ զարկին:

— Գնա նայէ ով է, ըսի Կեռթուիտին:

— Թե որ կոմսը ըլլայ, ընաւ ինծի երեսին դեղնութիւնը
տեսնելով:

— Թէ որ կոմսը ըլլայ, ըսի ինքզինքս ժողվելով, բաց հա-
ւատարմութեամբ իր խոտաններէրը կատարեց, ինքն ալ պի-
տի տեսնէ որ իմ խօսքս ալ մէկ է:

Բոպէ մը ետքը Կեռթուիտ դարձաւ:

— Պ. կոմսն է, Տիկին, ըսաւ:

— Թող ներս գայ, ըսի:

Կեռթուիտ ետ քաշուելով՝ կոմսին տեղ բացաւ, որն որ
սեղին վրայ կեցած էր:

— Կ'ը, Տիկին, ըսաւ, դաշնադրութիւնն հաւատարմու-
թեամբ կատարեցի:

— Այո՛, Պարոն, պատասխանեցի, և շնորհակալ եմ:

— Արեմն ալ կրնամ քովերնիդ գալ, ըսաւ ժպտով մը ու
բուն հեգնական ըլլալը իր բոլոր ջանքերէն չէին կրնար ջնջել:

- Կերս մտէր, Պարսն :
- Կանը ներս մտաւ ու ուրի վրայ կեցաւ . նշան ըրի որ նստի :
- Լուր մ'ուշիք, Պարսն, հարցուցի իրեն :
- Ուրիկէ և որմէ՞, Տիկին :
- Սմենէն առաջ հօրսէս ու Սեռիտորէն :
- Ես Սեռիտորի դղեակը չգացի, և Պարսնն ալ չտեսայ :
- Ուրեմն Պոժէէն և մ'Անժու դուքսէն :
- Ստ ուրիչ խօսք . ես Պոժէ գացի և դուքսին հեա խօսեցայ :
- Ինչպէս գտար զինքը :
- Տարակուսանքի մէջ :
- Ի՞նչ բանի վրայ :
- Չեր մահուանը :
- Դուք հաստատեցէք իմ մահս :
- Որչափ որ կրցայ :
- Գուքը ո՞ւր է :
- Երեկ իրիկունէն ի վեր Փարիզ է :
- Ինչու անանկ չուտով եկեր է :
- Վասնզի մարդս չկրնար կենար անանկ տեղ մը՝ ուր կընկան մը մահուանը համար յանդիմանուիլ կը կարծէ :
- Փարիզ գալէն ետքը տեսա՞ք զինքը :
- Հիմա քովէն կուգամ :
- Իմ վրայօքս խօսք մ'ըրամ :
- Ժամանակ չթողուցի :
- Ինչ բանի վրայ խօսակցեցար ուրեմն :
- Խոստմունք մ'ըրած էր ինձ, ստիպեցի որ կատարէ :
- Ինչ խոստմունք :
- Իրեն ըրած ծառայութիւններուս համար զիս որսորդակետ պիտի անուանէ :
- Ո՛հ, այո, բսի տխուր ժպիտով մը, որովհետեւ Տաֆնէս միտքս ինկաւ . հասկցայ, քաջ որսորդ մը ըլլալուդ այս պաշտօնին ամժանի պիտի ըլլար :
- Տիկին, ես այս պաշտօնը երբ որսորդ պիտի ընուանիմ :

- այլ երբ իշխանին ծառան . այս պաշտօնը իմ՝ արժանաւորու թեանս համար չպիտի տան, այլ մ'Անժու դուքսն ասով իր երախտագիտութիւնը պիտի յայտնէ ինձ :
- Այս պատասխաններուն մէջ զիս վախցնելու բաներ կային, թէ և մեծարանօք կը խօսեր հետս, և այս վախն ալ տխուր և անողորբելի կամքի մը արտայայտութենէն կուգար վրաս :
- Վայրկեան մը լուռ կեցայ :
- Կրնամ հօրս նամակ գրել, ըսի :
- Անշուշտ, բայց գիտցած ըլլար որ նամակներնիդ պիտի արգիլուին :
- Դուրս ելնելու հրաման կ'այ :
- Սմեն բան հրամայուած է ձեզի, Տիկին . բայց կիմացընեմ ձեզ որ հետազոտութիւններ կրնան ըլլալ ձեզի համար :
- Բայց գոնէ կիրակի օրը Պատարագ մ'ալ չպիտի լսեմ :
- Չեր անպահովութեանը համար կարծեմ չլսելնիդ աղէկ է, բայց թէ որ կը յափաղիք, գոնէ Աէնթ-Գաթերինա եւ կեղեցին գացէք, այս խրատս պարզ բան մ'է, բայց աղէկ գիտեցէք :
- Այդ եկեղեցին ո՞ւր է :
- Տանը գիմացը, փողոցին միւս կողմը :
- Շնորհակալ եմ, պարոն :
- Գարձեալ լռեցինք :
- Մէյ մ'ալ ե՞րբ պիտի տեսնեմ ձեզ, պարոն :
- Չեր հրամանին կսպասեմ :
- Իմ հրամանիս կարօտ էք :
- Անշուշտ, քանզի մինչև հիմայ ծտարակամ մ'եմ ձեզի համար :
- Բանալի չունիք քովերնիդ :
- Չեր ամուսինը միայն իրաւունք ունի բանալի մ'ունենայլու :
- Պարոն, ըսի՝ բացարձակ պատասխաններէ աւելի իր այս հնազանդ պատասխաններուն վրայ սարսափած, ուզած տեսնելիդ կրնար հոս դալ, կամ երբոր կարևոր բան մ'ունենաք ինձի բերու :

— Յնորհակալ եմ, տիկին, ձեր այս հրամանը կը կատարեմ, բայց շատ չեմ նստիր . . . և այս բանիս առաջին փորձ մը տալու համար՝ կը խնդրեմ որ իմ յարգանքներս ընդունիր :

Այս ըսելով ոտքի վրայ ելաւ :

— Արթուր, պարոն, ըսի՛ կոմսին այս անակնկալ վարձուներին վրայ ալ աւելի հիացած :

— Տիկին, պատասխանեց կոմսը, դիտեմ որ զիս չէք սիրեր, և չեմ ալ ուզեր ձեր այդ վիճակին մէջ իմ խնամքներս ձեզմէ զրանալ : Եթէ ամեն անգամ գալուս այսչափ կենամ քովերնիդ, քիչ քիչ իմ ներկայութեան կը սովորիք . այս կերպով՝ իմ կինս եղած ատեննիդ երբ ձեզմէ հեռանամ, այնչափ դժուարնիդ չգար :

— Պարոն, ըսի ես ալ ոտքի վրայ ելնելով, ես ձեր ընթացքին քաղցրութիւնը բոլորովին իմացայ, և ձեր ըսած խօսքերուն ալ կը հաւատամ անոնց մէջ եղած տեսակ մը խտուրթեանը չնայելով : Իրաւունք ունիք, ես ալ ձեզի պէս համարձակօրէն պիտի խօսիմ հետերնիդ . ձեր վրայ խել մը կասկածներ ունիմ, բայց կը յուսամ որ ժամանակը զանոնք պիտի բժշկէ :

— Աերեցէք, տիկին, որ այս յոյսը բաժնենք ու երկուքս ալ այն երջանիկ ժամանակին սպասելով ապրինք :

Աս ըսելով՝ իմ ծառաներէս աւելի յետինին նման զիս ողջունեց ու Արթուրին նշան ըրաւ որ լոյսը ցուցնէ ու գընայ : Արթուրու բոլոր խօսակցութիւննիս լռեց :

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ .

ՏԻՆԱՆ ՏԵ ՄԵՌԻՏՈՒԻՆՈՒ ԻՆՉ ԸԼԼԻՍԷԸ . — ԱՍՈՒՄՆՈՒԹԻՒՆ

— Ահաւասիկ, ըսաւ Պիւսի, անսովոր մարդ մը, ճշմարիտը խօսելով :

— Մինակ է, պարոն, շատ անսովոր . վասն զի իր սիրոյն մէջ ատելութեան ողի մ'ըլլալը յայտնի կը տեսնուէր : Արթուրու եկած ատենը զիս սովորականէն աւելի տխուր ու նըւազեալ դատաւ :

Ուզեց զիս քաջալերել, բայց կը տեսնէի որ խեղճ աղջիկըն ալ ինձի պէս անհանգիստ էր : Այն ցուրտ մեծարանքը, հեղնափան հնազանդութիւնը և իր ամեն մէկ խօսքին մէջ յայտնապէս փայլած կերքը զիս այնպէս կը վախցնէին, որ եթէ բացարձակ կամք մը յայտնեի և ես ալ անոր համար հետը վիճարանէի, այնչափ չէի վախնար :

Հետեւեալ օրը կիրակի էր : խելքս հասնելէն 'ի վեր բնառուանց պատարագ տեսնելու անցուցած չէի : Ասեցի Սէնթ-Պաթէրիս եկեղեցւոյն զանգակին ձայնը որ կարծես զիս կը կանչէր : Տեսնոյ որ ամեն մարդ Աստուծոյ տունը կուղևորի . թանձր քօղ մը փաթտուեցայ, և Արթուրու հետ առաջ խառնուեցայ բազմութեան մէջ ու եկեղեցի գացի :

Հոն մէկուսի անկիւն մը գտնելով՝ ծնկան վրայ եկայ պստին դէմ : Արթուրու պահակերի մը նման ժողովրդեան ու իմ մէջ տեղը կայնելուն մէկը չկոչու զիս աղէկ մը տեսնել :

Երկու օրէն կոմսն եկաւ ու ինձի խնայուց որ որտորապէտ անուանուած էր . այս պաշտօնը թէև թաղաւորին մտերիմնեղէն Պ . Սէն-Ալբ անուն մէկու մը խոստացուած էր, բայց Պ . տ'Անժու դուքսին անդեցութեամբը իրեն չնորհուեցաւ, չորհ մը որմէ ինքն ալ յոյս չունէր :

— Սրդարև, ըսաւ Պիւսի, ասի շատ զարմացուց մեզ :

— Այս լուրը եկաւ ինձի հարցոյցեց յուսալով որ ասով իմ հաճութիւնս կընդունի . աղէկութիւն մը ունէր, որ չէր փութար, չէր թախանձեր, այլ իմ խոստմանս և գեպքերուն կսպասէր :

Իսկ ես ալ սկսայ յուսալ որ Պ . տ'Անժու դուքսն զիս մեռած կարծելով և ալ վտանգ չմտալով ինձի համար, բնառու չպիտի բռնարարուիմ կոմսին :

Եօթն օր ևս անցան առանց կոմսին երկու այցելութիւններէն զատ նոր բան մը պատահելու : Այս այցելութիւններէն ալ, առաջիններուն նման ցուրտ եւ մեծարոյ եղած . բայց այս ցրտութեան և մեծարանայ ունեցած եղական և թերեւ կրնամ իսկ ըսել իսպառնալից իրողութիւնն ձեզի բացատրեցի : Զետեւեալ կիրակին ըստ սովորութեան եկեղեցի դայի , և նախորդ կիրակի օրուան տեղս ընտրեցի : Անկասկածութիւնը մարդս անխոհեմ կընէ . աղօթքիս ատենը քօղս գլխես ինկաւ . . . Մնաց որ Աստուծոյ տանը մէջ ալ Աստուծոյ վերայ միայն կը խորհէի : Եռանդամբ աղօթք կընէի հօրս հարայ միայն կը խորհէի : Եռանդամբ աղօթք կընէի հօրս հարայ մար երբ Աեռութիւն յանկարծ թևիս դպաւ . ասի բաւական մար երբ Աեռութիւն յանկարծ թևիս դպաւ . ասի բաւական չեղաւ զիս արձակելու այն կրօնական տեսակ մը յաիշտալու իրութեանէն որուն մէջ ընկղմած էի : Ուստի Աեռութիւնի երկու սորդ անդամ դպելովը՝ գլուխս վերուցի , և ասդիս անդին նայեցայ , տեսայ որ ա՛նձու դուքսը սինի մը կը թընած ա՛նանկ ուշադրութեամբ ինծի կը նայէր որ սոսկում մ'եկաւ վրաս :

Վարդ մը՝ որ աւելի իր մտերիմը կը թուէր քան թէ ծառան , քովը կայնած էր :

— Ստիկա Օսիլին է , ըսաւ Պիւսի , իր ջութակահարը :

— Սրդարեւ , պատասխանեց Տիանա , կարծեմ Աեռութիւն վերջէն սոտ անունը ինծի տուաւ :

— Շարունակեցէք , Տիկին , շարունակեցէք , կաղաչեմ , հիմա ամեն բան կը հասկընամ :

— Անմիջապէս քօղս գլխուս վրայ քոշեցի , բայց անօգուտ , քանզի զիս տեսաւ . և եթէ զիս չի ճանչեց ալ , դոնէ իմ սիրած և մեռեալ կարծած կնկանը հետ ունեցած նմանութիւնս իր խորին ուշադրութիւնն դրաւեց : Իր այն նայուածքը վրաս գէշ տպաւորութիւն մ'ընելուն իսկոյն ոտք ելայ ու սկսայ գէպի դուռը երթալ . դռանը առջին նորէն տեսայ զինքը , որ մատերը օրհնեալ ջրով թրջած ինծի կը ներկայացընէր : Բայց ես զինքը չտեսնել ձեռացուցի , և առանց իր տուածն ընդունելու անցայ գայի :

Թէպէտ ճամբան ետիս չէի դառնար , բայց իմացայ որ ետեւէս կուգայ : Թէ որ Փարիզի ամէն կողմը զիտցած ըլլայի , կրնայի դուքսէն իմ բուն բնակարանս պահել . բայց դժբաղդարար բնակած տունէս եկեղեցին տանող ճամբէն զատ ուրիշ ճամբայ չէի գիտեր . բարեկամուհի մ'ալ չունէի որ քառօրդ մը հիւրնկալութիւն խնդրէի իրմէ . ունեցածս պաշտպան մ'էր որմէ թշնամիէ մ'աւելի կը վախնայի :

— Ոհ , Աստուած իմ , ըսաւ Պիւսի , ինչո՞ւ երկինք , Նախախնամութիւնը կամ դիպուածը ան ատեն զիս ձեր ճամբուն վրայ չգեցին :

Տիանա յարգանքով շնորհակալ եղաւ երիտասարդին :

— Բայց ներեցէք , ըսաւ Պիւսի , հետաքրքրութենէս միշտ կընդ միջեմ խօսքերնիդ , ինդրեմ , շարունակեցէք :

— Նոյն իրիկունը Պ . ալ Մոնսորո եկաւ : Չէի գիտեր թէ նոյն օրուան դէպքը պատմէի թէ ոչ , երբ ինքը իմ այս տարակոյսս փարատեց , ըսելով .

— Հարցուցիք ինծի թէ պատարադին էրթալս արդիլու մ'ծէ , ես ալ պատասխանեցի որ ձեր գործքերուն տէրը թէև գուր էք , բայց դուրս չե՛նքնիդ աւելի աղէկ կըլլայ : Այս խօսքս մտիկ ընել չուզելով՝ առտուն Անթ-Պաթէրին եկեղեցին դայիք պատարադ լսելու համար , և իշխանն ալ պատահմամբ կամ դիտմամբ հոն գտնուելով ձեզ տեսեր է :

— Այո , Պարոն , այս եղելութիւնը կը տարակուսէի ձեզի իմացընել , որովհետև չէի գիտեր որ իշխանը կարենար զիս ճանչել , կամ իմ տեսքս պարզապէս զինքը յաիշտակեր :

— Ձեր տեսքը զինքը յաիշտակեր է , իր ցաւած կնկանը հետ ունեցած նմանութիւննիդ արտաքոյ կարգի բան մ'է . ուստի ետեւնուդ եկեր և ձեր վրայօք տեղեկութիւններ խնդրեր է , բայց ո՛չ որ բան մը չգիտնալուն խօսք մը չէ կրցեր ընել :

— Աստուած իմ . Պարոն , պոռացի :

— Իշխանին սիրտը հաստատուն և տեւական է բոաւ Պ . որ Մոնսորո :

— Ո՛հ, կը յուսամ որ զիս պիտի մոռնայ :
 — Զեմ կարծեր, մէկը ձեզ տեսածին պէս չկրնար մոռնալ : Ես իսկ շատ ջանք կընեմ ձեզ մոռնալու, բայց անկարելի է :

Եւ Պ. տը Մոնսորոյի վրայ տեսնուած կրից առաջին փայլակը տոյն վայրկեանին աչքերուն մէջէն անցաւ :

Ուստի երբ տեսայ որ այս մարած կարծուած վառարանէն այսպիսի բոց մը դուրս ժայթքեց, անանկ վախցայ որուն նման չէի վախցած առտուն իշխանը տեսներովս :

Լուռ կը կենայի :

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընէք, հարցուց կոմսը :

— Պարոն, չե՞մ կրնար տունս, թաղս, փողոցս փոխել, Փարիզի միւս ծայրը երթալ, կամ լաւ ևս նորէն տ'Մնժու դառնալ :

— Ստոնք ամենն ալ անդուտ են, ըսաւ Պ. տը Մոնսորո գլուխը ցնցելով. Պ. տ'Մնժու դուքը սոսկալի որսորդի շան մը նման ձեր հետքը կորոնէ. ուր որ երթաք, կուգայ ձեզ կը դռնէ :

— Ո՛հ, Սատուած իմ, կը վախցընէք զիս :

— Ս.սի իմ քովէս չեմ հաներ, ըլլալիքը կը զրուցեմ :

— Ուրեմն, Պարոն, կարգը ինն է հիմայ հարցընել ձեզի, թէ ի՞նչ ընելու միտք ունիք դուք :

— Սւա՛ղ, ըսաւ կոմս տը Մոնսորո դառն հեղնութեամբ մը. ես խեղճ երեւակայութեան տէր մարդ մ'եմ : Զեզի միջոց մը գտած էի, այս միջոցը ձեզի ազէլ չեկաւ. ետ կառնում գայն, բայց ուրիշ միջոց մը չեմ կրնար գտնել :

— Բայց, Սատուած իմ, ըսի, վտանգը կարելի է ձեր կարծածին չափ ստիպողական չէ :

— Սպազայն գայն մեզի պիտի սովբեցընէ, Տիկին, ըսաւ կոմսը ոտքի վրայ ելնելով : Գարձեալ կըսեմ, զիարդ և իցէ Տիկին տը Մոնսորո իշխանէն այնչափ վախու տեղ մը չպիտի ունենայ : քանզի ինձի չնորհուած պաշտօնն ուղղակի թագաւոր

րէն տրուեցաւ ինձ, ուստի ես ու կինս բնականաբար կրնանք պաշտպանութիւն դռնել :

Ս.յս խօսքին հառաչանօք պատասխանեցի, կոմսին ըսածը իրաւամբ և ճամարտանմանութեամբ լի էր :

Պ. տը Մոնսորո վայրկեան մը սպասեց, որպէս թէ ինձի պատասխանելու ժամանակ թողու ուղելով, բայց անկարելի եղաւ : Ոտքի վրայ էր, երթալու բոլորովին պատրաստ : Գառն ժպիտ մ'անցուց չրթունքներուն վրայէն, խոնարհեցաւ ու դուրս ելաւ :

Սանդուխէն վար իջած ժամանակն բերնէն մէկ քանի չաբամաղթութիւններ ելնեցն լսեցի :

Կեռթռիւտը կանչեցի, որ սովորութիւն ունէր կոմսին եկած արեմն կամ դահլիճն երթալու կամ պառկելու սենեակը վազեց եկաւ :

Պատուհանը կայնած էի վարագոյններուն մէջ սլլուած, անանկ որ առանց տեսնուելու կրնայի փողոցը եղածները տեսնել :

Կոմսը դուրս ելաւ գնաց :

Գրեթէ ժամ մը կեցանք ամեն բան քննելու ուշադրութեամբ, բայց մէկն ալ չեկաւ :

Գիշերն անցաւ առանց նոր բան մը սրտասէկու :

Հետեւեալ օրը Կեռթռիւտ, դուրս ելած ատենը երիտասարդի մը պատահեցաւ որ առջի օրը իշխանին հետ միատեղ ըլլալուն համար խեղոյն ճանչցաւ : Բայց անոր ամեն ժողովիւններուն բնաւ չպատասխանեց, և ամեն հարցումներուն լուռ կեցաւ :

Երիտասարդը ձանձրացած, ելաւ գնաց :

Ս.յս մարդուն հանդիպումը խորին վախ մ'ազդեց ինձ. ասի հետապօտութեան սկիզբ մ'էր որ անշուշտ պիտի շարունակէր : Վախցայ որ Պ. տը Մոնսորո իրիկունը չգայ, և գիշերը գլուխս փորձանք մը պատահի. ուստի անմիջապէս կանչել տուի :

Ամեն բան պատմեցի իրեն , և Կեռթռուտէն լրածիս հաւ
մեմատ երիտասարդին նկարագիրն ըրի :

— Ատի Օռիլլին է , ըսաւ : Կեռթռուտ իրեն պատասխան
մը տուե՞ր է :

— Կեռթռուտ բան մը չէ պատասխանէր :

Պ . տը Մոնտրո վայրկեան մը խորհեցաւ :

— Պակասութիւն է ըրեր , ըսաւ :

— Ինչո՞ւ :

— Այո՛ , պէտք է ժամանակ չահիլ :

— Ժամանակ :

— Այսօր ես տակաւին Պ . ա' Անժու դուքսին իշխանու
թեանը ներքեւ եմ . բայց տասնը հինգ օրէն , տասներկու օ
րէն , դուցէ ութը օրէն ա' Անժու դուքսն իմ իշխանութեանս
տակ պիտի ըլլայ : Պէտք է ուրեմն զինքը խափել որ սպասէ :

— Աստուած իմ :

— Յոյսը ահշուշտ զինքը համբերող պիտի ընէ : Կատար
եալ մերժումով մը կրնայ յուսահատական միջոցի մը դիմել :

— Պարոն , հօրս գրեցէք , պուսպի . հայրս կուզայ թա
ղաւորին ոտքը կի յնայ , և թագաւորն ալ անտարակոյս ձերու
նիին վրայ կը գթայ :

— Թագաւորը հիմակուհիմա Պ . ա' Անժու դուքսին բա
րեկամը կամ թշնամին ըլլալու համար մտքին տրամադրու
թեանը և իր քաղաքականութեանը կը նայի : Մնայ որ վեց
օր պէտք է թղթատարի մը երթալ հայրերնիդ գտնելու հա
մար . վեց օր ալ ձեր հօրը հոս գալը կը տեսէ . տասներկու
օրուան մէջ Պ . ա' Անժու դուքսն ուղածը կրնայ ընել , եթէ
չարգիլենք զինքը :

— Ի՞նչպէս արգիլելու է :

Պ . տը Մոնտրո բնաւ չպատասխանեց . իմացայ իր խոր
հուրդը և գլուխ ծուեցի :

— Պարոն , բսի վայրկեան մը լուեղնա վերջը . ձեր հրամանը
տուէք Կեռթռուտին , անի հրահանգնուդ կը հեանել :

Պ . տը Մոնտրո անզգայի կերպով ժպտեցաւ . այս առաջին

անգամ իր պաշտպանութիւնը խնդրելու համար :

Բանի մը վայրկեան Կեռթռուտի հետ խօսակցեցաւ :

— Տիկին , ըսաւ , հիմա դուրս ելածիս պէս ամեն մարդ
զիւ կը տեսնէ . գիշեր ըլլալու համար միայն երկու կամ երեք
ժամ պէտք է . կը ներե՞ք որ այս երկու կամ երեք ժամն ձեր
սենեակն անցընեմ :

Պ . Տը Մոնտրո այս առաջարկութիւնն ինծի ընելու գրե
թէ իրաւունք ունենալուն համար նշան ըրի որ նստի :

Ահա ան ատեն տեսայ կոմսին իր վրայ ունեցած ծայ
րալիր իշխանութիւնն . նոյն միջոցին իսկ մեր փոխադարձ վե
ճակէն ծագած նեղութեանն ալ յաղթեց . և իր առջի խօս
քերուն մէջ տեսնուած տեսակ մը խստութիւնը մէկդի դնե
լով՝ սկսաւ այլազգ և մտերմաբար խօսիլ :

Կոմսը շատ ճանապարհորդած , շատ բան տեսած ու ըրած
էր , և երկու ժամուն մէջ իմացուց թէ ինչ ազդեցութիւն ու
նէր այս մարդը հօրս վրայ :

Պիւտի հառաչանք մը մղեց :

— Գիշեր եղաւ առանց թախանձելու և առանց աւելի
բան մը խնդրելու , և իր ընդունուելուն վրայ գոհունակու
թիւն յայտնելով մեկնեցաւ :

Կեռթռուտ ու ես դացինք գիտարաննիս նստանք : Այս
անգամ որոշակի տեսանք որ երկու հոգի տունը կը վնէնէին :
Եստ անգամ գոանը քով կուզային . սենեակնիս ճրագ չը
լալուն համար մէկն ալ չկրցաւ մեզ տեսնել :

Ժամը տասնըմէկին ատենները մեկնեցան :

Հետեւեալ օրը , Կեռթռուտ դուրս ելած ատենն մի և
նոյն տեղը գտաւ այն երիտասարդն , որն որ դարձեալ Կեռթ
ռուտի քով դալով առջի օրուան պէս հարցուփորձ ըրաւ : Այն
օրը Կեռթռուտ այնչափ խիստ չվարուեցաւ և քանի մը խօսք
ըրաւ անոր հետ :

Երրորդ օրը , ալ Կեռթռուտ մտերմացաւ անոր հետ . ը
սաւ որ ես դատաւորի մը այրի եմ որ առանց գոչիլի մնալով
խիստ առանձին կայրէի . կուզէր թախանձել աւելի բան հաս

լաւ, բայց Յոսիփէն չտեսաւ : Երբոր դարձաւ, երկուքս ալ իր ներկայութենէն առելի բացակայութեանը վրայ անհանգիստ եղանք : Կեռթուիւտ նորէն դուրս ելաւ միայն զայն տեսնելու համար, բայց դարձեալ չերեւցաւ : Վերջը երբորդ անդամալ գնաց, ու պարսպը ելաւ :

Կեռթուիւտը Պ. տը Մանսորոյի զրկեցի, բայց դացած էր առանց ուր երթալն խնայընելու :

Մնացիւնք մինակ և անօգնական. ահարութիւնը տիրեց վրանիս : Այս առաջին անգամ կոմսին գէմ բրած անիրաւու թիւնս խնայայ :

— Ո՛հ, Տիկին, պոռաց կոմսը, մի՛ այդչափ փութով իրաւունք տաք ատ մարդուն. բոլոր իր վարմունքին մէջ բան մը կայ զոր չենք գիտեր, բայց վէրջէն պիտի խմանանք :

Գիշերն եկաւ իր հետը խորին սոսկումներ բերելով. ամեն բան աչքս առեր էի կենդանւոյն տ'Անտու դուքսին ձեռքը չէյնալու համար : Քովս դաշոյն մ'ունէի և որոշեր էի ինքզինքս զարնել իշխանին աչքին առջև այն միջոցին՝ որ կամ ինքքը կամ իր մարդիկը վրաս ձեռք երկնցընէին : Աղէկ մը պատրաստարուեցանք սենեակներնուս մէջ : Զարմանալի անհոգութեամբ մը փողոցին դուռը ներսէն կղպար չունէր : Կանգեղը պահեցինք ու երանք դիտարաննիս նստանք :

Մինչև իրկուսան ժամը տամբըմէկին ամեն բան հանդարտ էր. սոյն միջոցին Սէնթ-Սնթուէն փողոցէն հինգ հոգի դուրս ելան, և քիչ մը խորհրդակցեցին ետև՝ Թուռնելի պանդոկին անկիւնը դարանի մտան :

Սկանք դողալ. այս մարդիկը հաւանականաբար մեզի համար էին :

Բայց և այնպէս անչարժ կեցած էին, և այսպէս քառորդ մը անցաւ :

Քառորդէ մը էտքը ուրիշ երկու հոգի ալ տեսանք Սէնթ-Սոլ փողոցին անկիւնը : Լուսինք՝ որ ամպերուն մէջէն կը սահէր, բացայայտ կերպով այս մարդոցմէն մէկը ձայնոց կեռթուիւտի որ Յոսիփէ էր :

— Աւա՛ղ, Օրիորդ, անոնք են, ըսաւ թշուառ աղջիկը :

— Սյո՛, պատասխանեցի սոսկումէս դողողովքով, և միւս հինգն ալ անոնց օգնութեան դալու համար են :

— Բայց պէտք է որ դուռը կտորեն, և այս ձայնէն ալ դրացիք կը հասնին, ըսաւ կեռթուիւտ :

— Ինչո՞ւ կուզես որ դրացիք հասնին, անոնք մեզ կը ճանչնան ու մեզ պաշտպանելու համար կուտելու առիթ մ'ունին :

— Աւրեմի ինչո՞ւ չէք ուղեր կոմսուհի ըլլալ :

Հառաջանք մը մղեցի :

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ .

ՏԵՆԵՆ ՏԵ ՄԵՐՄԵՏՈՒ ԻՆՉ ԸԼԼԻՍԸ . — ԱՄՈՒՄՈՒԹԻՒՆ

Նոյն միջոցին Սէնթ-Սոլ փողոցին անկիւնը երկցող երկու մարդիկն տուներուն առջևէն սահելով մեր պատուհաններուն տակն եկան :

Կամաց մը պատուհանը կէս մը բացինք :

— Աղէկ գիտե՛ս աս ըլլալը, հարցուց ձայն մը :

— Այո, Տէր իմ. խիստ աղէկ : Սէնթ-Սոլ փողոցին անկիւնէն հաչուելով՝ հինգերորդ տունը այս է :

— Բանային պիտի յարմարի՞ :

— Կղպարին տիպը առած եմ :

Կեռթուիւտի ձեռքը բռնելով՝ ուժով մը սեղմեցի :

— Ըսենք որ ներս մտանք :

— Թէոր մէյմը ներս մտնենք, մնացածը ինծի ձգեցէք :

Աղախինը դուռը կը բանայ : Զեր բարձրութիւնը իր դրպանը ոսկի բանալի մ'ունի որ ասկէ ծանրաբիւն է :

— Աւրեմի բաց :

Բանա խին կրքարքին մէջ դասնաւուն ձայնը լսեցինք :
 Բայց յանկարծ պանդոկին անկիւնը դարանի մտնող մարդիկն իշխանին և Օռիլիկին վրայ յարձակեցան պռալով :
 « Ի մահ, Ի մահ » :

Ասիկէ բան մը չհասկըցայ, միայն զիտոցայ որ անակնկալ անոցոյ և անուր օգնութիւնն մը կը հասնէր մեզ. ուստի ծընկան վրայ գարավ շնորհակալ եղայ Ատոսի ծոյ :

Բայց իշխանն երբ միանգամ երեւցաւ, իշխանն երբ միանգամ իր անունը սուաւ, բոլոր ձայները լսեցին, բոլոր սուրբերը պատեանները դրուեցան, և յառաջամարտիկներն բայլ մ ետեւ գացին :

— Այո՛, այո՛, ըսաւ Պիւսի, այդ սպառնալիքը ո՛չ թէ իշխանին կընէին, այլ ինձի :

— Չխարդ և իցէ, շարունակեց Տիանա, այս յարձակումը իշխանն հեռացուց. տեսանք որ ժուի փողոցէն մեկնեցաւ : և հինգ մարդիկն ալ դացին Թուռնէլի պանդոկին անկիւնը դարձեալ դարանի մտան :

Յայտնի էր որ՝ գոնէ այն զիշեր վտանգը մեզմէ հեռացեր էր, քանզի այն հինգ ազնուականներն ինձի բնաւ չսխալ վրնասէին : Բայց այնչափ անհանդիստ և այնչափ շուարած էինք որ տեղերնիս չէինք կրնար նստիլ : Ուստի պատահանին առջին կայնեցանք ու սպասեցինք անձամբ զէպքի մը որուն բռնականաբար մեզի պատահելը կը գուշակէինք :

Եստ չսպասեցինք : Չիտոր մը տեսանք որ Սէնթ-Անթուէն փողոցին մէջ տեղէն կուգար : Անշուշտ ասի այն մարդըն էր որուն հինգ դարանակալ ազնուականներն կուպատէին : Քանզի զայն անձնելուն պէս պռալցին. « Ի զէ՛ն, Ի զէ՛ն, և վրան յարձակեցան » :

Արդէն գիտէք, ըսաւ Տիանա, ինչ որ պատահեցաւ այս ազնուականին, որովհետեւ այս ազնուականն դուք էիք :

— Ընդհակառակը, Տիկին, ըսաւ Պիւսի, որ երիտասարդ կնիկանը պատմութենէն կը յուսար իր սրտին մէկ գաղտնիքը հասկընալ, ընդհակառակը միայն պատերազմը գիտեմ, քանզի պատերազմէն ետեւ մարեցայ ինկալ :

— Անօդուտ բան է ձեզի ըսել, ըսաւ Տիանա թեթեւ կարմրութեամբ մը, այս անհաւասար բայց շատ քաջութեամբ կատարուած պատերազմէն կրած վնասնիս : Պատերազմին ամեն մէկ պարագան դուրսմը, աղաղակ մը, աղօթք մը կը պատճառէր մեզ : Տեսանք որ ձեր ձին տկարացաւ ու դետինն ինկաւ : Մենք ձեզ կորսուած կարծեցինք, բայց այնպէս չէր, քաջ Պիւսի արժանի էր իր համբաւոյն : Ինկաք մէկ կողմի վրայ և կարօտ ալ չեղաք ելնելու ձեր թշնամիները զարնելու : Վերջապէս ամեն կողմէն շքրջապատուած ու սպառնացուած՝ ետ քաշուեցաք առիւծի նըման երեսնիդ ձեր հակառակորդներուն դարձուցած և եկաք դուանը կրթնեցաք, ան ատեն Աեռթուիտ ու ես խորհեցանք իջնալ դուռը ձեզի բանալ : Աեռթուիտ երեսո նայեցաւ : Այո, ըսի. և երկուքս ալ դէպի ամառուիք վազեցինք : Բայց ինչպէս որ բո՛ւ ձեզի, ոե՛նեակնուս մէջ լաւ մը ամբացած ըլլալնուս, քանի մը վայրկեան ճամուռն վրայ դրուած կարասիքն առդին առնելու զբաղեցանք, եւ երբ հասանք սրահակը, լսեցինք որ փողոցին դուռը գոցուեցաւ :

Երկուքս ալ անշարժ մնացինք : Ո՞վ էր այս ներս մտնող անձն և ինչպէ՞ս ներս մտած էր :

Աեռթուիտին կրթնեցայ, եւ լուեքայն կուպատէինք միտտեղ թէ ո՞վ պիտի գայ :

Իտիոյն նրբաշուղին մէջէն քայլերու ձայներ լսուեցան, որ ամառուիքին կը մտանային. մարդ մը գողգոջելով թեւերը երկնցուց, եւ առաջին աստիճաններուն վրայ վառուեցաւ ինչպէս խուլ հառաջանք մ'արձակելով :

Յայտնի էր որ այս մարդը չէր հալածուեր, և դուռը արբերաղդարար տ'Անթու դուքսէն բաց մնալուն, իր և հառաակորդներուն մէջը առած էր, եւ վտանգաւոր կերպով՝ դուցէ մահու չափ վիրաւորուելով ամառուիքին ոտքը ինկած էր : Չխարդ և իցէ վախնալու բան մը չունէինք, և արդէն այս մարդը մեր օգնութեանը կը կարօտէր :

— Կանգեղը բեր ըսի Աեռթուիտին :

Վասիլից բերաւ ըյտը :

Մենք խարուած չէինք . մարած էիք դուք : Իսկոյն ճանչեցինք ձեզ որ դուք այն կոբէլի աղնուականն էիք որ անանկ քաղութեամբ ինքզինքնիդ պաշտպանեցիք , և առանց կասկածելու որոշեցինք ձեզի օգնութիւն մատուցանել :

Աւստի մէկ վայրկենի մէջ սենեակիս տարուելով՝ անկողնայն մէջ դրուեցաք :

Միշտ մարած ըլլալնուդ համարձ վիրաբուծի մը խնամոց կարօտ կերևէիք : Կեռթուիւտ յիշեց որ քանի մ'օր յառաջ Պօթուէյի փողոցը բնակող երիտասարդ բժշկէ մը շինուած սրանչելի տեղին վրայօք խօսուիլը լրած էր : Վասն որոյ խնդրեց որ երթայ զայն դռնէ ու առնէ բերէ :

— Բայց , ըսի իրեն , այս երիտասարդը կրնայ մեզի մատնել :

— Կասկածնիդ վարատեցինք , ըսաւ . ես ամեն զգուշուածութիւն կրնմ :

Ատի արի և միանգամայն խոհեմ աղջիկ մ'է , շարունակեց Տիանա , ուստի բողբոլին վտահազայ վրան : Հետը ստակ , բանալի մը և դաշոյնս առնելով ելաւ գնաց , ես մինակ ձեր քովը մնալով ձեզի համար կողօթէի :

— Աւաղ , ըսաւ Պիւսի , իմ բոլոր երջանկութիւնս չէի ճանչեր , Տիկին :

— Քառորդ մ'երեւե կեռթուիւտ դարձաւ , երիտասարդ բժիշկն ալ հետը , որ ամեն կերպով հաւանութիւն ցուցնէ լով՝ աչքերը կապած ու անանկ եկած էր :

Բժշկին սենեակը մտած ատենն ես սրահն էի : Հոն , թողուցին որ աչքին վրայի կապը հանէ :

— Ս,յո՛ , ըսաւ Պիւսի : ան ատեն խելքս դուրս գալով՝ աչքերս ձեր կենդանագրին վրայ դարձուցի եւ ինծի անանկ եկաւ որ ներս մտնելիդ կը տեսնէի :

— Յիրաւի ներս մտայ : անհանգստութիւնս խոհեմութեան նրս յաղտեց . բժիշկին հետ քանի մը խօսք ըրի : վերքերնիդ քննեց , յոյս տուաւ ինձ , որով միիթպրուեցայ :

— Ատնց ամենն ալ գիտեմ , ըսաւ Պիւսի , բայց երազի պէս . սակայն սիրտս կը վկայէր , ըսաւ ձեռքը սրտին վրայ դնելով , որ տեսածս երազ չէր :

— Երբոր վիրաբոյժը վերքերնիդ բժշկեց , գրպանէն կարմիր հեղուկով պզտիկ սրուակ մը հանեց և այս հեղուկէն քանի մը կաթիլ չրթունքներնուդ վրայ սրկեց : Ատիկայ , ըսաւ , ձեզի քուն բերելու և տենդին առաջք առնելու համար էր :

Սրդարե այս հեղուկը խմելնդ վայրկեան մը ետքը նորէն աշուրնիդ դոցեցիք և պահ մ'առաջ ունեցած նուազումնիդ դարձեալ վրանիդ եկաւ :

Խիստ վախցայ . բայց բժիշկը զիս ապահովեց : Ետտ աղէկ վիճակի մէջ է ըսաւ , միայն պէտք է թողուլ որ քնանայ :

Կեռթուիւտ բժշկին աչքերը նորէն թաշկինակով մը կապեց , և մինչև Պօթուէյի փողոցին բերանը տարաւ :

Միայն իրեն անանկ եկած էր որ բժիշկը քայլերն կը համարէր :

— Յիրաւի , Տիկին , ըսաւ Պիւսի , համրած էր :

— Ս,յո ենթադրութիւնը մեզ վախցուց . բժիշկը կրնար մեզ մատնել : Որոշեցինք ձեզի եղած հիւրընկալութեան հետքը բողբոլին շնչել . բայց նախ և առաջ պէտք էր ձեզի ասկէց դուրս հանել :

Բոլոր քաղութիւնս վրաս բերի . առտուան ժամն երկուքձ էր , փողոցները մարդ չկար : Կեռթուիւտ վերուց ձեզ և միտտեղ մինչև Թամբլի խրամներուն քովը տարինք : Վերջը դարձանք բողբոլին կարհուրած անանկ համարձակութեան մը վրայ որով երկու կնիկ մինակ դուրս ելած էինք՝ էրիկ մարդոց իսկ ընկերակցութեամբ դուրս ելնելու համարձակած ատեն մը :

Աստուած հսկեց մեր վրայ . ճամբան բնաւ մէկուն չպատահեցանք և մէկէ մ'ալ չտեսնուելով տուն դարձանք :

Երբոր սենեակս մտայ , սաստիկ այլայլութենէս ինկայ մարեցայ :

— ՈՏ, Տիկին, Տիկին, ըստ Պիւսի ձեռքերը միաւորե-
լով, ի նշագէս երախտադէտ պիտի ըլլամ ձեր բոլոր ինձի ը-
րածներուն համար :

Վայրկեան մը լուսթիւն ըլլալով՝ Պիւսի եռանդադին
Տիանայի երեսը կը նայէր : Երեսասարդ կիներ արմուկը սեղա-
նին կը թնցուցած և գլուխն ալ ձեռքին վրայ դրած էր :

Այս լուսթեան ատեն Մէնթ-Պաթէրին եկեղեցւոյն ժա-
մացոյցին զարնելը լուսեցաւ :

— Փամը երկուքը զարկաւ, ըստ Տիանա ուր ելնելով.
Փամը երկու, և դուք դեռ հոս էք :

— ՈՏ, Տիկին, ըստ Պիւսի աղաչելով, առանց ամեն բան
ըսելու մի արձակէք զիս : Մի թողուք զիս որ երթամ՝ առանց
ինձի յայտնելու թէ ի՞նչ միջոցներով կրնամ ձեզի օգտակար
ըլլալ : Ենթադրեցէք որ Աստուած ձեզի եղբայր մը տուաւ, և
բէք աս եղբորը թէ իր քրոջը համար ի՞նչ կրնայ ընել :

— Աւանդ, ալ հիմա բան մը չկրնար ըլլալ, ըստ Տիանա,
անցաւ ժամանակը :

— Հետեւեալ օրը ի՞նչ պատահեցաւ, հարցուց Պիւսի.
այն օրն ուր ես միայն ձեր վրայ խորհեցայ. սակայն առանց ա-
պահով ըլլալու որ դուք իմ խելայեղութեանս մէկ երազն և
իմ տենդիս մէկ երեւոյթն չէիք :

— Այն օրը, ըստ Տիանա, Աեռթուիւտ դուրս ելնելով՝
Օսիլիի պատահեցաւ, որ սովորականին պէս չէր. առջի օրուան
անցքերուն վրայ բան մը չխօսեցաւ. բայց խնայուց որ իր տերը
տեսութիւն մ'ընել կը ցանկայ :

Աեռթուիւտ հաւանութիւն ցուցուց, բայց մինչև հետեւ-
եալ չորեքշաբթի, այսինքն այսօրուան, խօսք ուղեց իմ կամքս
ունենալու համար :

Օսիլիի խօստացաւ որ մինչև այն ատեն իր տէրն կը համբերէ :
Բայց առջեւեւիս երեք օր ունէիք :

Երկնկունը Պ, աը Մոնտրօ վերագառցաւ :

Ամեն բան պատմեցինք իրեն բաց ի ձեզի պատահած դէպ-
քն : Բերք որ առջի օրը դուքը կեղծ բանալիով մը դուռը

բացաւ, և ներս մտնելու միջոցը հինգ աղետական վրան յոր-
ձակեցան, որոց մէջ էին Պարսնայք տ'Կրէստոն և աը Քե-
լիւս : Այս երկուքին անունը լսած ըլլալով՝ իրեն խնայուցի :

Այս, այս. ըստ կամը, ատիկա լսեցի. կեղծ բանալի
մ'ունենալուն վրայ կը տարակուսէի :

— Ձե՛նք կրնար կղարկը փոխել, հարցուցի :

— Արիչ բանալի մը չինել կուտայ, ըստ կամը :

— Արեմն դուսնը նիզեր գնենք :

— Տասը մարդով կուգայ, նիզ, դուռ ամենն ալ կը կտորէ :

— Էսիք որ դուքսին վրայ իշխանութիւն վարելու առիթ
մը պիտի ներկայանար ձեզ :

— Կարելի է քիչ մը ժամանակ կուշանայ :

Լուս կեցայ ու քրտիքը ձակտես կը փաղէր. ալ աղէկ խ-
մացայ որ տ'Անտու դուքսին ձեռքէն աղաւտելու համար կամ
նին կիներ ըլլալէն ուրիշ ճար չկայ :

— Պարոն, ըսի, դուքը իր խորհրդակցին ձեռքովը մին-
չև չորեքշաբթի իրիկուն սպասելու հարկադրուած է : ուստի
երեքշաբթի կուզեմ որ հոս գտնուիք :

— Երեքշաբթի իրիկուն՝ այս ժամանակ, Տիկին, ըստ կամ-
նը, հոս կուգամ :

Եւ առանց աւելի բան մը խօսելու ելաւ դնայ :

Ետեւէն նայեցայ տեսայ որ առանց հեռանալու դնայ
ինքն ալ Թուանի պանդոկին պտտին միջին սնկիւնը պահ-
ուրանցաւ, կերեւար թէ բոլոր գիշեր վրաս հսկելու համար :

Աս մարդուն ինձի ցուցրեցած անձնուիրութեան ամէն մէկ
փորձն իմ սրտիս դաշոյնի նոր հարուած մ'էր :

Երկու օրն անցաւ վայրկեանի մը արողութեամբ, և բան
մը մեր առանձնութիւնը չխառնեց : Հիմա այս երկու օրուան
մէջ կրամ նեղութիւնս, ժամերուն արողութեամբ իրարու
յաջարգէն լսելով, անկարելի է նկարագրել :

Երկրորդ գիշերն եկաւ : դեռինք մտուեր մնացեր էի :
կարծես թէ ամեն զգացում վրայէս կը փախէր : Համը, ցր-
տած և արձանի մը պէս անզգայ էի. սիրտս մինակ կը բաղ-

— Կը խորհիմ որ ա՛նձու դուքսն ու իր հաւատարիմն են, պատասխանեցի :

Պիւսի հառաջանք մ'արձակեց :

— Հիմա, շարունակեց կոմսը, հրաման ըրէք. կենա՛մ թէ երթամ :

Վայրկեան մը խորհեցայ . այո՛, իմ հօրս նամակին, եղած խօստմունքին, ներկայ զգալի և սպառնալից վտանգին չնայելով, այո՛, խորհեցայ, թէ որ այս երկու մարդիկն հոն չըլլային . . . :

— Ահ, որչափ թշուառ եմ ես, պոռայ Պիւսի, վերաբերուով մարդը ես էի, և լապտերը բռնողն ալ Աեմիլը Հօտուէնն էր, ձեր բերած երիտասարդ բժիշկը :

— Գո՛ւք էիք, պոռայ Տիանա հիացմամբ :

— Այո, ես էի, ես, որ իմ յիշատակներուս իրականութենէն խիստ սաստիկ նեղուած՝ կը ջանայի դանել այն տունն ուր հիւրընկալուեցայ, այն սենեակն ուր անգամբողջացայ, այն կիմն կամ լաւ ևս է տեսել հրեշտակն որ ինձի երեւցաւ : Ահ, այս պատճառաւ իրուամբ զիս թշուառ անուանեցի :

Եւ Պիւսի իմանալով որ ինքը պատճառ եղած էր Տիանայի իր ձեռքը կոմսին տալու, խորին տխրութեամբ մը պահ մը լուռ կենալով :

— Հիմա, ըսաւ, դուք իր կի՞նն էք :

— Երիկուրն է ի վեր, սրտասխանեց Տիանա :

Նորէն տիրեց լուսթիւնը որ միայն իրենց թիթիկն չնշառութենէն կը խափանուէր :

— Իսկայ դուք, հարցուց մէկէն Տիանա, ի՞նչպէս մտաք այս տունը, ի՞նչպէս դուք այս տեղ :

Պիւսի լռելիայն բանալին ցուցուց :

— Ադ ի՞նչ բանալի է, պոռայ Տիանա, ո՛վ տուաւ ձեզի :

— Կեռթախտ խոտացած չէր իշխանին այս իրիկուն զինքը հոս բերելու . իշխանը այս իրիկուն Պ. տը Մանսորո և զիս տեսած էր, ինչպէս Պ. տը Մանսորո և՛ ես ալ զինքը տեսած էիք . որ և է որդայթէ մը վախճալով զիս իր տեղը հոս զրկեց :

— Գուք ի՞նչպէս յանձն առիք այս պաշտօնը, ըսաւ Տիանա յանդիմանական ձայնով մը :

— Ձեր քովը դալու միակ միջոցն այս էր : Հիմա իմ կենացս ամենամեծ ուրախութիւններէն և միանգամայն ամենամեծ ցաւերէն մէկը դալ վնասուելուս համար զիս յանդիմանել կուզէք :

— Այո՛, ըսաւ Տիանա, որովհետեւ աւելի աղէկ էր որ զիս կրկին չտեսնէիք, և չտեսնելովսիւր ալ զիս մոռնայիք :

— Այ, Տիկին, կը սխալիք : Կնդ հակառակն Ստուած զիս հոս զրկեց որ ձեր գլուխը եկած վտանգը աւելի մանրամասնաբար իմանամ : Մտիկ ըրէք. ձեզ տեսած վայրկեանէս կենանքս ձեզի նուիրեցի : Իմ ընդունած պաշտօնս հիմա պիտի սկսիմ վարել : Ձեր հօրը վրայօք լո՛ւր ուզեցիք :

— Այո՛, այո՛, պոռայ Տիանա, բանդի յիրաւի ինչ ըլլայն չեմ դիտեր :

— Եստ աղէկ, ըսաւ Պիւսի, այդ մտայն խօսք կուտամ ձեզ . միայն կը խնդրեմ որ այս վայրկեանէն պահէք անանկ մէկու մը յիշատակը որ ձեզմով և ձեզի համար պիտի ապրի :

— Բայց այդ բանալին, ըսաւ Տիանա անհանգստութեամբ :

— Այո բանալին, ըսաւ Պիւսի, ձեզի կը յանձնեմ և դարձեալ ձեր ձեռքէն առնուլ կուզեմ . և պատուոյս վրայ կերդնում որ երբէք քոյր մը իր օթեւանին բանալին աւելի անձնուէր և աւելի մեծարող եղբօր մը չկրնար տալ :

— Քաջ Պիւսիի խօսքին վրայ կը վստահիմ, ըսաւ Տիանա, առէք :

Եւ բանալին դարձեալ երիտասարդին տուաւ :

— Տիկին, ըսաւ Պիւսի, տասնհինգ օրէն Պ. տը Մանսորոյն ճշմարտացէս ինչ ըլլալը կ'իմանանք :

Եւ Տիանան եւսանդուն սիրով ու խորին տխրութեամբ մը խոստումով յարգանքօք ողջունելով սանդուխէն վար իջաւ :

Տիանա գլուխը դէպի դուռը երկնցուց երիտասարդին քայլերուն ձայնն առնելու համար, և այս ձայնն երկար աւտենէ ի վեր դադրած էր, երբ ինքը սիրաբ ըաղխելով և արտասուալից աչքը տակաւին լսել կը կարճէր :

ՀԵՆՐԻ Գ . ԻՆ ԻՆՉՊԵՍ ՃՍՆԱԳԱՐԱՌԴԵԼԸ ԵՒ ՓՍՈՂ ԶԵՆ ՓՕՆՓԵՆԳ-
ԽՕ Ե՛ՐԱՍԽԻ ՀԱՄԱՐ ՈՒՆ ԻՌ ԱՏԵՆ ՊԵՏԵ ԸԼԻՄԱՐ :

Վերոյիշեալ դեպքերէն չորս կամ հինգ ժամ ետքը ծագած օրը՝ դեղին և հազիւ թէ շիկադոյն ամպի մը ծուպերը արծաթափայլող արեգակի մը լոյսով Հէնրի Գ . ի Փօնթէնպլօ ճանապարհորդելը տեսնուեցաւ, ուր ինչպէս ըսինք, հետեւեալ օրուան համար մեծ որսորդութիւն մը պատրաստուած էր :

Այս ճամբորդութիւնը՝ որ ուրիշէ մ'ալ անտէս ըլլալու էր այս խիստին կենացը բոլոր գործքերուն նման օրուն տերութիւնն ալ նկարագրեցինք, ընդհակառակն իրեն հետ վարած աղաղակօնն ու շարժմամբ մեծ աղմուկ կը հանէր :

Յիրաւի, Լուվրի գետափանցը վրայ, ստարուան ժամը ութնին ատենները, Քօէնի սպարանքին ու Ասթօնիս փողօցին մէջ տեղէն խուճա մը ազնուական սրայտօնեաներ դուրս ելան աղէկ ձիերու վրայ հեծած և մուշտակներով լիաթթուած, յետոյ բազմաթիւ արքունական մանուկներ, ասոնց ետեւէն ծառաներու բազմութիւն մը, և վերջապէս դռնապան ծառաներ, որոնք արքայական կառքին առջեւէն կերթային :

Այս կառքը՝ զոր ութը զարդարուած շորիներ կը քաշէին, մանաւոր յիշատակութեան մ'արժանի է :

Ասի երկար քառակուսի ձեւ մ'ունէր չորս անիւներու վըրայ հաստատուած, մէջը բազմոյններով ու բարձերով և դուրսը ճամկաւոր կերպասէ վարագոյրներով զարդարուած, տասնըհինգ տօք երկայնութիւն և ութը տօք լայնութիւն ունէր : Պօռուարին տեղուանքը կամ խիստ անհարթ լեռները ութը շորիներուն տեղ խելմը եզներ կը լծէին, որոց դանդաղ բայց զօրաւոր գնացքը թեպէտ ճամբորդութիւնն երկու կամ երեք ժամ աւելի ուշ կը ձգէր, բայց որոշեալ տեղն հասնելու ապա՛ովութիւն կուտար :

Այս կառքին մէջ նստած էին Հէնրի Գ . և բոլոր ըր արքունիքը բացի թագուհիէն, Լուիզ տը Աօտրմօն անուն, որ միայն ուխտադնացութիւններու և եկեղեցական հանդէսներու ատեն իր ամուսնոյն կընկերանար, որուն վրայ խօսելն աւելորդ կը համարիմք :

Աւստի թագուհին մէկ կողմ թողունք ու ըսենք թէ Հէնրի Գ . ի ճամբորդութեան ատեն իր արքունիքը որոնցմէ՞ կը բաղկանար :

Նախ և առաջ Հէնրի Գ . թագաւորէն, իր Մարք Միրօն անուն բժիշկէն, մատրանապետէն, որուն անունը չենք գիտեր ցայժմ. մեր հին բարեկամ Շիքօ խելիատակէն և հինգ վեց շնորհապարտ ազնուականներէ, որոնք էին, առ ժամն, Քէլիւս, Ծօնդէրկ, ա Էքէնօն, ա Օ և Մօ իրօն, Ասոնցմէ զստ կային նաև կառքին մէջ երկու մեծ որսորդութեան շուներ, որոնք յիշեալ մարդոց մէջ տեղը նստելով, պառկելով, ոտքի վրայ ելնելով, ծունկ չորելով, արմուկնուն վրայ կը լինելով, շատ անգամ վայրկեանէ վայրկեան իրենց երկար օձեղէն գլուխներն անկանոն յօրանջուսներով կը սողոսկէին. կողով մը մէջը շան ձագերով զօր թագաւորը երբեմն ծունկերուն վըրայ կ'առնուր, երբեմն ալ շղթայով մը կամ ժապաւէններով վիզը կը կախէր :

Մերթ ընդ մերթ՝ յատկապէս չինուած տեսակ մը խշիկէէք շուն մը դուրս կը հանէին ստինքը կաթով լեցուն որով կողովն եղած բոլոր ձագերը կը շամբէր, և երկու մեծ շուներն ալ, որք իրենց վայելած առանձնաշնորհութեանը վրայ սպասով ըլլալով բնաւ նախանձ չէին կրեր, կարեկցութեամբ և իրենց սուր կնճիթը թագաւորին ալ կողմը շաչող մեռելի դանկերէ կ'ազնուած համրիչին անկելով անոնց կը նայէին :

Կառքին ձեղունը ոսկեզոծ պղնձէ թելերով վանդակ մը կախուած էր, որուն մէջ աշխարհիս ամենադեղեցիկ տառափներն կային, այսինքն՝ ձիւնաման փետուրներով և կրկին սև մանեկանշաններով :

Յրբ գիպուածով կին մը արքունական կառքը մտնէր, սա-

բաժու : Կոչումս կապիկներէն երկու երեք հասն ալ կուուե-
նար կենդանեաց փակարանը , քանզի կապիկը ան ատեն վեր-
ջին Վաղուայի արքունեաց զեղեցիկուհիներուն սիրելի կեն-
դանին էր :

Ժան Առժոնի ձեռամբ Հէնրի Բ . ի համար մարմարինէ
մորում Աստուածածնի պատկեր մը կառքին խորը ոտկեպո՞ծ
խցիկի մը մէջ դրուած էր , որ այս տեսածներդունն վրայ հիւս-
ցում ցուցնող ակնարկներ կարծես թէ կարճակեր իր երկնու-
յին որդւոյն վրայ :

Աստի այն ատենի և թուականի բոլոր սուօրեայ գրը-
ուածքներն ու բոլոր երգիծարանական տաղաչափութիւններն
կրնայինք բոլորովին այս կառքին յարմարցնել և զանի Նոյ-
եան տապանն անուանել :

Թագաւորը կառքին խորը ճիշդ Աստուածածնի պատկե-
րին խցիկին տակը նստած էր . իր ստիցը ներքև Քէլիւս ու
Մօթիրօն ժապաւէններ կը հիւսէին , որ այն ժամանակի երկու
տասարդաց աւելի նշանաւոր զբազմունքներէն մէկն էր , ու
բոցմէ ոմանք կարող եղան տասներկու շիւղերով փոխաթ-
չինել այնպիսի բաղադրութեամբ մը որ մինչև այն ատեն չէր
գիտցրուած և վերջնալ կրկին չգտնուեցաւ : Եօնպէրկ , ան-
կին մը քաշուած , իր զէնքերուն պատասաւալալ մը կը շինէր
նոր նկարով մը զոր ինքը գտած կը կարծէր , բայց արդէն
դանուած էր , ուրիշ անկիւն մը մատրանապետն ու բժիշկը կը
խօսակցէին . ա՛՛ թ և ի տ կը բէտնոն կառքէն դուրս կը նայէին և
առտուանց կանուխ արթնցողի նման շուներուն պէս կը յօ-
րանջէին :

Վերջապէս Շիքօ կառքին դուռներէն մէկուն քով նստած ,
ստրերը դուրս երկնցուցած , որպէս զի միշտ պատրաստ ըլլայ
իջնելու կամ ելնելու իր ուղած պտեմն , կերդեր , ճիծաղա-
չարժ բաներ կը պատմէր կամ անգրատառութիւններ կը շնէր ,
և ամէն Քաղցիբէն և Վատիններէն պայտասական անուններն

* Վրայէս կը կոչուին այն կապիկները որոնք պաշտօնուն կը
կախուին կամ կը կապուին , կը ճիթին կարճ է և գլուխին հարժ

աղաւաղելով խնամ անհաճոյ անուններ կուտար անոնց :
Երբ Շաթիլէ հրապարակը հասան , Շիքօ տալ մը սկսաւ :
Մատրանապետը որ , ինչպէս ըսինք , Միրօնի հետ կը խօ-
սակցէր , յօնքը խորչանցընելով ետին դարձաւ :

— Շիքօ , բարեկամս , ըսաւ Նորին Վեհափառութիւնը ,
զգուշացիր . ազնուականներս սրէ անցուր , զիս ալ կտոր կտոր
ըրէ , Աստուծոյ վրայ ինչ կուզէս ըսէ , Աստուած բարի է ,
բայց եկեղեցւոյ հետ մի՛ շիոթուիր :

— Այդ խորհուրդէդ շնորհակալ եմ , տղաս , ըսաւ Շիքօ .
չէի տեսներ որ յարգի մատրանապետը բժիշկին հետ կը խօ-
սակցի թաղելու համար իրեն զրկած վերջին մեռելին վրայ
և կը բողբօք որ այսօր երեք օր է , միշտ կերակուրի ժամանակ-
ները զինքը կը խաւովէ : Ալ տաղ չեմ ըսեր , ոսկիի վրայ կը խօսիս
ասի շատ հին բան է : Հիմա բոլորովին նոր երգ մը պիտի
երգեմ քեզ :

— Ի՞նչ եղանակաւ , հարցուց թագաւորը :
— Միշտ մի և նոյն , ըսաւ Շիքօ և սկսաւ բերանալիր եր-
գել այպէս :

Մեր թագաւորը պարտի հարիւր միլիօն .
— Ատիէ աւելի պարտխ , ըսաւ Հէնրի . երգարանն ազէկ
է սովրեցուցեր :

Շիքօ նորէն սկսաւ առանց շիոթութեան :
Հէնրի պարտի երկերիւր միլիօն
Եւ այս պարտուց վճարման համար
Չոր անուականք ըրած են
— Հարկ է գտնել նոր հնարքներ .
Նոր հարկեր և նոր սակեր
Պէտք է թշուառ հպատակայ
Սղիքներէն դուրս հանել
Պայ անոնց որ կեանքերին
Այս հրէշներուն ներքև վարեն
Որք ամեն բան չը ծամած կը կլկեն :

— Լա , ըսաւ Քէլիւս իր ժապաւէնն հիւսնելով , տղաւոր

ձայն ունիս, Եիքօ, երկրորդ տունը, բարեկամ:
 — Իս նայէ, Ապուա, ըսաւ Եիքօ առանց Քէյիւտի պա-
 տասխանելու, բաշեկամներդ արդիչէ որ վիտ բարեկամ չան-
 ուանեն. ափ զիս կը նուաստացընէ:

— Ոտանաւոր խօսէ, Եիքօ, պատասխանեց թաղաւորը,
 արձակդ աղէկ չդար:

— Բարի, ըսաւ Եիքօ ու սկսաւ:
 Իրենց խօսքն ու հագուստը
 ձիշդ նման է այն կնկանը
 Որ իրենց պէս չուայլ հագուած
 Գորովանքէ միշտ ունի վախ:
 Ա. կզերնին դիւրաւ կը դարցընեն
 Փողպատնուն ծալքերուն մէջ.
 Արդէն ցորենն ալ աղէկ չէ
 Շապիկինն ճերմըկընելու համար.
 Եւ աւելի բնտիր կերպով մը,
 Ահաք է օւլայինն բրինձէն լինել:

— Կեցցէս, ըսաւ թաղաւորը, այս բրինձէ օւլան դու չը
 հնարեցիր, ո 0:

Այ, Տէր արքայ, ըսաւ Եիքօ, Պ, տը Սէն-Մէկրէնն հը-
 նարեց, որ անցեալ տարի Պ. տը Մայէնի հարուածներուն
 առակ մեռաւ, այն թշուառ հանդուցեալէն մի յափշտակէք
 այդ պատիւը. ինքը միայն այս օւլայինն և անոր իր յետագա-
 յիցը երթալու համար Պ. տը Կիզի ըրածին համար կը մե-
 ծարտի. թէ որ այս օւլան իրմէն յափշտակէք, կէս ճամբան
 պիտի մնայ:

Եւ առանց դիտելու թաղաւորին կերպարանքը որ այս
 յիշողութեան վրայ կը տխրագնէր, Եիքօ շարունակեց:

Իրենց հերքը կարկինով կը խուզուին

Խօսքը միշտ անխուսականներուն վրայ է, աղէկ հասկըցէք,
 ըսաւ Եիքօ երգը ընդմիջելով:

— Ս.յո, այո, երգէ, ըսաւ Ծօնպէրկ:
 Եիքօ նորէն սկսաւ:

Իրենց հերքը կարկինով կը խուզուին
 Բայց չէ թէ հաւատար կերպով
 Քանգի առջեւնուն մինչև ականջին
 Երկար է, և ետեւնին կարճ:

— Քու երգդ արդէն հին է, ըսաւ տ'երէննուն:

— Հին, երէկուանն է:

— Ուրեմն այս առտու ձեւը փոխուեր է. նայէ:

Եւ տ'երէննուն իր գդակը հանելով՝ ցուցուց Եիքօյի իր
 մազերը որ թէ առջին և թէ ետին գրեթէ հաւատար էին:

— Ոհ, ինչ անպիտան դուխ, ըսաւ Եիքօ: Եւ շարունա-
 կեց:

Արուեստով շոկած մազերնին
 Խէժով որ վա՛ռնք կը ցյուէ
 Գանգուր ծալքերով կոլորեն.
 Եւ թեթեւ գլուխնուն վրայ
 Ետեւնուն գդակ մը դնելով
 Աւելի ևս ծպտեալ կըլլան:

Հիմայ չորրորդ տունը պիտի անցնիմ ըսաւ Եիքօ. խխա-
 անպարկեշտ է, Եւ սկսաւ:

Կը խորհի՞ք որ մեր հին Գաղղիացիք
 Որք իրենց արի զէնքերովն
 Այնչափ ահեղ մարտերու մէջ
 Միշտ քաջութեամբ փայլեցան.
 Եւ յանուն իրենց յաղթութեան
 Վատնդաւոր դէպքերու մէջ
 Փառաց պտուղը վայելելով
 Շապիկինն օւլայով պնդէին
 Իրենց մազերը խոպապէին
 Եւ գէմքերնին ճերմըկընէին:

— Կեցցէս, ըսաւ Հէնրի, թէ որ եզբայրս հոս ըլլար, շատ
 երախտապարտ կըլլար քեզ, Եիքօ:

— Եզբայրդ ո՞վ է, տղաս, ըսաւ Եիքօ. միթէ դիպուա-
 ծով Յովսէփ Գուլօ՞նն է, տը Սէնթ-Ժէնյիլի արբան, որուն

քով ուխտերդ կատարելու կերթամ եղեր :

— Չէ, ըսաւ Հէնրի, որ Երբօյի ամեն խնդկատակու-
թիւններուն կը զիջանէր : Տրանսուա եղբորս համար կըսեմ :

— Ահ, իրաւունք ունիս, ասի քու եղբայրդ է, բայց չէ
թէ յԱստուած, այլ ի սատանայ : Աղէկ, աղէկ, Տրանսուայի
համար կըսես, որ շնորհին Աստուծոյ Գաղղիոյ որդի է .
դուքս Պրապանի, Լօթիէի, Լիւքսէնպուրիի, Վէլտրի, Ա-
լանսօնի, Անժուի, Թուրէնի, Պետիի, Էվրեօյի և Եաթօ-
Թիէուի, կունս Բերչի, Մանթի, Մէլանի և Պօֆօրի, կուսու-
կալ Աէնթ-Անիիի, տէր Ֆրիզի և Մալինի, պաշտպան Պէլ-
ճիգական ազատութեան, որուն բնութիւնը թէպէտ քիթ մը
միայն տուած է, բայց ծագիկն երկուք ըրած է, և որուն
վրայ այս քառատողեան ոտանաւորն դիտեմ :

Պարոնայք մի զորմանայք

Տրանսուայի երկու քիթին վրայ

Քանզի, իրաւամբ ինչպէս դորձածութեամբ

Երկու քիթ պէտք է երկու դէմքին :

Ազնուականներն սկսան բարձրաձայն խնդալ, վասն զի
տ'Անժու դուքսը իրենց անձնական թշնամին էր, և այս իշ-
խանին համար խօսած վերստուութիւնը՝ Երբօյի իրենց դէմ
երգած երգիծանքը խնդն մուսուս :

Իսկ թագաւորը որ մինչև այն տունն Երբօյի անընդհատ
երգիծաբանութիւններէն բնաւ մաս մը ունեցած չէր, ուրիշ
ներէն աւելի բարձր կը խնդար, մէկէ մը չափնածելով, իր շու-
նելուն շարք և կարկանդակ տարով և իր եղբորը ու բարե-
կամոցը համար դորձածուած լեզուին վրայ ցաւելով :

Յանկարծ Երբօ պտուայ :

— Հէնրի, Հէնրի, ասի քաղաքականութեան դէմ ժպիլո՛՛
ու անխոհեմ բան մ'է :

— Ի՞նչ, ըսաւ թագաւորը :

— Աչ, հաւասար Երբօի, որ այս բաները ընդունելու չէիր
անտարբէր :

— Ար բաները ըսաւ թագաւորը հիացած :

— Ստորագրութիւնդ դրած տանդ ինչ կը գրես, Հէն-
րիքէ, զաւակս :

— Զգուշացիք, Տէր արքայ, ըսաւ Քէլիւս, որ չարտ թիւն
մը կենթագրէր Երբօի այս քաղցր խօսակցութեան :

— Ի՞նչ բտել կուզես, Երբօ, հարցուց թագաւորը :

— Ի՞նչպէս կատորագրես, նայինք :

— Կերդնում յԱստուած որ . . . կատորագրեմ . . . կատու-
րագրեմ . . . Հէնրի տը վարուա :

— Աղէկ, նայեցէք, Պարոնայք, ըսաւ Երբօ, իրեն բտել
չեմ տար : տեսնենք, այս տան երեք գրերուն մէջ Վ մը կըր-
նա՞նք դասել :

— Անշուշտ, վարուա Վ ով կրկի :

— Կտոր մը թուղթ և գրչ մը առ ձեռքդ, պարսն մատ-
րանապետ, որովհետեւ անկից վերջը թագաւորին անունը իմ
ըսածիս պէս գրելու ես . . . Հէնրի տը վարուա անդրատու-
թիւն մ'է :

— Ի՞նչպէս :

— Անդրատուութիւն մը, այո՛ . . . ներկայիս մէջ թագաւո-
րող Նորին Վեհափառութեան ճշմարիտ անունը հիմա պիտի
ըսեմ ձեզի : Ըտինք թէ՛ Հէնրի տը վարուա մէջ Վ մը կայ
Վ մը գրեցէք թուղթին վրայ :

— Գրեցինք, ըսաւ տ'Էրէրնօն :

— Լ մ'ալ չկայ :

— Անշուշտ, Հէնրի բառին վերջին դիրն է :

— Ռըշալի շարտիրտ են մարդիկ, ըսաւ Երբօ, որ մէկմէ-
կու կապուելու համար հաստատուած գրերն իրարմէ զատել
են . . . Լ մը դրէք Վ իբով : Կըսա՛ւ :

— Այո՛, ըսաւ տ'Էրէրնօն :

— Հիմա նայինք թէ Վ մը պիտի դասենք. կայ, այնպէս չէ՛,
Ա մը, ան ալ կայ . ուրիշ Լ մը, դարձեալ կայ . վերջապէս Ռ մը :
Աղէկ կարդալ գիտէ՛ս, Նօկարէ :

Կը խոստովանիմ զայն առ ի պատկառանս իմ, ըսաւ տ'Է-
րէրնօն :

— Գնա բանդ , անգրամ , եթէ դիպուածով տգէտ ըլլաւ յիր , բաւական մեծ ազնուութիւն մը կարծէիր :

— Խեղկատակ , ըսաւ տ'Էբէրնոն , իր ազգարան գործիքը Երօփ վրայ վերցնելով :

— Զարկ , բայց հեղէ , ըսաւ Երօ :

Տ'Էբէրնոն սկսաւ խնդալ ու հեղեց :

— Vi-lain , (անպիտան) , ըսաւ :

— Լաւ , պողաց Երօ : Ար տեսնե՞ս , Հէնրի , ի՞նչպէս սկանք , ահաւասիկ միրտութեան անունդ գտնուեցաւ . կը յուսամոր եթէ հիմա ընտանեկան անունդ ալ գտնեմ , ինծի թոշակ մը կը կապես . ինչպէս մեր Եառլ Թ . եղբայրն Պ . Սմիթի ըրաւ :

— Մեծ պիտի ուտես , Երօ , ըսաւ Թագաւորը :

— Ազնուակամները ծեծելու որոշուած գաւազաններն ո՛ւս կից կը բերեն , տղաս , Լեհաստանէ՞ն , ըսէ տեսնեմ :

— Սակայն և այնպէս ինծի կերելի , ըսաւ Քէյլա , որ Պ . Թոր Մայէն՝ քեզ իր ախրուհիին հետ գտած օրը , խեղճ Երօս , քու հետդ այն գաւազաններէն չզրկուեցաւ :

— Աս անանկ հաշիւ մ է որ միատեղ տեսնելու ենք : Հանդարտէ , պարոն Քիւրիտո , գործն իր յաջողութիւնը ստացաւ :

Եւ Երօ ձեռքը ճակոխն վրայ դրաւ . ասով կիմացուի որ այն ատենն ալ գլուխը յիշատակութեան գահ մը կը ճանչէին :

— Զոգէ , Քէյլա , կը տեսնեմ որ քեզի համար ընտանեկան անունը պիտի մուցընէք , ըսաւ տ'Էբէրնոն :

— Մի վախ՛ար , ըսաւ Երօ , միտքս է . Պ . տը կիզի փողով կրտէի . բայց քեզի , Հէնրի , ականջէդ ըսելու գոհ պիտի ըլլամ :

— Ըսէ նայինք , ըսէ անունը , ըփն բոլոր երիտասարդներն :

— Մնացած գրերուն մէջ Ա մ ունինք զվիսաղիր գրէ առ գիրը , Նօկարէ :

Տ'Էբէրնոն հնազանդեցաւ :

— Յետոյ Է մը , վերջն ալ R մը . ետքն ալ Վալուայի O գիրը . վերջապէս անուան ու մականուան մէջ տեղը վանկ մը կայ , զոր քերականագէտը մասնիկ կը կոչեն , և երկու գրէ

բաղկացած է , D և E , ասոնք ալ գիր , Վալուայի ծայրը Տ մը մնաց , ան ալ գրէ , ի՞նչ կըլլայ . հեղէ տ'Էբէրնոն HERODES

— Herodes (Հերովդէս) , ըսաւ տ'Էբէրնոն :

— Անպիտան Հերովդէս եղաւ , ըսաւ Թագաւորը

— Աիշդ , ըսաւ Երօ , ամեն օր այդ ստորագրութիւնը կը գնես դու , տղաս :

Եւ ամօթխած վախ՛աւ մը նշանները ցուցնելով՝ ծռեցաւ :

— Պարոն Երօ , չափը անցուցիր , ըսաւ Թագաւորը :

— Ե՛ս , ըսաւ Երօ , եղածէն պատ ուրիշ բան չեմ ըսեր : Թագաւորներն ասանկ են , իրենց բան մը իմացնելուդ պէս կը նեղանան :

— Գեղեցիկ ազգաբանութիւն մ՛ըրիր , ըսաւ Թագաւորը :

— Զըլլայ որ ուրանաս , տղաս , ըսաւ Երօ . ասի՛ ամիսը երկու երեք անգամ հրէկց կարօտ եղող Թագաւորի մը համար ազէկն է :

— Ասէինք , պողաց Թագաւորը , որ այս անգգամը ետքինը չպիտի կրնայ գտնել : Պարոնայք , լռեցէք , այս կերպով գոնէ չպիտի հարկադրուի կրկին ըսելու :

Անմիշտպէս խոր լռութիւն մը տիրեց , և այս լռութիւնը զոր Երօ գացած ճամբանուն ուշադրութիւն ընելուն համար պարտաւոր չէր խախտելու , քանի մը վայրկեան տեւեց . յետոյ՝ Մօպու հրապարակին անդի ի կողմը , Նուայէի փողոցին անկիւնը , Երօ մէկէն կառքէն դուրս ցածկեց , պահապանները մէկգի ըրաւ և գնաց ծնրադրեց բաւական աղէկ երեւոյթ ունեցող տան մը անկիւնը որ փողոցին վրայ երկընցած փայտէ պատշգամբ մ'ունէր նկարուած պզտիկ գէրաններու վրայ հաստատուած :

— Ա հեթանոս , պողաց Թագաւորը , թէ որ ծնրադրել կուզես , գոնէ Սենթ-Փէնկիէվ փողոցին մեջ տեղը գտնուած խալին առջին ծնրադրէ , և ոչ թէ այդ տանը առջին , այդ տունը եկեղեցի՛ է , կամ մէջը սուրբ սեղան կայ :

Բայց Երօ բնաւ չէր պատասխանէր . երկու ծունկն ալ սալայատակին վրայ դնելով՝ բարձր ձայնով այս աղօթքը կը

ներ, որմէ թագաւորը բառ մը չկորսնցուց աղէկ ականջ դնելուն համար :

• Բարի Աստուած, Աստուած արդար, ահա՛ քաջ կը ճանչնամ և բոլոր կեանքիս մէջ ալ պիտի ճանչնամ այս տունը ուր Եիքո նեղութիւն կրեց, եթէ ոչ քեզի համար, Աստուած իմ, գէթ քու արարածներէդ մէկուն համար. Եիքո ընտել ի խնդրեց որ դժբաղդութիւն մը պատահի Պ. տը Մայէնի, որ զինքը մարտիրոս ըրաւ, ո՛չ ալ Պ. Նիգօլա Տավիտի, որ իր տանջանացը պատճառն էր : Այ, Տէր, Եիքո սպասեց, վասն զի համբերող է, թեպէտ ո՛չ իսպառ. և ահա վեց տարի է. որոց մ կը նահանջ էր, որ Եիքո Պ. տը Մայէնի և Պ. Նիգօլա Տավիտի ու իր մէջ բացուած պզտիկ հաշուոյն շահերը կը գիղէ. արդ՛ հարիւրին տասնով, որ օրինաւոր տոկոս է, և թագաւորն ալ այսչափ տոկոսով փոխառութիւն կընէ, եօթը տարուան մէջ գիղուած շահերը դրամագլխոյն կրկինը կըլլան : Արեւմն Աստուած մեծ, արդար Աստուած, Եիքօի տարի մ'ալ համբերութիւն տուր, որ այն խարազանի յիսուն հարուածներն՝ զորս Եիքո այս տանը մէջ այն Լօրէնցի հուղկահար իշխանին և Նորմանտիացի սուսերածիդ փաստաբանին հրամաններովը ընդունեցաւ. և որք Եիքօի մարմինէն բէնթ* մը արիւն հանեցին, հարիւր ըլլան և արիւնն ալ երկու բէնթի ելնէ. անանկ որ Պ. տը Մայէն որչափ ալ գէր ըլլայ, և Նիքօլա Տավիտ որչափ ալ երկար, բաւական արիւն և մարթ չունենան Եիքօի վճարելու, և պարտաւորին հարիւրին տասնը հինգ կամ քսան մասնկանալ, և զաւազաններու ութսուն կամ ութսունը հինգերորդ հարուածին տակ հոգիներն աւանդեն :

• Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյն սրբոյ :

— Ամէն, պօռայ թագաւորը :

Եիքօ գեղինը համբուրեց, և բոլոր հանդիսատեսներուն վրայ մեծ հիացում ձգելով, որոնք այս տեսարանէն բան մը չէին հասկընար, դնայ կառքը իր տեղը նստաւ :

— Իէ՛հ, ըսաւ թագաւորը, որուն ստոխճանը, որ երևբ տարիէ ի վեր այնչափ առանձնաշնորհութիւններէ զրկուած էր

* Եղանիւթոց չափոյ անն մ'է :

ուրիշներուն նուիրելու յանձն առնելուն համար, դո՛նէ իրաւունք կուտար իրեն ամեն բան առաջ ինքն իմանալու, բէ՛հ, Պարոն Եիքօ, ինչո՛ւ այս երկար և եղական մաղթանքն ըրիր, ինչո՛ւ խարազանի հարուածներ ընդունեցար, ինչո՛ւ վերջապէս այդ կեղծաւորութիւններն ըրիր պիղծ երեւոյթ ունեցող տան մը առջին :

— Տէր արքայ, ըսաւ Եիքօ, որովհետեւ Եիքօ աղուեսի նրման իր արիւնովը շաղախուած քարերը երկար ատեն կը հոտոտէ ու կը համբուրէ, մինչև որ իր արիւնը թափողներուն գլուխները այն քարերուն դէմ շախմատէ :

— Տէր արքայ, ըսաւ Քէլիւս, գրաւ կը դնեմ. Եիքօ, ինչպէս որ Ձեր Վեհափառութիւնն ալ լսեց, իր աղօթքին մէջ դուքս տը Մայէնի անունը արտասանեց : Ուստի գրաւ կը դնեմ որ այս աղօթքը քիչ մ'առաջ խօսուած դաւազանի հարուածոց հետ վերաբերութիւն ունի :

— Գրաւ դիր Պ. Ժագ տը Լէվի, կսմս տը Քէլիւս, ըսաւ Եիքօ, և պիտի շահիս :

— Արեւմն անանկ է, ըսաւ թագաւորը :

— Ժիշդ է, տէր արքայ, կրկնեց Եիքօ. այս տունը տիրուհի մ'ունէի ես. արդարև բարի և սքանչելի օրիորդ մը : Գիշեր մը որ զինքը տեսնելու գացեր էի, նախանձոտ իշխան մը տունը չը՛կապտեց, զիս բռնել տուաւ և անանկ սաստիկ ծեծել տուաւ որ պատուհանին մէջէն անցայ և զայն բանալու ժամանակ չունենալով՝ այս պատշգամբէն փողոցը ցատկեցի : Ուստի, որովհետև չմեռնելս հրաշք մ'էր, այս տանը առջեւէն անցնելու ատենս, կը ծնրադրեմ և կաղօթեմ. և իմ՝ աղօթքիս մէջ շնորհակալ կըլլամ Աստուծոյ սցալտի փտանգէ մը զիս ազատելուն համար :

— Ահ, թշուառ Եիքօ և դուք որ զայն կը գատապարտէիք, տէր արքայ. սակայն և այնպէս ինձի կերտելի որ Եիքօի այս ըրածը բարի քրիստոնէի մը վայելուց գործ է :

— Արեւմն շատ ծեծ կերար, խեղճ Եիքօս :

— Ո՛հ, սարսափելի կերպով, տէր արքայ, բայց չէ թէ քու ուղածիդ չափ շատ :

— Ի՛նչպէս չէ :

— Ճշմարտապէս չէ, թէ որ քանի մը սրածայր հարուածներ չընդունէի, չէի ցաւեր :

— Քո՛ւ մեղքերուդ համար :

— Ա՛յ, Պ. տը Մայէնի մեղքերուն համար :

— Ա՛հ, կիմանամ, քու միտքդ կետարին մասնել է . . . :

— Աեսարին, բնաւ ո՛չ, չչիտթենք, աէր արքայ : Աեսար, մեծ զօրադուխն է, քաջ պատերազմողն է, անդ բանիկ եղբայրն, այն որ Քաղզիոյ թագաւոր ըլլալ կուզէ. ո՛չ, անի Հէնրի տը Վալուայի հետ հաշիւ ունի, և այս հաշիւը քեզի կը վերաբերի. տղաս, պարտքերդ վճարէ, Հէնրի, ես ալ իմ պարտքերս կը վճարեմ :

Հէնրի չէր ակորժէր որ էր հօրեղբորդուոյն Աիզի վրայ խօսք ըլլայ, ուստի Եիքօյն այս բացաղարձութիւնն Վինըր աւանկ զյուշացուց որ դէպի Պիսեթա հասան առանց ընդմիջեալ խօսակցութիւննին շարունակելու :

Երեք ժամ ճամբայ ընելով Աուվրէն Պիսեթա հասած էին անանկ որ բարեգուշակներն հետեւեալ իրիկունը Փօնթէնպլօ հասնիլ կենթադրէին, մինչդեռ շարադուշակներն դրաւ կը դնէին որ միւս օրն կէսօրուան դէմ միայն կրնան հասնիլ :

Իսկ Եիքօ կենթադրէր որ բնաւ չպիտի հասնին :

Փարիզէն դուրս ելնելուն պէս ուղեկիցներն իրենց ուղածին պէս ճամբորդութիւն ըրած երեւցան. առաւօտը բոււական գեղեցիկ էր, հովը թեթեւ կերպով կը փչեր, և արեւը վերջապէս իր անպեղէն քօզը կրցեր էր թախանյել, և կտուէր թէ այս հոկտեմբերի այն գեղեցիկ օրերէն մէկն է, երբ գետինը թափած վերջին տերեւներուն ձայնովը՝ շրջագայօղներն աշուրնին քաղցր նայուածքով մը շնչող անտառներուն կապտապօյն խորութիւնը կը մխեն :

Աէս օրը երեք ժամ անցեր էր, երբ ուղեկիցներն Ժիւվիզի շրջապատին առաջին պարիսպներն հասան : Այս տեղէն, արդէն լ'Օուժի վրայ շնուած կամուրջն և Քուռ-տը Փօանի պանդոկն կը տեսնէին որ իր խորտիկներուն անուշ հոտն ու իր վառարանին դուրծալի ձայներն իրիկուան քաղցր սիւզին հետ կը խառնէ :

Եիքօի քիթը այս խոհանոցական հոտերուն վրայ շուտով յափշտակուեցաւ : Կառքէն դուրս ծռելով՝ հեռուէն տեսաւ որ պանդոկին գրանը առջին խել մը վերարկուներու պլլուած մարդիկ կայնած են : Այս մարդոցը մէջ գեր և կարճահասակ մարդ մը կար որուն լայնավերջ գլխարկը դէմքը բոլորովին կը ծածկէր :

Այս մարդիկը ճամբորդներն տեսածնուն պէս իսկոյն պանդոկը մտան :

Բայց գէր և կարճահասակ մարդը շուտ մը ներս չկրնալ մտնելուն համար Եիքօ տեսաւ զայն : Աւտօի պանդոկը մտածին պէս մեր Կապօնն կառքէն վար ցատկեց, և իր ձին ծառայի մը ձեռքէն առնելով որ զայն սանձէն բռնած էր, գնաց պատի մը անկիւնը դիշերուան առաջին մթութիւններուն մէջ պահուըտեցաւ սպասելով որ ուղեկիցներն ճամբանին շտկեն դէպի Էսօն, ուր թագաւորը կուղեր պառկիլ : Վերջը՝ երբոր վերջին ձիաւորներն աներեւութացան, երբ փողոցին սալայաւտակին վրայ կառքին անիւներուն ձայնն քիչ մը մեղմացաւ, իր թագստեան տեղէն ելաւ, և դղեակին ետեւէն դառնալով՝ պանդոկին դուռը եկաւ, որպէս թէ Փօնթէնպլօէն կը դառնար : Պատուհանին առջին գալով՝ Եիքօ ապակիներէն շուտ մը ներս նայեցաւ տեսաւ որ այն մարդիկն դեռ հան էին, դէր և կարճահասակ մարդն ալ մէջերնին, որուն մասնաւոր ուշադրութիւն մը չնորհելու պատիւն ըլլալ կերեւէր : Մինակ, որովհետեւ Եիքօ այս մարդէն չճանչուիլ փախուքելու իրաւունք ունէր, անոր եղած սենեակը մտնելու տեղ, դիմացի սենեակը շէմը գլխի բերել տուաւ, և նստաւ հոն այնպէս որ մէկը չի կրնայ դռնէն ներս մտնել առանց իրմէ տեսնուելու :

Այս սենեակէն, Եիքօ խոհանոցար մթութեան մէջ նրստած, կրնար մինչև ծինելոյզի մը անկիւնը նշմարել : Այս անկիւնը ակտուի մը վրայ նստած էր դէր և կարճահասակ մարդն որ անշուշտ որ և է հետազոտութենէ մը չլսախնալ կարծեալով վառարանի մը բոցանշոյլ լոյսովը կ'ըզկ'ըր կ'ըրեցլէր որ ո՛ր վրձ

աւելցուած խել մը որթերն տաքութիւնն ու լուսաւորութիւնը կը կրկնապատկէին :

— Խարուած չէի, ըսաւ Շիրօ, երբ Նօայէի փողոցին տանը առջին աղօթք կընէի, ինծի անանկ եկաւ որ այս մարդուն դարձը իմացայ : Բայց ինչո՞ւ ասանկ գաղտաղ ողի մեր Հերովդէս բարեկամին մայրաքաղաքը կը դառնայ, ինչո՞ւ անցած տտենը կը պահուրտի : Ա՛հ, Պիղատոս, Պիղատոս, միթէ բարի Աստուածն, դիպուածով չպիտի շնորհէ ինծի այն տարին զոր իրմէ խնդրեցի, և զիս չկարծածէս աւելի շուտով տալիքս վճարելու ստիպէ :

Իսկոյն Շիրօ ուրախութեամբ տեսաւ որ ոչ միայն իր նրստած տեղէն կընար տեսնել, այլ նաև՝ երբեմն դիպուածով անխորհրդարար կարգադրուած լողական արդիւնքներէն մէկովը կընար ալ բան մը լսել : Ասոր վրայ սկսաւ ականջ դնել այնպիսի ուշադրութեամբ մը՝ որով արդէն կը նայեր :

— Պարծոնայք, ըսաւ գէր և կարճահասակ մարդն իր ընկերներուն, կարծեմ մեկնելու ժամանակ է. վերջին ուղեկցութիւնն երկար տտեն է որ անցաւ, և կարծեմ հիմա ալ ճամբան ապահով է :

— Կատարելապէս ապահով, Տէր իմ, պատասխանեց ձայն մը որ սարսափեցուց Շիրօն, և անանկ մարմինէ մը ելաւ, որուն Շիրօ մինչև այն տտեն ուշադրութիւն չէր ըրած, որ ճիշդ գէր մարդուն աչքին դէմը նստեր էր :

Այս պատասխանող մարդուն հասակը՝ իր Տէր իմ կոչած մարդուն հասակին հակառակ երկար էր. երեսը դեղնած, բայց միւսինը կարմրախայլ. ինքը ակնածու, ստիպյալ միւսը յանձնապատուան :

— Ա՛հ, պարոն Նիքօլա, ըսաւ ինքնիրեն Շիրօ անձայն խնդարով. շատ աղէկ եղաւ : Խիստ ախուր բազմ պիտի ունենանք թէ որ այս անդամ առանց իրարու հետ երկու խօսք բնելու լածնուիկը :

Եւ Շիրօ պարպոյն իր գաւթը և ստակը վճարեց որ մեկնելու ժամանակն եկան տտենը բան մը վերքը չուշացընէ :

Փուշակութիւնը սխալ չէր, քանզի Շիրօի ուշադրութիւնը դրաւող եօթը հօգին ալ իրենց տալիքը վճարեցին. կամ լաւ ևս դէր և կարճահասակ անձն ամենուն համար վճարեց և ամեն մարդ իր ձին ծառային ձեռքէն առնելով՝ հեծաւ, և միատեղ Փարիզի ճամբան բռնելով շուտով իրիկուան առաջին մթութեանը մէջ ընկզմեցան :

— Աղէկ, ըսաւ Շիրօ, Փարիզ կերթայ. ուրեմն ես ալ հոն կը դառնամ :

Եւ ինքն ալ իր ձին հեծնալով՝ անոնց ետեւէն գնաց առանց իրենց մխրազոյն վերարկուները վայրկեան մը աչքին առջեւէն կորսնցընելու, կամ եթէ խոհեմութեամբ կորսնցընելու ալ ըլլար, առանց իրենց ձիերուն քայլերը լսելէ դադարելու :

Բոլոր այս հեծեալներն Տրոմանթօի ճամբան թողուցին և ուղեւորեցան դէպի Եռադի. վերջը Եռաանթօն կամուրջով Սէյն գետէն անցնելով՝ Աէնթ-Անթուէն փողոցը մտան մեղուներու պարի պէս երթալ Կիզի պանդոկը աներեւութաւնալու համար որ կերեւէր թէ միայն ասոնց գալուն կապասէր վրաներնուն գոցուելու համար :

— Լաւ, ըսաւ Շիրօ, Քաթր-Յիս փողոցին անկիւնը դարանի մտնելով, Պ. Մայէնէն զտա Պ. Կիզն ալ հոն է : Մինչև հիմա եղածն հետաքրքրական էր. հիմա շահաւոր պիտի ըլլայ : Սպասեք ուրեմն :

Եւ Շիրօ արդարեւ բաւական տտեն սպասեց, թէև անթութութիւնն ու ցուրտն ալ իրենց սուր ակռաներովը կակտէին զանի խածնել : Աւերլապէս գուռը բացուեցաւ, բայց վերարկուներով պլլուած եօթը ձիարորներու տեղ՝ կնկուզներով պլլուած եօթը Գլենովրիեան կրծնաւորներ երեսուն ելան խիստ մեծ համրիչներ շարժելով :

— Ո՛հ, ըսաւ Շիրօ, ինչ անակնկալ վախճան : Իրի պանդոկն այդչափ սո՞ւրբ տեղ է որ իռավայրջիչներն միայն անոր սեմին մտնելալով Աստուծոյ գառները կը դառնան : Ասոր տակը աւելի շահաւոր բան մ'ըլլալու է :

Եւ Շիրքո հեծեալներուն երեւէն դայածին պէս կրօնաւորներուն ալ ետեւէն դնաց, չտարակուսելով ընաւ որ այս կնիւզներուն տակը եղող մարդիկն վերարկուներուն մէջ պլլուածներն չըլլան:

Կրօնաւորներն եկան Նօթր-Տամի կամուրջով Աէյն դետէն անցան, Սիթէի միւս կողմն ելան, և Բըթի Բօն կամուրջէն ալ անցնելով՝ Վօպէտ հրապարակը դացին ու ելան Սէնթ-Փէնվիէի փողոցը:

— Ահ, ըսաւ Շիրքո, Նօայէ փողոցին տանը առջին դիւարկը հանելով, ուր առաւօտուն աղօթած էր, միթէ նորէն Փօնթէնպո կերթանք, դիպուածով: Եթէ անանկ է, կարճ ճամբէն չեկայ: Բայց չէ, կը սխալիմ, շատ հեռուն չպիտի երթանք:

Սրգարև կրօնաւորներն Սէնթ-Փէնվիէի վանքին դռանը առջին կանկ առին և մտան դաւիթը, ուր կը տեսնուէր յիշեալներուն կարգէն ուրիշ կրօնաւոր մ'ալ որ ներս մտնողներուն ձեռքերը ամենախորին ուշադրութեամբ նայելու զբաղած էր:

— Չար աստանայ, ըսաւ Շիրքո, կերևայ որ վանքը ընդունուելու համար մարուր ձեռք ունենալ պէտք է: Ստուգիւ արտաքոյ կարգի բան մը կայ հող:

Այս ըսելով, Շիրքո այս անձերն աչքին առջեւէն չկորսնցնելու համար ինչ ընելիքին վրայ բաւական չիօթած, չորս կողմը նայեցաւ, և զարմացմամբ տեսաւ որ վանքին բոլորտիքը եղող բոլոր փողոցներէն կնիւզներ կերևուէին, ոմանք մինակ, ոմանք ալ զոյգ զոյգ քալելով, բայց բոլորն ալ դէպի վանք կը շտկուէին:

— Ահ, ըսաւ Շիրքո, ուրեմն այս իրիկուն վանքը համադումար ժողովմը կայ, որ Գաղղիոյ բոլոր Գերմանիանք կոչուած են: Ահա, ճշմարտապէս կը խոստովանիմ որ այս առաջին անգամ սաստիկ փափաք մը կուգայ ինձ համադումար ժողովը ներգիլայ դանուելու:

Եւ կրօնաւորներն դաւիթը կը մտնէին, ձեռքերնին կամ անոնցմով բռնած մէկ նշաննին կը ցուցնէին:

— Ես ալ հերոսներն կրնամ մտնել ըսաւ Շիրքո, բայց երբ ու

կարեւոր բաներ չկան վրաս, նախ՝ իրենց վրայ եղած կրօնական զգեստն չունիմ, և մէջերնին ալ աշխարհական եղբայր չկայ, երկրորդ՝ դռնապան եղբօրը ցուցըցած բաներնին, քանզի ստուգիւ բան մը կը ցուցնէին: Ահ, եղբայր Կօնէնֆլօ, եղբայր Կօնէնֆլօ, մէյ մը քեզ հող դանէի, յարգ ելի բարե կամ:

Շիրքո այս բացագանչութիւնը Գերմանիան կարգէն աւելի պատկառելի կրօնաւորներէն մէկը միտքը բերելով արձակեց, որ Շիրքոյի սովորական սեղանակիցն էր, երբ դիպուածով Լուվա կերակուր չէր ուտեր, և որուն հետ ապաշխարողաց հանդիսին օրը մեր Կապրօն Մօնմաթօի Կապիլեանն՝ երթալով ջրային թաշուն մը կերած և համեմեալ գինի խմած էր:

Եւ կրօնաւորներն հետզհետէ կուգային, անակ որ կարծես թէ Փարիզու ժողովուրդին կէսը կնիւզ առած էր, և դռնապան եղբայրն ալ առանց ձանձրանալու, զամենքն ալ հաւասարապէս կը քննէր:

— Տեսնե՛ք, տեսե՛ք, ըսաւ Շիրքո ինքնիրէն, ստուգիւ այս իրիկուն արտաքոյ կարգի բան մը կայ: Մինչև վախճանը հետաքրքրիք ըլլանք: Ժամը եօթնուկէսն է, ողորմութեան հաւաքումը ընցաւ: Եղբայր Կօնէնֆլօն կրնամ Լա Բօռն տ'Ապօնտանա գտնել, քանզի ընթրելու ատենն է:

Շիրքո թողուց կրօնաւորներն երբ անոնք վանքին բոլորտիքը կը ցրուէին և վերջը մեծ դռնէն ներս կը մտնէին, և ինքը ձին վաղցընելով՝ Սէն-Փազ մեծ փողոցը գնաց, ուր Սէն-Պէնուս մենաստանին դէմը Լա Բօռն տ'Ապօնտանսի պանդոկը կար, հակառակասէր աշակերտներով ու կրօնաւորներով ծաղիկեալ ու բարդաւաճեալ:

Շիրքո յիշեալ պանդոկը ճանչուած էր, չէ թէ սովորական հիւրի՛մը պէս, այլ իբր այն խորհրդաւոր հիւրերէն մէկը ուրանք երբեմն երբեմն կուգային ոսկի սկւառ մը և իրենց բանականութեան մէկ մասը Պ. Բլօտ Պօծօմէի տունը ձգելու: Այս

* Կապիլեան կը կոչուէր ժակարակ մը այն տեղը ուր ժողովականներն կը գումարուէին խորհրդի գովազընէլու համար: Ճ. Թ.

պէս կը կոչուէր 'Իմեռորի և Քաղոսի պարգեւներն մատակարարող անձը զորս իր տանը նշանակ եղող դիցական հոշա-կաւոր եղլիւրն անդադար կը թափէր :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե .

ԸՆԹԵՐՅՈՒՆ ԱՍՏ ԳԼԽԻՆ ՄԵՋ ՀԱՅՈՒԹԵԱՄԲ ՊԵՏԻ ԵՆՍԵՐԱՆՅԱՅ ԵՂԱՅԵՐ ԿՈՒՐՄԵՆՈՒ ԷՆՏ : ՈՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԵՐՈՒՒ ԱՆԳԱՄ ԽՕՍՒ ԵՆՏԱՒ ՊՏՄՈՒԹԵԱՆՍ ՄԵՋ :

Գեղեցիկ օրուան գեղեցիկ ալ իրիկուն մը յաշորդած էր . միայն յորեկը ցուրտ ըլլալուն համար գիշերն ալ աւելի ցուրտ կար : Ուշ մնացող գիւղացւոց գլխարկին ներքե՛ իրենց լապ տերին լուսօքը կարմրցած շոգիին խօտանալը կը տեսնուէր : Կը լուէր որոշակի սառուցեալ գեռնին վրայէն անցնողն ըսուն քայլերը , և օգին ցրտութեան պատճառաւ մղուած ու առաձգական մակերեւոյթներով նհանջուած հըմ , հըմ , ձայնն ինչպէս կըսէր մեր ժամանակի բնագէտ մը : Միով բանիւ , գարնանային այն գեղեցիկ սառոյցներէն մէկը կը տիրէր , ուրոնք պանդ ոկի մը ապակիներուն գեղեցիկ դոյնին վրայ կըրկին դեղեցիկութիւն մը կաւելցընեն :

Եիբո նախ սրահը մտաւ , և ամեն կողմերն ու անկիւնները աղէկ մը նայելէն ետքը՝ իր վնտուած անձը Պ . Քլօտի հիւրերուն մէջ չկրնարով գտնել , ընտանեբար խոհարանը իջաւ : Պանդոկին տէրը հոն բարեպաշտ ընթերցանութեան մը վրադած էր , և ընդարձակ վառարանի մը վրայ գտնուած հեղեղանման իւզի մը ըստ բաւականին տաքնալուն կապատէր որպէս զի արդէն ալիւրով պատրաստուած խեմ մը ձուկերն տապկէ :

Եիբոի ներս մտած ասեմն հանած ձայնէն Պ . Պօնովէ զըլուխը վերուց :

— Ո՛հ , դուք էք , աշխուականս , ըսաւ գիւրքը գոցելով : Բարի իրիկուն և բարի ախորժակ :

— Ենորհակալ եմ կը կլին բարեմաղթութեանդ համար , թէ և վերջինը աւելի ձեր շահուն համար է քան թէ իմ : Բայց ասի պիտի բաժնուի :

— Ի՛նչպէս , պիտի բաժնուի :

— Ա՛յո՛ , գիտէք որ ես մինակ կերակուր չեմ կրնար ուտել :

— Թէոր պէտք ըլլայ , Պարոն , ըսաւ Պօնովէ իր գտակը հանելով , ձեզի հետ կրնժրեմ :

— Ենորհակալ եմ , սիրելի հիւրս , սիրով կընդունիմ ձեր սեղանակցութիւնը , բայց սրիչ մէկու մը պիտի նայիմ :

— Եղբայր Կօւէնֆլօին , կարելի է , հարցուց Պօնովէ :

— Ա՛յո՛ , պատասխանեց Եիբօ՝ ընթրելու սկսաւ :

— Դեռ ոչ , բայց սակայն շուտ ըրէք :

— Եւտ ընե՛մ :

— Ա՛յո՛ , հինգ վայրկեանէն կը ըմնայ :

— Եղբայր Կօւէնֆլօ դեռ ընթրելու սկսած չէ , դուք կըսէք թէ հինգ վայրկեանէն կը ըմնայ :

Եւ Եիբօ զըլուխը շարժեց , որն որ բոլոր աշխարհիս մէջ չհաւատալու նշան մ'է :

— Պարոն , ըսաւ Քլօտ , այսօր չորեքշաբթի է և մեծ պահք ալ մտանք :

— Լաւ , ըսաւ Եիբօ անանկ դէմքով մը որ Կօւէնֆլօի կրօնական հակամտութեանցը վրայ քիչ ապահովութիւն կը ցուցընէր , վե՛րջը :

— Ա՛հ , ի՛նչ հրաշք , կրկնեց Քլօտ այնպիսի շարժումով մը որով բաւ կուզէր յայտնապէս . թէ և միտքերնիդ կը հասկընամ , բայց այնպէս է :

— Սառգիւ , ըսաւ Եիբօ , խառնիխառն բան մը կայ այս տեղ՝ հինգ վայրկեան Կօւէնֆլօի ընթրիքին համար : Ա՛յսօր հրաշալի բաներ կը տեսնեմ :

Եւ ճամբորդի մը իր չճանչած երկիրը կոխած ըլլալու կերպարանքով՝ Եիքօ սկսաւ դէպի առանձին խուց մը երթալ, որուն ճերմակ և վարդագոյն սողակիներով զարդարուած ու ասուեղէն վարդոյրով մը դոցուած դուռը հրեւով՝ խիստ ներսը ծխալի պատրուգաւոր ճրագի մը լոյսով տեսաւ յարգելի կրօնաւորն որ անհոգութեամբ իր ավտելին վրայ խաչած կտոր մը շովին (սպաննագ) կը դարձընէր, և այս բանջարեղէն կերակրոյն մէջ քիչ մը Սիւռէնի պանիր դնելով համեմել կը ջանար:

Մինչդեռ յարգելի եղբայրն այս խառնուրդը այնչափ ախորժելի չգտնելուն՝ երեսը խեղաթիւրելով զբաղած է զայն ընելու, մենք մեր ընթերցողաց նկարագրենք զանի այնպիսի կերպարանքով մը որ այսչափ երկար ատենէն վերջ անոր հետ ծանօթանալուն համար բնաւ պակասութիւն մ'ըրած չպիտի համարեն մեզ:

Եղբայր Կօռէնֆիօ երեսունևութ տարեկան կար և հինգ տար բարձրութիւն ունէր: Այս հասակը, կարելի է քիչ մը պզտիկ, եղբորը ըսածին նայելով համեմատութեանց զարմալի ներդաշնակութեամբ ստացուած էր. վասն զի, ով որ բարձրութենէն կը կորնցընէ, լայնութենէն կը շահի, եթէ մէկ ուսէն միւսը երեք տար արամաղիծ հաշուենք, զիտէ աւեն մարդ, որ չըջապատը ինը տարի կը հասնի:

Իր Հերակլեան թիակի ոսկորներուն կեդրոնը՝ բխամատի նման խոշոր և պարաններու նման դուրս ինկած մկանունքներով գծուած լայն վիզ մը ունէր: Գծբաղդաբար վիզն ալ մարմնոյն համեմատ էր, այսինքն խոշոր ու կարծ: Ուտի և եղբայր Կօռէնֆիօի զգացած առաջին քիչ մը սաստիկ յուզմունքներուն կաթուածը վրայ հասած կերեւէր: Բայց եղբայր Կօռէնֆիօ իր պակասաւորութիւնն ու անիչ յառաջալիք վտանգը ազէկ գիտնալով՝ բնաւ հոգ չէր ընէր. պէտք է ըսենք նաև որ Եիքօի իր խուցը մտած ատենն ցուցըցած յայտնի վարանումն խիստ քիչ անգամ կը տեսնուէր վրան:

— Էյ, բարեկամ, ի՞նչ կրնէք հոգ, պոսաց Կապօն փո-

սիտակի խոտեղեններն, ճրագը և մինչև բերանը քանի մը կաթիլ դինիով ներկուած ջուրով լեցուն ըմպանակն դիտելով՝

— Ձէք տեսներ. եղբայրս, կընթրեմ, պատասխանեց Կօռէնֆիօ իր վանքին զանգակին նման զօրաւոր ճայն մը հանելով՝

— Ասոր ընթրիք կրեսք, Կօռէնֆիօ: Խոտէն ու պանիրէն զատ բան մը չկայ, ըսաւ Եիքօ:

— Այսօր մեծ պահոց առաջին չորեքշաբթին է. փրկութիւննիս հոգանք, եղբայր, փրկութիւննիս, պատասխանեց Կօռէնֆիօ ունդունքէն խօսելով ու աչքերը դէպի երկինք վերցընելով:

Եիքօ ապշեցաւ մնաց, նայուածքէն կիմացուէր որ հազար անգամ տեսած էր այս մեծ պահոց մէջ Կօռէնֆիօի ուրիշ կերպով ընթրելը:

— Փրկութիւննիս, ըսաւ Եիքօ. ջուրն ու խոտերը մեր փրկութեանը հետ ի՞նչ բան ունին:

— Միս մի ուտեր ի յուրբաթի,

Ոչ ալ բնաւ չորեքշաբթի.

ըսաւ Կօռէնֆիօ:

— Բայց ե՞րբ ճաշեցիք:

— Են չճաշեցի եղբայր, ըսաւ կրօնաւորը աւելի ուրնդունքէն խօսելով:

— Ահ, ըսաւ Եիքօ, միայն ունդախօսութիւն պէտք է աչխորհիս բոլոր Գերակալեանց հետ հաղորդակցելու համար: Ուրեմն թէ որ չճաշեցիք, ըսաւ Եիքօ յիրաւի չափաւոր կերպով մը ունդախօսելով, ի՞նչ ըրիք, եղբայր:

— Հառ մը շարագրեցի, ըսաւ Կօռէնֆիօ դուրսը գոռգնութեամբ վերցընելով:

— Բէ՛հ, ճառ մը, ի՞նչ պիտի ընէք:

— Այս իրիկուն վանքը պիտի խօսիմ:

— Միծաղելի բան, ըսաւ Եիքօ, իրիկունը ճառ պիտի խօսիք:

— Այո, ըսաւ Կօռէնֆիօ պանքախառն շովինին առաջին պատառը բերանը դնելով, և երթալ ալ մօտ է. ունկնդրներս անհամբեր գիս կսպանեն:

Շիրք միաբը բերաւ վանքը դացսը խել մը կրօնաւորներն
և յիշերով որ Պ. աը Մայէն հաւանականարար սնոնց մէջն
էր, հարցուց ինքնիրեն թէ ի՞նչպէս կրօնէփլօ, որուն մինչև
այն օրը ստեղծարանութեան կարեւոր հանգ ամանքներէ զուրկ
ըլլալն գիտէր, այն իրիկունը իր մեծաւորէն ժողէֆ Յուլօնէ,
որ Աէնթ ժէնովիէվի վանահայրն էր, բնորում էր Լօրէնցի
իշխանին և բազմաթիւ ժողովոյ մ'առջին քարոզելու :

— Բէ՛հ, ըսաւ Շիրք, ժամը քանի՞ն պիտի քարոզէք :

— Իննէն մինչև իննուկէս, եղբայր :

— Լաւ, հիմա իննին քառօրդ կայ. գոնէ մէկ վայրկեան
մ'ալ կեցիք, գիտէք որ ութ օրէն աւելի է միատեղ ճաշելու
առիթ գտած չենք :

— Ա, սի մեր պակասութիւնը չէ, ըսաւ կրօնէփլօ, և կա-
ղաչեմ, ամենատիրելի եղբայր, որ հաւատաբ թէ մեր բարե-
կամութեանը բնաւ վնաս մը չունի, դուք ի պաշտօնէ պար-
տաւորած էք Հէնրի Գ. մեծ թագաւորին քովը մնալ. իմ
պարտաւորութիւնս ալ ողորմութիւն հաւաքել և վերջն ալ ա-
ղօթք ընել է. ուստի մեր բաժնուած գանուիլն զարմանալի
բան չէ :

— Ա, յո՛, ըսաւ Շիրք, բայց ինձի կերեւի որ երբ մէկզմէկ
տեսնենք, ուրախանալու նոր իրաւունք մ'ունինք :

— Սրդարև յանհուն ուրախ եմ, ըսաւ կրօնէփլօ ամե-
նախեղճուկ դէմքով մը, բայց այժմ ստիպուած եմ ձեզի ձգելու :

Ա, յո ըսելով ոտքի վրայ ելնելու շարժում մ'ըրաւ :

— Գոնէ խոտեղէններնիդ կերէք, ըսաւ Շիրք ձեռքը ու-
սին վրայ դնելով և զայն նստեցնելով :

կրօնէփլօ շովիններուն նայելով հառաչանք մը մղեց :

Վերջը աչքը կարմրեցած շուրին վրայ տանելով գլուխը
դարձուց :

Շիրք տեսաւ որ որսալու վայրկեանն հասաւ :

— Կը յիշէ՛ք, ըսաւ, Մօնաթաթի կապելիոնն ըրած պըզ-
տիկ ճաշերնս, որուն վրայ հիմա ձեզի կը խօսէի. գիտէ՞ք
երբ մեր մեծ Հէնրի Գ. թագաւորն ինքզինքն ու ուրիշները

կը ձաղկէր, կրօնէփլօ-Պաթըլիէտի շրային թուշուն մը կերանք
խաչափառի քամածով մը, և Պուռակօնի գեղեցիկ գինի խը-
մեցինք. այն գինին ի՞նչ անուն տուիք դուք. անի ձեր գտած
գինին չէր :

— Իմ գաւառիս, Ռօմանէի գինին է, ըսաւ կրօնէփլօ :

— Ա, յո, այո, կը յիշեմ, ծնած ատեննիդ ան էր ձեր
ծած կաթը, Նոյեան արժանի դաւակ :

կրօնէփլօ մեխանղճոս ժպիտով մը լեզուն չրթուցնե-
րուն վրայէն անցուց :

— Ա, գ գինին համար ի՞նչ կըսէք, ըսաւ Շիրք :

— Ս, դէկ էր, ըսաւ կրօնաւորը, բայց անկէ աղէկի ալ կըր-
նայ ըլլալ :

— Անցեալ իրիկան մեր պանդոկապետն Պ. Քլօտ Պօնօ-
մէ ալ անանկ կըսէր, և կը պնդէր թէ իր ներքնատանը մէջ
յիսուն շիշ գինի կայ որուն քով Մօնաթաթի կապելիոնի գի-
նին անպիտան բան մ'է :

— Ստոյգ է, ըսաւ կրօնէփլօ :

— Ի՞նչպէս, սոսյգ է, պոռաց Շիրք. ուրեմն ինչո՞ւ այս
գարշէլի կարմրացեալ շուրը կը խմէք, քոնի որ թեւերնիդ
միայն երկնցընելով կընաք զայն խըմել. բէ՛հ :

Եւ Շիրք բնաբանակն առնելով մէջի շուրը սենեակէն դուրս
թափեց :

— Ամեն բանին ժամանակը կայ, եղբայր, ըսաւ կրօնէփ-
լօ : Երբ մարդս գործ մը չունենայ, գինին խմելու և ետքն ալ
զԱստուած միառաւորելու է, որ զայն ստեղծեց. Բայց երբ
ճառ մը կայ խօսուելու, շուրի գործածութիւնն նախապատիւ
է, թէև գինիի համ չունի :

— Ըն՝ հակառակը գինի գործածելու է, և փորձն ալ այս
է որ ես ալ ճառ մը ունիմ խօսելիք և գեղադրիս մէջ ալ ար-
դէն վկայութիւնն ունիմ. այդ Ռօմանէի գինին շիշ մը բե-
րել պիտի ալամ. բաց հետը ի՞նչ ուտելու է, սիրելի կրօնէփլօ :

— Ա, յո խոտեղէն մի ուտէք, ըսաւ կրօնաւորը, քանզի շատ
դէշ են :

Այս այս՝ ըսաւ Շիրօ, Կօռէնֆլօի ախէն քթին տանելով
կը հօտին :

Եւ այս անգամ, պզտիկ պատուհան մը բանալով ախէն
խտերովը փողօցը նետեց :

Վերջը ետին դառնալով՝

— Պարոն Քլօտ պօռայ :

Պանդօկապետը, որ հաւանականաբար դրանը դուրսը
կայնած մտիկ կընէր, սեմին վրայ երեւցաւ :

— Պարոն Քլօտ, ըսաւ Շիրօ, սա անցեալները ձեր գոված
լաւագոյն Ռօմանէի գինիէն երկու շիշ բերէք ինձի :

— Երկու շիշ, ըսաւ Կօռէնֆլօ, ի՞նչ պխախ ընէք, ես չեմ
խմեր :

— Թէ որ դուք այլ խմէիք, չորս շիշ, վեց շիշ տանը մէջ եւ
դժ թողր գինին հոս բերել կուտայի, ըսաւ Շիրօ: Բայց ու
րովհետեւ մինակ պխախ խմեմ, երկու շիշ բաւական են :

— Յիրաւի, ըսաւ Կօռէնֆլօ, երկու շիշ բաւական է, և
թէ որ ասոր հետ միայն պահոց կերակուր ուտէք, խոստովա-
նահայրնիդ բան մը չըսեր ձեզ :

— Սառգիւ, ըսաւ Շիրօ. մեծ պահոց չորեքշաբթի ու
տիքի կերակուր կուտուի :

Եւ Պ. Պօնօմէի գինի բերելու համար ներքնատունը գա-
ցած ժամանակը, Շիրօ դէպի կերակրոց շտեմարանը երթա-
լով՝ պարարակ վառեակ մը դուրս հանեց :

— Ի՞նչ կընէք հող, եղբայր, ըսաւ Կօռէնֆլօ որ ակամայ
կապօնի բոլոր շարժումները կը դիտէր, ի՞նչ կընէք հող :

— Գետի ձուկ մը կայ հոս, կառնեմ որ ուրիշի ձեռք չը
հասնի: Մեծ պահոց չորեքշաբթի օրերը այս տեսակ կերա-
կուրներուն թշնամին շատ է :

— Գետի ձուկ մը. ըսաւ Կօռէնֆլօ սպաշած :

— Անշուշտ, ըսաւ Շիրօ, ակորժաշարժ հաւը Կօռէնֆլօի
անջեւը բերելով :

— Ձուկը կուռց կունենայ, ըսաւ կրօնաւորը :

— Կտուց, ըսաւ կապօն, կուռցը ո՞ւր է, ես կնճիթ մը կը
տեսնեմ :

— Թեւե՛ր, ըսաւ Գենովափեան :

— Անոնք լողալիք են :

— Փետուրներ :

— Խեղի են, սիրելի Կօռէնֆլօս, գինով էք :

— Գին՝ վ, պօռայ Կօռէնֆլօ, գինս՝ վ: Աղէկ որ տեսաք
թէ շովին կերայ ու շուր խմեցի :

— Լաւ, շովիններն ստամբանիդ բեռնաւորեցին, և շուրն
այ դըլինիդ վարկաւ :

— Ա՛հ աւախիկ մե՛ր պանդօկապետը, անի թող վճռէ :

— Ի՞նչ :

— Սրդեօք ասի ձուկ է թէ վառեակ :

— Լաւ, բայց առաջ թող գինին բանայ, նայիմ ուղած
գինինիս է: Բայց, պարոն Քլօտ :

Պարոն Քլօտ մէկ հատը բացաւ և կէս պաւաթ լեցուց
Շիրօին :

Շիրօ պարպեց զայն և լեզուն շաչեցուց :

Ռհ, ըսաւ, լեզուիս անհամալթենէն բնաւ ճաշակ մը
չառի. ուստի չեմ կրնար ըսել թէ Մօնմարթօի գինիէն աղէկ
է թէ դէշ: Ա պահով ալ չեմ որ ան այ ըլլայ :

Կօռէնֆլօի աչքերը Շիրօի դաւաթին մէջ մնացած քանի
մը կաթիլ գինին տեսնելով կը շողշողէին :

— Առէք, եղբայր, ըսաւ Շիրօ, մտնողի մը չափ գինի
լեցընելով կրօնաւորին դաւաթին մէջ, դուք այս գինին դա-
ւառէն էք, յիտակը բռէք ինձի :

Կօռէնֆլօ գաւաթը տանելով շրթունքներուն տարաւ և
կամայ կամայ մէջը եղած գինին ճաշակեց :

— Դիշդ այն գինին է, ըսաւ, բայց...

— Բայց, ըսաւ Շիրօ :

— Բայց շատ քիչ ըլլալուն չեմ կրնար աղէկ կամ դէշ ը-
լալն ըսել :

— Ես ալ դիտեմ անանկ ըլլալը, ըսաւ Շիրօ, բայց ի՞նչ
օգուտ, եթէ խօսելու ճառ մը չունենայիք, պխախ ապաչի
ձեզ որ անգամ մ'ալ ճաշակէիք սա գինին :

— Հող չէ, ձեզի հանեցընելու համար պիտի խմեմ, ըսաւ Կրօնաւորը :

— Անտարակոյս, ըսաւ Շիրօ :

Եւ Կօռէնֆլօի դաւաթը կէս մը լեցուց :

Կօռէնֆլօ առաջինին նման զայն ալ բերանը տանելով մի և նոյն խիղճով ճաշակեց :

— Ծառ լաւ, ըսաւ, շատ լաւ, հաւատացէք :

— Բէ՛հ, ըսաւ Շիրօ. պանդոկապետին կուսակցութիւն կընէք :

— Աղէկ արբեցող մը, ըսաւ Կօռէնֆլօ, նախ գինիին դաւառը կը հասկնայ, յետոյ որպիսութիւնը, վերջն ալ տարիքը :

— Ահ, տարիքը, ըսաւ Շիրօ, շատ կուզեմ հասկընալ այս գինիին տարիքը :

— Ծառ դիւրին է, կըրնեց Կօռէնֆլօ իր դաւաթը երկնցընելով. քանի մը կաթիլ ալ լեցուցէք, հիմա կըսեմ ձեզի :

— Շիրօ կրօնաւորին դաւաթը երեք քառորդ մասամբ լեցուց, որն որ կամաց կամաց պարպելով և առանց փոխուելու,

— 1561 ինն է, ըսաւ դաւաթը գետինը դնելով :

— ձիւղ 1561 ին, պտուայ Քլօտ Պօնօմէ :

— Եղբայր Կօռէնֆլօ, ըսաւ Կատրօն գլուխը բանալով, Հռօմի մէջ կըսեն թէ ձեզմէ աղէկ գինի ճանցող չկայ :

— Ես սովորութիւն ունիմ քիչ մը խմելու, ըսաւ Կօռէնֆլօ համեստութեամբ :

— Մինակ սովորութիւն չըլլար, քիչ մ'ալ յօժարութիւն պետք է, քանի փորձն իմ վրաս է : Բայց ի՞նչ կընէք, կեւնէք :

— Ա, յո՛ :

— Ի՞նչ պիտի ընէք :

— Ժողով քիս պիտի երթամ :

— Առանց իմ ձուկէս քիչ մը ուտելո՞ւ :

— Ահ, ըսաւ Կօռէնֆլօ, ճշմարտագէտ, յարգելի եղբայր, ըմպելիքէ ճանցածնուդ շալի ուտելիքէ ալ կը ճանչէք : Պարոն Պօնօմէ, սա կենդանին ինչ է :

Եւ եղբայր Կօռէնֆլօ ցուցուց վիճարանութեան նիւթը : Պանդոկապետը զարմացմամբ այս հարցումն իրեն ընծազին նայեցաւ :

— Ա, յո՛, ըսաւ Շիրօ, կը հարցուի ձեզի թէ ի՞նչ է այս կենդանին :

— Ճշմարտագէտ, ըսաւ պանդոկապետը, վառեակ մ'է :

— Վառե՛ակ, ըսաւ Շիրօ ահաբեկ դէմքով մը :

— Ա, յո՛, և Մանտի վառեակ, շարունակեց պարոն Քլօտ :

— Լաւ, ըսաւ Շիրօ, կերելի որ սխալը եմ. բայց որովհետեւ միտքս դրած եմ այս վառեակն ուտելու, մեղապարտ չգտնուելու համար, կազալեմ, եղբայրս, որ յանուն մերս փոխակի զգացմանց վրան քանի մը կաթիլ ջուր սրսկելով մը կըտէք ու ձուկ ընէք :

— Բէ՛հ, ըսաւ Կօռէնֆլօ :

— Ա, յո՛. դարձեալ կազալեմ, եղբայր. գուցէ առանց անոր մահացու մեղք պատճառող կենդանի մը կերած ըլլամ :

— Սղէկ, ըսաւ Կօռէնֆլօ որ բնութեամբ ընտիր ընկեր մը ըլլալով երեք անգամ ըրած ճաշակաւորութեան սիրոյն համար յօժարութիւն ցուցուց, բայց ջուր չկայ :

— Ձեմ գիտեր ուր, ըսաւ Շիրօ, այսպէս դրած է. Ձեռքիդ տակը դտածդ առ հարկի դորձած է : Ինչու որութիւնը ամեն բան կընէ, գինիով մկրտեցէք, եղբայրս, գինիով մը կրտեցէք. կենդանին թէեւ ուղածնուս պէս ուղղափառ չըլլար. բայց առջինին նման աւելի գէշ ու չմտար :

Եւ Շիրօ կրօնաւորին դաւաթը մինչեւ բերանը լեցուց որով մէկ շէշ պարզուեցաւ :

— Յանուն Բազոսի, Մոմսի և Քանսի, երբորդութեան մեծի սրբոյ Բանդակըրեւելայ, ըսաւ, Կօռէնֆլօ, մկրտեմ ըզքեզ ձուկն :

Եւ մտոնելը գինիին մէջ թաթխելով քանի մը կաթիլ սըրու կեց կենդանիին վրայ :

— Հիմայ, ըսաւ Կատրօն իր դաւաթը կրօնաւորին դաւաթին զարնելով, խմեմք նոր մկրտելոյն կենացը : Երանի թէ

չուտով երկեր, և դայն կատարելագործելու համար պարոն Քլոտ Պօնօմէի 'ի գործ դնելիք վարպետութիւնը իր բնական հանգամանքներն կրկնապատկեր :

— Այո՛, իր կենացը, ըսաւ Աօռէնֆլօ իր մեծածայն ծիծաղը ընդմիջելով, Շիրքօի տուած գինին խմելու համար, իր կենացը . ո՛հ, ո՛րչափ խիտ գինի է :

— Պարոն Քլոտ, ըսաւ Շիրքօ, չուտով այս ձու՛ր յամիւրն անցուցէք, իւղտեղէք թարմ կարագով, որուն մէջ քիչ մը ճարպ ու մանր սոխ ըլլայ . և երբոր խորվածելու սկսի, երկու կտոր հաց տապիկեցէք ու տաք հոս բերէք :

Աօռէնֆլօ բան մը չէր խօսէր, բայց « շքն ու գլխուն տեւասկ մը պզտիկ շարժումէն կիմացուէր որ կատարելագույն Շիրքօի պիտի յարմարի :

— Հիմայ, ըսաւ Շիրքօ իր միտքը կտտարուած սեմնելով, պարոն Պօնօմէ, Պարտին և Թօն ձու կերէն աչ կուզենք : Անծ պահոց մէջ ըլլալնուս, ինչպէս ըսաւ հիմայ բարեպաշտ եղբայր Աօռէնֆլօ, բողբոջովն չոր ճաշ մը պիտի բնեմ : Ա երէք ննձ նայեցէք, այս Պօնօմէի « ճճ » ի ընտիր գինէն երկու շիշ ալ բերէք :

Խոհանոցի անուշ հոտերը, որ ճշմարիտ արհամարհներուն շատ սիրելի եղող հարսուային խոհանոցը կը յիշելընէք, կուտ երտէին երեւան ելնել և անդդ այսքար մինչեւ կրօնաւարին ուղեգր կը բարձրանային : Ա եղուն ս'տա խոհա իլ, ա.ք' բը փայլեղան, օայց գարձեալ ինք լիքը բունեց ու՛տքի վրայ ելնելու շարժում մ'ըբաւ :

— Ի՛նչ, ըսաւ Շիրքօ, այսպիսի վարկեան մը գիտ ձգել երթալ կըլ ա՛յ :

— Պէտք է որ երթամ, եղբայր, ըսաւ Աօռէնֆլօ աչքերը երկինք ուղղելով Նատուոյ համար ըրած շնորհածիւնը յայտնելու մնօք :

— Շատ անխոհեմ բան է անօթի երթալ ճառ մը խօսելը :

— Ինչու, թոթովից կրօնաւորը :

— Քանզի թորերնիդ կը մնասուի, եղբայր :

Առի՛ն ըսած է . « Մարդու թորը տկար է և դիւրաւ կը մնասուի » :

— Աւա՛ղ, այո՛, ըսաւ Աօռէնֆլօ, ասի ես աչ շատ անգամ փորձած եմ . թէ որ թորերս մնասուած չըլլային, կայծակի պէս ճարտասան մը կըլլայի :

— Ազէկ որ դուք կըսէք, ըսաւ Շիրքօ :

— Բերեքաղբարար, ըսաւ Աօռէնֆլօ դարձեալ աթոռին վրայ իննալով, բարեբաղդարար շանք ունիմ :

— Այո՛, բայց շանքը բառական չէ . եթէ ձեր տեւ ը ըլլա՞մ, սո սարտիննեքէն քանի մը հատ կուտեմ և քիչ մ'ալ գինի կը խմեմ :

— Մէկ սարտին մը, ըսաւ Աօռէնֆլօ, և գաւաթ մ'ալ գինի բառական է :

Շիրքօ սարտին մը դրաւ կրօնաւորին ախտէին մէջ և գաւաթն ալ լեցուց :

Արձաւորը ոտրտինը կերաւ, գինին ալ խմեց :

— Լաւ էք, հարցուց Շիրքօ, որ գերն լի իննան բողբոջովն ուտելու խնդրու դատուելընելով ինքը կը մտժկալեր, հիմա լաւ էք :

— Յիրսի լըբու Աօռէնֆլօ չըրի՞ք տկարութեան անցաւ :

— Կըլլարմանամ վրանիդ, ըսաւ Շիրքօ, եթէ ճառ մ'ուտիք խօսելու, պէտք չէ որ տկար ըլլաք, այլ բողբոջովն պոքեղ . և եթէ ձեր տեղն ըլլամ, շարանակեց Աստօն, ասոր համար սո ձուկին երկու թեւերն կուտեմ . քանզի թէ որ աւելի բան չուտէք, գինին կը մնասէ ձեզի :

— Ո՛հ, այո՛, ըսաւ Աօռէնֆլօ, իրաւունք ունիք, ասի չըխորհեցայ :

Արորմհետեւ հաւը շանիւրէն քաշեր էին, Շիրքօ անոր թաթերէն մէկը փրոցուց տուաւ կրօնաւորին, որն որ սրբունքօնն ու ազդրովը կերաւ :

— Ճշմարիտը խօսելով, ըսաւ Աօռէնֆլօ, սհա՛ համով ձուկ մը :

Շիրքօ միւս թաթն ալ փրոցուց դրաւ կրօնաւորին ախտէին վրայ, երբ անի գրգանօր թեւը կը ծծէր :

— Եւ ի՞նչ համբաւաւոր գինի, ըսաւ, երրորդ շէշը բա-
նայով:

Կօռէնֆլօ միանգամ իր ընդարձակ սաամբոսին խորերը
տարցրնելուն և արթնցրնելուն պէս ալ չկրցաւ համբերել թեւը
լափեց, հաւուն չոր կմախքը թողուց, և Պօնօմէն կանչելով,

— Պարոն Քլօտ, ըսաւ, ճարպով ձուագղեղ չէք բերեր ինձի:

— Անշուշտ, ըսաւ Եիքօ, և պատուիրուած ալ է, այնպէս
չէ՞, Պօնօմէ:

— Այո՛, ըսաւ պանդ սկապետը. որ ամենեւին բան մը
պակաս չէր ըներ, երբ ուտելիքի և հետեւաբար ծախքի վրայ
խօսք կը նէին իրեն հետ:

— Ուրեմն, բերէք, բերէք, պարոն, ըսաւ կրօնաւորը:

— Հինգ վայրկեանէն, պատասխանեց պանդ սկապետը որ
Եիքօի աչք մը ընելուն վրայ փութով դուրս ելաւ ուզածնին
պատրաստելու համար:

— Ահ, ըսաւ Կօռէնֆլօ իր խոշոր ձեռքը պատասաքաղով
սեղանին զարնելով, շատ աչէկ՛ բան մ' եղաւ:

— Անտարակոյս, ըսաւ Եիքօ:

— Թէ որ ձուագղեղը ըլլար հիմա, մէկ բերան մը կը նէի,
ինչպէս որ հիմա սա դաւաթը մէկէն պիտի պարպեմ:

Եւ կրօնաւորին աչքը որկրամուտ թեամբ շողողելով եր-
րորդ շիշին քաւորդն մէկէն կլկեց:

— Ո՛հ, ըսաւ Եիքօ, ուրեմն հիւանդ էիք:

— Բարեկամ, այդ անիծեալ ճառը վիս բոլորովին տրկաւ
բացուց, երէք որ է որ կաշխատիմ:

— Ըսել է որ ընտիր բան մ' է, ըսաւ Եիքօ:

— Անդուդ ակուն, անօրինակ, պատասխանեց կրօնաւորը:

— Մինչեւ որ ձուագղեղը դայ, բանի մը խօսքը բռնէ:

— Զէ, պոռայ Կօռէնֆլօ, ո՛ր տեսեր էք որ սեղանին
տակը քարոզ ըստի, յիմար, թագաւորնուդ պալատը:

— Հենրի թագաւորին պալատը շատ ազուր ճառախօսու-
թիւններ կրցան, զոր Աստուած պահէ, ըսաւ Եիքօ, ձունձը
հանելով:

— Այդ ճառախօսութիւններն ի՞նչ նիւթի վրայ կըլլան,
հարցուց Կօռէնֆլօ:

— Առաքինութեան վրայ, ըսաւ Եիքօ:

— Ո՛հ, այո՛, պոռայ կրօնաւորը, անոր համար Հէնրի թա-
ղաւորնիդ ալ այնչափ առաքինի է:

— Առաքինի՛ է, թէ ոչ, չեմ գիտեր, ըսաւ Կապրօն. իմ
գիտցածս աս է որ զիս ամբշնելու դործ մը տեսած չեմ մինչև
հիմա իր վրայ:

— Կը հաւատամ ստուգիւ, ըսաւ կրօնաւորը երկար ատեն է
որ չէք ամբշար, պարոն վաւաչ:

— Ո՛հ. ըսաւ Եիքօ, վաւա՛շ, ես վաւա՛շ եմ, պահեցող
մարդ, մարմնով ու ոսկորով ապաշխարող մարդ. ես, որ բո-
լոր եկեղեցական հանդէսներուն ու բոլոր պահեցողութեանց
կը հետեւիմ:

— Այո՛, չէք ամբշար ձեր Մարդանաբաղին, Նարուդո-
դանտորին և Հերովդէսին վրայ: Շահախնդիր հանդէսներ,
հաշուած պահեցողութիւններ: Բարեբաղդարար կսկիս ամեն
մարդ ձեր Հէնրի Վ. թագաւորին սիրտը ճանշալ. սատանան
վերջնէ աշխարհէս:

Եւ Կօռէնֆլօ մերժած ճառին տեղ հետեւեալ երգը հըն-
չեցուց բերանալիր:

Թագաւորն ստակ շահելու համար:

Եղաւ աղքատ և չքաւոր
ու կեղծաւոր.

Եւ մեծ ներսւմ ընդունեցաւ
Հացով, ջրով ու պահօք:

Որպէս ճգնաւոր

Բայց Փարիզ որ զայն լաւ կը ճանչէ
Բնաւ բան չը պիտի վճարէ

Իր հանգանակութեան

Բանցի արդէն այնչափ վճարեց
Որ ալ ժամանակ եկաւ բսելու

Թէ՛ դողարեցէ՛ք:

— Կեցցիք, պօռայ Շիրօ, կեցցիք :

Վերջը ցած ձայնով,

— Լաւ, ըսաւ, եթէ երդեց, ապա կը խօսի ալ :

Նոյն միջոցին պարոն Պօռայն է կաւ մէջ ձեռքը քաղցրա-
համ ձուազեղը և միւսով երկու նոր շիշ բռնած :

— Ի՞նչ էք, բերէք, ըսաւ կրօնաւորը, որուն սչքերը շող-
շողեցան և լայն ժպիտ մը իր երսուն երկու ակաան մէկտեղ
ցուցուց :

— Բայց, բարեկամ, ըսաւ Շիրօ, կերևի որ ճառ մ'ու-
նիք խօսելու :

— ձառը հոս է, ըսաւ կրօնաւորը ճակատը ծեծելով որ
կսկսէր իր սյտերուն հրաշէկ գոյնը պառել :

— Ժամը իննուկէսն է, ըսաւ Շիրօ :

— Ստեցի, ըսաւ կրօնաւորը :

— Աւրեմն ժամը քանիին պիտի երթայիք :

— Տասնին :

— Տասնին : Կարծեմ վանքը ժամը իննին կը դոյռի :

— Թող դոյռուի, ըսաւ Աօռէնիօ, գաւաթին մէջ եղած
յակն(ժաննան ղինին մէջ)էն ճրագը ղիտելով. թող դոյռուի
բան պի կայ վրաս :

— Վանքին բանալին, պօռայ Շիրօ, վանքին բանալին վը-
րանիդ է :

— Այո, գրպանս է, ըսաւ Աօռէնիօ, իր կնկուղը ծեծե-
լով, հոս է :

— Անկարէի բան, ըսաւ Շիրօ, վա՛նա՛յն կանոններն դի-
տեմ ես, երեք վանքի մէջ ապաշխարէր եմ. ի՞նչքին բանալին
պարզ եղբոր մը չեն յանձներ :

— Ահաւասիկ, ըսաւ Աօռէնիօ տխուրօք վրայ գլորելով
և ուրախութեամբ Շիրօի դրամ մը յուցցնելով :

Այդ ստակն ինչ է, ըսաւ Շիրօ, հա՛, հասկըցայ, եղ-
բայր դձնասպանը ստակով պիտի հաճեցընէք որ ուզած առեւ-
նիդ վանքը մտնէք, թշուառ մեզաւոր :

Աօռէնիօ բերանը մինչև ակոնները հասցընելով զինու-
ղի պէս փառաւորութեամբ ծիծաղեցաւ :

— Բաւական է, ըսաւ թոթովելով :

Եւ ստակը նորէն գրպանը դնելու պատրաստուելուն վրայ :

— Կայնեցէք, կայնեցէք, ըսաւ Շիրօ, նայեցէք ինչ ծի-
ծաղաչարժ ստակ է :

— Ի նմանութիւն հերետիկոսի, ըսաւ Աօռէնիօ, սյսպէս
սրտէն ծախուած է :

— Արդարեւ ըսաւ Շիրօ, Աէառնի թաղաւորէն տպուած
գրամ մ է. ահա՛ սոռուցիւ ծակ մ ալ կայ :

— Հերետիկոսին, ըսաւ Աօռէնիօ, դաշոյնի մը հարուած,
մահ : Հերետիկոս մը սպաննողը երանելի կը համարուի, և ես
իմ կողմանէս արքայութիւնը կը շնորհեմ անոր :

— Ահ, ոհ, ըսաւ Շիրօ, ահաւասիկ իրերն աղէկ մը կը
յայտնուին, բայց խեղճը դեռ բաւական գինով չէ :

Եւ նորէն կրօնաւորին գաւաթը լեցնելով :

— Այո, ըսաւ, մեռչին հերետիկոսը, կեցցէ պատարագ :

— Կեցցէ պատարագ, ըսաւ Աօռէնիօ գաւաթը մէկէն
պարզելով, կեցցէ պատարագ :

— Վսեղ է որ, ըսաւ Շիրօ, որ իր սեղանակցին լայն ձեռ-
քին մէջ ստակը անտելով միտքը եկաւ դձնասպան եղբորը
վանքէն ներս մտնող կրօնաւորոյ ձեռքերը քննելը, ըսել է
որ այս ստակը դձնասպան եղբորը կը յուցընէք... և...

— Եւ ներս կը մտնեմ, ըսաւ Աօռէնիօ :

— Առանց դժուարութեան :

— Ինչպէս որ այս գինին ստամբոս կը մտնէ :

Եւ կրօնաւորը առատ ըմպելիքէն նոր գաւաթ մ'ալ պարպեց :

— Թշուառական, ըսաւ Շիրօ, թէ որ նմանութիւնը ճիշդ
է, առանց շղճանակներուն մօտեհալու ներս պիտի մտնէք :

— Այսինքն, միմեջ Աօռէնիօ գինով ցած, այսինքն եղ-
բայր Աօռէնիօի համար դրան երկու փեղիկերն ալ կը բանան :

— Այնուհետեւ ճառերնիդ կը խօսիք :

— Այո, ճառս կը խօսիմ, ըսաւ կրօնաւորը :
Նայեցէք ինչպէս կընեմ. կ'երթամ, մտիկ կընէք, Շիրօ
կերթամ... :

— Կարծեմ ալ էկ ձառիկ կրնեմք . բոլորովին ականջ եղած եմ :

— Կերթամ , ինչպէս որ կըսէի . ժողովը բաղմամբիւ և ընտրեալ է . պարոններ կայ , կոմներ կայ , դուքսեր կայ :

— Իշխաններ ալ կայ :

— Իշխաններ ալ , կրկնեց կրօնաւորը , ինչպէս ըսիք , իշխաններ , և ո՛չ ուրիշ մարդիկ : Խոնարհաբար կը մտնեմ Միութեան եղբարց մէջ :

— Միութեան եղբարց , կրկնեց Շիրօ ալ . ի՛նչ է այդ եղբայրութիւնը :

— Կը մտնեմ Միութեան եղբարց մէջ , եղբայր Կօռէնֆելօ կը կանչեն , և յառաջ կերթամ :

Այս ըսելով կրօնաւորը ոտք երաւ :

— Ետտ աղէկ , ըսաւ Շիրօ , յառաջ գացէք :

— Եւ յառաջ կերթամ , կրկնեց Կօռէնֆելօ իր ըսածը գործքով ալ կատարելուցելով . բայց հաղիւ թէքայլ մը առաւ , սեղանին անկեանք կրթընեւուն տախտակաճանճին վրայ գրչորեցաւ :

— Կեցցիք , ըսաւ Կատրօն զանի վերջընելով և աթոռին վրայ նստեցընելով . յառաջ կերթաք , ունկնդիրները կը բարեւէք և կըսէք :

— Ա՛յ , ես չեմ ըսեր , բարեկամները կըսեն :

— Բարեկամներն ի՛նչ կըսեն :

— Բարեկամներն կըսեն . եղբայր Կօռէնֆելօ , եղբայր Կօռէնֆելօի ճառը , հը՛րմ . դաշնակցութեան գեղեցիկ անուն , եղբայր Կօռէնֆելօ :

Եւ կրօնաւորն իր անունը կրկնեց երդական ձայնիւ փայփայելով :

— Դաշնակցութեան գեղեցիկ անուն , կրկնեց Շիրօ . այս գիտովին գիտիէն ի՛նչ ճանարտութիւն կրնայ ծագիլ :

— Ան առեն կսկսիմ :

Եւ կրօնաւորը ոտք երաւ , աչքերը գոցած՝ քանդի շրայերէն , պատին կրթնելով՝ որովհետեւ սաստիկ գիտով էր :

— Կսկսիք , ըսաւ Շիրօ , զանի պատին դէմ հաստատուն բռնելով :

— Կսկսիմ . « Եղբարք իմ , այս գեղեցիկ՝ օր մ'է հաւատքի համար . եղբարք իմ , այս գեղեցիկագոյն օր մ'է հաւատքի համար . եղբարք իմ , այս ամենագեղեցիկ՝ օր մ'է հաւատքի համար :

Այս գերադրական ածականէն վերջը՝ Շիրօ տեսնելով որ կրօնաւորէն ասկէ աւելի բան չպիտի ձկնայ քաղել , թողուց :

Եղբայր Կօռէնֆելօ , որ Շիրօի օգնականութեամբ իր հաւատարակչութիւնը կը պահէր , զայն կորսնցուցածին պէս խախտ տախտակի մը նման սահեցաւ ինկաւ . և ոտքերն ալ սեղանին զարնելով քանի մը պարսպ շիջ գետինը ձգեց ու կուտրեց :

— Ամէն , ըսաւ Շիրօ :

Նոյն վայրկենին գրեթէ որոտման նման խորդիւն մը նեղ խցիկին ապակիները շառաչեցուց :

Լաւ , ըսաւ Շիրօ , տես վառեալին թաթերուն ըրած պղիւնքը : Մեր բարեկամը տաններկու ժամ պիտի քնանայ , և կրնամ առանց դժուարութեան զայն հանուեցընել :

Իսկոյն Շիրօ գիտնալով որ ժամանակ կորսնցընելու չդար , կրօնաւորին պատմութեան երիզները քակեց , թեւերը մէջէն հանեց , և Կօռէնֆելօն ընկուզի պարկի մը պէս դարձընելով՝ փսիաթի մը մէջ փաթտեց , անձեռուցով մը դըլուխը ծածկեց , և կրօնաւորին կնկուղը վերարկուին տակը պահելով իջաւ խահանջը :

— Պարոն Պճօմէ , ըսաւ պանդոկապետին ռսկի մը տակով , ասի մեր ընթրիքին համար է . աս ալ իմ ձիուս համար զոր ձեզի կը յանձնեմ . աս ալ յատկապէս կուտամ որ յարգելի եղբայր Կօռէնֆելօն չարթնցընեն , որ ընտրեալի մը պէս կը քնանայ :

— Լաւ , ըսաւ սրանդոկապետը որ այս երեքով իր հաշիւը Լըմընցած կը գանէր , ըստ , անհող եղիք , պարոն Շիրօ :

Այս ապահովութեանը վրայ Շիրօ , եղնիկի մը պէս տրագեւեղեցի մը նման սրտտես , դուրս ելաւ , դնաց Մէնթ-Լէթիէն փողոցին անկիւնը , և ի նմանութիւն Պէտառի տպուած

գահեկանը ալ ձեռքը առնելով Կոսէնֆլօի պատմուհանք հագաւ, և ժամի տասնին քառորդ մնայած՝ սիրտը դրեթէ բարակելով եկաւ ինքն ալ Սէնթ-Փէնկիէվ վանքին դռնակին առջին :

Գ Լ Ո Ւ Խ Զ .

ՔԵ ԻՆՉՈՒՍ ՏԵՍԵՒ ՇԻՐՈՐ ՄԵՐԹ՝ ԺԵՆԱԿԵՎ ՎԵՆՈՆ ՄՏՆԵԼԸ
ՍԵՆԷԼԻ ԳԻՐԻՐՆ Է ՔՍՆ ՔԵ ԱՅԵՆ ԴՈՐՍՍ ՔՆԵԼԸ .

Եիքօ կրօնաւորին կնիւղըր հաղնելով կորեւոր գգուելութիւն մ'ըրած էր, այսինքն՝ իր վերարկուն և ուրիշ հանդերձները որոնք կրօնաւորին կնիւղէն անօրուտ եղած էին, ալէկ մը ուսերուն վրայ դնելով՝ զաննք թանձրալուցած էր. մօշուքն ալ Կոսէնֆլօի մօշուքին հետ համարոյն էր. և թէպէտ մէկը Սածնի եղերքը և միւսը Կառօնի ելերքը ծնած էին, այնչափ անգամ իր բարեկամին ձայնը հանելով զօտած էր, որ կրնար անոր ձայնին նման ձայն հանել: Արդ՝ ամեն մարդ գիտէ որ կրօնաւորի մը կնիւղուն տակէն միայն մօշուքն ու ձայնը դուրս կրնան ելնել :

Եիքօի դայած ատենը դուռը ալ պիտի դոյուէր, և դռնապան եղբայրն քանի մը յամեցողներու միայն կապաէր: Կարծոն իր սրտէն ծակուած դահեկանը դռնապան եղբորը ցուցնելով առանց ընդդիմութեան ընդունուեցաւ: Առջեւէն երկու կրօնաւոր կերթային, ասոնց ետեւէն երթալով ասոնց հետ մտաւ վանքին մատուռը գար լաւ կը ճանչեց շատ անգամ թաղաւորին հետ եկած ըլլալուն համար. թաղաւորը մասնաւոր պաշտպանութիւն մը չորհած էր Սէնթ-Փէնկիէվ վանքին :

Մատուռը մեռասաներորդ դարու շէնքն ունէր, և այն ժամանակի բոլոր մատուռներուն նման՝ դասին տակը ստորեկըլեայ դամբարան կամ եկեղեցի մը կար: Ասկէց կը հետեւէր որ դասը եկեղեցւոյ առջեւի կողմէն ինը կամ տասը ոտք բարձր էր, և երկու կողմնակի սանդուխներով վեր կ'ելնուէր, և այս սանդուխներուն մէջ տեղը դուռ մը կար որ կը վաւեր ստորերկրեայ դամբարանը, և այս դուռը բացուածին պէս՝ դասին երկու սանդուխներուն աստիճաններուն շափ աստիճաններէ վար պէտք էր իջնել:

Այս դասին մէջ, որն որ խորանին ամեն կողմէն բոլոր եկեղեցին կը բռնէր, Քլօվիի և Կլօթիլտի արձանները կային. և խորանին վրայ ալ Պ. Պօսօի ձեռագործն եղող սրբուհւոյն Փէնկիէվի պատկերը կար:

Եւրք հանդեղ մտաւար կըլուսաւորէին, մէկը դասին մէջ տեղը, երկուքն ալ դասէն դուրս հասաար հեռաւորութեամբ կախուած:

Այս ոչքը, որ հալիւ կը թաւէր, այս եկեղեցւոյն աւելի շրկուածիւն մը կուտար և անոր համեմատութիւնները կը կրկնէր, որովհետեւ երեւակայութիւնն իրերը մթութեան մէջ յանձնուս կրնար ընդլայնել:

Եիքօի պէտք եղաւ նախ աչքերը մթութեան վարժեցնել. ասոր համար սխաւ կրօնաւորներն համելլ. հարիւր քսան հուրի դասէն դուրս և տաններկաւ հագի ալ դասին մէջ կային. բոլորն հարիւր երեսուն երկու հոգի: Գասին մէջ եղած տաներկաւ կրօնաւորներն խորանին առջին հատաար կարդաւ շարուած էին և կարծես թէ պահակներու նման տապանակը կը պահպանէին:

Եիքօ հաճութեամբ տեսաւ որ եղբայր Կոսէնֆլօի միութեան եղբայրս անուանածներուն ամենէն վերջը ինք չէր դայած մատուռը: Իր ետեւէն երեք կրօնաւոր ալ եկան միութեան լսն պատմութեանը հաղած, որոնք դային պահակներու նմանաձ կարէին առջին նստան:

Փարբահաս կրօնաւոր մը՝ զոր Եիքօ տեսած չէր և անչուչու

վանքին երգ եղիկներէն տղայ մ' էր, մատուռին մէջ պտտեցաւ տեսնելու համար թէ ամէն մարդ իր տեղն է: Վերջը գնաց ամենէն ետքը եկող երեք կրօնաւորաց մէկուն բան մը խօսեցաւ:

— Հարիւր երեսունըվեց հոգի ենք, ըսաւ նոյն կրօնաւորը բարձր ձայնով մը: Աստուծոյ թիւն է այս:

Իսկոյն դասէն դուրս եղող հարիւր քսան կրօնաւորներն ուրք ելան և աթոռներուն կամ նատարաններու վրայ նստան: Ետևով ծղխնիներու և կղզաքներու մեծ շշուկ մը իմացուց որ միապագաղ դռներն կը գոցուին:

Շիքո թէպէտ քով մէկն էր, բայց կղզաքներուն ձայնէն որտին գէշ բարախում մը եկաւ: Ենթիւնքը զորայնելու ժամանակ գտնելու համար գնաց նստաւ այն ամպխոնին տակ ուրկէ բնականաբար կրնար տեսնել ան երեք կրօնաւորներն որոնք այս միութեան գլխաւորներն ըլլալ կերեւէին:

Ասոնց թիկնաթոռ բերուած էր, և իրենք ալ երեք դաւտաւորաց նման վրանին նստած էին. իսկ ետեւէին եղող տաններկու կրօնաւորը ուրի վրայ կայնած էին:

Երբ դռներուն գոցուելէն և կրօնաւորաց իրենց տեղը հաստատուելու փոփոխութենէն պատճառած շշուկն դադրեցաւ, պզտիկ զանգակի մը ձայն ելաւ երեք անդամ:

Ասի անշուշտ լուսութեան նշան էր, քանզի զանգակին առջի երկու հարուածներուն երկարաձայն «Լուսութիւններ» հընչուեցան, և երրորդին ամեն ձայն լուեց:

— Եղբայր Վօնորո, ըսաւ արդէն խօսող կրօնաւորն, ինչ լուր կը բերէք տ'Անժու գաւառին Միութեանը:

Կրօնաւորին այս խօսքը Շիքօի մեծ ազդեցութիւն ըրաւ երկու պատճառաւ:

Առաջինը, իր մեծ զանգակի նման հնչուած ձայնն որ աւելի պատերազմական դաշտի մը մեջ սաղաւարտի մը պահ պանակէն դուրս ելած ձայնի կը նմանէր. քան թէ եկեղեցւոյ մէջ կրօնաւորի մը կնկուղէն:

Երկրորդը, այս եղբայր Վօնորո անունը, որ քանի մը

որէ իվեր մինակ պալ: ար կը զուրջուէր, ուր, ինչպէս լսինք, որոշ զբացողութիւն մը պատճառած էր:

Բարձրահասակ կրօնաւոր մը, որուն պատմութեանը անկիւնաւոր ծալքեր ունէր, մաս մը ժողովքին մէջէն անցաւ, և հաստատուն ու համարձակ քայլով մը ամպխոնն ելաւ: Շիքօ ջանաց երեսը տեսնել:

Անկարելի բան էր:

— Լաւ, ըսաւ, թէ որ ես ուրիշները չեմ կրնար տեսնել, գոնէ ուրիշներն ալ զիս չեն կրնար տեսնել:

— Եղբայր եմ, ըսաւ ան ատեն ձայն մը զոր Շիքօ լսելուն պէս որսորդապետին ձայնն ըլլայն հաստատեց, տ'Անժու գաւառին լուրերը գոհացուցիչ չեն. բայց չէ թէ հոն հոմակրութիւն չունենալնէս է, այլ ներկայացուցիչ չգտնուելէն: Այդ գաւառին մէջ Միութեան ծաւալումը պարոն տը Մեռիտորի յանձնուած է. այս ծեր մարդն ալ, յուսահատ իր աղջկան նոր մահուանը վրայ, իր ցաւէն սուրբ Միութեան գործերն երեսի վրայ թողած է, և մինչեւ որ իր ըրած կորուստը չը մոռնայ, բան մը չենք կրնար սպասել իրմէ: Իսկ ես, Միութեան երեք նոր կցորդութիւններ կը բերեմ, զորս ըստ օրինի վանքին գանձանակին մէջ գրի: Խորհուրդը պիտի վճռէ թէ այս երեք նոր կղբայրներն, որոնց համար իմ անձիս պէս կերաշխաւորեմ, սուրբ Միութեան անդամ ըլլալու պիտի ընդունուին:

Հաւանութեան մրմունջ մը տարածեցաւ բոլոր կրօնաւորաց մէջ, և եղբայր Վօնորո արդէն իր տեղը գացած էր, երբ այս մրմունջն գեռ կը շարունակէր:

— Եղբայր լա Հիւռիէս, կրկնեց մի եւ նոյն ձայնն որ եղբայրներն իր ուզածին պէս կոչելու որոշուած կերեւէր, ըսէք ինչ որ ըրիք Փարիզու մէջ:

Կարճ կնկուղով մարդ մը եղբայր Վօնորօի թողած ամպխոնն ելաւ:

— Եղբայր իմ, ըսաւ, ամենքդ ալ դիտէք որ ես ջերմեռանդ եմ ուղղափառ հաւատքին և այս ջերմեռանդութեան

փորձերն ալ ցուցողի այն մեծ օրը ուր անի յաղթանակեց : Այո, եղբարք իմ, այն ժամանակն, իսառ մը համարե ուղ կըսեմ, մեր մեծն Հէնրի տը Նիլի եղբայրներն մէկն էի, և պարոն տը Ռեաֆի բերնէն խկ, որուն Աստուած իր օրհնութիւններն շնորհէ, բնգունեցայ այն հրամաններն զորս այս մասին տուա ինձ իմ յառուկ վարչկաններս սպաննելու, և որոնց շուտով հնարանեցայ : Արդ իմ այս անձնուխրութիւնս զիս քառասնարեւոտ անուանելոյ, և կրնամ ըսել որ կրօնքի համար երջանիկ պարտալ մ'է այս : Կասնիվ կրայ Ահն փէամէն լ'Օբլէաուս Թաշի բողոք հեղեփիկաներս նշանակել էր, լ'Ասպր Աէք ինգոյր էլ լ'Թաուի պոնդակն կը կենամ ես միշտ ձեր ծառայութեանը համար, եղբարք իմ, և ամենք նշանակելով մեր շարեկամայ ալ ցուցնել : Ատաղիւ առաջուան պէս յաղկին սկաննէրս ալեան ծարաւի շեմ, բայց չեմ ալ կրնար մեր հիմնագրած սուրբ միութեան ճշմարիտ նպատակը դրժել :

— Կաիկ ըրէք, ըստ Շիքօ ինքիտին. այս լա Հիւսիէաը, ինձի կողմայ որ, հեղեփիկաներս կատարի սպանող մ'ը, և կը պարտաւորի շատ բան գիանալ դասակցութեան վրայ, եթէ պարոն գաշնակիլիներն վատահոսթիւնն արժանիքէն կարտայայտեն :

— Խօսելէք, խօսելէք, ըսին շատ ձայներ : Լա Հիւսիէա, աստեաղանի մը գիւրութիւններն պարզելու միջոց կըրանէր. որոնք եթէ իր վրայ ընդաւելոս եզած բարբիւն, գործնալ դուն արեք առիթ կունենար գտնուք բացայայտելու. վարկեան մը ինք լինքը ժողովոյ, հալայ և ըստ :

— Եթէ չեմ խորտիր, եղբարք իմ, մեր գրաւմանը միանակ մասնաւոր հեղեփիկաններն որոշել պիտի չըսայ. պետք է նաեւ որ բարի գաղղիտայիք զիրենք կառավարելու կոչում իշխաններուն մէջ բնան հեղեփիկաններ չունենան : Աստի. Իզբարք իմ, ուր ենք մենք, Թրանսուաթ. որ մեզի շանաղիք ըսող կը խոստանաք, ան լաակ մեռաւ. Եստլ Թ. որ շոմող իմ մ'եր անգլաակ մեռաւ. Հէնրի Ք. Թաղաւորը, որուն հաւատքը

խուզարկելն ու գործքերը քննելն ինձի չպատկանիր, հաւատ նականաբար անգլաակ պիտի մեռնի. պիտի մնայ անգին տ Անժու դուքսն, որն որ ոչ միայն անգլաակ պիտի մեռնի : այլ և սուրբ Դաշնակցութեան համար ալ անխոյժ կերևի :

Հոս շատ ձայներ տանաբանը ընդմիջեցին, մասնաւորապէս որոտրդ պատկն ձայնն որ կըսէր,

— Ինչո՞ւ անխոյժ պիտի ըլլայ, ո՞վ անոր դէմ այս ամբաստանութիւնը ընել կուտայ ձեզ :

— Անխոյժ կըսեմ, քանզի իր կցորդութիւնը տուած չէ Դաշնակցութեան, Թէպէտ դիս ընդմիջող պատուական եղբայրն զայն անոր անունովը իրապէս խոստացած է :

— Ա՞վ ըսաւ ձեզ թէ չէ տուած, կրկնեց ձայնն, քանի որ նոր կցորդութիւններ կան, Ինձի կերևի որ բնաւ մէկուն վրայ կատարածելու իրաւունք չունիք, քանի որ կամաւոր հրաժարում եղած չէ :

— Ըջմարտ է, ըսաւ լա Հիւսիէա, դեռ պիտի սպասեմ ուրեմն. բայց, տ Անժու դուքսէն ետե, որ մահկանացու է և բնաւ զուակ չունի, դիտեցէք որ ընտանեաց մէջ երկտան անոր կը մեռնին, Թաղը որո՞ւ պիտի իջնայ : Սակնազժընս դակ և ամենակայրների կալվինականի մը, ուրացողի մը, կըրկին հեղեփիկոսի մը, Կարազողմտոցի մը :

Այս անգամ բողոքներս տեղ կատարի ծախահարուսթիւններ ընդմիջեցին լա Հիւսիէաը :

— Հէնրի տը Ռեաուսի մերձապէս, որուն դէմ այս ընկերութիւնն եզած է, Հէնրի տը Ռեաուսի, որ միշտ Բօի ու Թարպի մէջ իր սերերուն զբաղած կը կարծուի, և զոր Փարիզ կը տեսնեն այժմ :

— Փարիզ, պոռային շատ ձայներ, Փարիզ, անկարելի է :

— Այո, եկաւ, պոռայ լա Հիւսիէա, տիկին տը Սովի սպանուած գիշերն հոն էր. գուցէ այս վարկեմիս մէջ ալ հոն ըլլայ :

— Մահ Ահառնէի, պոռային շատ ձայներ :

— Այո, անշուշտ, մահ, պոռայ լա Հիւսիէա, և եթէ

դիպուածով գայ Պէլ-Էթուալ բնակի, ևս կը մեռցնենք,
բայց չպիտի գայ: Մի և նոյն թակարդով երկու աղուէս չը-
բանուիր: Ուրիշ տեղ կ'երթայ բնակելու, բարեկամիմը տուն,
քանզի բարեկամներ ալ ունի, հերետիկոսը: Լաւ, այս բա-
րեկամներուն թիւը պէտք է կամ պակսեցընել կամ ճանչ-
ցընել: Մեր Միութիւնը սուրբ է. մեր Պաշնակցութիւնը օ-
րինաւոր, նաւիրական. օրհնեալ և մեր Պրիզոր Պ. սրբազան
պապէն ալ զօրացած է: Կը խնդրեմ ուրեմն որ երկար ատեն
քաղանի չպահեն, որ քառասնամպետներուն ու տասնապետ-
ներուն ցուցակներ տրուին որ այս ցուցակներովն բարի քա-
ղաքացոց տաները և զանոնք տոտրագրելու հրահրեն:
Ստորագրողներն մեր բարեկամներն են, խի չստորագրող-
ը մեր թշնամիները պիտի ըլլան, և երբ երկրորդ Սուրբ
Բարթուղիմէոսի տօնին առիթ ներկայանայ որն որ ճշմարիտ
եղբարձ ևս քան զիս կարևոր կը թուի, պիտի ընենք ինչ որ
ըրինք առաջին տօնին և չարերը բարիներէն մէկնելու աշխա-
տութիւնը Աստուծոյ պիտի թողանք:

Այս վերջաբանութեան վրայ ծափահարութեանց որո-
տումներ ճայթեցան. վերջը երբ գաղթեցան այնպիսի յամ-
բութեամբ ու յուզմամբ մը որք ծափահարութեանց ընդմի-
ջումը կը յայտնեն, արդէն շատ անգամ խօսող կրօնաւորին
ծանր ձայնն լսեցաւ, որ ըսաւ:

— Եղբայր լա Հիւռիէսի առաջարկութիւնը, որուն նա-
խանձաւորութենէն սուրբ Միութիւնն չնորճակալ կըլլայ, ու-
չադրութեան կ'առնուի. գերագոյն խորհուրդը պիտի քննէ
զայն:

— Ծափահարութիւնները կրկնեցին: Լա Հիւռիէս շատ
անգամ խնամբեցաւ ժողովոյ չնորճակալ ըլլալով, և ամ
պիտանէ վար ինչնելով զնոց տեղը նստաւ իր այս յարթու-
թեամբը փռաւարուած:

— Ոհ, ոհ, ըսաւ ինքիբէն Եիքօ, այս ամեն բանով բոլորն
յայտնի կը տեսնեմ: Իմ օրդուոյս Հենրիի ուղղափառ հա-
տօրին վրայ այնչափ վստահութիւն չունին որչափ իր Եսոս

Թ. եղբորը և Պ. տը կիցի հաւատքին վրայ: Ասի հաւանա-
կան է, որովհետեւ լա Մայէն բոլոր այս բաներուն մէջ մաս
ունի: Պ. տը կից կուզէ Տէրութեան մէջ զատ ընկերութիւն
մը կազմել, որուն ինքը տէր պիտի ըլլայ: Ս. յայտն մեծն Հէն-
րի, որ զօրագլուխ է, բանակներուն պիտի հրամայէ: Հաստա-
հարուստ Մայէն քաղաքականութեան պիտի իշխէ, և երեւելի
կարդինալն ալ Եկեղեցոյ. և առտու մը իմ Հէնրի օրդիս
պիտի տեսնէ որ իր ձեռքը բան մը չունի համբիշէ մը զատ
որով զինքը քաղաքաւարութեամբ մենաստան մը քաշուել պի-
տի հրահրեն: Չօրաւոր դատողութիւն. էյ աղէկ... բայց
կը մնայ տ'Անժու դուքսն: Չար տառանայ, տ'Անժու դուքսն
ան ինչ պիտի ընեն:

— Եղբայր Կօռէնֆլօ, ըսաւ նոյն ձայնն որ արդէն որսոր-
դապետն ու լա Հիւռիէսը կոչած էր:

Եիքօ իր այս խորհրդածութիւններովն սաստիկ զբաղած
ըլլալէն, կամ թէ բանը կրօնաւորի կնիկուղով ստացած անուա-
նը պատասխանելու դեռ սովորած չըլլալէն, ըսաւ պատուա-
խան չոռուս:

— Եղբայր Կօռէնֆլօ, կրկնեց փոքրահաս կրօնաւորին
ձայնը, որ յստակ ու սուր ըլլալուն Եիքօ տեղէն ցաթկեց:

— Ոհ, ոհ, մրմնջեց Եիքօ, կարծես կնկան մը ձայն է եղ-
բայր Կօռէնֆլօ ըսողը: Միթէ այս պատկառելի ժողովոյ մէջ
կարգերու չիօթութենէն զատ սեռի չիօթութիւն ալ կայ:

— Եղբայր Կօռէնֆլօ, կրկնեց նոյն իդական ձայնն, հոս
չէք:

— Ոհ, բայց, ըսաւ Եիքօ ցած ցայնով, եղբայր Կօռէնֆլօ
լօ, ես եմ. երթամ:

Վերջը բարձրաձայն,

— Հոս եմ, հոս եմ, ըսաւ կրօնաւորին պէս ունգախօսե,
լով: Եղբայր լա Հիւռիէսի խօսած ճառը զիս խորին մտածու-
թեանց մէջ ընկղմերուն չընցի զիս կանչելով:

Քանի մը վերջնական հաւանութեան միմունջներ ի չնորհս
լա Հիւռիէսի, որուն խօսքերը բարբովին սրտին մէջ կը ճօճէ:

Տիրքի շարժանութեան ժամանակ տունն :

Տիրք կրնար, պիտի ըսեն, Կօռէնֆլօի սնուածը չպատաս-
խանել, որովհետեւ բան մը իր կնկուզը վրայէն չէր առներ :
Բայց, ինչպէս ըսինք, կրօնաւորներն համարուած ըլլալով՝ ամե-
նուն երեսը տեսնուած էր, և եթէ ներկայ դիտողուած մէկն
բացակայ կոչուած ըլլար, Տիրքի խաբէութիւնը պիտի յայտ-
նուէր, հետեւաբար իր միճակն ալ գէշ կրլլար :

Անոր համար Տիրքօ վայրկեան մը շտաբակուսելով ոտքի
վրայ ելաւ. կռնակը թանձրացուց, ու ամպիսնն ելաւ. ելած
ատենը կարելի եղածին չափ կնկուզը փոքրցուց :

— Եղբարք իմ, ըսաւ կրօնաւորին ձայնին յամարընելով,
ես այս վանքին սղորմութիւն հաւարող եղբայրն եմ, և դուք
գիտէք որ այս պաշտօնը իբրաւունք կուտայ ինձ ամեն տուն
մտնելու : Այս իրաւունքը Ատուծոյ բարեւոյն համար կը
գործադրեմ :

Եղբարք իմ, շարունակեց միտքը բերելով Կօռէնֆլօի յան-
կարծական քունով ընդմիջեալ յառաջաբանը, որ, նոյն ժա-
մուն, խնամ գինիին զօրութեամբը պրկուածի պէս դեռ կը
ննչէր, Եղբարք իմ, այս օրը՝ որ վմեզ միացուց, գեղեցիկ օր
մ է հաւատքի համար : Համարձակ խօսիւք, եղբարք իմ, քան-
զի ահաւաստի Ատուծոյ տունն ենք :

Ինչ է Գաղղիոյ թագաւորութիւնը. մարմին մը : Սուրբ
Օգոստինոս կըսէ. «Մենք բազար մարմին մ է» : Մարմնայ մը
փրկութեան միջոցն ի՞նչ է. բարի առողջութիւն : Մարմնոյ
առողջութիւնը ի՞նչպէս կը պահուի. խոհեմ երակահատու-
թիւններ ընելով, երբ չափազանց զօրութիւն կայ : Սրգ-
յայտնի է որ ուղղափառ կրօնքին թ չսամբերը խիտ զօրա-
ւոր ըլլալուն անսնցմէ կը վախնանք, Պէտք է ուրեմն անդամ
մը սա Միկերութիւն կոչուած մեծ մարմինն արիւն հանել.
այսպէս կը զրուցեն ինձի ամեն սր այն եղբայրներն, որոնց
հաւիթները, երջիկներն ու ստակը վանքը կը բերեմ :

Տիրքի ճառին այս առաջին մասը մեծ տպաւորութիւն ը-
բաւ ունկնդրաց վրայ :

Տիրք կրօնաւորաց յարուցած հաւանութեան մրմունջին
յայտնուելուն և վերջն ալ հանդարտելուն ժամանակ տալէն
ետքը, սկսաւ այսպէս շարունակել :

— Գուցէ ինձ պիտի աւարկեն թէ Եկեղեցին արիւնը կա-
տէ. բայց աղէկ միտք առէք, սիրելի եղբարք իմ, թէ Եկեղե-
ցին ո՞ր արիւնէն կը ստակայ, և ես հաւիթի դէմ եղի մը գրաւ
պիտի դնեմ, որ ամեն պարագայի մէջ, հերետիկոսներուն
արեանը համար չէ իր այս ստակումը : Գարձեալ ուրիշ ապա-
ցոյց մ ալ կայ, եղբարք իմ. Եկեղեցին ըսի. բայց մենք
միայն Եկեղեցին չենք, այլ, Եղբայր Մանսորօ. որ քիչ մ'ա-
ռաջ այնչափ ճարտարութեամբ խօսեցաւ, հաւաստի եմ որ
մէջքը իր որսորդապետութեան դանակն ունի. եղբայր լա
Հիւռիէն դիւրութեամբ շամբուր կը գործածէ. ես ալ որ
ձեզի կը խօսիմ, եղբարք իմ, ես ժապ-Նէքօմիւսէն Կօռէնֆ-
լօ, Շամբանիայի մէջ հրացան կրեցի և կարվինականներն ի-
րենց քարոզութեան ատենը այրեցի : Ստի բաւական պատիւ
մ էր ինձ համար, և արքայութիւնը ստանալու առաքինու-
թիւն մը : Թէպէտ հաւաստի էի այս մասին, բայց խղճիս մէջ
տաղնապ մը յարուցին. կարվինականուհիներն այրուելէն ա-
ռաջ բռնաբարուած էին : Կերեւի որ, ինչպէս առաջնորդս ալ
ըսաւ ինձ, աս իրողութիւնը գեղեցիկ գործը կ'աղաւաղէր . . .
Ուստի փութացի կրօնաւոր ըլլալ, և Հերետիկոսներուն իմ
վրաս թողած կեղտ անունը չնշելու համար, այն վայրկեա-
նէն ուխտ ըրի մնացած օրերս ազախարութեամբ անցընել և
միայն բարի ուղղափառներու քով յաճախել :

Ատենաբանին ճառին այս երկրորդ մասը առաջնոյն չափ
յաջողակութիւն գտաւ և ամենքն ալ զարմացան այն միջոց-
ներուն վրայ, զորս Ատուծած ի գործ դրած էր Եղբայր Կօ-
ռէնֆլօի գարձը հաստատելու համար :

Ուստի հաւանութեան մրմունջին հետ ծախահարութիւն-
ներ ալ խառնուեցան :

Տիրք պարկեշտութեամբ խոնարհեցաւ ժողովոյ :
— Հիմա կը մնայ մեզի, շարունակեց Տիրքօ, մեր մեծերուն

վրայ խօսել, որոնց վրայ, այնպէս կերել ինձ՝ որ թշուառ անարժան զինովապետան մի եմ, բան մը կայ խօսելու : Յիրաւի, գեղեցիկ և մանաւանդ խոհեմ բան է գիշեր ատեն կնկուղով մը հոս մտնել եզրայր Առէնֆլօի քարոզը մտիկ ընել, բայց ինձի անանկ կը թուի որ մեծ հրամանակատարներուն պարտաւորութիւնը միայն այդ չէ :

Ասանկ մեծ խոհեմութիւն մը տեղի կուտայ ծիծաղիլայդ դժոխոց դատապարտեալ հերետիկոսներուն վրայ, որոնք ամեն բանէն աւելի սրոյ հարուածներու վրայ խօսուածին պէս կը կատարին, կը խնդրեմ ուրեմն որ մեզմէ աւելի սրտոտ մարդոց արժանի գնացք մ'ունենանք : Ինչ կը փափարինք մենք . հերետիկոսներուն ջնջումը . . . լաւ, բայց . . . սաի, բնձ այնպէս կերել, որ տանկըներու վրայ կրնայ քարոզուիլ : Ինչո՞ւ Փարիզի փողոցները չենք պտըտիր սուրբ թափօրի մընըման, և մեր գեղեցիկ ճամբան և մեր լաւ զէնքերն չենք ցուցըներ . բայց չէ թէ գիշերային աւազակներու նման որոնք փողոցներուն ամեն կողմը կը դիտեն թէ պահապաններն կուգան : Բայց, պիտի ըսէք թէ ասոր օրինակը ո՞վ պիտի ցուցընէ, ես, ես՝ Թագ-Նէքոմիւսէն Առէնֆլօ, ես՝ Սէնթ-Փէն, վիէվի կարգէն անարժան եղբայր, ես՝ այս վանքին խոնարհ ու թշուառ ողորմութիւն հաւարդն, սը զրահը կուտակս, սաղաւարդը գլուխս և հրացանը ուսս պիտի երթամ, եթէ պէտք ըլլայ, ինձի հետեւիլ ուզող բարի ուղղախառներուն գլուխ ըլլալով, և այս ալ պիտի ընեմ՝ յամօթ և ՚ի պատկառանս այն մեծերուն որք կը պահուըտին, իրր թէ Եկեղեցին պաշտպանելը կուիւի ենթակայ եղող բող մը պաշտպանել ըլլայ :

Եիբօի վերջաբանութիւնը որ Առնակցութեան անդամներուն շատին զգացմանցը համաձայն էր և որոնք նպատակին հասնելու կարեւորութիւնը միայն այն ճամբէն կը տեսնէին որուն սաղաքէյը վեց տարի առաջ Սէն Աարթէլէմի բացած էր և հետեւաբար մեծերուն դանդաղութիւններն անյոյս կը նետէին, Եիբօի այս վերջաբանութիւնը, բայնք, բոլոր սրտերուն մէջ սրբապան կրակն բորբոքեց, և երեք կրօնաւորներէ զատ,

որոնք լուռ կեցան, միաձայն միւսներն աղաղակեցին . կեցցէ՛ պատարագ, փա՛նք քա՛յ եղբայր Առէնֆլօի . թափօր . թափօր :

Մտաց յափշտակութիւնը այնչափ խիստ սաստկացած էր որ այս առաջին անգամն էր որ յարգելի եղբօր նախանձաւորութիւնը այսպիսի օր մը կը տեսնուէր : Մինչև այս օրը իր ամենամտերիմ բարեկամներն անշուշտ զանի նախանձաւորներուն կարողը դատած էին, բայց անանկ նախանձաւորներու ուրոնք ինքզինքնին պահպանելու զգացմամբ խոհեմութեան սահմաններէն չէին անցներ : Բայց սխալ դատում . եղբայր Առէնֆլօ իր կիսակերպարան կրօնաւորութեամբ յանկարծ պատերազմական պատրաստութեամբ ասպարեզին փայլող օրը կը սրանար . սաի առաջին վիճակը մեծ վերահաստատութիւն բերող մեծ զարմանք մ'էր, և ոմանք, իրենց այս մեծ և միանգամայն անակնկալ զարմացման մէջ, եղբայր Առէնֆլօն միայրենին կը պահէին, որ Բիէո-Վէնսիթէի վրայ առաջին թափօրը քարոզեց . որ առաջին խաչակրութիւնը վարդապետեց :

Սյս մեծախօսութիւնը ընողին գծաղղութենէն կամբաղդաւորութենէն, մեծամեծներն չթողուցին որ իր ըսածն չարունակէ : Լուռ կեցող երեք կրօնաւորներէն մէկն փոքրահաս կրօնաւորին ականջին բան մը խօսեցաւ, և տղուն սյնդանման ձայնը շուտ մը թնդաց կամարներուն տակ երեք անգամ այսպէս .

— Եղբայր իմ, երթալու ժամանակ է, ստեանը դոյուեցաւ :

Արծաւորներն միմեջելով ոտը ելան և բողորն ալ խոստացան յաշորդ ատեանին միաձայն եղբայր Առէնֆլօի խնդրած թափօրը պահանջելու, և սկսան յամբարայլ դէպի դուռ երթալ : Ետեքն ամպիոնի քովը դացին սը Առէնֆլօի անկեց վար իջած ատենն զանի շորհաւօրեն որուն վրայ այնչափ մեծ յաշողակութիւն ստացած էր . բայց Եիբօ կը խորհէր թէ իր ձայնն, որմէ ամենեւին իր բնական արտաստութիւնն չէր հանած, խիստ մօտէն լսուելով կրնար ճանչցուիլ և թէ իր մարմինն, որ եղբայր Առէնֆլօի հասակէն վեց կամ տեղք

Բնամատ աւելի բարձրութիւն ունէր, և որն որ անչուշտ ուն-
կէնդրաց մտքին մէջ ալ մեծցած էր, բարոյապէս մանաւանդ
էրնար հրացում մը պատճառել, Շիրօ ըսինք ծնրադրած էր,
Սամուէի կամ Ստուռձոյ հետ դէմ առ դէմ խօսակցու-
թեան յափշտակուած կերեւէր:

Սմէնքն ալ իր այս յափշտակութիւնը մեծարեղէն ետքը՝
դէպի դուռը սկսանք երթալ անանկ խռովութիւնով մը որ
Շիրօ՝ աչքերուն համար ծալքերուն մէջը ծակեր բացած կըն-
կարգին տակը խիստ կուրխանար:

Բայց և այնպէս Շիրօի նպատակը դրեթէ անկատ էր մը-
նայ: Առանց Հէնրի Գ. թագաւորէն հրաման խնդրելու ան-
մեկնիլը սակ ալ Մայէն դուքսը տեսնելու դիտաւորու-
թեամբ էր: Իր Փարիզ գալը Նիքոլա Տախար գտնելու հա-
մար էր: Շիրօ, ինչպէս ըսինք, աղէկ ուխտ ըրած էր կրկին
մեծ թխնդրութեան. բայց Լորէնցի իշխանի մը հետ բռնու-
թեամբ յափ գործութիւն չունէր, կամ այս մասին անպատիժ մը
չուր համար պէտք էր երկար համբերութեամբ պատեհու-
թեան սպասել, Բայց Նիքոլա Տախար այնպէս չէր: Նորման-
դի պարզ փաստաբան մ'էր. թէև յիրաւի խիստ խորա-
հասկ, որ փաստաբան ըլլալէն առաջ զինուոր էր, և զինուոր
լուծած ատենն ալ զինապետ. բայց Շիրօ առանց զինապետ
պարտաւորութեան յաջողութեամբ սուր խաղցնելու յարմա-
րութիւն ունէր. մեծ խնդիրը մէյնը զինքը գտնելն էր, և թէ
պաղտէր, Շիրօ հին քայերու նման իր կեանքը էր բարե-
մասնեց և սրոյն պահպանութեանը կը յանձնէր:

Շիրօ կը տեսնէր որ բոլոր կրօնաւորներն հետզհետէ դուրս
էնին և կը դեռէր որ այս կեկողներուն ներքև, եթէ կա-
նային, Նիքոլայի նուրբ և երկար հասակը նշմարէ, երբ յան-
գած տեսաւ որ իւրաքանչիւր կրօնաւոր դուրս ելած ատենն
ու մտած ժամանակին նման կը ընտ էր, և իր զբաղանէն որ
նշան մը հանելով չէր կրնար դուրս ելնել, մինչև որ զրո-
ւապան եղբայրն այս նշանը շտանէր ու հրաման չտար: Շիրօ
նայի և առաջ սխալած կարծեց, և վայրկեան մը տարակուսե-

ցաւ. բայց այս տարակոյսն չուտով փարատեցաւ և Շիրօի մա-
ղձնիկար պաղ քրտինք մը սկսաւ հոսիլ:

Եղբայր Կռէնիքօ ներս մտնելու կարեւոր եղած նշանն
իրեն չըզցած էր, բայց դուրս ելնելու համար պէտք էր գա-
ծըն մտքեր էր անորոյցընելու:

Գ. Լ. ՈՒ Խ Է.

Շիրօ զՍՆՔԸ ԿԵՆԱՐԻ ՍՏԻՊՈՒԼԻՈՒ ՏԵՊԵՆԵՆ ՈՒ ԼՈՒԸ
ԳԵՆԵՐԱՍԻՍՏԻՍ ԲՆՆԵՐ ԿԸ ՏԵՍՄԵ ՈՒ ԿՐԼՈՒ:

Շիրօ փութաց իր ամպիտոնէն վար իջնելու և վերջին կրօ-
նաւորներուն մէջ խառնուելու, որպէս զի, եթէ կարելի է,
տեսնէ այն նշանը որուն օղնութեամբ կրնան դուրս ելնել,
և թէ որ դեռ ժամանակ կար, այն նշանը ճարէ: Սիրաւի Շի-
րօ ամենէն ետ մնալով ու իր գլուխը բոլոր գլուխներուն վը-
րայէն երկարելով տեսաւ որ դուրս ելնելու նշանն աստղա-
ձեւ կտրուած դրամ մ'էր:

Մեր կատրօնն թէև զբաղանք շատ դրամ ունէր, բայց դրժ-
բաղդաբար այն մասնաւոր մեծութիւնը ունեցող չկար, որն
որ այնչափ անդործածելի էր որ իր բուն շրջանակէն ծայրա-
ուած այսպիսի դրամ մը յաւիտեան կը վտարէր:

Շիրօի միտքը խիղջն խորհրդածութիւն մ'իյնկաւ. եթէ
դռանը առջին երթար, իր աստղաձեւ դրամն չկրնալով ցու-
ցնել, սուտ եղբայր ըլլալն պիտի իմացուէր. վերջը բնակա-
նաբար միտակ աս հետապուտութիւնով չէր ազատեր Շիրօ,
թագաւորին խեղկատակը, պաշտօն մը որ թէ Լուվա և թէ
ուրիշ բերդեր շատ առանձնաշորհութիւններ կուտան իրեն,

բայց Անթի Ժէնովիէվի վանքը և մանաւանդ նմանօրինակ պարագաներու մէջ չէր կրնար իր խաղերը խաղալ, Եիքօ Թա կարդ մը ինկած էր. ուստի սիւնակի մը ստուերին վրայէն անցնելով՝ խոստովանարանի մը անկիւնը դնաց կծկեցաւ և կռնակն աս սիւնակին կրթնցուց :

— Վերջը, ըսաւ Եիքօ ինքիրեն, զիս կորսնցընելով իմ ապուշ տիրոջս ալ շահը կը կորսնցունեմ, զոր, բոլորովին նախատինք խօսելով, սիրելու նանքութիւնն ունիմ : Անշուշտ աւելի աղէկ կլար լա՛ Քօռն-տ՝ Ապօնտանտի պանդօղը դառնալ և եղբայր Կօռէֆլօն գտնել, բայց անկարելի բանին հար չլար :

Եւ այսպէս Եիքօ ըստ ինքեան խօսելով, այսինքն՝ իր ըսածներէն բնաւ բառ մը չսելով շատ դատած դերասանի մը կրցածին չափ իր խոստովարանին անկեանը և սիւնակին շատերուն մէջ անգը կը պահուրտէր :

Ան ատեն լսեց երգեցիկ մանկան ձայնը որ կըսէր .

— Մարդ կա՛յ ներսը, դուռները պիտի գոցուին :

Բնաւ ձայն մը չելաւ : Եիքօ վիզը երկնցընելով տեսաւ որ յերաւի մատուռը պարպուած էր, բայի երեք կրծնաւորներէ, որոնք դասին մէջ տեղը իրենց համար բերուած նստարաններուն վրայ նստած էին :

— Կա, ըսաւ Եիքօ, միայն աս կուզեմ որ պատուհանները չբոցեն :

Մէյսը պորտինք, ըսաւ երգեցիկ մանուկը դռնապան եղբօր :

— Սա թշուառական փոքրահաս կրծնաւորին նայէ, ըսաւ Եիքօ, ծոցս կը պահուի :

Դռնապան եղբայրը մտմ մը վառելով երգեցիկ մանկան հետ սկսաւ եկեղեցւոյ մէջ պորտիլ :

Ժամանակ չկար կորսնցընելու. քանզի դռնապան եղբայրը և երգեցիկ մանուկը Եիքօէն չորս քայլ հեռու պիտի անցնէին, և կրնային դանի տեսնել :

Եիքօ ճարտարութեամբ սիւնակին ըտրորտէրը դարձաւ այնպէս որ ստուերը ուր երթար, ինքը միշտ անոր մէջ կը

մնար, և մինակ նիգով գոցուած խոստովանարանին դուռը բանալով մտաւ երկար խորշին մէջ և նստարանին վրայ նստելէն ետքը գուռը վրայէն գոցեց :

Դռնապան եղբայրն ու երգեցիկ մանուկը անկէ չորս քայլ հեռու անցան, և Եիքօ քանդակեալ վանդակին մէջէն ուն, սա որ մտին ըյսը իր պատմութեանին վրայ ցարայ :

Չար սատանայ, ըսաւ Եիքօ, այս դռնապան եղբայրն, երգեցիկն ու երեք կրծնաւորներն հարկաւ մինչև ետքը հոս չպիտի մնան. դուրս ելածնուն պէս ակտիւները նստարաններուն վրայ կը դիպեմ, ու պատուհանէն դուրս կեղնեմ :

— Ս,յո՛, պատուհանէն, կրկնեց Եիքօ ինքնիրեն պատասխանելով. բայց երբ պատուհանէն դուրս ելնեմ, փաղը կը գտնուիմ և ո՛չ թէ փողոցը : Կարծեմ աւելի աղէկ է գիշերը հոս անցընել : Կօռէնֆլօի պատմութեանը տար է. այս գիշերը ուրիշ տեղ անցուցած գիշերիս չափ հեթանոս չպիտի ըլլայ. քանզի փրկութիւնս անկէ կապտեմ :

— Մարէ կանգեղները, ըսաւ երգեցիկ մանուկը, որ դուրսս անկէ աղէկ մը տեսնեն թէ ժողովը վերջացած է :

Դռնապանը երկար մտաշէջով մը դատէն դուրս եղող երկու կանգեղները մարեց և շուտով խորին մթութիւն մը տիրեց մատուռին մէջ :

Վերջն ալ դասին մէջինը մարեց :

Ան ատեն եկեղեցին մինակ այն տժգոյն լուսովը կը լուսաւորէր զոր ձմեռուան լուսին մը հազիւ կրնայ ներգործել ներկեալ ապակիներուն մէջէն :

Կանգեղներուն մարելէն վերջը ձայնն ալ կորեցաւ :

Չանդակը տասներկու անգամ հնչեց :

— Ե՛յ, ըսաւ Եիքօ, գիշերը եկեղեցւոյ մը մէջ պիտի անցընենք. հիմա իմ տեղս Հէնրիքէ տըղաս ըլլար, շատ կը վախնար : Բարեբաղդաբար մենք այնքան երկչոտ բնաւորութիւն չունինք : Աւրեմն, Եիքօ, բարեկամս, գիշեր բարի :

Եւ Եիքօ այս բարեմաղթութիւնն ինքն իրեն ուղղելէն վերջը՝ կրցածին չափ խոստովանարանին մէջ հաստատուեցաւ :

քաշեց ներսի պզտիկ կղպարը և աչքերը գոցեց :

Գրեթէ տասը վայրկեանի չափ արուևանունքներն միացած էին , և իր միտքը քնոյ առաջին շոյիններէն յուզուած խորհրդածութեան վերջնալոյսը կազմող գաղտնի ալեաց մէջ խել մը անորոշ երեւութներով կը տատանէր , մէյո՛ւ ալ պզնձէ դռնահարի մը զարնուած մեծածայն հարուած մը եկեղեցւոյն մէջ լուսեցաւ որ դողգոջելով անոր խորութեանցը մէջ գնաց աներեւութացաւ :

— Վայ , ըսաւ Եիքո աչքերը բանալով ու ակննչները տրնկելով , այս ի՞նչ ձայն է :

Նոյն միջոցին դասին մէջի կանգեղը նորէն վառուեցաւ կապոյտ գունով , և իր առաջին յողացմամբը երեք կրծնաւորներն լուսաւորեց , որոնք իրարու քով նստած էին , մի և նոյն տեղ և մի և նոյն անշարժութեամբ :

Եիքո տեսակ մը մնտոխապաշտ վախու մէջ ինկաւ . որչափ ալ քաջ էր , դարձեալ իր ժամանակն ալ երեւակայական աւանդութեանց և սոսկալի պատմութեանց ժամանակ էր :

Կամաց մը խաչ հանեց ցած ձայնով մրմնջելով ,

— Երթ յետս իմ , սատանայ :

Բայց որովհետեւ լոյսերը խաչին նշանովը շմարեցան , որոնք եթէ դժոխային լոյսեր ըլլային , անտարակոյս պիտի մարէին . որովհետեւ երեք կրծնաւորներն «Երթ յետս իմ , սատանայ» խօսքով չհալածուեցան , Եիքո հաւատաց որ այս լոյսերն բնական էին , և եթէ գտնուողներն ճշմարիտ կրծնաւոր չէին , գոնէ միտով ու ոսկորով մարդիկ էին :

Եիքո քունէն արթնցող մարդու նման դողալով և վախցող մարդու նման սասանելով՝ տեղէն չշարժեցաւ :

Նոյն միջոցին դասին գետնի քարերէն մէկը կամաց մը վերցուելով՝ իր նեղ լարսխին վրայ տնկուեցաւ : Այս քարին մութ տեղէն մոխրագոյն կնկուղ մը տեսնուեցաւ , վերջը կրծնաւոր մը բոլորովին . որ ոտքը քարին վրայ դրաւ , յետոյ քարը դարձեալ կամաց մը անտը վրայէն տեղը դրուեցաւ :

Եիքո այս բանը տեսնելով իր ըրած փորձն մոռցաւ և իր

վեռած կախարչութեանը վրայէն վատահոթիւնը կորնցուց : Մազերը գլխուն վրայ ցցուեցան , և վայրկեան մը խորհեցաւ որ Անթ-ժէնվիէվի բոլոր մեծաւորները , արբաներն ու գահերէցները՝ Ծնին մեռնող Օրթաֆէն մինչև նախորդ մեծաւոր իիւս-Կուսէն իրենց ստորերկեայ գերեզմաններէն յառնելով , ուր կը հանդէվին երբեմն սրբուհոյն Յէնվիէվի նշխարները , իրենց տրուած օրինակին համեմատ դասին քարերը սակրեղէն գանկերովնին վերցնելու կուգային :

Բայց այս սարակոյսը երկար չտեւեց :

Եղբայր Մանորո , ըսաւ դասին երեք կրծնաւորներէն մէկը այնպիսի օտարտաի կերպով մը երեցողին , մէք սպասած մարդը եկա՛ւ :

— Սյո՛ , Տեարք իմ , պատասխանեց այն անձը որուն այս հարցումն եղած էր , և կսպասէ :

— Բացէք դուռը որ քովերնիս գայ :

— Լաւ , ըսաւ Եիքո , կերեւայ որ կատակերդ ութիւնը երկու արարուած ունի , և ես միայն մէկուն լազալը տեսայ : Երկու արարուած . գէշ բաժանում :

Եւ Եիքո ինքնիրեն զուարճարանելով դարձեալ այնպիսի ստիկում մը կզգար որ կարծես թէ իր նստած նստարանին վրայ հագարոււոր սուր բեւեռներ ժայթքած էին :

Սակայն եղբայր Մանորո դասին սանդուխներուն մէկէն վար ինչեղով գնաց անոնց մէջ գանուող և ստորերկեայ դամբարանը վարող դուռը բացաւ :

Նոյն միջոցին մէջ տեղի կրծնաւորը իր կնկուղը վար առնելով կը ցուցնէր այն մեծ սպին , ալիւ նշան մը , որով Փառիդիքը զանի այնչափ կատաղութեամբ ուղղափառաց դիւցալը կը համարէին սպասելով որ իրենց մարտիրոսն ըլլայ :

Մէհ , պոռայ Եիքո , հիմա կը հասկընամ , ասի նոյն ինքն մեծն Հէնրի տը Կիզն է , զոր նորին Ամենապառլ վեհափառութիւնը լա Շառլիթէի պաշարմանը զբաղած կը կարծէ . այլ կողմը նստողը որ ներկայ դոմուողներն օրհնեց , Լորէնի կարդինան է . իսկ ձախ կողմինը , որուն հետ երգեցիկ մաւ

նուկը կը խօսակցէր, Մայէնի իշխանն է, իմ բարեկամս, բայց սա ամենուն հետ պարոն Նիքօլս Տալիտն ինչու չեմ տեսներ :

Մրդարն, Շիրօի ենթադրութեանցը իրաւունք տալ ու գէրու պէս, ալ և ձախ կողմի կրօնաւորներուն կնկուղներն ալ իջներով կարդինալին ուշիմ գրուին, լայն ճակատն ու թափանցիկ աչքերը և տը Մայէն դուքսին յանհունս ուսմկական դիմակը տեսնուեցան :

— Ահ, կը ճանչնամ ձեզ, ըստ Շիրօ, սակաւատուրբ բայց շատ երեւելի երրորդութիւն : Հիմա նայինք ի՞նչ պիտի ընէք, քանզի բողոքովին աչք կտրած եմ. նայինք ինչ պիտի ընէք որովհետեւ բոլոր կողմն ականջ է :

Նոյն միջոցին Պ. տը Մոնսորօ գրանը առջին գարով դուռը բացած էր :

— Կարծած էինք որ դար, հարցուց վիրաւորը իր կարդինալ եղբորը :

— Ձէթէ միայն կարծեցի, ըստ, բայց այնպէս ապահով ալ էի որ սուրբ սրուակը ինխադրելու համար բոլոր պէտք եղածն պատմուճանիս տակը պահած եմ :

Եւ Շիրօ երեք կրօնաւորաց ըրածը տեսնելու և խօսածը լսելու չափ մօտ ըլլալով անոնց, տեսաւ դասի կանդեղին տը կար ցուլացմամբը որ քանդակապատ սքանչելի տուր մը կը փայլէ :

— Կերևի որ, ըստ Շիրօ, հիմա մէկը պիտի օծեն : Ահա աս իստիսգս ալ կատարուեցաւ, միշտ կը փափագէի օծում մը տեսնել :

Նոյն ատենը քանի չափ կրօնաւորներ իրենց լայն կնկուղներուն մէջ թաղուած Պ. տը Մոնսորօի բացած դռնէն դուրս ելան ու դասին դուրսի կողմը շարուեցան :

Մինակ մէկ հողի մը Պ. տը Մոնսորօի առաջնորդութեամբ սանդուխէն վեր ելներով դնաց Պ. տը կիղի ալ կողմ մը նստարանի մը վրայ նստաւ, կամ թէ ըսենք նոյն նստաւանին առջևը սոքի վրայ կայնեցաւ :

Մրդեցիկ մանուկը յարգանք աջակողման կրօնաւորին հրամանները առներով աներեւութացաւ :

Տը կիղ դուքսը աչքը ժողովին վրայ պտըացուց որ նա կտրդէն վեց տասներորդ պակաս էր, և հետեւաբար հաւանական էր որ ընտրելագոյն ժողով մ'ըլլար, և ապահով ըլլալով որ ամենքն ալ միամտաբար ու համբերութեամբ ունկնդրութիւն կընեն. այսպէս խօսեցաւ :

— Բարեկամք, ժամանակը անդ ին է. ուստի ուղղակի նըպատակս պիտի խօսիմ : Հիմա լսեցիք, որովհետեւ կը հաւատամ թէ նախորդ ժողովոյ ներկայ էիք, հիմա լսեցիք, կըքեմ, ուղղափառ Միութեան քանի մը անդամներուն ճառախօսութեանցը մէջ ընկերութեանս այն անդամաց տրտունջներն որոնք ցրտութեամբ և ատելութեամբ կը վարուին մեր գլխաւորներէն մէկուն նկատմամբ, որ աթոռին աւելի մօտ իշխանն է, Հիմա իշխանին պարտաւորած յարգանքնիս ու արդարութիւննիս մատուցանելու ժամանակն է : Գուր այժմ պիտի լսէք ու դատէք, դուք որ այս սուրբ Միութեան նպատակն կատարելու սիրտ ունիք, թէ ձեր գլխաւորներն արժանի են այն ցուրտ ու անվայել յանդիմանութեանցը՝ զորս Միութեան անդամներէն եղբայր Աօնէնֆլօ քիչ մ'առաջ ըրաւ, զորն որ յարմար չգատեցինք մեր ընկերութեան մէջ ընդունելու :

Շիրօ Պ, տը կիղի այս պատերազմիկ Գենովաիեանին նըկատմամբ ունեցած գէշ դիտաւորութիւնները յայտնող ձայնին վրայ, իր խօստովանարանին մէջ շլքցաւ իրմէ արդիւնէ անանկ զուարթութիւն մը որ, անձայն ըլլալու համար, այնչափ չիմացուեցաւ, անոր ենթարկուած մեծամեծ անձանց նկատմամբ :

— Եղբարք իմ, շարունակեց դուքսը այն իշխանը որուն գործակցութիւնը խօստացուած էր մեզ, այն իշխանը որուն չէ թէ ներկայութիւնը այլ պարզ հաճութիւնն ալ հաղիւ կը յուսայինք, եղբարք իմ, այդ իշխանն հիմա հոս է :

Ամենուն աչքը հետաքրքրութեամբ երեք Արեւնցի իշխաններուն ալ կողմը իր աթոռին քով սոքի վրայ կայնող

կրօնաւորին վրայ դարձան :

— Տէր իմ, ըսաւ դուքքը խօսքն այն վայրկեանն ամենուն ուշադրութիւնը դրաւող անձին ուղղելով, Աստուծոյ կամբքը կնձի բացայայտ կերեւի. որովհետեւ դուք հասնեցաք մեզի միանալ, պէտք է որ մեր ըրածը ձեզի ալ ընել տանք : Հիմա, բարձրապատիւ Տէր. աղաչանք մ'ունիմ, կնկուղնիդ վար առնէք, որպէս զի ձեր եղբայրներն իրենց աչքովը ձեր անուամբը լած խոստումնին կատարելնիդ տեսնին. խոստում մը որուն չէին համարձակեր հաւատալ :

Պարտնի անձը, գոր Հէնրի տը Կիզ այսպէս կը կոչէր, ձեռքը կնկուղին տանելով՝ ուսերուն վրայ իջեցուց զայն, և Շիրօ, որ այս կնկուղին տակ Լօրէնցի իշխան մը գտնելու կտպաէր որուն անունը գեռ լած չէր, զարմացմամբ տեսաւ որ տ'Անժու դուքսին գլուխը երեւցաւ, այնչափ տեղնած որ գեղը զմանական կանդեղին լուսովը մարմարինէն արձանի մը գլուխ կը թուէր :

— Ահ, ոհ, ըսաւ Շիրօ, մեր տ'Անժու եղբայրն է. ուրեմն գահին վրայ ուրիշներուն գլխուն հեռ լսողալէ չսխտի՞ ձանձրանայ :

— Կեցցէ բարձրապատիւ դուքս տ'Անժու, սրուացին անկէքը միաբերան :

Փրանսուաի դէմքը աւելի գեղնացաւ :

— Մի՛ վախնաք Տէր իմ, ըսաւ Հէնրի տը Կիզ, այս մնաւտուրը խուլ է և դուռներն ալ արէկ մը գոց են :

— Բարեբաղդ նախադրուածին, ըսաւ Շիրօ :

— Եղբարք իմ, ըսաւ կոմս տը Մանորօ, Նորին բարձրութիւնը կուզէ ժողովոյ քանի մը խօսք ուղղել :

— Ս,յո՛, այո՛, թող խօսի պօռացին միաբերան, մտիկ կընենք :

Լօրէնցի երեք իշխաններն տ'Անժու դուքսին դառնալով անոր առջին խոնարհեցան : Տ'Անժու դուքսն ալ իր աթոռին թիւին կրթընեցաւ, անանկ որ կըսուէր թէ հիմա պիտի իյնայ, և այսպէս խօսեցաւ :

— Պարտնայք, ըսաւ այնպիսի դողդոջուն ձայնով մը որ հաղիւ իր նախ և առաջ խօսածներն կը լրուէին, Պարտնայք, կը հաւատամ որ Աստուած, որ շատ անգամ անդգայ և խուլ կերեւի աշխարհիս իրողութեանց, ընդհակառակն իր թափանձիկ աչքերն անշարժ մեր վրայ յարած է, և արտաբուստ ուրիշ բանի համար համր ու անխոյժ չմնար բայց եթէ որ մը որ և է լուսաւոր դիպուածով մարդոց յիմար վառասիրութիւններէն պատճառած անկարգութեանց զարման մ'ընելու համար :

Գուքսին ճառին սկիզբը իր բնաւորութեան նման բաւական մթին էր. ուստի ամեն որ սպասեց որ քիչ մը լոյս իջնէ Նորին Բարձրութեան խորհրդածութեանց վրայ զանոնք պարտաւելու կամ ծախահարելու համար :

Գուքսը շարունակեց քիչ մ'աւելի սպահով ձայնով :

— Ես ալ աչքս աշխարհիս վրայ նետեցի, և իր բոլոր մակերեւոյթը իմ տկար նայուածքովս չկրնալով դրկել, զանոնք միայն Պաղղիոյ վրայ յարեցի : Կնչ տեսայ այս դաւառը : Գրիտտոսի սուրբ կրօնքը իր գերապանձ հիմերէն խախտած և Աստուծոյ ճշմարիտ ծառաները ցրուած և արսորուած : Մնտանն աւելի սպահովութեամբ Աստուծոյ համեղու պատուակաւ հաւառքը կործանող Հերետիկոսաց քանն տարիէ ի վեր բացած անդունդին խորերը վննեցի, և իմ հողիս մարդարէին հողուն նման տառապանքը բոլորեցաւ :

Հաւանութեան միմունջ մը պտտեցաւ ժողովոյ մէջ : Գուքսը Եկեղեցւոյ ներքութեանցը համար իր համակրութիւնը կը ցուցնէր. և այս ալ գրեթէ Եկեղեցին ներսդնեղուն հեռ պատերազմելու յայտնի նշան մ'էր :

— Ս,յս խորին վշտակրութեան մէջ, շարունակեց իշխանը, լսեցի որ խել մը բարեպաշտ և մեր նախնեաց սովորութեանցը բարեկամ անցուական անձինք շարժած խորանն հաստատել կը ջանան : Աչքս չորս կողմն դարձուցի, և կնձ այնպէս թուեցաւ որ գերագոյն դատաստանին ներկայացած էի, և Աստուած դատապարտելներն ու ընտրեալները իրարմէ մեկ :

զած էր. առաջիններն տեսնելով սոսկումով հեռացայ, և գացի վերջիններուն դիրկն ինկայ: Եղբարք իմ, ահաւասիկ ես:

— Ամէն, ըսաւ Եիքօ ցած ձայնով:

Բայց ասի պարսպ զգուշութիւն մ'էր. Եիքօ կրնար բարձրաձայն ալ պատասխանել և իր ձայնը չէր լսուէր այն ծախահարութեանց և կնցցէներուն մէջ որոնք մատուռին կամարը բարձրացան:

Լորէնցի երեք իշխաններն նշանացի իմացուցին իրենց որ լռեն. վերջը Կարդինալն, որ աւելի մօտ էր դուքսին, քայլ մ'ալ առաջ երթալով ըսաւ անոր.

— Իշխան, դուք ձեռք կամքոջ մէջերնիս եկած էք:

— Իմ կատարեալ կամքով, Պարոն:

— Ո՛վ ձեզի իմացուց սուրբ խորհուրդն:

— Իմ բարեկամս Պ. կոմս տը Մոնսորօ, որ կրօնքի նախանձախնդիր մարդ մ'է:

— Հիմա ըսաւ դուքս տը Կիզ, Ձեր Բարձրութիւնը ալ մեզ մէ է: ուրեմն հաճեցէք, Տէր իմ, ըսել թէ սուրբ Միութեան բարեոյն համար ինչ կը խորհիք ընել:

— Կը խորհիմ, ըսաւ նորահաւասն, ուղղախառ, առաքելական և հռոմէական կրօնքին բոլոր պահանջումներն գործադրել:

— Արդարեւ շատ տխմար մարդիկ են եղեր ասոնք, ըսաւ Եիքօ, որ ասանկ բաներ ըսելու համար այնպէս կը պահուըտին: Ինչո՞ւ այս ամենը միամիտ սրտիւ իմ երեւելի տիրոջս՝ Հէնրի Գ. թագաւորին ալ չեն առաջարկեր: Հռոմ եղածին նման Հերեպիկոսաց հանդէսներ, խտտմբերութիւններ և եղծումներ, և Յլանառի ու Սպանիայի պէս ալ փայտակոյտներ և կիզումներ: Բայց այս ալ բարի իշխանին զաւակ ունենալ տալու միակ միջոցն է: Ճշմարիտը ըսելով, ես ալ կը փախաբիմ խոստովանարանէս ելնելով երթալ մէջերնին նըստիլ, քանզի սիրելի մ'Անժու դուքսին ըրածն խիստ շարժեց

զիս: Եարունակէ, նորին ապուշ վեհափառութեան յարգելի եղբայրը, շարունակէ:

Եւ մ'Անժու դուքսը այս քաջալերութիւնը զգացածի պէս յերաւի շարունակեց:

— Բայց, ըսաւ, ազնուականներն պէտք է որ միայն կրօնքին շահը իրենց նպատակ դնեն: Ես ուրիշ մ'ալ կը խորհիմ:

Ո՛հ, ըսաւ Եիքօ, ես ալ ազնուական եմ. ուրեմն ասի ուրիշներուն նման զիս ալ այն շահուն մասնակից կընէ. խօսէ, մ'Անժու, խօսէ:

— Տէր իմ, ամենապարզ մտօք ձեր բարձրութեանը մտիկ կընեն, ըսաւ Կարդինալ տը Կիզ:

— Եւ որտեղնիս ալ յուսով կը բարասեն, ըսաւ Պ. տը Մայէն, ձեզ մտիկ ընելով:

— Ուրեմն պիտի ըսեմ, ըսաւ մ'Անժու դուքսը անհանդիստ աչքով մատուռին միջին խորերը զննելով. իբր թէ ապահով ըլլալու որ իր խօսքերն միայն վտահութեան արժանի մարդոց ականջները կը համնին:

Պ. Տը Մոնսորօ իշխանին անհանդստութիւնն իմանալով ամենազգու ժպիտով մը ու նայուածքով մը կիները ապահովեց:

— Հիմա, երբ մէկ ազնուական մը Աստուծոյ պարտաւոր եղածն խորհի, ըսաւ մ'Անժու դուքսն ակամայ ձայնը իջեցնելով, ան ատեն կը խորհի իր...

— Իր թագաւորին վրայ, յայտնի բան է, ըսաւ Եիքօ:

— Իր գաւառին վրայ, ըսաւ դուքս մ'Անժու, և միշտ իմանալ կուզէ որ իր գաւառը ստուգիլ իրեն բաժին ինկած բոլոր պատիւն ու բոլոր բարօրութիւնը կը վայելէ. վասն զի բարի ազնուական մը նախ իր շահերը Աստուծոյ կընդունի ետքըն ալ Անոր դաւակն եղող գաւառականներէն:

Ժողովը ուժգին ծախահարեց:

— Լաւ, ըսաւ Եիքօ, բայց թագաւորը. անոր վրայ ընաւ խօսք մը չկայ, այն խեղճ ինքնակալին վրայ, Ես կը կարծեի

ինչպէս որ ծիւղիկի կաթողին վրայ ալ գրուած է, որ միշտ կրէին. Աստուած. Թագաւոր և տիկնայք :

— Ար հարցընեմ ուրեմն, շարունակեց դուքս ա' Մեծու, որուն դուքս ինկած այտերը կսկսէին քիչ քիչ տենդական կարմրութիւն մը ստանալ, կը հարցընեմ ուրեմն թէ իմ Բագդիս կոչուած քաղցր ու գեղեցիկ հայրենիքս խաղաղութիւն ու երջանկութիւն կը վայելէ, ջաւօք սրտի կը անանեմ թէ՞ ոչ :

Յիրաւի, եղբարք իմ, Տերութիւնը զանազան կամերով ու ճաշակներով նեղուած կը գտնուի, որոնք բոլորն ալ իրարմէ զբաւոր են. գոհութիւն գերազանց կամքի մը տկարութեանը, որն որ մոռնալով թէ ինքը բոլորովին իր հպատակացը բարոյն համար պիտի տիրէ, այս արքայական սկզբունքն միայն ինքնահաճոյ միջոցներով կը յիշէ. մանաւանդ թէ այնպիսի հակառակ կերպով որ իր ազդողական գործերն միայն չար գործելու համար կը կատարուին, Այս դժբաղդութիւնը անշուշտ Պաղղիոյ մահառիթմ հակառակով կամ իր գլխաւորին կուրութեանը տալու ենք: Բայց թէ և չլիտանաք անոր ճշմարիտ աղբիւրն, կամ միայն կատկած մ'ըլլայ բաժնիս, թշուառութիւնն բնաւ իրական չէ. և ես ալ կամ Դաղղիոյ ընդդէմ կըծնքի գործած յանձանքներն կամբաստանեմ, կամ թագաւորին քանի մը ուռւ բարեկամներէն քան թէ նոյն իսկ թագաւորէն գործուած ամբարշտութիւններն: Ահա այս է պատճառն, Պարոնայք, որ երկու պարագային մէջ պարտաւորեցայ, իբր խորանի և դահի պատաւոր զիս միացընել այնպիսեանց որոնք ամեն առիթներու մէջ Հերեմիկոսութեան անշատու մը և անզգամ խորհրդականներու աւետումը կը խնդրեն:

Ահաւասիկ, պարոնայք, ինչ որ պիտի ընեմ միութեան համար զիս ձեզի հետ միացնելով:

— Ոհ, ոհ, ըսաւ Եիքօ խիտ զարմացիտ աչքերով. ահաւասիկ ականյի ծայր մը որ կանցնի. և ինչպէս որ առաջ կարծած էի, իշու ականջ մը չէ այս, այլ ազուեսի:

Տ' Մեծու դուքսի այս յառաջաբանը, որ կարելի է մեր ընթերցողաց քիչ մը երկար կերելի, որովհետեւ այն թուականի քաղաքականութիւնէն երեք դար հետոյցած են. ներկայ եղողները այնչափ դրաւեց որ շատերն իշխանին մօտեցած էին անոր խօսած ձառէն վանկ մը չը կորանցնեն սրուն ձայնը և քան զև կը նմանէր, քանի որ խօսքերուն խմատն ալ աւելի յստակ կ'ըլլար:

Ան ատեն տեսարանը հետաքրքիր էր: Ներկայ եղողներն որոնք քաննըհինգ կամ երեսուն հոգի կային, կնիւզնին ետեւին, որով իրենց ազնիւ, համարձակ, արթուն և հետաքրքրական դէմքերն կը տեսնուէին, տեսարանը լուսաւորող միակ կանդեղին լուսոյն տակ կը դումարուէին:

Մեծամեծ ստուերներ շէնքին միւս կողմերն կը տարածուէին, որոնք մի և նոյն տեղը կատարուած յարամխօսութեան օտարներ կը համարուէին:

Խումբին մէջ ա' Մեծու դուքսին գեղնած դէմքը կերուէր, որուն ճակատու ոսկորները խոր աչքերուն մէջ կընկզկէին, և որուն բերանը բացուած ատեն մեռելի գլխոյ մը տխուր տեսքը կը ներկայացնէր:

— Տէր իմ, ըսաւ դուքս տը կիզ, Չեր Բարձրութեան ըտլոր խօսածներուն շնորհակալութիւն ցուցնելով՝ կարծեմ կը պարտաւորիմ ծանուցանել որ չորս կողմերնիդ գանուղներն չէ թէ միայն ձեր ցուցրցած սկզբունքներուն այլ և Չեր Բարձրութեան իսկ անձուէր մարդիկ են, և ձեր վրայ տարակոյս չնալու համար ժողովը ըմնալէն ետեւ այս բաժս ձեր խորհածէն աւելի ազդու կերպով պիտի գործադրեն:

Տ' Մեծու դուքսն խմնարհեցաւ և ժողովոյ վրայ անհանկուտ նայուածք մ'արձակեց:

— Ոհ, ոհ, ըսաւ Եիքօ, կամ կը խարուիմ, կամ մինչև հիմա տեսածներս յառաջարանութիւն մ'են, և արդէն խօսուած և եղած սնտուքներէն աւելի կարեւոր բան մը տեղի պիտի ունենայ հիմա:

— Տէր իմ, ըսաւ կարդինալը որով իշխանին նայուածքն

խուսած, չէր թէ որ Ձեր Բարձրութիւնը դիպուածով վախ մը կզգայ, & եր քովը գտնուող մարդոց անուններն կը յուսամ որ ձեզ կապահովեն: Ահաւասիկ Պ, տ'Մի կառավարիչն, Պ. տ'Մնդրակ երիտասարդն, Պ. տը Ռիպէրաք և Պ. տը Լիվարո, աղետակամներ զորս Ձեր Բարձրութիւնը կարելի է կը ճանչնայ և որչափ քաջ նոյնչափ ալ օրինաւոր են: Ահաւասիկ նաև Պ. տը Քասթիլլօն կալուածոց իշխանն, Պ. տը Լիւզինեան, Պ. Քուիւս և Պ. Լէքլէռ, որոնք ամենքն ալ Ձեր արքայական Բարձրութեան իմաստութեանը վերահասու են և կրօնքի ու գահի ազատութեամբ ձեր պաշտպանութեանց ներքև վարուելով երջանիկ կը գտնուին: Արեւմտեալ իտալական Բարձրութեամբ ձեր մեզի տալ ուզած հրամաններն պիտի ընդունինք:

Տ'Անժու դուքսն չկրցաւ իր հպարտութեան շարժումն ծածկել: Այս անձինքը՝ որոնց գոռոզութիւնը մէկը չէր կրէր նար գապել, հնազանդութիւն կը խոտանային:

Դուքս տը Մայէն շարունակեց:

— Դուք, Տէր իմ, ձեր ծննդեամբն ու գիտութեամբը սուրբ Միութեան ընական գլուխն էք, և պէտք ենք իմանալ ձեզմէ թէ ինչ ճամբայ բռնելու է թագաւորին սուտ բարեկամներուն նկատմամբ որոնց վրայ հիմա կը խօսէինք:

Ատիկ պարզ բան չկայ, պատասխանեց իշխանն տեսակ մը ջեր նախան յուզմամբ որ տկար մարդոց քայլութեան տեղ կը բռնէ. երբ ուրիշ ծառերու վրայ ածող ու խոտաւոր տուն կերն դաշտի մը մէջ կը բուսնին, որմէ առանց անոնց կրնայ առատ հունձք մը քաղուիլ, պէտք է այս վտանգաւոր տուն կերն արմատախիլ ընել: Թագաւորը չէ թէ բարեկամներ ունի իր թոյլ, այլ պաշտակաւորներ, որոնք պիտի կը կորսնցնեն և Պագղիոյ ու քրիստոնէութեան մէջ շարունակական դաշխակութիւն մը կը ձգեն:

— Ճշմարիտ է, ըսաւ դուքս տը Նիլ խոնարհ ձայնով մը:

— Մանաւանդ այս պաշտակաւորները, կրկնեց կարդ ինանո, կարդ իլին մեզ, որ Նորին Վեհափառութեան ճշմարիտ բա-

րեկամներն ենք, մինչև իր քովը երթալէ. քանի որ ասի մեր պաշտօններուն ու մեր ծննդալը իրաւունքն է:

— Աստուծոյ ծառայելու պաշտօնն, ըսաւ յանկարծ դուքս տը Մայէն, առաջին Միութեան ուսմիկ եղբայրներուն թողունք: Ստոր Ստուծոյ ծառայելով՝ պիտի ծառայեն անոնց որք Ստուծոյ վրայ կը խօսին իրենց: Իսկ մենք մեր գործերը նայինք: Մարդիկ մեզ կը նեղեն, մեզ կը կշտամբեն ու կը նախատեն ու մեր գլուխն եղող պատուելի իշխաննուս վաշելու չարգանքը կը զլանան:

Տ Անժու դուքսին ճակատը կտրմրեցաւ:

— Կործանենք, կործանենք մինչև ցվախճան այդ անիծեալ սերունդը զոր թագաւորը մեր գոյից մասերովը կը հարըստացընէ, և ամեն մէկէնիս պարտաւորինք անոնցմէ միայն մէկ հոգի սպաննել: Հոս օրեսուն հոգի ենք, անոնք ալ համբերենք:

— Իմաստութեամբ խորհեցաք, ըսաւ դուքս տ'Անժու, և արդէն դուք ձեր գործն ըրիք, պարոն տը Մայէն:

— Այս ըրածս բան մը չէ, ըսաւ դուքսը:

— Բայց պէտք է մեզ ալ թողուլ, Տէր իմ, ըսաւ տ'Մնդրակ. ինձի Քելիւսն յանձնեցէք:

— Ինձի ալ տը Մօթիրօնն, ըսաւ Լիվարո:

— Ինձի ալ տը Ծօմպէրիլը, ըսաւ Ռիպէրաք:

— Աղէկ, աղէկ, կրկնեց դուքսն, դեռ Պիւսի մ'ալ ունինք քաջ Պիւսի մը, որ քանի մը հոգի յանձնուելու է:

— Աս ալ մեզի, մեզի, պտուային բոլոր եղբայրներն:

Պ. տը Մօնսորո յառաջացաւ:

Ո՛հ, ո՛հ, ըսաւ Եիքօ, որ իրերուն դարձուածքը տեսնելով՝ ալ չեր ծիծաղէր, ահա որտորդայտան որ բաժին մ'ալ ինք ուզելու կուգայ:

Բայց Եիքօ կը սխալէր:

— Պարմայք, ըսաւ ձեռքը երկնցընելով, վայրկեան մը լուսութիւն կը լնդրեմ: Մենք ծանուցեալ մարդիկ ենք և կը վախնանք իրաւու համարձակութեամբ բան խօսելու: Ահնք

ուշիմ մարդիկ ենք և սնուտի տարակուսանօք ժամանակ կան-
ցընենք :

— Պարոնայք, քիչ մը քաջութիւն, համարձակութիւն և
աներկիւղութիւն ունեցէք : Խօսքը Հէնրի թագաւորին նազե-
լիներուն վրայ չէ, և ոչ ալ անոր քով երթալու համար զգա-
ցած դժուարութիւններնու վրայ :

— Խօսէ նայինք, ըսաւ Շիրքօ աչքերը խոտովանարանին մէ-
ջէն տարածելով և ձախ ձեռքովն ալ լուղական ձագառ մը շի-
ներով որ խօսուածներէն բան մը չկորսնցընէ : Խօսէ նայինք,
փութա, կապանմ :

— Հիմա մեզի զբաղեցընողը, Տեարք իմ, շարունակեց իշ-
խանը, այն անկարելիութիւնն է որուն առջին նեղն ինկած
ենք : այն թագաւորութիւն է զոր մեզ կուտան և Պաղղիա-
ցի ազնուականութեան մը համար ընդունելի չէ. ձանձրացու-
ցիչ երկարաբանութիւններ, տիրապետութիւն, անկարողու-
թիւն և շապլութիւններ, զեղխութիւն անանկ հանդէսներու
համար, որոնք բոլոր Եւրոպան գթութենէ կը ծիծաղեցընեն,
և պատերազմի ու արուեստից վերաբերեալ բաներու ինա-
յումն : Այսպիսի վարմունք մը, Պարոնայք, ոչ տգիտութենէ
է, և ոչ սկարութենէ, այլ անմտութենէ :

Տխուր բութիւթիւն մը որորդապետին խօսքերն ընդու-
նեցաւ : Տարւորութիւնը այնչափ խորին եղաւ որ ամեն մարդ-
բարձրաձայն բնելիքն ցած ձայնով կըսէր, անանկ որ ամենքն
ալ իրենց յատուկ ձայնին արձապանքէն սարսափելով՝ սկսան
դողալ խորհելով, որ ամեն կերպով ատենաբանին համակար-
ծիք էին :

Պ. տը Մնասրօ քաջ գիտնալով որ այս բութիւնը չափա-
զանց հաւանութեան նշան էր, շարունակեց :

— Պէտք է որ ապրիներ սասնկ յիմար, դանդաղ ու վատ
թագաւորի մը ներքեւ, քանի որ Սղանիա փայտակոյտներ կը
վառէ, Պերմանիա վանքերուն մթութեանը մէջ թմրած հին
հերետիկաները կարթնցընէ, Անդ դիւ իր անողորմելի քաղա-
քակ անութեանը գաղախարներն ու զբուխները կը կտրէ :

Ամեն ազգեր փառադրապէս մէյմէկ բանի կաշխատին : Մենք
կը քնանանք, Պարոնայք, ներեցէք ինձ մեծ իշխանի մը առջև
այսպէս խօսելու համար որ կարելի է իմ յանդգնութիւնս
կը կշտամբէ, վասն զի ընտանեաց նախադասութիւն ունի,
Պարոնայք, չորս տարիէ ի վեր է մեզ կառավարողը թագա-
ւորն չէ, այլ կրօնաւոր մը :

Այս խօսքերուն վրայ ճարտարութեամբ սրտարատուած
ու ժամէ մը ի վեր մեծաւորներուն զգուշութեամբ ճարտա-
բութեամբ պահուած ճայթիւնն անանկ ստատիկ շունչեցաւ որ
նախորդ տեսարանի ցուրտ ու իմաստուն վարմունքնին հիմակ-
ուան այսահարութիւններնուն հետ ընաւ նմանութիւն չառաւ :

— Անպիտան Վալուայի տեղ, պոռպցին, անպիտան Հէն-
րի եղբօր տեղ ազնուական իշխան մ'ընտրենք մեզի, տապա-
թագաւոր մը, բռնաւոր մը, թէ որ պէտք ըլլայ, ըսայ չէ թէ
կնկուղաւոր մը,

— Պարոնայք, Պարոնայք, ըսաւ կեղծաւորաբար դուքս
տ' Մնժու, ներեցէք, կաղաչեմ, իմ եղբօրս որ կը սխալի,
կամ լաւ եւ սխալած է : Թողուցէք ինձ յուսով, պարոնայք,
որ մեք իմաստուն խրատներն, որ միութեան իշխանութեանը
ազդու միջնորդութիւնը զանի ճամբու պիտի բերեն :

— Սուէ, օձ. ըսաւ Շիրքօ, սուէ :

— Տէր իմ, պատասխանեց դուքս տը Վիլ, Չեր Բարձրու-
թիւնը կարելի է քիչ մը առաջ կամ վերջապէս իմացաւ ընկե-
կերութեան խորհրդոյն անկեղծ արտայայտութիւնը : Այ, հոս
ապաւշներուն խրտուիւրակին, այն է Աեառնէի դէմ ժողով
չկայ, ո՛չ ալ Եկեղեցւոյ պաշտպանութեանը համար, քանպի
անի ինքզինքը կը պաշտպանէ. մեր ժողովը Պաղղիոյ ազնուա-
կանութիւնը իր գոնուած խոտան վիճակէն ազատելու հա-
մար է : Եստ երկար ատեն ձեր բարձրութեան պատուոյն հա-
մար համբերեցէք : Եստ երկար ատեն իր ընտանեացը վրայ
ունեցած սերերնիս մեզի երկկիւնութեան սահմաններուն մէջ
փակեց, Հիմա ամեն բան իմացուեցաւ, Տէր իմ, և Չեր Բարձ-
րութիւնը միութեան ճշմարիտ ստեանին պիտի ներկայանայ :

տրուն մէկ յառաջարանն է հիմակուան եղածն :

— Ինչ ըսել կուղէք, պարոն դուքս, հարցու, կունը անհանդատութենէ ու միանգամայն փառասիրութենէ դուզաւով :

— Տէր իմ, մենք դումարուած ենք, շարունակեց դուքս տը կիզ, չէ թէ, ինչպէս Պ. որսորդապետն իմաստնապէս ըսաւ, տեսութեամբ միայն մաշած խնդիրներու վրայ խորհելու, այլ դործնապէս վարուելու : Այսօր, մենք մեղի Պաղղիոյ ազնուականութիւնը պատուելու ու ձոխացնելու կարող դըլուխ մը կընտրենք, և ինչպէս սովորութիւն ունէին նախնի Պաղղիացիք որ երբ գլուխ մ'ընտրէին, անոր արժանի ընծայ մը կուտային, մենք ալ հիմա մեր ընտրած դըլուխն ընծայ մը կուտանք . . . :

Բոլոր սրտերն բաբախեցին, բայց չէ թէ դուքսին սրտին չափ խիստ :

Բայց և այնպէս մունչ ու անշարժ կեցաւ, և իր դեղնութիւնը միայն իր խռովութիւնն յայտնեց :

— Պարոնայք, շարունակեց դուքս իր ետին դրուած աթոռին վրայէն երկու ձեռքովը բաւական ծանր բան մը վերցրնելով, պարոնայք, ահաւասիկ այն ընծան զոր ձեր ամենուն անուամբ իշխանին ոտքերուն տակ կը դնեմ :

Թագ մը, պօռայ դուքսը հաղիւ թէ ինքզինքը բռնելով, թագ մը ինծի, պարոնայք :

Կեցցէ Գրանտուա Վ. պօռայ ձայն մը որ դողացուց կամարը և ազնուականաց սերտ խռմբը որոնք իրենց սուրբը քայած էին :

— Ե՛ս, ե՛ս, թո՛թովեց դուքսը ուրախութենէն և միանգամայն վախէն դողալով, ե՛ս. անկարելի բան : Եղբայրս դեռ ողջ է, և զբայրս Աստուծոյ օծեալն է :

— Մենք կը հրաժարեցնենք զոյն, ըսաւ դուքսը, սպասելով որ Աստուած անոր մահուամբ մեր ըրած ընտրութիւնը սրբազործէ, կամ լաւ ևս սպասելով որ իր հպատակներէն մէկը այս փառքէ զուրկ թաղաւորութենէն ձանձրացած :

Թոյնով կամ գաշոյնով մը Աստուծոյ արդարութիւնը ընու . . .

— Պարոնայք, ըսաւ դուքսը աւելի տկարօրէն, Պարոնայք :

— Տէր իմ, ըսաւ կարգինայն, ձեր բարձրութեան հիմա յայնամ ազնիւ տաքնապին այս կը պատասխանենք. Հէնրի Ք. Աստուծոյ օծեալն է, մենք զայն կը հրաժարեցնենք, ալ անի Աստուծոյ ընտրեալն չէ, և դուք պիտի ըլլաք. Տէր իմ, Ահաւասիկ Ռէյմի տաճարին նման պատկառելի տաճար մը. վասն զի հոս կը հանդիսն Փարիզի տիրուհւոյն, այն է՝ սրբուհւոյն զինովախեայ նշխարքը. հոս թաղուած է առաջին քրիստոնեայ թագաւորին Քլոլի մարմինը. ուրեմն, Տէր իմ այս սուրբ տաճարիս մէջ, Պաղղիոյ ինքնակալութեան ճյուղիս հիմնադրին արձանին դիմացը ես, Եկեղեցւոյ իշխաններէն մին, որ առանց յիմար փառասիրութեան կրնամ օր մը անոր գլուխն ըլլալու յոյս ունենալ, կըսեմ ձեզ. Տէր իմ, ահաւասիկ սուրբ միւսոնի սեղ Քրիզոր ժ.Վ. Պապէն զրկուած սուրբ իւղ մը : Տէր իմ, անուանեցէք ձեր Ռէյմի հանդերձեալարբեւ պիսկոպոսն, անուանեցէք ձեր Քօնթէսթապպը և մէկ վայրկենի մէջ դուք թագաւոր պիտի օծուիք, և թէ որ Հէնրի եղբայրնիդ զահը ձեզի չյանձնէ, յախշտակիչ պիտի համարուի : Տղայ խորանին ջահերը վառէ :

Նոյն միջոցին երգեցիկ մանուկը, որ յայտնապէս այս հըրամանին կապատէր, ձեռքը վառիչով մը առանդատունէն դուրս ելաւ, և մէկ վայրկեանի մէջ յիտուն ջահ խորանն ու դասը լուսաւորեցին :

Ան ատեն խորանին վրայ ահանակուա թագ մը և շուշանազարդ սուր մը տեսնուեցան : Ասի Քօնթէսթապպի սուրն էր :

Նոյն միջոցին մթութեան մէջէն զոր դատի լուսաւորու-

* Ասի իշխանութեան անուն մ'էր որ երբեմն թագաւորի անուանութեամբ յատուկ էր վերջն ալ Պաղղիոյ աստղին բարապետութեան : Այսօր քանի մը Տէրութեանց մէջ արժանեաց տիրոս մ'է :

Թիւնը չէր կրցեր ցրուիլ, երգեհոնն հնչուեցաւ և օրհնութեան ազօթքն լսեցուց :

Այս երեք Լօրէնցի իշխանին ձեռքովն եղած բազդի առնակնկալ փոխութիւն որուն դուքս ինքնին այս չունէր, ներկայ եղողներուն վրայ մեծ սպաւորութիւն ըրաւ : Քաջերը փառաւորուեցան, և տկարներն ալ զօրացան :

ՏՄնժու դուքսն գլուխը բացաւ, ու ապահով քայլով մը և հաստատուն բազուկով մը դէպի խորանը դնաց, ձախ ձեռքովը թաղը և ալ ձեռքովը սուրը բռնելով դարձաւ դուքսին ու Կարգինային քով որոնք յառաջագոյն այս կրկին պատուոյն կապատէին, և թաղը Կարգինային գլուխը դրաւ, սուրըն ալ դուքսին մէջքը կախեց :

Միաձայն ծախահարութիւններ ողջունեցին այս վճռական գործքն, որ այնչափ չէր սպասուէր իշխանին տարրամ բընաւորութենէն :

— Պարնայք, ըսաւ դուքսը ներկայ եղողներուն, ձեր անուններն Պարզիոյ մեծ տիրոջ դուքս տը Մայէնի տուէք թաղաւոր եղած օրս ամենքն ալ առաջին ասպետ պիտի ըլլաք :

Մախահարութիւնը կրկնեցան, և բոլոր ներկայ եղողներըն հետզհետեւ եկան անուններնին դուքս տը Մայէնի տունն :

— Ահ, ըսաւ Շիքօ, աղէկ պատեհութիւն կայ կապոյտ երիզ ստանալու. ստանկ պատեհութիւն մը ուրիշ անդամ չլիտի կրնամ գտնել և ըսել որ պէտք է որ անկէ զրկուիմ :

— Հիմա, խորանը գացէք, Տէր արքայ, ըսաւ Կարգինայ տը կից :

— Պարն տը Մանտրօ իմ զնդապետս պիտի ըլլայ, Պ. տը Ռիպէրաք և Պ. տ' Անդրակ իմ զօրսգլուխներս, Պ. տը Լիվարօ իմ տեղապահս. ուստի ասոնք ամենքն ալ դասին մէջ իրենց շնորհուած պաշտօններէն իրաւամբ ստացած տեղերնին նստին :

Ասոր վրայ կոչուողներն դացին նստան իրենց տեղերը որք օրհնութեան ճշմարիտ արարողութեամբ իրենց տրուեցան :

— Պարնայք, ըսաւ դուքսը ժողովոյն մնացորդին դասնայով, ամենքդ ալ ինծի խնդիրը մը ուղղեցէք, ես ալ պիտի ջանամ զձեզ գժգոհ չընել :

Նոյն միջոցին Կարգինայը տաճարին ետին երթալով քահանայական զգեստներն հագած էր : Ուստի իսկոյն սուրը սրբուակը ձեռքը դուքս երնելով զայն խորանին վրայ դրաւ :

Մն ատեն երգեցիկ մանուկին նշան ըրաւ որ աւետարանն ու խաչն բերէր : Կարգինայը երկուքն ալ առաւ, խաչը աւետարանին վրայ դրաւ և զանոնք ներկայացուց տ' Անժու դուքսին, որ ձեռքը վրանին դնելով ըսաւ :

— Առաջի Աստուծոյ կուխտեմ իմ ժողովուրդիս սուրը կրօնքը պաշտպանել ու պատուել, որպէս վայել է Քրիստոսեայ թագաւորի մը և եկեղեցւոյ հարազատ որդւոյ մը : Եւ այսպէս Ստուած ու Աւետարանն ինձ օգնական ըլլան :

— Ամէն, պատասխանեցին միարեւոյն բոլոր ներկայ եղողներն :

— Ամէն, կրկնեց տեսակ մը արձագանք, որ կարծես եկեղեցւոյ խորերէն կը հնչէր :

Գուքս տը կից, ինչպէս ըսինք. Գօնթէթապլի պաշտօնները կատարելուն խորանին երեք սասիճանները կըլաւ, և տաճարին առջին դրաւ իր սուրը, զոր Կարգինայն օրհնեց :

Կարգինայը զանի պատեհանէն հանեց և բերնէն բռնելով ներկայացուց թագաւորին որն որ մեղիխէն բռնեց զայն :

— Տէր արքայ, առէք այս սուրը որ Աստուծոյ օրհնութեամբ կը տրուի ձեզի. որպէս զի նոյն օրհնութեամբն ու Հոգւոյն Սրբոյ զօրութեամբ կարենաք ձեր բոլոր թնամիներուն դէմ դնել, պաշտպանել և պահպանել սուրը եկեղեցին և ձեզի յանձնուած թագաւորութիւնը : Առէք այս սուրը, որպէս զի անոր օգնութեամբ արդարութիւնը ի գործ դնեք, որքերն ու այրիները պաշտպանէք և անկարողութիւններն չնշէք. որպէս զի ամէն առարկնութիւններով զձեզ փառաւորած արժանի ըլլաք թագաւորել անոր հետ որուն պատկերն էք դուք երկրիս վրայ, և որ կը թագաւորէ Հօր և Հոգւոյն :

եղն Սրբոյ հետ յախտեանս յախտենից :

Գուքսը ծագեց սուրբ անանի որ ծայրը գետինը դպաւ :
և զանի Աստուծոյ նախընտրէն վերջը՝ տուաւ դուքս ար կիզի :

Երգեցիկ մանուկը բարձ մը բերելով դրաւ տ'Անժու դուք-
սին առջև որուն վրայ ծնրադրեց :

Յետոյ կարդինալն պղտիկ սքանչելի արկղը բացաւ և ոս-
կիէ անդի մը ծայրով սուրբ իւզէն կտոր մ'առնելով՝ մաղդ-
մային վրայ տարածեց :

Ան ատեն մաղդմայն ձախ ձեռքը՝ դուքսին վրայ երկու
աղօթք կարդայ :

Վերջը բթամատովը սուրբ իւզէն աննելով՝ դուքսին դա-
դաթը խաչ մը գծեց ու ըսաւ .

Կօծեմ ձեզ թագաւոր սրբաւոյս իւղովս , յանուն Հօր և
Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ :

Անմիջապէս երգեցիկ մանուկը ոսկեթել թաշկինակով մը
օծումը սրբեց :

Նոյն ատեն կարդինալը թագը երկու ձեռքով բռնելով՝
իշխանին գլխուն վրայ դրաւ , բայց գլուխը չշքաւ : Իսկոյն
դուքս ար կիզ և դուքս ար Մայէն քովը գացին , և երկու
կողմէն թագը բռնեցին :

Վերջապէս կարդինալն միայն ձախ ձեռքովն զանի բռնե-
լով և աջ ձեռքովն ալ իշխանը օրհնելով՝ ըսաւ .

— Աստուած կը պսակէ ձեզ փառաց ու արդարութեան
թագով :

Ետքը թագը իշխանին գլուխը դնելով .

— Առեք այս թագը , ըսաւ , յանուն Հօր և Որդւոյ և
Հոգւոյն սրբոյ :

Տ'Անժու դուքսն , ուժգոյն և գողալով , զգաց թագին գը-
լուխը դրուելը և ձեռքը վրան դրաւ :

Երգեցիկ մանուկը զանգակը հնչեցուց և բոլոր ներկայ
դմուռուղներն գլուխնին խոնարհեցուցին :

Բայց շուտով ոտք ելան և սուրբերնին ճօճելով պոռայցին :
կեցցէ թագաւոր Նրսիստուս Գ . :

— Տէր արքայ , ըսաւ կարդինալը տ'Անժու դուքսին , այ-
սօրուքնէ Գաղղիոյ կը տիրէք , որովհետև Գրիգոր ժ'Գ . Պա-
պէն օժուեցաք , որուն ներկայացուցին եմ ես :

— Չար սատանայ , ըսաւ Եիքօ , ինչպէս խոյլ չունիմ վիզ :

— Պարոնայք , ըսաւ դուքս տ'Անժու հպարտութեամբ ու
վեհանձնութեամբ ոտքի վրայ ելնելով , չպիտի մտնամ այն ե-
րեսուն պղնձաւեղանաց անուշները որոնք առաջին անգամ
դիտելն զվրայ թագաւորելու արժանի համարեցին . և առ-
այժմ , Պարոնայք , մնաք բարով . Աստուած իր սուրբ և պատ-
ուական պահպանութեամբը պաշտպանէ ձեզ :

Կարդինալն և դուքս ար կիզ խոնարհեցան . բայց Եիքօ ,
որ զանոնք կողմնակի կը տեսնէր , տեսաւ որ դուքս Մայէն նոր
թագաւորը տարած ժամանակը Լօրէնցի երկու իշխաններն
հեգնական ծիծաղ մ'ըրին :

— Բէ՛հ , ըսաւ Եիքօ , սա ի՛նչ կրնչանակէ , և ի՛նչ բանի կը
ծառայէ կատակն , թէ որ ամենմարդ կը նենդէ :

Նոյն միջոցին տ'Անժու դուքսը ստորերկեայ եկեղեցւոյն
սանդուխէն վար իջնելով՝ մթութեան մէջ աներեւութացաւ ,
և բոլոր ներկայ եղողներն հետզհետէ ետեւէն գացին , բայց ի-
երեք կրօնաւորներէն որք աւանդատունը մտան , երբ դո՛ւնա-
պան եղբայրն խորանին ջահերը կը մարէր :

Երգեցիկ մանուկը ստորերկրեայ եկեղեցւոյն դուռը վը-
րաներնուն գոցեց և եկեղեցին միայն այն կանդեղով լուսա-
ւորուեցաւ որ միշտ անչէջ մնալով , ռամիկին մէկ անձանօթ
նշանակն ու միայն ընտեաններուն դալարնի ընդունելութիւն
մը յայտնողն կը թուէր :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ը

ԻՆՉՊԵՍ ԵՒՐՈ ՊԵՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՅՔ ՄԸ ԸՍԵԼ ԿՍՐԺԻԼՈՒ
ԱԶԳԱՔԱՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՅՔ ՄԸ ԸՐՆԻ

Շիրք իր խոստովանարանին մէջ ոտքի վրայ ելաւ իր թմբեալ
ոտքերը հանդատացնելու համար . ալ կանկաճը չմնաց այն
ժողովոյն վերջինն չլլալուն վրայ . և որովհետեւ առտուն
ժամը երկուքն էր , կարտորալ իր յօժարութիւնները կատա-
րելու մնացած դիշխրուան մէջ :

Բայց որչափ զարմացաւ , երբ երեք Վօրենցի իշխաններն
ստորերկրեայ եկեղեցւոյն բանալիին երկու անգամ կղպարին
մէջ դառնալը բննուն պէս աւանդատունէն դարս ելան , միայն
այս անգամ փոխանակ կնկուղի սովորական հանդերձներնին
հաչած էին :

Նոյն միջոցին երդեցիկ մանուկը զամոնք տեսնելուն պէս ա-
նանկ ուրտակից ու համարձակ ծիծաղ մը փրցուց որ Շիրքոյի ալ
ազդեղով՝ ան ալ սկսաւ ինքալ առանց պատճառը գիտնալու :

Գուրս ալ Մայէն սատակապէս ամնդուխին մօտենալով .

— Այդչափ մեծաձայն մի ծիծաղիր , քոյր իմ , ըսաւ , դեռ
հիմա դուրս ելան ու կրնան բել :

— Իր քոյր ը , Շիրք առաւել եւս զարմանալով , մի թէ դիպ-
ուածով այդ փոքրահաս կրօնաւորն կին մ' եղաւ :

Յերաւի նոր ընծայն կնկուղի ետին ձքելուն պէս տեսնուե-
ց աւ իր հրեշտակային ու սքանչելի կնկան գլուխը գոր Վեծառ
ալ Վէնսի իսկ չկրնար նկարել , թէ եւ ժօքօմոն նկանսայ բած
ալ է :

Աչքերն սեւ էին և խորամանկութեամբ կը փայլէին , բայց
երբ բլբերն կը ծաւալէին , իրենց երենեայ սկաւառակները
կնդրայնէին , և թէ եւ պարզ բայց սոսկայի տպաւորութիւն մը
կունենային :

Բերանն սքանչելի էր և նուրբ . քիթը՝ ճիշդ ուղղութեամբ .

վերջապէս ճնօտը կտր և դէմքն ալ կատարեալ ճոււճեւ , թէ-
պէս քիչ մը տժգոյն սրուն վրայ երկու երենեայ աղեղներուն
նման կարծես նկարուած երկու յօնք կային :

Ասի Պ . ալ կիզի քոյրն էր , տիկին տը Մօնրանսիէ , որ
վտանգաւոր համբարու մ' էր և իր պղտիկ թանձր կնկուղին
տակ վարպետութեամբ կը ծածկէր այն երկու մարմնոյ պա-
կասութիւններն , որք էին իր մէկ ուսին միւսէն քիչ մ' աւելի
բարձր և ալ ոտքին ալ թեթեւութեամբ կազ ըլլայն :

Այս պակասութիւններուն նկատմամբ ստոնանայի մը հոգին
իր մարմնոյն մէջ եկած բնական էր , բայց Սատուած իրեն հը-
րեշտականման գլուխ մը շնորհած էր :

Շիրք իսկոյն ճանցաւ զանի քան անգամ իր հօրեղբօր
գետեր , այն է՝ Ղուիլ ալ Վօրմօն թաղուհւոյն հետ տեսակ-
ցելու գալը տեսնելուն համար , և իր ու երեք կրօնաւորաց
ներկայութիւնը , որոնք ամենէն ետքը մնացած էին , իր մրա-
քին մէջ մեծ գաղտնիք մը պատճառեց :

— Ահ , եղբայր կարդինալ , ըսաւ դքսու հին սատոկք զուար-
թութեամբ մը , ինչ սուրբ մարդ էք , և ինչպէս աղէկ կը լսօ-
սիք Սատուծոյ վրայ : Վայրկեան մը յառաջ զիս վախցուցիք ,
և կարծեցի որ սոոյ է ըրածնիդ . ան ալ թող առաւ որ զին-
քըն օծեն ու պսակեն . ոհ , ինչ անպիտան եղաւ դէմքն թա-
ղին տակ :

— Ինչուս պետք , բաւ դուքսը , մեր ու զածն ունինք , և
Յրանուա հիմա ալ չկրնար մեզմէ հրաժարիլ . Մոնտրօ , որ
անշուշտ զազմոն շահ մօւնէր , այնչափ աղէկ գործ տեսաւ որ
հիմա ապահով ենք որ ալ մեզ բնաւ չպիտի թողու , ինչպէս
ըրաւ Մօլի և Բօքօմայի* , մահապարտաց սպանման տեղոյն
կէս ճամբան :

* Ինչեմտի թէի կոմսն ու Կլլեոսն դուքին մտերիմն էր , որ
Մօլի հետ միտարեցաւ Կլլեոսն գօքքը Շաղ թ . ի մօհուը-
նէ ետքը գահը նստեցընելու ի նախօտին Էնրիկ Գ . ի և Ըս-
պանուեցաւ 1574 ին . Ծ . թ .

— ՈՏ, ոՏ, ըսաւ Մայէն, առի անանկ ճամբայ մ'է որ մե-
րազնեայ իշխանաց դիւրութեամբ ընդունել չենք կրնար տալ:
և միշտ Լուսինն Մէնթ-ժէնսլիէի վանքը աւելի մօտ պիտի
ըլլայ, քանթէ լ'Օթէլ տը Վիլլ պանդոկէն կ'աւելի հրապա-
րակը:

Եիքօ կը հասկընար որ տ'Մնժու դուքսն ծաղրեր էին. և
որովհետև կ'ատէր աս իշխանն, ուստի երեք կրօնաւորներն
իրենց աս ծաղրագործութեանն համար ընդունած էր կամաւ
բաց ի Մայէնէն, զոր չէր ընդունէր տիկին տը Մօնրանսիէի
համար:

— Գործերնիս նայինք, Պարոնայք, ըսաւ կարդինայն: Ա-
մեն տեղ դոց է, այնպէս չէ:

— ՈՏ, այո՛, ըսաւ դքսուհին. բայց մէյնը երթամ նայիմ:

— Չէ, ըսաւ դուքսը, պարապ տեղը մի յողնիք, սիրելի
երգեցիկ մանուկս:

— Հաւատացէք որ առի իմ ուրախութիւնս է:

— Մայէն, հո՛ս է կըսէք, հարցուց դուքսը:

— Այո՛:

— Չտեսայ զինքը:

— Աղէկ դիտեմ որ պահուրած է:

— Ո՛ւր:

— Խոստովանարանի մը մէջ:

Այս խօսքերը Յայտնութեան հարիւր հազար փողերուն
նման հնչեցին Եիքօի ականջները:

— Ո՞վ պահուած է խօստովանարանի մը մէջ, թշուառա-
կան, ըսաւ Եիքօ տէգէն երեքայով, ինձմէ զատ ուրիշ մէկը
չեմ տեսներ:

— Ուրեմն ամեն բան տեսաւ ու լսեց, հարցուց դուքսը:

— Ինչուս պէտք, մեզմէ չէ:

— Ինձի բերէք, Մայէն, ըսաւ դուքսը:

Մայէն դասին սանդուխներուն մէկէն վար իջնելով կար-
ծես իմացածի պէս շտակ Եիքօի պահուրած խօստովանա-
րանը գնաց:

Եիքօ, թէպէտ քաջ, բայց այս անգամ ակումները սոս-
կումն իրարու զարնուիլ սկսան, և պաղ քրտինք մը ճակոխէ
ձեռքերուն վրայ կը հոսէր:

— ՈՏ, ըսաւ Եիքօ ինքիրէն սուրը կնկուղին տակէն հա-
նելով, չեմ ուզեր անառակի մը նման այս տեղ մեռնիլ: Մն,
պատրաստուի՞նք մահուան, թշուառական, և որովհետև պա-
տեհութիւն կայ, գոնէ մեռցնեմք քեզ քան թէ մեռնիմ:

Եւ Եիքօ իր այս քաջասիրտ կամքը կատարելու համար
արդէն սուրին մեղեխն ալ գտած ըլլալով, ձեռքը մէկէն դը-
րանը նիգին վրայ դրաւ, երբ յանկարծ դքսուհին պօռաց:

— Հող չէ, Մայէն հող չէ. ձախ կողմը, միւսին մէջ:

— Եատ աղէկ, ըսաւ դուքսը, որ արդէն ձեռքը Եիքօի
խոստովանարանի դռանը երկնցուցուցած էր, և իր քրօյը
ցուցնելովը իսկոյն դիմացի խոստովանարանը գնաց:

— ՈՏ, ըսաւ կարծօն հառաչանք մ'արձակելով, ժամա-
նակ էր. բայց ո՞վ կայ նայինք միւս խոստովանարանին մէջ:

— Գուրս ելէք, Պ. Նիքօլա Տավիտ, ըսաւ մայէն, մինակ ենք:

— Ահաւասիկ Տէր իմ, ըսաւ մարդ մը խոստովանարանէն
դուրս ելնելով:

— Լաւ, ըսաւ կարծօն, դուն պակաս էիր, պարօն Նի-
քօլա. ամեն տեղ բնուեցի քեզ, և ահա վերջապէս չիւրն-
տըռած ժամանակս գտայ:

— Ամեն բան տեսար ու լսեցիք, այնպէս չէ՞, ըսաւ դուքս
տը կիզ:

— Եղածներէն բնաւ բառ մը չկորսնցուցի, և բնաւ ալ
մոռնալու չեմ, Տէր իմ, անհող եղիք:

— Ուրեմն պիտի կրնար ամեն բան Նորին Սրբութեան
Գրեգոր Ժ. Գ. ի պատուիրակին խօսիլ:

— Անոխալ և անպակաս:

— Հիմա Պ. տը Մայէն եղբայրս ըսաւ ինձի որ դուք մե-
զի համար սքանչելի բաներ ըրած էք: Տեսնե՞նք ինչ ըրիք:

Կարդինայն ու Գուրսուհին հետաքրքրութեամբ քովս ե-
կան: Սն առեն երեք իշխաններն ու իրենց քայլը խմբակ

մը կը կազմեն :

Նիքոլա Տավլիտ անոնցմէ երեք ոտք հեռու նստած էր, և կանդեզն ալ աղէկ մը կը լուսաւորէր զիրենք :

— Ինչ որ խոստացայ, ըրի Տէր իմ, ըսաւ Նիքոլա Տավլիտ, այսինքն ձեզ առանց հակառակութեան Վաղղիոյ դահը նըստեցրնելու միջոցը գտայ :

— Ասո՛նք ալ դահը պիտի նստին, ըսաւ Եիքօ, ըսել է որ բոլոր աշխարհ Վաղղիոյ թագաւոր պիտի ըլլայ : Առաջինքն յեափնք :

Ար տեսնուի որ քաջ Եիքօի մտքին մէջ զուարթութիւն մը ծնած էր, և այն ալ երեք պատճառաւ :

Նայն՝ որ անակնկալ կերպով մը մօրալուտ վտանգէ մ'ազատեր էր, երկրորդ՝ որ դաւաճանութիւն մ'իմացաւ. վերջապէս՝ որ այս դաւաճանութեան մէջ իր երկու մեծ թշնամիները կորսնցունելու միջոց մը կը գտնէր, այն է՝ դուքս տը Մայէն և Նիքոլա Տավլիտ փաստաբանն :

— Միրելի Աօռէնփօ, ըսաւ երբ բոլոր իր գաղափարներն քիչ մը մտքին մէջ հաստատուեցան, ի՞նչ ընթրիք մը պիտի տամ քեզ քու կնկուզդ վարձադրելու համար :

— Եւ թէ որ յախշտակութիւն խիստ յանձաւոր է, այս միջոցէն ետ կենանք, ըսաւ դուքս տը Նիզ : Չեմ ուզեր աստուածային իրաւանք թագաւորելու բոլոր քրիստոնեայ թագաւորներն ետիս ձգել :

Չեր այդ տարակուսանքը ետ ալ խորհեցայ, Տէր իմ, ըսաւ փաստաբանն, դուքսը ողջունելով և եռապետաց վրայ աջը մը պատուցրելով : Ես մինակ սրտխաղութեան մէջ ճարտար չեմ, Տէր իմ, ինչպէս իմ թշնամիներս կրցեր էին համբաւել ձեր վստահութիւնը վրայէս բաճաղու համար, արգէն Աստուածաբանական ու օրինական ուսմամբ զարգացած, քննեցի, ինչպէս կը պարտաւորէի ընելալալէկ աստուածաբան մը և դիտուն օրէնսդէտ մը, բայց այն տարեգրութիւններն ու կանոնադրութիւնները որք իմ դահաժառանգական սովորութեանց վրայ ունեցած ստուգութեան կը ոգու-

րացընեն : Օրինաւորութիւնը շահին ամեն բան շահել ըզու է, և դատյ, Տեարք իմ, որ դուք օրինաւոր ժառանգներ էք և Վալուանեանք ինքնակոչ և յախշտակիչ ճիւղ մ'են :

Այն վստահութիւնը՝ որով Նիքօ ա Տավլիտ այս խօսքերը ըրաւ, տիկին տը Մծնբանսիէի աստիկ կնկութիւն մը պատճառեց, և կարգինալին ու դուքս տը Մայէնի ալ խիստ մեծ հեռաբարբութիւն մը, դուքս տը Նիզի տրաւմ երեսն ալ զուարթացուց :

— Բայց և այնպէս դժուար է, ըսաւ որ Լօռէնի գերդաստանն, թէպէտ երևելի, Վալուանեանց թագաւորութիւնը սուտ հանէ :

— Ատի արդէն ստուգուած է, Տէր իմ, ըսաւ Նիքոլա Տավլիտ իր ըսյն գրականներէն մագաղաթ մը հանելու համար կնկուզն հանելով և այս կերպով մեծ սուրի մ'ալ մեղելը ցուցնելով :

Գուքսը մագաղաթը Նիքոլա Տավիդին ձեռքէն առնելով,

- Այս ի՞նչ է, հարցուց :
- Լօռէնի գերդաստանին ազգարանութիւնը :
- Որուն արմատն է :
- Եարլլմաններ, Տէր իմ :
- Եարլլմաններ, պօռացին երեք եզրաբք անհաւատութեան դէմքով մը որ, հաւատի գահունակութիւն մը կը պարունակէր, անկարելի է : Լօռէնի առաջին դուքսը Եարլլմանէի ժամանակակից էր, բայց Աաննէ կը կոչուէր և բնալին այս մեծ կայսեր ազգական չէր :
- Սղանեցէք ուրեմն, Տէր իմ, ըսաւ Նիքոլա : Աղէկ կիմանանք որ պարզ յանդիմանութեամբ մը անբախի եղած ուսուցին դատաւորէն ոչնչացած ինդիքներուն չեմանիր իմ գրտածս : Չեզի պէտք եղածն երկարառե դատ մ'է, Տէր իմ, որ գերազոյն ատեանն ու ժողովուրդը կզրադեցընէ, և այն ատեն կրնաք մոլորցընել չէ թէ ժողովուրդը, որ ձեզն է, այլ գերազոյն ատեանն : Տեսէք ուրեմն, Տէր իմ, ճիշդն այս է :

Տանիէ՛ առաջին գուքս Լօրէնի ժամանակակից Եարլըմու-
նեի :

Արիւլպէս, իր որդին, ժամանակակից Լուի Ը Տէպա-
նէուի :

Հէնրի, Արիւլպէուի որդին, ժամանակակից Եարլը
Եօլի :

— Բայց, ըսաւ գուքս ալ Արիւլ :
— Քիչ մը համբերեցէք, Տէր իմ, հոն երկանք : Աղէկ
մտիկ ըրէք : Պօնը . . . :

— Այո, ըսաւ գուքսը, Տանիէի երկրորդ որդւոյն Ռիսե-
նի գուստրը :

— Լաւ, ըսաւ փաստաբանն, որո՛ւ հետ ամուսնացաւ :
— Պօնը :

— Այո՛ :

— Գաղղիոյ Լուի Գ, Թագաւորին որդւոյն, Եարլ ալ Լօ-
րէնի :

— Գաղղիոյ Լուի Գ. Թագաւորին որդւոյն, Եարլ ալ Լօ-
րէնի, կրկնեց Տալիտ, Հիմոյ շարունակեմք. եղբայր ալ Լօ-
թէս, Լուի Ե. Էն ետե՛ Հիւկ Քարէ անուն յափշտակիչէն :

Գաղղիոյ գահէն զրկուեցաւ, :
— Ո՛հ, ո՛հ, ըսին միասեղ գուքս ալ Մայէն և Կարդի-
նալն :

— Եարունակեցէք, ըսաւ գուքսը, այդ տեղ նշոյլ մը կը
տեսնեմ՝ :

— Եարլ ալ Լօրէն իր Լօթեո եղբորմէն ժառանգեց ա-
նոր ցեղը լննցած ըլլալով. սպտի քանի որ Լօթեոի ցեղը
լննցած է, գուք, Պարոնայիք Գաղղիոյ Թագին միակ և ճըշ-
մարիտ ժառանգներն էք :

— Բե՛հ, ըսաւ Շիքօ, կենդանին իմ կարծածէս աւելի
թու նաւոր է :

— Ասոր ի՛նչ կըսէք, եղբայր, հարցուցին կարդինալն ու
գուքս ալ Մայէն :

— Արտեմ, պատասխանեց գուքսը, որ գժբազդարար

Գաղղիոյ մէջ օրէնք* մը կայ որ այս բոլոր մեր ենթադրու-
թիւններն կոչնչացընէ :

— Իմ ալ մտքէս այդ անցաւ, Տէր իմ, ըսաւ Տալիտ գոհ
անձնասիրութեան հպարտութեամբ մը. այդ օրէնքին առա-
ջին օրինակն ո՛րն է :

— Տիւրկ ալ Վալուայի գահակալութիւնը. ՚ի նախատինս
Սնգղիոյ Եղուարդի :

— Այդ գահակալութիւնը ո՛ր թուականին էր :
Գուքսը բաւական խորհելէն ետեւ :

— 1328ին, ըսաւ առանց տարակուսելու :
— Այոնքն՝ Հիւկ Քարէի յափշտակութենէն երեք հարիւր
քառասունը մէկ տարի և Լօթեոի ցեղին լննալէն երկու հա-
րիւր քառասունը մէկ տարի վերջը : Ուրեմն երկու հարիւր
քառասունը մէկ տարիէ իվէր ձեր նախնիքը գահակալութեան
իրաւունք ունէին, երբ այդ օրէնքը հաստատուեցաւ : Արդ՝
ամեն մարդ գիտէ որ օրէնքը անցելոյն վրայ ներդործութիւն
չունի :

— Վարպետ մարդ էք, պարոն Նիքօլա Տալիտ, ըսաւ
գուքսը զարմացմամբ փաստաբանին նայելով որն որ հաւաս-
տի անարգանք մը կը պարունակէր :

— Ասի շատ հանճարեղ բան է, ըսաւ կարդինալն :
— Եստ գեղեցիկ բան, ըսաւ Մայէն :

— Չարմանալի, ըսաւ գուքսը. ահա Թագաւորական
իշխանուհի մ՛եղայ. Գերմանիոյ կայսր մը ալ ինձի ամուսին
կառնում :

— Աստուած իմ, ըսաւ Շիքօ. գիտես որ ես միշտ սա ա-
ղօթքը չեմ մոռնար. «Մի տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն, այլ
փրկեա զմեզ ՚ի շարէ » :

*Լյո օրէնքը Սալիք կը գոչուի որ Այդոսի նուսճուսէն ետեւ
Գաղղիացի զօրքերուն բաժնուած երկիրներն կանանց ժառանգելու
հրաման չտար, և հետեւարար զանորք ավտուէն ալ կը զըր-
կէ. Չ. Թ. :

Այս ընդհանուր յափշտակութեան մէջ միայն դուքս ալ Աիգ կը խորհրդածէր :

— Եւ ըսել որ սոոր նման փախուստներ կարելոր են իմ հասակս մարդուն, ըսաւ մրմնջելով: Հնազանդ ելէ առաջ խորհրդածեմք: Ժողովուրդները փոխանակ մարդուս ազնուականութիւնը իր աչքերուն կամ իր սուրին ցոլացումներէն հասկընալու, այս տեսակ մագաղաթներուն վրայ կը նային:

— Իրաւունք ունիք, Հէնրի, տասը անգամ: Ու թէ որ միայն մարդուն երեսը նայելով դո՛հ բլլային, դուք թագաւորաց մէջ թագաւոր կըլլայիք, որովհետեւ միւս իշխանները կըսեն, ձեր քովը ժողովուրդի պէս կեբեւին: Բայց գահակալելու կարելոր բանն, ինչպէս պարոն Նիքոլա Տավիտ ալ ըսաւ, ազէկ դատ մըն է. և երբ որ յալոյիք, ան ատեն, ինչպէս դուք ալ ըսիք, մեր տանը ազնուականութիւնն՝ Եւրոպայի միւս աթոռներուն վրայ եղած ազնուականութիւններն չանշքացնեն:

— Ուրեմն այս ազգարանութիւնը աղէկ է, շարունակեց Հէնրի տը Աիգ հառաչելով, և ահաւասիկ երկու հարիւր ոստի սկուտներն պորտ տը Մայէն եղբայրս ձեզի համար ինծմէ խնդրեց, պարոն Նիքոլա Տավիտ:

— Ահաւասիկ երկու հարիւր ալ, ըսաւ կարդինայն փաստաբանին, որուն աչքերը ուրախութեամբ կը վայլէին իր լայն գրպաններուն մէջ լեցնելով, ձեզի յանձնելիք նոր պաշտօննուս համար:

— Խօսեցէք, Տէր իմ, բոլոր ձեր վսեմութեան հրամաններուն պատրաստ եմ:

— Ձերը կրնար ձեզի առաջարկել որ դուք անձամբ այս ազգարանութիւնն Հոմ Պրիգօր Թ.Պ. Պապին տանիք որ այն ալ իր հաւանութիւնը տայ. քանզի Վատիկանի դռները ձեզի բանալ տալու համար այնչափ դժուար չէք:

— Աւանգ, ըսաւ Նիքոլա Տավիտ, քաջասիրտ եմ, յերաւի բայց ստորին գերդաստանէ եմ: Ո՛հ, միայն թէ պարզ ազնուական մը ըլլայի:

— Պիտի լաե՛ս, մութացիկան, ըսաւ Շիքօ:

— Բայց ազնուական չէք, շարունակեց Աարդինայն. և այս ալ տարաբաղդութիւն մ'է: Ուրեմն տոխպուած ենք այս պաշտօնը Բիէն տը Ածնտի յանձնելու:

— Երեցէք, եղբայր իմ, ըսաւ դքսուհին վերտին հաւաստի եղած. Աոսեանք անշուշտ խելացի մարդիկ են, բայց իրենցմէ բնաւ օգնութիւն ու ապաւինութիւն չյուսացուիր: Իրենց փառասիրութիւնն միայն ինչ ըլլանին կը յայտնէ, և աւելի Հէնրի թագաւորին քանթէ տը Աիգի գերդաստանին հետ կրնան իրենց փառասիրութիւնն դո՛հ ընել:

— Քոյրս իրաւունք ունի, Աուի, ըսաւ դուքս տը Մայէն իր սովորական վայրագութեամբը. չենք կրնար Բիէն տը Ածնտի վրայ վստահիլ, ինչպէս որ կը վստահիք Նիքոլա Տավիտի վրայ որ մեր մարդն է, և երբոր մեզի հաճոյ չլլայ, կըրնանք կախել տալ:

Գո՛ւքսի այս անկեղծութիւնը, փաստաբանին երեսը կողտութեամբ արձակուած, խեղճ օրենսդէտին վրայ անսովոր պրդիւնք մը պատճառեց. որով մեծ ստակում մը յայտնող ցընցողական ծիծաղ մը փրցուց:

— Եարլ եղբայրս կատակ կընէ, ըսաւ Հէնրի տը Աիգ փաստաբանին, և դուք մեր հաւատարիմ մարդն էք, ու այս ալ շատ գործերու մէջ փորձած ըլլայիդ չէք ուրանար:

— Մանաւանդ իմ, ըսաւ Շիքօ բուռը թշնամիին ցուցընելով, ինչպէս նաեւ Մայէնի ալ:

— Ապահով եղիք, Եարլ, և դուք Գաթէրին ես ամեն ըզգուշութիւն առաջուց ըրած եմ: Բիէն տը Ածնտի այս ազգարանութիւնը Հոմ կը տանի զայն միւս թուղթերուն մէջ խառնելով, առանց իր տարածը գիտնալու: Պապը զայն կը վաւերացնէ կամ ոչ, առանց Ածնտի անոր հաւանութիւնը կամ անհաւանութիւնը իմանալու:

Վերջապէս Ածնտի, իր բերածը միշտ չդիտնալով Գաղիայ զիտի գայ այս վաւերացեալ կամ անվաւ եր ազգ արանութեամբը: Գուք, Աիքոլա Տավիտ, գրեթէ անոր ճամբայ ելած ու

տենն կերթաք Շալօն, Լիոն կամ Ավինեօն վինքը կապասէք, այս երեք տեղերէն մէկը սպասելու համար մեզնէ առած ազգ դարաշուքի նենքնուդ համեմատ: Ասանկով մեր ձեռնարկութեան ճշմարիտ գաղտնիքը միայն դուք կիմանաք: Ար տեսնէք որ դուք միշտ մեր վտահաութեան արժանի մարդն էք: Տավիտ խոնարհեցաւ:

— Հիմա նայէ, մրմնկեց Շիքօ, սիրելի բարեկամ, սխալ քայլ մ'առնելուդ պէս պիտի կախուիս. բայց հանդարտէ կերդնում Սրբուհուն գենովախեայ վթայ որ հոս ներկայ է գաճեղէն, մարմարեղէն կամ փայտեղէն, կարելի է ոսկրեղէն ալ, որ սոյն վայրկենիս երկու կախաղաններու մէջ կը գտնուիս, բայց քեզի աւելի մօտն, սիրելի բարեկամ, իմ պատրաստածս է:

Երեք եղբայրներն իրարու ձեռք սեղմելով՝ իրենց դքսուհի քոյրն ալ գրկեցին, որ աւանդատունէն իրենց կրօնական պատմութեանն բերած էր՝ վերջը զանոնք իրենց հազցընէն ետեւ, ինքն ալ իր կնիկուղը աչքերուն վրայ քաշեց և անոնց առջևէն մինչև դաւիթը դնաց, ուր դռնապան եղբայրն իրենց կապասէր, և Նիքօլա Տավիտն ալ հետեւին դուրս ելան, որուն ամէն մէկ քայլին սկի սկուտներն կը հնչէին:

Անոնց վրայէն դռնապան եղբայրը կղպաքները դրաւ և եկեղեցին մոնելով դասին կանդեղը եկաւ մարեց: Իսկոյն թանձրամած խաւար մը պատեց շուրջ մատուռը և Շիքօի այն խորհրդաւոր սոսկումը որ քանի մ'անգամ իր վրայ մեծ ազդեցութիւն ըրած էր, կրկին երեւան ելաւ:

Յետոյ այս մթութեան մէջ կրօնաւորին սանտախներուն ձայնը սալայատակին քարերուն վրայէն հեռացաւ, տկարացաւ ու բոլորովին կորսուեցաւ:

Հինգ վայրկեանի չափ, որք Շիքօի շատ երկար երեւցան, ո՛չ լուծիւնը խռովեցաւ և ո՛չ մթութիւնը լուսաւորեցաւ:

— Լաւ, ըսաւ Ասաքօն, կերեայ որ այս անգամ ամեն բան իրօք լինցաւ, որ երեք արարուածներն կատարուեցան, և դեռ րատաններն ալ գային: Չանանք ետեւուն երթարու, աստն

կով մէկ գիշերուան համար բաւական կատակերգանք ունիմ:

Եւ Շիքօ, որ չարժօն չիրիմներն ու բնակուած խոտովանարաններն տեսնելէն ի վեր մտքը գրած էր մինչև լոյս եկեղեցւոյն մէջ կենալ, կամայ մը նիգը վերուց, դուռը դուռութեամբ հրեց, և սաքը իր խորչէն դուրս հանեց:

Երգեցիկ մանկան պտտած ատենն, Շիքօ Սկեղեցւոյն մէկ անկիւնը ներկուած ապակիներուն շրջանակներն մաքրելու յատկացած սանդուխ մը տեսած էր: Բնաւ ժամանակ չկորսընցուց: Ձեռքերը երկնցներով և սաքերը խոհեմութեամբ յառաջ վարելով, լռելիայն մինչև անկիւնը գնաց, սանդուխը առաւ և տարաւ կարելի եղածին չափ լաւ կերպով պատուհանին կրթնցուց:

Լուսին լուսովը Շիքօ տեսաւ որ չէր սխալած իր նախատեսութեանցը մէջ՝ պատուհանը վանքին գերեզմանատանը վրայ կը նայէր, և անկէ ալ Պօրտէլ փողոցը կերթըցուէր,

Շիքօ պատուհանը բացաւ, ձիու պէս նստաւ վրան, և սանդուխը միշտ գրեթէ ուրախութիւնէն կամ վախէն յառաջ եկած զօրութեամբն ու ճարտարութեամբը իրեն քաշելով զայն ներսէն դուրս հանեց:

Վար իջնալուն պէս՝ սանդուխը պատին տակը անկուած թուփերուն մէջ պահեց, տապանաքարէ տապանաքար անցնելով հասաւ մինչև վերջին փակարանը որ զինքը փողոցէն կը զատէր, որուն վրայէն անցաւ փողոցին միւս կողմը, քանի մը քար ալ իրեն հետ միատեղ գետինը տապալելով:

Հոն հանելով Շիքօ քիչ մ'ատեն կեցաւ աղէկ մը շունչ առնելու համար:

Այսպիսի պիծականոցի մը քանի մը խայթերով դուրս ելած էր ուր շատ անգամ իր կենացը հետ խաղալն լաւ իմացած էր:

Վերջը երբ տեսաւ որ ազատօրէն թօքերն օդ կառնուն, վազեց Ան-ժաք փողոցը լա Գօնն ո՛ր Ապօնտանսի պանդոկը, որուն դուռը առանց տարակուսելու ինչպէս առանց յապաղ-

ման զարկաւ :

Պարոն Քլոտ Պօնօմէ անձամբ եկաւ բացաւ : Ասի անանկ անձ մ էր որ գիտէր թէ ամեն անհանդատութիւն կը վարձատրուի , և իր շահը աւելի արտաքիններէն կը յուսար քան թէ սովորականներէն :

Իսկոյն ճանչեց Շիրօն , թէպէտ Շիրօ ձիաւոր դուրս ելած , կրօնականի հագուստով կը դառնար :

— Ոհ , դուք էք , աղնուականս , ըսաւ , բարի եկաք :

Շիրօ անոր սկուտ մը տալով

— Եղբայր Կօռէնֆլօ ի՞նչ կրնէ , ըսաւ :

Պանդոկապետն անմիջապէս մեծածայն խնդալ մը փրքուցուց . զնաց դէպի խձիկը և դուռը հրելով ,

— Տեսէք , ըսաւ :

Եղբայր Կօռէնֆլօ ճիշդ Շիրօյի թողած տեղը կը խորհար :

— Թշուառական , ըսաւ Կարօն , անտարակոյս եղիր որ մղձաւաճ մ'ունեցար , յարգելի բարեկամս :

Գ Լ Ո Ւ Թ

ԻՅՉՊԵՍ ՊՅՐՈՆ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՏԸ ՍԷՆ-ԼԻԷՐ ԲՈՎ ԲՈՒԵ ԿԸ ՃԱՆՏԱԳՐԻՆ ԵՒ ՃԱՆԲԱՆ ԸՆԴԵՐԻ ՍԸ ՄԵՍՏԱՆ

Հետեւեալ առտուն , գրեթէ Կօռէնֆլօի արթնցած ատենն որ իր կնկուղին մէջ լաւ մը փաթուած էր , մեր ընթերցողն եթէ Փարիզէն Անժէո երթալու ճամբուն վրայ դանուէր , Գառթօսի և Եօթանի մէջ տեղը երկու ձիաւոր կը տեսներ :

աղնուական մը և իր սպասաւոր մանուկը , որոնց հանդարտ ձիերն քով քովի կերթային իրարու ռնգունքներն փայտայելով և շունչով ու խինջմամբ իրարու հետ խօսելովայն պարկեշտ կենդանեաց նման , որոնք խօսելէ զուրկ ըլլալուն համար ուրիշ միջոց գտած չէին իրենց խորհրդածութիւններն իրարու հաղորդելու :

Այս ձիաւորներն առջի օրը մի և նոյն ժամուն գրեթէ Գառթօ հասած էին ծխաչունչ և փրփրաբերան նժոյգներով . այս երկու նժոյգներէն մէկն ալ մայր եկեղեցւոյ հրապարակն ինկած էր և որովհետեւ հաւատացեալներուն պատարագի դացած ատենն էր , Գառթօսի շինականաց համար շահաւոր տեսարան մ'եղած էր այս ընտիր նժոյքը որ հոգնութեամբ սպառած էր , և որուն տերերը ամենեւին հոգ չէին ըներ վրան , իբր թէ անպիտան ձի մ'եղած ըլլար :

Քանի մը շինականներ տեսած ալ էին , որովհետեւ Գառթօսի շինականներն միշտ ամեն բան կը դիտեն , որ ձիաւորաց մեծագոյնը պարկեշտ մանկան մը ձեռքը սկուտ մը գնելով անոր հետ ինքն ու ընկերը մօտակայ պանդոկը մտած էին . և կէս ժամ ետքը երկու ճանապարհորդներն նոր ձիերու վրայ նստած պանդոկին ետեւի դուռնէն դուրս ելան , որոնց այտելը կը փայլէին այնպիսի գոյնով մը զոր անշուշտ իրենց խնամ շերտ գիւնոյ գաւաթին շնորհիւն ստացած էին :

Յիշեալ ձիաւորներն դեռ մերկ , դեռ ցուրտ և դեռ գարունն աւետող կապուտակութիւններով զարդարուած դաշտը ելլենուն պէս , երկցազոյնը կրտսերագունին քովն երթալով թեւերը բացաւ ու անոր ըսաւ .

— Սիրելի կինս , հանդարտօրէն ինձի գրկէ ձը վախուտեղ շունչիր :

Ան ատեն տիկին տը Սէն-Լիւք , որովհետեւ ճիշդ ան էր , իր փառթուած թանձր վերարկուն բանալով քաղցրութեամբ ծռած էր , և իր երկու բազուկները երիտասարդին ուսերուն վրայ դնելով անոր խնդրած փափուկ և երկար համբոյրն տուած էր ,

Սէն-Լիւքի իր կնոջը տուած այս ապահովութենէն և դու-
ցէ տիկինն որ Սէն-Լիւքի իրեն տուած համբարէն կ'իմացուէր
որ նոյն օրը այս երկու ճանապարհորդներն Շառթուէն մինակ
չորս մղոն հեռու՝ Քուովիյլ գիւղաքաղաքին մէկ պզտիկ
պանդոկը կեցած էին, որն որ իր առանձնութեամբը, կրկին
դուռներովն և դեռ ուրիշ խել մը յատկութիւններովն եր-
կու սիրակցորդ ամուսիններուն ապահովութեան երաշխաւո-
րութիւն կուտար :

Հոն բոլոր օրն ու գիշերը կեցան իրենց սենեակին մէջ
խիտ դաղտնապէս պահուըտած, ուր, ճաշերինն ընելէն վերջը
լաւ մը փակուեցան պատուիրելով պանդոկապետին որ իրենց
ըրած երկար ժամբորդութեանը ուսնկէ ծագած յոգնութեան
պատճառաւ հետեւեալ օրը լոյսէն առաջ զիրենք չարթնցընէ
պատուէր մը որ փութով կատարուեցաւ :

Ուստի հետեւեալ օրը կրցանք Պ. և տիկինն որ Սէն-Լիւք
Շառթուէն Նօթան տանող ճամբուն վրայ գտնել :

Նոյն օրը, որովհետեւ առջի օրուրն աւելի հանդարտ է-
ին, չէ թէ փախտականներու և ո՛չ իսկ սիրահարներու պէս կը
ճանապարհորդէին, այլ անանկ դպրոցականներու պէս որոնք
ամեն վայրկեան ճամբայէն կը զարտուղին, իր ձին հեծած ար-
ձանի մը նման պզտիկ լեռան մը վրայ ինքզինքնին իրարու հի-
ացներու համար, առաջին շենքն աւերելով, առաջին հունձ-
քերն հետազօտելով, առաջին ծաղիկներն կորզելով, դարնան
պահակներն երու աններեւութանալու մօտ եղող ձիւնին
մէջէն անձներով, և բողբոլուն երփներփն փետուրներուն մէջ
կամ դաշտէն անցնող ճակարի մը վրայ ջրաջող արևուն մէկ
ճառագայթին վրայ յանհուն ուրախանալով :

— Ըմարիտ պօռաց հանկարծ Սէն-Լիւք, ո՛րչափ աղէկ
բան է ազատ ըլլան : Երբէք ազատ եղած ես, Ժան :

— Ե՛ս, պատասխանեց երիտասարդ կինն ձայնի ուրախալից
փայլմամբ մը ո՛չ երբէք : Եւ այս առաջին անգամն է որ ու-
զած օգու և միջոցս կառնուի : հայրս կասկածոտ մարդ մ'էր,
մայրս ալ տունը կը մնար. առանց կառավարչուհիի մը, եր-

կու աղախիններու և մեծ ծառայի մը դուրս չէի ելներ, ա-
նանկ որ բնաւ չեմ՝ յիշեր որ ասանկ մարդագետնի մը վրայ
պտտած ըլլամ այն ժամանակէն ի վեր : ուր յիմարարար և
ինդուութեամբ Մեռիտորի մեծ անտառներուն մէջ բարի Տի-
անախ հետ կը ցատուութի, տերեւազարդ ոտներուն մէջայն-
չափ վազվածելով մինչեւ որ ալ զիրար չտեսնէինք : Ան ա-
տեն շնչասպառ կանկ կառնէինք եղնիկի մը կամ այծեալի մը
ձայն առնելով, որոնք մեզմէ վախցած իրենց որջերէն դուրս
կ'եկնէին, ընդարձակ անտառներուն լուսութիւնը հաւաստի
սարսափով մը քննելու թոյլ տալով մեզ : Իսկ դու ամենա-
սիրելի Սէն-Լիւքս, դու հարկաւ ազատ էիր :

— Ես, ազա՛տ :
— Անշուշտ, մարդ մը . . .

— Ո՛հ, այո, երբէք : Տ՛՛ Անժու դուքսին քով մեծցած, ան-
կէ Լեհաստան տարուած, վերջը Փարիզ եկած, արքունական
տեւողական սովորութեամբ զայն բնաւ չթողելու սովորուած,
հեռացած ատենս հալածուած սա ողբալի ձայնովը որ ինձի
անդադար կը դռէր :

« Սէն-Լիւք, բարեկամս, կը ձանձրանամ : դու ալ եկուր
ինձի հետ ձանձրացիր, » ո՛հ, բնաւ ազատ եղած չեմ. և այս
բաճկոնակը որ ստամոքսս կը սեղմէր, և այս արուեստակեալ
մեծ փողպատն որ վիզս կը քերթէր, և այս խէժով պնդուած
մազերն որոնք խոնաւութեամբ կը խառնուէին և փոշուով կա-
պականուէին, վերջապէս այս դեղատեղներով գլխուս գամուած
գդակը, ո՛հ, բարի ժանս, կարծեմ. քեզի չափ ազատ ըրած չեմ
զիս : Ուստի կը տեսնես թէ ինչպէս ազատութենէն օգուտ կը
քաղեմ : Փառք Աստուծոյ, ի՛նչ աղէկ բան, և հիմակուան
գտած ազատութիւննիս ինչպէս ոտնակոխ կ'ընանք ընել :

— Եւ թէ որ մեզ բռնեն, Սէն-Լիւք, ըսաւ երիտասարդ
կինն անհանգստութեամբ ետին նայելով, թէ որ մեզ Պաս-
թիյլ տանին :

— Թէ որ մեզ միատեղ հոն տանին, սիրելի Ժանս, վիճակ-
նիս շատ գէշ չըլլար. ինձի կերևի որ երեկ մինչեւ իրիկուն

Տիրութենէն բանտարկուածի պէս փակուած մնացինք, և բը-
նաւ չճանճրացանք :

— Սէն-Լիւք, մի յուսար, ըսաւ ժամ տխրութեամբ ու
զուարթութեամբ խառն ժպիտով մը, թէ որ մեզ բռնեն,
չեմ կարծեր որ մէկտեղ պահեն :

Եւ սիրուն կիներ շատ բան խօսիլ ուզելով քիչ խօսիլ կըրնա-
լուն վրայ կարմրեցաւ :

— Ուրեմն աղէկ պահուրտինք, ըսաւ Սէն-Լիւք :

— Ոհ, անհոգ եղիր, պատասխանեց ժամ, այս կերպով
ընաւ վախնալու բան չունիք, և աղէկ ալ պահուրտած ենք,
թէ որ ճանչէիր դու Մեռխորդն ու իր մեծ կաշնիները որ
տաճարի մը սենեակուն նման կը բարձրանան երկինքը իրենց
կամար ունենալով, իր անհուն թուփերը. իր ծոյլ գետերն
որ ամառը կանանչ է միջին կամարներու ներքեւ կը հոսեն և
ձմեռը մեռեալ տերեւներու շեղջակոյտին ներքեւ, իր մեծ
բլճերն, ցորենի գաշտերն, ծաղկոյցներն, անվախճան մարգա-
րեթովներն, փոքր աշտարակներն որոնցմէ անգագար հազա-
րաւոր աղանիներ դուրս կ'ելնեն թուշտելով և փեթակի մը
բոլորտիքը եղող մեղուններուն նման բզկալով, վերջապէս, սա
ամենէն զատ, Սէն-Լիւք, այս փոկրիկ թագաւորութեան
թագուհին, այս Առմիտի պարտեզներու զմայլեցուցիչը, գե-
ղեցիկ ազնիւ և աննման Տիանան, որ ոսկի պահարանի մէջ
եղած ազամանդեայ սրտի մը կը նմանի, զայն պիտի սիրես
Սէն-Լիւք :

— Արտիւրեմ զայն արդէն, ինքը քեզ սիրած է :

— Ոհ, խիստ ապահով եմ որ զիս դեռ կը սիրէ ու միշտ
պիտի սիրէ : Տիանա ընաւ իր բարեկամութեանցը մէջ փոփո-
խութիւն չընէր : Պիտե'ս ինչ երջանիկ կեանք պիտի վարենք
այս ծաղկանց և կանաչներու բոյնին մէջ որ դարունին պիտի
ծնանի : Առաւփարութիւնը Տիանան իր հօրը տունէն յախըշ-
տակեց. ուրեմն պէտք չէ մեզի անհանգիստ ըլլալ : Իր հայ-
րը Պրանսուա Ա. ի մէկ մարտիկն էր, որ առաջ որչափ որ կո-
րովի և քաջասիրտ էր, հիմն ալ այնչափ ալ տկար է ու մե-

կու մը ֆլապ չունի, և անցեալին մէջ յիշատակ մ'ունի Մա-
ռինեանի յաղթող ու Բավիէն յաղթուած ըլլալուն, իսկ ներ-
կայիս մէջ սէր մը ու ապագային մէջ յոյս մ'ունի, այն է իր
ամենասիրելի Տիանան : Չենք կրնար Մեռխորդ բնակիլ ա-
ռանց անոր գիտութեանն ու առանց անկէ տեսնուելու : Եւ
թէ որ գիտնայ, լաւ, ան ատեն ալ ձեռքէն կազատինք իրեն
ըսել տալով որ իր Տիանան աշխարհիս ամենագեղեցիկն է,
և Պրանսուա Ա. թագաւորն ալ բոլոր ժամանակներուն երե-
ւելի զփայլուն է :

— Ստիկայ աղէկ պիտի ըլլայ ըսաւ Սէն-Լիւք. բայց կար-
ծեմ մեծ կոխներ պիտի ըլլան :

— Ինչպէս :

— Պարոնին և իմ մէջ տեղը :

— Ինչու. Պրանսուա Ա. թագաւորին համար :

— Ոչ : Ես իր առաջին զօրադուխը կըլլամ. բայց աշխարհ
հիս ամենագեղեցիկ աղջիկը ո՞վ ըլլայ :

— Ստի ես չեմ խորհիր, որովհետեւ քու կինդ եմ :

— Ոհ, ճշմարիտ է, ըսաւ Սէն-Լիւք :

— Միտքդ բեր սա ապրելու կերպը, իմ ամենասիրելիս,
չարունակեց ժամ : Առտուն, անտառներուն մէջ, խորանին
պզտիկ դռնէն, զոր ինքը մեզի բնակութեան համար պիտի
տայ : Կը ճանչեմ այս խորանը. երկու պզտիկ աշտարակներ
Լուի ժի. ի ատենը շինուած բնակարանով մը իրարու կապ-
ուած, պաշտելի շինուած մը զոր կը պաշտես դու որ ծաղիկ-
ներն ու անկուածոյքը կը սիրես. պատուհաններ, պատուհան-
ներ կըսեմ, որոնց հանդարտ և աղօտ տեսքը մեծ անտառ-
ներու վրայ կարճակուռի որոնք աչքէ կորսուելու չափ բարձր
են և որոնց ճամբաներուն մէջ հեռուն եղնիկի մը կամ այծ-
եամի մը արածիլը կը տեսնուի որոնք ամենախորը ձայնով
մը գլուխին կը վերջընեն. վերջը՝ միւս կողմը, ոսկեղօծ դաշ-
տերու, կարմիր տանիքներով ու ճերմակ պատերով գիւղա-
քաղաքներու և արևով փայլած ու պզտիկ նաւակներով լե-
ցուն Լուաւին վրայ բացուած տեսարան մը կայ. երեք մընն

հեռու լիճ մը՝ եղեքնուտներու մէջ կապուած մակոյղով մը , ձիերնիս , շուներնիս , որոնցմով անտառներուն մէջ այծեամբ ներու ետեւէ կը վազէնք , մինչդեռ ծեր պարոնը իր հիւրերը մոռնալով և հեռուէն բաժնի շան հաջիւններն մտիկ ընելով պիտի ըսէ . Տիանա , մտիկ ըրէ , կտրծես թէ Աստրէ և Յլէ-ժէթօն որսորդութիւն կընեն :

— Աւ թէ որ կորսան , Հայրիկ , պիտի պատասխանէ Տիանա , թող տուր որ որսան :

— Աճապարենք , ժան , ըսաւ Սէն-Լիւք , արդէն Մեռիտոր ըլլալու էի :

Եւ երկուքն ալ իրենց ձիերը խթելով՝ երկու կամ երեք մղոն ճամբայ ըրին . յետոյ մէկէն կանկ առին ընդմիջուած խօսակցութիւն մը շարունակելու . կամ դէշ տրուած համբոյր մ'ուղղելու համար :

Այսպէս Ծառթուէն Մանս եկան , ուր դրեթէ ապահովցած , երկու ամուսիններն որ օր մը բնակեցան և հետեւեալ օրը իրենց դայցած երջանիկ ճամբուն վրայ երջանիկ հանգիստ մ'ալ առնեցին վերջը՝ հաստատուն կամօք իրիկունը Մեռիտոր հասնելու որոշում ըրին , այն աւաղուտ անտառներուն մէջ որ նոյն ժամանակը Աէպուէն մինչև Էքբօյ կը տարածուէին :

Հոն հասնելով , Սէն-Լիւք ինքզինքը ամեն վտանգէ ազատ կը համարէր , ինքը՝ որ թագաւորին փոփոխակի եռանդուն ու ծոյլ բնաւորութիւնը գիտէր , որն որ Սէն-Լիւքի ճամբայ ելած վայրկեանը ունեցած հակամտութեանը նայելով՝ պէտք էր որ անոնց ետեւէն քան սուրհանդակ և հարիւր պահապան զրկելը մեռեալ կամ կենդանւոյն զանոնք ետ բերելու համար , կամ թէ՛ թեւերը անկողինէն գուրս հանելով մեծ հառաչանք մը , սովորականէն աւելի հեռու բոյթ մ'արձակեալու գոհ եղած էր այսպէս միմնջելով .

— Ահ , անգութ Սէն-Լիւք , ինչպէ՞ս շուտով չը ճանչցայ քեզ :

Արդ՝ որովհետև փախտաւորներն բնաւ սուրհանդակի մը

պատահած և պահապան մ'ալ տեսած չէին , հաւանական էր որ Հէնրի Գ . թագաւորն փոխանակ իր եռանդաղին բնաւորութեանը մէջ դռնուելու , ծոյլ բնաւորութեանը մէջ դռնուած ըլլար :

Այսպէս կըսեր Սէն-Լիւք ժամանակ ժամանակ ետևը այն առանձին ճամբուն վրայ ակնարկ մը արձակելով , ուրիշ բնաւ հալածի մը երևոյթն անգամ չէր տեսնուէր :

— Լաւ , կըսէր , փոթորիկը խեղճ Ելքօի վրայ պիտի պայթի ուրեմն որ որչափ ալ խենդ է , և դուցէ ստուգապէս ալ խենդ ըլլալու է , այս խրատը ինծի տուաւ . . . : Ես անպարտ պիտի ըլլամ , քիչ շատ ազդու վերտառութեան մը համար :

Եւ Սէն-Լիւք միտքը բերաւ այն սոսկալի վերտառութիւնն զոր Ելքօ իր վրայ ըրած էր իր շնորհաց օրը :

Նոյն միջոցին Սէն-Լիւք զգաց մէկէն որ կնիկը ձեռքը բազուկին վրայ դրաւ :

Գողաց , քանզի խանդաղատանօք չէր այս ձեռք դնելը :

— Նայէ , ըսաւ ժան :

Սէն-Լիւք ետին դառնալով հորիզոնին վրայ ձիւտոր մը տեսաւ որ իրենց եկած ճամբայէն կուգար ձին արագութեամբ քշելով :

Այս ձիւտորը ճամբուն գլուխն էր , և թփոյն օղին վրայէն սաստկութեամբ կը հեռանար , և այս կայութիւնով կարծես բնականէն աւելի մեծ կերակէր այն հեռաւոր տեսութեան արդեամբը զոր մեր ընթերցողներն երբեմն դիտած ըլլալու են :

Այս զուգընթացութիւնը Սէն-Լիւքի գէշ նշան մ'երեւցաւ թէ իր մտքին հակամտութեանը պատճառաւ , որուն ճշմարտութիւնը նոյն կէտին ստգիւտ մը տուած էր , թէ ըստուգապէս և ակամայ իր խորհած հանդարտութեանը՝ Հէնրի Գ . թագաւորին կամաց փոփոխութեան համար վախնաուն պատճառաւ :

— Այո՛ , արդարեւ , ըսաւ դոյնը նետած , ահաւասիկ վաւրճ ձիւտոր մը :

— Փախչինք, ըստ ժամ իր ձին մարակելով:
 — Չէ, ըստ Սէն-Լիւք, որն որ իր զգացած վախէն չէր կրնար իր հանդարտութիւնը կորսնցընել, չէ, այս ձիաւորը մինակ է, ինչպէս որ կը տեսնենք ալ, և առանձին մարդէ մ'ալ փախչել չըլլար: Քիչ մը կանկ առնենք և թողունք որ անցնի, ու այնուհետև ճամբանիս կը շարունակենք:

— Բայց թէ որ կայնի:

— Աա, թէ որ կայնի, տեսնենք ինչ պիտի ընէ մեզ. ան առեն մենք ալ պէտք եղածը չենք զրանար:

— Իրաւունք ունիս, ըստ ժամ, բնաւ վախնալու բան մը չունիմ, վասն զի դուն հետս ըլլալով զիս կը պաշտպանես:

— Ինչո՞ւս պէտք, ըստ Սէն-Լիւք անդամ մ'ալ ձիաւորին վրայ նայելով որ զիրենք տեսնելով ձին ալ աւելի սկսաւ արտորցընել, փախչինք. ահաւասիկ դիտարկին վրայ փետուր մը կայ, և զլիտարկին տակն ալ փողպատ մը որ ինծի անհանգըստութիւն կը պատճառէ:

— Ո՛հ, Աստուած իմ. փետուր մը և փողպատ մը ինչպէս կրնան քեզ անհանգիստ ընել, հարցուց ժամն իր էրկանը ետեւէն երթալով որ անոր ձիուն սանձէն բռնած իր հետ անտաւին մէջ կը վարէր:

— Քանզի փետուրը այս միջոցիս արքունիքը նորածե եզող գոյն մ'ունի, և փողպատն ալ շատ նոր հարուած մը. արդ այս փետուրն այն տեսակներէն է որոնք շատ սուղ կը ներկրեն, և փողպատն ալ այն տեսակներէն զորոնք Մանսի ազնուականներն մեծ ինտանով կ'օսւոյն, որպէս զի այն գերուկ հաւիկներուն մէկ հայրենակիցը ճանչնանք, զորոնք Երբօն խիստ կը յարգէ: Աճապարենք, ժամ, աճապարենք, ինձ այնպէս կը թուի թէ այս ասպետը իմ օգոստատիառ տիրոջս գեսպաններէն մին է:

— Փութեանք ըստ, երխտասարդուհին, դողդոջուն տերեւի մը պէս, վախնալով որ իւր ամուսինը կը կորսնցունէ:

Սակայն ասի ըսելը հեշտ, իսկ գործադրելը դժար էր:

Կաղամախները շատ խիտ էին, որոնք ոտային ճշգրիտ որմ մը կը հիւսէին:

Նաեւ ձիերը մինչև րանջերնին աւազուս դետինը կը խրէին: Սոյն միջոցին ասպետը կայծակի պէս յառաջ կը մօտենար, և իւր ձիուն վերան զառ ի վայրէն ըստա ըջաւ հորվուիլը կ'ըւէր: ձիշտ, զմեզ, այս՝ զմեզ կորոնէ, Տէր Յիսուս, գոչեց երկտասարդուհին:

— Ճշմարիտ ըստ Սէն-Լիւք կայնելով, եթէ մեզ կը խուզէ, տեսնանք, ինչ կուզէ մենէ, վասնզի, ոտքը դետին դըրածովը մեզ պիտի դայ անպատճառ:

— Կանգ կառնէ, ըստ երխտասարդ կինը:

— Եւ նոյնպէս վար կիշնայ, յարեց Սէն-Լիւք, անտաւին մէջ կը մտնայ: Ա՛հ, ճշմարիտ, եթէ ասի նոյն իսկ սատանան ալ ըլլայ կը դիմաւորեմ զինքը:

— Սպասեցէք, ըստ ժամն ամուսինը բռնելով, սպասեցէք. կարծեմ կը կանչէ:

Արդարեւ անձանութը, իւր ձին անտաւին եզրը կազար մախիներէն մէկուն կապելէն վերջը, աղաղակելով անտաւին մէջ կը մտնար:

— Ի՛հ, իմ անտաւիկան, անտաւիկանդ իմ, ուրեմն զՁեզ չէք ազատէր, ինչ սատանութիւն, ահա կը բերեմ ինչ որ կուրտսած էք:

— Ի՛նչ կուզէ տա, հարցուց կունուհին:

— Ի՛հ, Պարոն, շարունակեց անձանութ պարոնիկը, Քուրվիլի պանդօկին մէջ ապարանջանիդ կորուսիք: Ի՛նչ սատանութիւն, կնոյ նկար մը, մանաւանդ այն յարգելի կնոյ, Տիկին-տը-Քօսէի նկարը չըլորտաւիր: Ի՛նչ այն սիրելի մայրիկին, զիս մի աշխատեցէք այս բանին համար:

— Բայց՝ այս ձայնը ինձ անձանութ չէ, գոչեց Սէն-Լիւք:

— Նաեւ մօրս վրայօք կը խօսի:

— Միթէ, Սիրելիս, կորուսած էք ասպարանջանը:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, միայն այս անտաւ տեսայ զայն, ուր ձգած ըլլալս չեմ յիշեր:

— Պիւսին է աղաղակեց Սէն-Լիւք:

— Կոմս-տը Պիւսին, կրկնեց ժամն սրտազին, մեր բարեկամ՝ ր:

— Եւ անտարակոյս , մեր բարեկամը , ըսաւ Սէն-Լիւք շը-
տապաւ ազնուականը դիմաւորելով , որ իրեն փախտեան
հոգ տանելու կգար :

— Սէն-Լիւք , ուրեմն խաբուած չիմ , ըսաւ Պիւսի քաղց-
քանուաղ ձայնով մը , որ մէկ ստուումով երկու ամուսիններու
քով հասած էր :

— Բարի լոյս , Տիկին , յարեց զուարթ ժպիտով կոմսուհոյն
մատուցանելով այն պատկերը , որ իրօք Քուրվիլի պանդուկը
մուսցուած էր , ուր՝ ճանապարհորդները , ինչպէս կը յիշեն ըն-
թերցող , գիշերը անցուցած էին :

— Թագաւորին կողմէն կուգար , Պ . Պիւսի , զմեզ արդիւե-
լու համար , ըսաւ Ժան ժպտելով :

— Ես . կերպուած թէ ոչ , դէթ Նորին Վեհափառութեան
բարեկամներէն չեմ , որպէս զի իւր խուրհուրդները ինձ յանձ-
նելու վստահի : Այ , Պուրվիլի մէջ ձեր ապարանջանը գտայ , դու-
շակեցի զիս կանխելից ճամբու վրայ : Ան ատեն ձիս մտրա-
եցի , ձեզ տեսայ , տարակուսեցայ որ դուք ըլլաք , և հա-
կառակ կամաց հարածանք պատճառեցի ձեզ : Նախատեցէք
զիս :

— Սյգպէս ուրեմն , ըսաւ Սէն-Լիւք , կասկածանայ մտա-
ցորդ ամպով մը , պատահմունք մ' է որ մի և նոյն ուղին
բռնեցիք , ուրկէ մենք անցանք :

— Պատահմունք մը , նոյնպէս այժմ զձեզ գտնալուս բաղդը ,
պատասխանեց Պիւսի , նախախնամութեան դործնէ :

Մնացած կասկածանայ ամպերը Սէն-Լիւքի մտայ հորի-
զոնէն խաբաւ ցնդեցան բարի ազնուականին փայլուն աչաց ու
անկեղծ ժպիտին առջեւ :

— Ուտոյի , կը ճանապարհորդէք , ըսաւ Ժան :

— Կը ճանապարհորդեմ , յարեց Պիւսի , վերստին ձիուն
վրայ գալով :

— Բայց ո՞չ մեզ նման :

— Այ , դժբաղդաբար :

— Տհաճութեան պատճառաւ չէ , ըսել կուզեմ :

— Ըջմարտը , ոչինչ բան մը :

— Եւ կերթա՞ք :

— Անժէտի կողմէն կերթամ : Եւ դու՞ք :

— Մենք ալ :

— Այո՛ , կը հասկնամ , Պրիսաքը Անժէրի և Սովիւրի մեջ
տեղը ասկէ տանեակ մի հեռի է , հարածական աղանձներու
նման հայրենի բնակութեան մէջ ապաստան դռներու կերթաք ,
զուարճալի բան է , եթէ նախանձը ամօթալի թերութիւն մը չը-
համարուէր , ձեր երջանկութեան մասին նախանձ մը պիտի կրէի :

— Էհ , Պարոն տը Պիւսի , ըսաւ Ժան , երախտադիտական
զեղմամբ , ամուսնացէք , և ահա դուք ալ մեզ նման երջանիկ պի-
տի ըլլաք , կը հաւատեմ ձեզ որ երջանկութիւնը ամենահեշտին
բան մ' է , երբ մէկը կը սիրուի :

Եւ ժպտելով Սէն-Լիւքը ակնարկեց իբր զանի իրեն վկայ
ուղերով :

— Տիկին , ըսաւ Պիւսի , կը կասկածիմ այդ երջանկու-
թիւններէն , ամէն որ ձեզ պէս արքայատուր մեծնաչնորհութեամբ
ամուսնանալու բաղդը չունի :

— Պնա՛ բանդ , դու , սիրեցեալդ՝ բնաւից :

— Երբ մէկը ամենուտ սիրուած է , Տիկին , ըսաւ Պիւսի
հառաչանօք , իբր չէ այն ոչ ուտեք , ինչ որ է :

— Է՛հ լաւ , ըսաւ Ժան , խոհական ակնարկ մը նետելով իւր
ամուսնոյն , թողէք ինձ զձեզ ամուսնացնելու . ասի նախ նա-
խանձոտ ամուսիններու բազմութեան , զորս կը ճանչեմ , հան-
դարտութիւն մը պիտի տայ , և ապա կը խոտանամ ձեզ վե-
րստին ցոյց տալու այս երջանկութիւնը որոյ էութիւնը դուք
կուրանաք :

— Ձեմ ուրանար երջանկութեան գոյութիւնը , Տիկին , ը-
սաւ Պիւսի հառաչանքով մը , ատի միայն իմ անձիս նկամամբ
կ'ստեմ :

— Աուղէ՞ք որ զձեզ ամուսնացնեմ , կրկնեց Տիկին տը Սէն-
Լիւք :

— Եթէ ձեր ճաշակին համեմատ , ո՞չ , եթէ իմ ճաշակով՝
այո՛ :

- Ամուրի կեանքի դատապարտում անձի մը նման կը խօսիր
- Թերեւս :
- Ապա ուրեմն կնոջ մը սիրահարած էք առանց կարենալ ամուսնանալու :
- Կո՞մն, չնո՞րհ, կրկնեց Պիւսի, աղաչեցէք Տիկինը, ա՛լ դադրի այսպէս բերաւ որ դաշոյններ սիրոս մխելէ :
- Ա՛հ ատի, զգուշացէք Պիւսի, դիս կը հաւատացնէք որ սիրահարութիւնը իմ կնոջն կը վերաբերի :
- Այո պարագայիս մէջ դո՞նէ պէտք է խորհիք որ ես գիւրազրգիւ սիրահար մ' եմ, և ամուսիններ ինձ նախանձելով մեծ սխալ մը գործած կընան ըլլալ :
- Ա՛հ, ճշմարիտ է, ըսաւ Սէն-Լիւք, յիշելով որ Լուվրի մէջ իւր կինը իրեն բերողը Պիւսին էր : Բայց, հոգ չէ, խոստովանեցէք, որ ձեր սիրտը յափշտակուած է որևէ տեղէ մը :
- Կը խոստովանիմ, ըսաւ Պիւսի :
- Սիրով, թէ հնաքքով մը, հարցոց ժան :
- Տրիտով մը, Տիկին :
- Չձեզ պիտի բժշկեմ :
- Չեմ կարծեր :
- Չձեզ պիտի ամուսնացնեմ :
- Կը տարակուսիմ :
- Արժանիքնէդ աւելի երջանիկ պիտի ընեմ զձեզ :
- Աւա՛ղ, Տիկին, հիմայ իմ միակ երջանկութիւնս տարաբաղդութիւնն է :
- Իրիտ յամառ եմ կը ծանուցանեմ ձեզ, ըսաւ ժան :
- Եւ ես, պատասխանեց Պիւսի :
- Կո՞մն, պիտի զիջանիք :
- Վերջացուցէք, Տիկին, ըսաւ երիտասարդը : սրտակից բարեկամներու պէս ուղեւորինք, ելլանք նախ աւաղուտէն, և եթէ կը բարեհաճիք սա գուարճալի փոքրիկ գիւղը կիջնանք գիշերօթիւն ուրոյ ծոցը արեւը կը իողփողէ :
- Այն կամ ուրիշ մը :
- Հոգ չէ, ես երբէք նախամեծարութիւն չեմ պահեր :

- Ուրեմն մե՛ղ պիտի ընկերակցիք :
- Մինչեւ քերթալիք տեղս, այնչափ որ աւերկիւղ շունենաք :
- Ոչինչ, ընդհակառակը : Բայց չնորհ ըրէքբալու ուր որ կերթանք :
- Եւ ո՞ւր կերթաք :
- Մեռիտօրի դղեակը :
- Պիւսիի արիւնը երեսը ցատկեց և դէպ 'ի սիրտը մանկթանալով այն ատիճանած գունեցուց, որ դադանկըր գիւմայը վրայ նկարուեցաւ, այնչափ որ մի և նոյն վայրկենին ժան իւր ամուսնին խնդայնալ չը դիտեց :
- Երբ երկու ամուսիններ կամ մանուանդ սիրականներ իրարու հետ աչացի կը խօսակցէին, Պիւսի ժամանակ դատու ինք զինք խաղաղելու և երիտասարդու հոյն նեղութեան դէմ իւր կողմէն փոխադարձը հատուցանելու : Մտքերու վրայ խորին Լըռութիւն մը տիրած էր :
- Մեռիտօր դղեակը Տիկին ըսաւ, ե՞րբ իր անունը հըռչակելու ոյժ առած է, ի՞նչ տեղ է այս կաղաչեմ :
- Իմ բարի մտերմութեան հետոյն հայրենիքը, ըսաւ ժան :
- Քու մտերմութեանց մէկուն . . . և . . . շարունակեց Պիւսի որ իւր հողին վրայ էր :
- Անտարակոյս, ըսաւ տիկին Սէն-Լիւք, որ երկու ամիսէ ի վեր Մեռիտօրի մէջ տեղի ունեցած պատահարները կատարելապէս չէր գիտէր, ուրեմն բնաւ Պ. տը Մեռիտօրի վրայով եղած գրոյցները չլսեցիք, որ Պօսթիլինեան ամենահարուստ ոտամիտիկներէն մին և . . . :
- Եւ . . . կրկնեց Պիւսի, տեսնալով որ ժան կը մտածէր :
- Եւ Տիանա տը Մեռիտօր օրիորդին, ոտամիտիկն ամենադեղեցիկ աղջիկը, որոյ նմանը երբէք տեսնուած չէ :
- Ոչ, Տիկին, յարեց Պիւսի, գրեթէ ներքին ալմիով մը յուզուած :
- Եւ . . . քանի որ ժան մասնաւոր ճնշումով մը դեռ իւր ամուսնոյն կը նայէր, խոստովանինք որ բարի աղետականը առանց որոշման առանց տրամախոհութեան մասնաւոր երջանկութեան խլրտած

ատեն ի՛նչ բերկրանք կղզար, երբոր ճամբուն լրար Մեռխոր
— արժեք Տիանայի վրայ իւր սրտին միակ խորհրդին արճազանք
ընծայող անձեր կը գտնար :

Զառանցանք մ' էր, — ասի հաւանական չէ, դարան մ' էր
— այս ալ գրեթէ անկարելի բան էր : Աէն-Ալիւք ալ Փարիզի
մէջ չէր, երբ ինք տիկին Մոնտորոյի քովը գնաց, և երբ ար-
ցաւ թէ տիկին Մոնտորո Տիանա ար Մեռխոր կանուանուի :

— Եւ այդ դղեակը, Տիկին, գեռ շատ հեռու է, հարցուց
Պիւսի :

— Կարծեմ, եօթը մղօն է, և դրաւ կը գնեմ որ այն է
արկոյն ճաճանցներէն գգուող, ոչ թէ ձեր վարքիկ գեղալը,
որոյմէջ մանաւանդ ապահովութիւն չունիմ երբէք այս գիշեր
պառկելու : Պիտի գաք, այնպէս չէ՞ :

— Այո՛, Տիկին :

— Երթանք, արդէնքայլ մ' առնուած է գէյ ի այն երջան-
կութիւնը, ըսաւ Փան, զոր ձեզ առաջարկեցի :

Պիւսի ծագեցաւ, և քայլերը գէյ ի երկու երկուսասարդ ա-
մուսինները շարունակեց : Փանք այն պարտադրութեանց որ
առ ինքն ունեցան զոր կատրելով գեղեցիկ աստղականութիւն
մ' ըրին : Քանի մը ըսպէից ըսութիւնը տիրեց իւրաքանչիւրին
վրայ : Արթուպէս Պիւսի, տակաւին հասկնալու բաներ ունե-
նալով համարձակեցաւ հարցնելու : Ասի իւր վիճակին հան-
դամանքն էր. մինացած ժամանակին վարուելու յատակաղե-
ծը կը պատրաստէր :

— Եւ Պարոն Մեռխորը, որուն Բուսթովինեան երեւելի
հարուստ մ' ըլլալը կը խօսէիք, ի՛նչ մարդ է :

— Կատարեալ աշուտական մը, հինաւուրց դիւցազուն մը
կոցար մը որ, եթէ Արթու արքայի օրով յաղթուեցաւ եր-
բէք. անտարակոյս նաեւ բոլորակ սեղանին մէջ տեղ մը բռնեց :

— Եւ, հարցուց Պիւսի իւր գիմաց մկանունքը և ձայնին
յոյզերը ձգտեցնելով, իր աղջիկը ո՛ւմ ամուսնացուցած է :

— Իւր աղջիկը ամուսնացած :

— Կը հարցնեմ :

— Տիանա ամուսնացած :

— Ատոր մէջ արտաքոյ կարգի ի՛նչ կայ :

— Աչինչ. բայց Տիանա երբէք չէ ամուսնացած. առաջին
անգամ այս ամուսնութեան դիմադիր ես եղած պիտի ըլլայի :
Պիւսիի կուրծքը վերացաւ և վշտագին հառաչանք մը եկաւ
խորտակեց իւր հեղձամուղճ կոկորդին անցքը :

— Աւստի, հարցուց, Օրիսրդ ար Մեռխոր հօրը հետ դըղ-
եակը կը զբոսնուի :

— Այդպէս կը յուսանք, ըսաւ Աէն-Ալիւք, յենլով այս
պատասխանին, իւր կնոջ ցոյց տալու համար որ թափանցած է
իւր գաղափարը և համամիտ է իւր խորհուրդներուն :

Այրկենական ըսութիւն մը յաշորդեց, ուր իւրաքանչիւր
որ իր մտածմունքը կերկնէր :

— Ահ, գոչեց յանկարծ Փան, իւր ասպատաններուն վրայ
ելլալով, ահաւանիկ դղեկին աշտարակիկները : Աեցի՛ր, պարոն
Պիւսի, այն մեծ և տերեւաթափ անտառին ծառերուն մէջ որ
մէկ ամիսէն շքեղորէն պիտի վարդարուին. զխօսեցէք, կը
տեսնա՞ք ահա՛ յարկաքարեայ երզը :

— Ահ, այո՛, որոշակի, ըսաւ Պիւսի իւր վեհ սրտին զմայ-
լումներնչող յուզմամբ մը, որ մինչեւ նոյն պահուն խուն
ինչ վայրենի էր, այո՛, կը տեսնամ : Արեմն հո՞ն է դղեակը :

Եւ խորհրդի բնական յեղաշրջումով մը այն սիրուն և ճոխ
քաղաքին, մանաւանդ բնութեան անձուկ ժամանակին մէջ անոր
երկնային բնակութեան հրապուրիչ տեսքին յափշտակուած,
յանկարծ յիշեց Փարիզի մառախլապատ մէկ խորշին մէջ
դիտապատ, և Սէնթ Մոնթօան փողոցի հիւժողական խցիկն մէջ
բանտարկուած որորմիչի թշուառու հին :

Այս անգամ ալ հառաչեց, բայց ասի ալ վշտի մ' արդա-
սիբբէք : Տիկին Աէն-Ալիւք երջանկութիւն խտտանալու ճգամը
չարունակ անոր յոյս կուտար :

Տիկին տը Սէն-Լիւք երբէք չէր սխալած : Երկու ժամէն Մեռիտորի դղեակին առջեւ կը գտնուէին :

Ուղեւորներուն մէջ անցած վերջին խօսքերէն ի վեր, զորոնք նշանկած ենք, Պիւսի կը խորհէր թէ պէտք չէր պատմել այն ազնիւ բարեկամաց, որոնք պիտի դային Տիանայի Մեռիտորէն դուրս ունեցած արկածները տեղեկանալու : Բայց անդամ մը ամենափաքրիկ նշոյլ մը յայտնուածին պէս, հարկ կը լլար պատճառ ոչ միայն հանրութեան ծանօթ մասերը այլ նաեւ անոնք, որ լոկ Պիւսի ինքը գտնալով չէր ուզէր և ոչ մէկումը յայտնել : Ընկրկեցաւ իւր խոստովանութեանը առջեւէն որ բնականաբար հաղարուձէկ մեկնութիւններու և հարցումներու տեղի պիտ խաար :

Նաեւ կը ջանար իբր օտարական մը Մեռիտոր մտնալ : Յանպարտաստից Պ . տը Մեռիտորը տեսնալ և՛ անոր Պ . տը Մոնտրօյի ու տ՛ Անժու դքսի մասին խօսիլը մտիկ ընել կուզէր, վերջապէս հաւատեալ կը բաղձար՝ չէ թէ Տիանայի անկեղծութիւնը, որոյ նման անմեղութեան հրեշտակի մը վրայ վայրկեան օ՛ իսկ չէր կրնար կասկածիլ, այլ թէ՛ այն պատմութիւնը սր կահեւոր շահու մը համար Տիանայէն մտիկ ըրած էր, արդեօք ստոյգ աղբիւրէ՞ հաղորդուած էր :

Ինչպէս կը տեսնուի, Պիւսի երկու գգացում կը կրէ, որոնք վե՛տ մարդը իւր անձնիշխանութեան տիրական սահմանին մէջ կը պահեն՝ նոյն իսկ սիրային ջնորից միջոցին . այս է, օտարներու առջեւ դաղտնապահութիւն և իւր սիրած անձին կատարեալ յարգանք :

Տիկին տը Սէն-Լիւք ալ իգական կորովամտութեան հակառակ Պիւսի խօսքերէն խաբուած այնպէս համոզուեցաւ

թէ երիտասարդ անուականը Տիանայիանունը առաջին անգամ է որ կը լսէ, թէ այս անունը անոր հոգոյն մէջ յիշատակ մը և կամ յոյս մը չը զարթուցանէր, ու թէ միմիայն Մեռիտորի մէջ նոր վարձարեակներու քով քանի մը պարզ ու տգեղ նաահանգացուհիներ գտնալու կերթար :

Հետեւաբար իւր զարմացումը չէր կրնար բռնել :

Սակայն իրողութիւն մը զինքը շիտթեց, պահակը այցելութեան ազդարար փողը հնչեցուց, Տիանա չէր փութար շարժական-կամուրջը դալու, մինչդեռ ասի այն նշանն էր՝ որով Տիանայիկը իմաւորէր միշտ :

Տիանայի փոխան ցպի մը յեցած քամակակոր ծերունոյ մը դալուտոր նշմարուեցաւ դղեակին նախասրահէն :

Կանաչ թաւշեայ թիկնոց մը հագած էր, որնոր աղուէսամաշկով զարդարուն կը լիուէր :

Երեկոյեան հովը անոր ճակատին վրայ կը ծածանէին իւր սպիտակ երկայն մազերը, որոնք ձեռուան մը վերջին ձիւներն էին :

Շարժական կամուրջէն անցաւ, իրէն կը հետեւէին երկու մեծկակ դերմանական շուներ, որոնք յամր և հաւասարաքայլ և զլուխին կախած, միեւնոյն դժին վրայէն առանց մէկվմէկ կանխելու կը յառաջանային : Երբ ծերունին պարսպին եզրը հասաւ,

— Ո՛վ կայ հող, հարցուց ծերունին տկար ձայնով մը, և ո՛վ է որ թշուառ ծերունիի մը այցելու պատիւը կը շնորհէ ինձ :

— Ես, ես, Հայր Օդոստինոս, հնչեց երիտասարդ կնոջ զուարթ ձայնը :

Ղաման զի ժան տը Քօսէ զանի իւր կրտսեր եղբորմէն որոշելու համար՝ որ երեք տարի յառաջ մեռած ու Կիլեօմ կը կոչուէր, անոր այս անունը կուտար :

Բայց Ռատանիկը փոխանակ ինդազին ձայնով մը պատասխանելու, ինչպէս ժան կը յուսար, յամբօրէն գլուխը վերցուց և աչքերը հիւրերուն վրայ ձգեց :

— Գ՞նք, ըսաւ, չեմ տեսնար : Ո՛վ, դ՞նք . . . :

— Ո՛հ, աստուած իմ, մոռցա՞ք զիս, ա՛հ, ճշմարիտ է, իմ այեւորս . . . :

— Աւաղեցէք զիս, ըսաւ ծերունին, հող ոչինչ չեմ կրնար տեսնալ : Յերունեաց աշխուհքը ըսու ասհամուած չին, իսկ երբ ըն՝ արտասունքներ զաննք կը վառեն :

— Ա՛հ, սիրելի ստամիկ, ըսաւ երիտասարդուհին, արդարեւ կը տեսնամ որ տեսութիւննիդ նուազած է, ապաթէ ոչ պիտի կրնայիք ճանչել զիս, նոյն իսկ այրական հազուատներուս տակ, ուստի հարկ է որ անունս յիշեցնեմ :

— Այո՛ անտարակոյս, յարեց ծերունին, արդէն ըսի որ զձեզ հաղիւ կը տեսնամ :

— Կ՛հ լաւ . . . սիրելիդ հայր Օդատինաս, ահա ձեզ պիտի վստահացնեմ թէ ես աիկին տը Սէն-Լիւքն եմ :

— Սէն Լիւք. ձեզ չեմ ճանչեր :

— Բայց իմ օրիորդութեանս անունը, ըսաւ երիտասարդուհին ծիծաղաձայն, իմ օրիորդութեան անունն Փան-ալը-Քոսէ-Պրիսակ կուռի :

— Ա՛հ, երկինք, գոչեց ծերունին իւր դողդոջուն ձեռքերով վանդակապատը բանալու արջերով, ա՛հ. աստուած իմ :

Փան, որ այս տարօրինակ ընդունելութիւնը իւր յուսացածէն խիտ տարբեր կը գտնար, չէր հասկնար, ու միայն ծերունոյն զօրութեանս պատմանը կուտար և վերջապէս տեսնալով որ ճանչցուեցաւ, ձիէն վար ցատկեց և վազեց անոր բազկացը մէջ նետուելու իւր սովորութեան համեմատ, բայց երբ զանի ողջագուրեց՝ անոր այտերուն վրայ խոնաւութիւն մը զգաց. կարտասուէր :

— Խնդութեանէն է կըսեր ինքնիրեն : Օ՛ն. սիրար երիտասարդ է միշտ :

— Արի՛, ըսաւ ծերունին Փանին հետ գիրկնդ խառնուելէ ետք :

Եւ որպէս թէ անոր երկու ընկերներն չէր նշմարած, սկսաւ իւր միաձեւ ու չտարբերական քայլերը լռին և յամբօրէն գեպի զգեակը ուղղել իւր երկու շներէն միշտ միեռնոյն հեռաւորու-

թիւնը ունենալով, որոնք միայն հստոտած և այցելուները տեսած ատենին հաշած էին :

Գլեակը տարօրինակ տխուր տեսք մ' ունէր, բոլոր վանդակներն ու իր զիկերը փակուած էին, որ կրնայ ըսուիլ գերեզմանանական անասնաման երեւոյթ մ' էին. ծառաները, որոց հոս ու հոն անցնիլը կը տեսնուէր, սեւերհագուած էին : Սէն-Լիւք իւր կնոջ ախարկ մ' ուղղեց հարցնել ուղեւոր թէ գլեակը ա՞յսպէս գտնալ կը յուսար :

Փան հասկցաւ և որպէս թէ ինք ալ կաճապարէր այս վարանս մունքէն ազատիլ ստամիկին մտեցաւ, և ձեռքը բռնելով . . .

— Եւ Տիանա՛ն, արդեօք դժբաղդութիւն մը պատահած է որ իւր հետքը բնաւ հոս չտեսնուիր :

Յերունին կարծես կայծակէ մը զարնուեցաւ, արձանացաւ ոտքի վրայ, սըրտածմիկ նայուածք մը նետեց երիտասարդ կնոջ վրայ, որ գրեթէ աւելի ստիկուսի մը կը նմանէր,

— Տիանա՛ն, ըսաւ :

Յանկարծ այս անունը լսածնուն պէս երկու շներն դըլուխին վերուցին չորսկողմերնին աչք դարձուցին, յետոյ իրենց տիրոջ նայելով ողորմ կաղկանձիւն մը ձգեցին :

Պիւսի իր սարսուռը չկրցաւ բռնել, Փան՝ Սէն-Լիւքի երեսը նայեցաւ, Սէն-Լիւք ցնցուեցաւ, ասուեցաւ, շուարեցաւ և չէր գիտէր թէ յառաջ երթալ եթէ կրկին ետ դառնալ պէտք էր :

— Տիանա՛ կրկնեց ծերունին, որպէս թէ բոլոր այս միջոցին իրեն ուղղուած հարցումներն հասկնալու ջանար, ապա ուրեմն չէ՞ք գիտէր . . . :

Իւր սկար և կերկերուն ձայնը սրտին խորերէն վեր յորդող հեծկ լսանաց մէջ մտրեցաւ :

— Բայց ո՛հ, ի՛նչ պատահեցաւ արդեօք, աղաղակեց Փան վշտայոյզ՝ ձեռները իրարու միացնելով :

— Մեռա՛ւ նա, մեռա՛ւ Տիանա, գոչեց հեղ ծերունին ձեռքերը յուսահատ շարժմամբ երկենք վերցունելով, որոյ աչերէն արտասուաց ուղև մը յորդել սկսաւ :

Եւ գրան դատիկոնին առաջին աստիճանին վրայ, ուր հասած էր, ինկաւ յուսահատ :

Գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ պահած անդադար կը ճուճէր, կարծես զինքը ամենող խաւար յիշատակը մտքէն հարածել ջանալով :

— Մեռած, գոչեց Ժան սոսկումով մը խռոված և ցնորքի պէս այլադունած :

— Մեռած, ըսաւ Սէն-Լիւք գորովական կարեկցութեամբ :

— Մեռած, թխթովեց Պիւսի : Ս, յո՛ իրեն ալ կարծել տուին . թէ մեռած է : Ա՛հ, խղճալի ծերուկ, ինչպէս պիտի սիրես դու զիս օր մը :

— Մեռա՛ւ, այո՛ մեռա՛ւ, մեռուցին անուշիկ դատրիկս, կրկնեց ծերունին :

— Ա՛հ, սիրելիդ խմբէր, ըսաւ Ժան, որ սոսկալի հարուածէն վերջը գտնալ կ'սկսէր մխիթարութեան այն միակ աղբ, որ կանանց տկար սրտին խորասակումը կարգիլէ . արասա՛ւք :

Հեծկտուք մը թողուց և իւր թեւերը ծերունոյն պարանոցը նետելով՝ անոր դէմքը արտասուօք կ'ողողէր :

Ծերունին սայթաքումով օտքի վրայ ելաւ :

— Հոգ չէ՛ թափուր ու տխրագին ըլլալը, ըսաւ, տունը դիրենք կը հիւրնկալէ . մտէ՛ք :

Ժան՝ ծերունոյն թեւը իւր անթին տակ առնելով՝ անոր հետ սրահէն անցաւ և ներագաւիթը մտաւ որ առաջ պահակատեղի ու հիմայ ճաշարան մ' եղած էր :

Ծառայ մը, որուն դէմքը այլախոխուած և աչքերը կարմրած ըլլալով իւր տիրոջ համար խանդաղատ սէր մը կը յայտնէր առջեւէն դռները բանալով կառայնորդէր, որուն ետեւէն կերթային Սէն-Լիւք և Պուսի :

Ծերունին որ միշտ միեւնոյն կերպով Ժանը իրեն նեցուկ ունէր, ներագաւիթը հասած ժամանակ նստեցաւ, կամ աւելի բաւ է ըսել ինկաւ իւր քանդակների ու փայտեայ մեծ թիկնաթուղի վրայ :

Սրբանեակը օգը փոխելու համար պատուհան մը բացա-

և առանց սենեկէն դուրս ելլալու մէկ անկիւնը քաշուեցաւ :

Ժան լուծիւնն ընդհատելու չէր համարձակէր : Ար վախնար որ նորանոր հարցումներով ծերունոյն վէրքերը չը նորոգէ, թէպէտ՝ ինչպէս ըսողը երիտասարդ և երջանիկ անձերու յատուկ է, իրեն պատմուած դժբաղդութեան հաւատալը չէր դար : Հասակ մը կայ, ուր մարդ մահու անդունդը չը կրնար չափել, վասն զի արդէն մահուան չհուսատար :

Ոստանիկը անոր դաղալիպըը հասկնալով վերստին խօսել սկսաւ :

— Սիրելի Ժանս, ինձ ըսիք քիչ մ' առաջ որ ամուսնացած էք, ուրեմն պարոնը ձեր ամուսինն է :

Ս, յս ըսելով Պիւսին կ'ակնարկէր :

— Այ, հայր Օդոտինոս, ահաւասիկ Պ . տը Սէն-Լիւքն է, պատասխանեց Ժան :

Սէն-Լիւք խոնարհութեան անկեղծ նշան մ'ըրաւ, որ աւելի թշուաւ հօր մը կուղղուէր քան թէ ծերունոյ մը : Ծերունին զանի ողջունեց եւ ակամայ ժպտելու ջանաց, յետոյ շուարուն աչքով մը դէպ ի Պիւսին դառնալով :

— Հապա պարոնը, ըսաւ, ձեր եղբայրն է, ձեր ամուսնոյն եղբայրն է թէ մէկ ուրիշ ազգականնիդ է :

— Այ, սիրելի ոստանիկ, պարոնը երբէք մեզ ազգական նուծիւն չ'ունի, բայց մեր մտերիմն է : Պարոնը, Լուի տը Քըլէնմօնն, կ'ոմս Պիւսի ա՛Մանյուազն, ա՛Մնժու դքսին ազնուականն է :

Ս, յս խօսքին վրայ ծերունին յանկարծ աշտի մը պէս ուղղուելով Պիւսիի վրայ ահաւելի նայուածք մը լարեց, և որպէս թէ այս համր յուզումներէն իւր զօրութիւնը պարտեցաւ, մենչու՛նով մը թիկնաթուղի վրայ ինկաւ :

— Ի՞նչ կայ արդեօք, հարցուց Ժան :

— Ոստանիկը զձեզ կը ճանչէ՛ ուրեմն, Պ . Պիւսի, հարցուց Սէն-Լիւք :

— Ս, յս առաջին անգամն է որ Պ . տը Մեռիտոր ոստանիկը տեսնալու պատիւը կ'ունենամ, ըսաւ Պիւսի հանդարտօրէն,

որ տ'Անժու դքսին անուան ծերունոյն վրայ ըրած ազդեցու-
թիւնը ինք միայն հասկըցած էր :

— Ա՛հ, դ՛ուրք, տ'Անժու դքսին ազնուականն էք, գոչեց
նստանիկը, այդ ճիւղաղին, այդ խայտառակին ազնուականն էք,
և տակաւին կը համարձակիք ալ խօստովանելու, երե՛ս ալ ու-
նիք ինձ ներկայանալու :

— Յիմա՛ր է, հարցուց Ահն-Ալիք իւր կնոջ՝ կամացուկ մը,
զարմացական աչքերով նստանիկն վրայ նայելով :

— Վիշտը իւր երեւակայութիւնը խանդարած է, պա-
տասխանեց ժան սոսկումով :

Պ. աը Մեռիտօր առջինէն աւելի սպառնական նայուածք
մ'ալ նետելով՝ հետզհետէ աւելի աստուկութիւն կուտար
իւր խօսքերուն, որով ժանի տարակոյսը կ'աւելնար խնդրոյն
վրայ՝ թէ ստոյգ ըլլալու է : Բայց Պիւսի միշտ անվրդով մի
եւնոյն իւր յարգական դրից վրայ կը փշթէր եղած նախա-
տական ալիքները :

— Այո՛, այն հրեշի՛ն, կրկնեց Պ. աը Մեռիտօր. որուն
գլուխը կարծես երթալով կը մտորէր, այն դառաճանի՛ն, որ
իմ ազլիկս սպաննեց :

— Խեղճ մարդ, մոնջեց Պիւսի :

— Բայց վերջապէս ի՞նչ ըսէ՛լ կուզէ սա, հարցուց ժան մի
եւնոյն դարմանօք :

— Արեւմն դէռ չէք գիտեր դուք, որ իմ խօսքերուս կը
զարմանաք, գոչեց Պ. աը Մեռիտօր, ժանին ու Մէրիլիքին
ձեռքերը իրենի՛ններուն մէջ առնելով, տ'Անժու դուքսը իմ
Տիանաս սպաննեց, տ'Անժու դուքսը, ա՛հ, իմ զաւակս, իմ
ազլիկս զոհեց :

Մերունին այս վերջին խօսքերը այնպէս վշտաղին ու ա-
ղիողորմ եղանակաւ մ'արտասանեց որ նոյն իսկ Պիւսիի աչ-
քերուն մէջ անդամ արտասուքներ փայփլացին :

— Տէ՛ր, ըսաւ իրիտասարդ կիներ, այդպէ՛ս ուրեմն. բայց
ես չեմ կրնար հասկնալ ընաւ թէ ինչպէ՛ս կարելի է այս օրի-
նակ բան մը, և նա՛ այդ եղեւան համար Պ. Պիւսիի նման

առաքինի ու վեհանձն ազնուական մը չէք կրնար կշտամբել,
վասն զի ահա տեսնաք, սիրելի հայրս, կը տեսնաք թէ Պ.
աը Պիւսի ձեր խօսածներէն երբէք տեղեկութիւն չունենալէն
զատ նաեւ մեզ հետ մեզ նման կ'արտասուէ : Եթէ ինքը ձեր
հիւրնկալութեան մասին տարակոյս մ'ունենար, միթէ կարե-
լի էր անոր հիմայ հոս գտնուիլ : Ա՛հ, սիրելիք իմ հայր Օ-
դոստինոս, Տիանայիդ սիրուն ըլլայ, պատմէ մեզ թէ ինչպէս
այդ սոսկալի ազետը տեղի ունեցաւ :

— Արեւմն չէի՛ք գիտէր, ըսաւ ծերունին Պիւսիին դառ-
նալով :

Իսկ Պիւսի առանց բառ մ'արտասանելու միայն խոնար-
հեցաւ :

— Ա՛հ, աստուած իմ, չէ՛, ըսաւ ժան, դեռ աշխարհ չի-
մացաւ այդ պատահարը :

— Տիանաս մեռած և անոր մահը իւր ամենասիրելի
մտերմուհին չգիտնայ, ո՛հ, ճշմարիտ է, ընաւ մարդու մը
խմացուցած չեմ, մէկու մը դրած ու հաղորդած չեմ, ես կը
կարծէի թէ անոր մահուան լուրը աշխարհի գերեզմանը պի-
տի բանայ, կը կարծէի թէ բոլոր քաղաք անոր սուղը պիտի
պահէ :

— Խօսեցէք, խօսեցէք, ըսաւ ժան, այդպէսով թերեւս
մխիթարութիւն գտնաք :

— Հը՛ աղէ՛կ, ըսաւ ոստակինը հեծկտանք մը ձգելով,
այն խայտառակ իշխանը, Գաղղիոյ ազնուականութեան աղ-
տը, տեսաւ Տիանաս, հրապուրուեցաւ անոր գեղոյն, և յա-
փըշտակութեամբ զանի Պօժէ դղեակը տանել տուաւ ան-
պատուելու դիտաւորութեամբ, ինչպէս որ արդէն էգ եղ-
ջերուի մ'ալ ըրաւ : Բայց իմ Տիանաս, պարկեշտ և անբիժ հը-
րեշտակս մահը աւելի նախապատիւ ընորեց : Խնքիները լծի
մը յատակը նետեց և ոչ որ զանի չկրցաւ գտնուլ բաց ի
կը շղարչէն, որուն ջրին երեսը ծածանիլը տեսեր են :

Մերունին այս վերջի յօդուածը առանց արտասուաց և
հեծեծանայ չկրցաւ ա արսել, որոնք այն վեհ ազնուականին,

այն որին թափելու և թափուիլը տեսնալու՝ միշտ կարժ և վարժ քաջամտորովին Պիւսիին մինչև այն ատեն տեսած ցաւ շաղի տեսարաններուն ամենէն արտօնն ու ամենէն սեւը կը ներկայայնէին :

Ժան նոյն միջոցին դրեթէ թաղացած՝ սոսկումով Պիւսին կը դիտէր :

— Ա՛հ, կոմս, քստմեղի է, այնպէս չէ՞, դուքն Մէն-Լիւք, կոմս, ձեզ նման առարկին սիրտ մը կրող աննուական մը չը կրնար յափշտակի մը, սճրագործի մը բարեկամ ըլլալ, պէտք է որ այդ մոլի իշխանը ձգեք :

Մերունին այս խօսքերէն սակաւիկ մը կարգուրուելով Պիւսիի պատասխանին կ'սպասէր, որպէս զի իւր կարծիքը հաստատէ ազնուականին վրայ, որ Մէն-Լիւքի բառերէն բառական միտթարուած կը կարծուէր։ Բարոյական ճգնաժամերուն մէջ ֆիզիկական տկարութիւններն մեծ կրկնան, և ընտանի գազանէ մը վիրաւորուող մանկան մը համար՝ զանի խածնող շունը ձեծելը՝ անոր ցաւուն ամենադոյնը ամբողջ մ'անդամ չկրնար ըլլալ :

Իսկ Պիւսի՝ Մէն-Լիւքի վճռական բացազանելութեան պատասխան տալու տեղ՝ դէպ ՚ի ճերունին քայլ մ'առաւ :

— Պ. Ռոտանիկ, կը հաճիք առանձին խօսակցութեան մը պատիւը ինձ նորհել, ըսաւ :

— Մտիկ ըրէ՛ք, Պ. ուր Պիւսի, սիրելի տէր, յարեց ժան, հիմայ լու պիտի համոզուիք թէ ինքը բարի անձ մ'է ու հարկ եղած ծառայութիւնը ձեզ չպիտի զլանայ :

— Հրանցե՛ք պարօն, ըսաւ ստամիկը դողդալով, որ երիտասարդին նայուածքներուն մէջ տարօրինակ դազանիք մը կը դուշակէր։ Պիւսի Մէն-Լիւքի և իրիտասարդ կնոջ դատարար եւ մտերմական վեհ ակնարկ մը նեանելով :

— Կը ներէ՛ք, ըսաւ :

Երկու ամուսիններ անմիջապէս միտտեղ սրահէն դուրս ելան՝ բազդին խօստացած նոր երջանկութեան զմայլու մովը, որուն արդէն կը մտնենային :

Երբ դուք անոնց վրայէն դոյուեցաւ, Պիւսի ոտանիկին մտնելով շերտ սղոյն մը ոտաւա :

— Պարօն ստամիկ, ըսաւ Պիւսի, դուք իմ ներկայութեան այնպիսի իշխանի մը հակառակիլ կուզէք, որ ինձ անծանօթ չէ, և զանի այն սատիճան խտուիթեամբ պախարաւեկեյիք, որով կոտորուիմ ձեռնէ բացատրութիւն ինչը երբ :

Մերունին շարժում մ'ըրաւ :

— Ա՛հ, իմ յարդական անկեղծութեանը մասին երբէք մի տարտկուսիք, ամենաշերտ համակրանօք կը խօսիմ, ձեր վշտերը ամբերելու կենդանի եռանդով կրնամ ու կը խընդրեմ որ, Պ. ստամիկ, պահ մ'առաջ Մէն-Լիւքի և իւր ընկերոջ ներկայութեան խօսած դուռն աղետից պատմութիւնը իւր մանրամասն պարագաներովը անգամ մը կրկնէք, որ պէս զի տեսնուի թէ ձեր կարծեաց համեմատ ամէն բան լը մընցած ու ամեն յոյս կորած է :

— Պարօն ըսաւ ճերունին վայրկեանական յոյս մ'ունէի։ Ա՛հ հանձն և բարետիրա անուական մը, Պ. ուր Մ'օնորօ իմ տաւ բարազդ աղջիկս կը սիրէր, և զանի կը պաշտօնանէր :

— Պ. ուր Մ'օնորօ, հը, շատ աղէկ, բայց, հարցուց Պիւսի տեսնա՛նք այս ամէն պարագայից մէջ ինչ ընթացքով զանի առաջնորդած է :

— Ա՛հ, իւր ընթացքը միշտ օրինաւոր ու վայելուչ եղած է, վասն զի արդէն Տիանա իւր ձեռքը մերժած էր։ Ես ինչքն էր որ դըսին վատ խորհուրդները առաջին անգամ ինձ յայտնեց, ինքն էր որ անոնց առաջը առնելու միջոցները ինձ կը սովորեցնէր և վերջապէս՝ աղջիկս, սպառնացող չարեաց յորձանքէն ազատելու իր վարձ, մեկ բան մը կը պահանջէր ինէ, և այս ալ իւր հուզոյն ազնուութեան ու ուղղութեան մէկ ցոյցն էր, կը ինչը էր, որ եթէ դուստրս դըքսին ձեռաններէն ազատէ, զանի իրեն կնութեան տամ, որպէս զի այս միջոցաւ դոտերս որ և է փոքր փաստ մ'ալ չհանդակի, ինքը՝ երիտասարդ ախոյժ և ճարտիկ ըլլալով ապիկար հօր մը կարողութիւնէն վեր եղած մատերը պիտի գործադրէր, իմ

տեղս իշխանին բռնաբարութեանդ պիտի դիմադրէր :

Աւրախութեամբ հաճութիւնս տուի, բայց, եղո՛ւկ ասի անօգուտ եղաւ, փոսն զի շատ ո՛ւշ չարութեցայ, որով եղկեթ Տիանաս մահուամբ միայն կրցաւ անպատուութիւնն ազաւ տիլ :

— Պ, որ Մօրտորո անխաղձը վայրկենէն ետք իր լուրերը չհաղորդեց բնաւ ձեզ :

— Այս դէպքը ամիս մը եղաւ, անկէց ի վեր է որ հէգ անտուականը՝ իր առաջադրութեանց ապարդիւն ելլալը տեսնալովը՝ ալ չը համարձակիր ինձ ներկայանալու :

Պիւսի գլուխ ծռեց, արդէն ամէն բան հասկըցած էր :

Հասկցաւ թէ Պ. որ Մօնտորո ինչպէս յաջողած էր իւր սիրած օրիորդը իշխանին ծուղակէն յախտակելու, հասկըցաւ թէ այն երկիւղը, որով իշխանը այս մանկամարդն իրեն կնացնելը յայտնելու չէր համարձակէր, ինչպէս պատեհութիւն և ոյժ տուած էր Մօնտորոյի՝ իրողութիւնը այլադուսնելու և մինչև իսկ տարաբաղդիկ հօք մը, անոր կեղծ մահուան գոյժը կըլլեցնելու :

— Հը աղէկ, Պարոն, կրկնեց ծերունին, տեսնալով որ մըտաւոր զարմացումներ երիտասարդ անտուականին ճակատը կը խոնարհեցնեն և աչքերը դեռին կը յաւեն, որո՛ք նկարագրութեան վերջաբանութեանը յանդերձ հետզհետէ նորանոր բոցով կը վառէին :

— Հը աղէկ, Պ. սոսանիկ, յարեց Պիւսի, զիտցէք որ ես ալ տ'Մնծու գըսին կողմէն կ'գտմ պարտաւորեալ զքեզ Փարիզ տանելու, ուր Նորին Բարձրութիւնը ձեզ հետ տեսնուելու բաղձանօք կ'ըսպասէ :

— Տեսնուիլ, ինձ հե՛տ, ի՛նձ, զ ոչեց ոստանիկը, ես դըստերս մահուքնէն ետեւ անոր առջեւ ներկայանամ, և այլ՛ մարդասպանը ինձ ի՛նչ ըսելիք կրնայ ունենալ :

— Ա՛ գիտէ, թեւս ինքզինքն արդարացնելու . . .

— Եւ պիտի արդարանայ՝ ա՛հ, ո՛չ, պարոն տը Պիւսի, ո՛չ ամենեւին Փարիզ չպիտի երթամ, որով առաջին անգամ ես

զիս հեռու բռնած պիտի ըլլամ այն վայրէն, ուր իմ սիրուն զաւակս իւր եղեգնեայ ցուրտ պաստառին մէջ կը հանդչէ :

— Պ. սոսանիկ, հնչեց Պիւսի մեղմ ձայնով մը, թո՛ղ ներուի ինձ ժտելու որ իմ անհրաժեշտ պարտաւորութիւնս է զձեզ Փարիզ առաջնորդել, և արդէն ըսի՛ որ ճիշդ սոյն նպատակին հրեշտակն եղած եմ :

— Հը՛, աղէկ աղէկ, ալ կերթամ, զ ոչեց ծերունին զայրոյթէն դողդղալով, այո՛ կերթամ հիմա, բայց վա՛յ անոնց որ իմ կորուստս կը խորհին, անշուշտ թագաւորը իմ ձայնս պիտի լսէ. իսկ եթէ նա ալ անլուր մնայ, Եւրոպիոյ բոլոր ազնուականներն Պարիզիս պիտի թափեմ : Աւելի լաւ, միմեջեց թիւն տակէն, ես վշտիս ալիքներէն պաշարուած՝ մուցեր էի որ ձեռքս զէնք մ'ունիմ, զէնք մը, որ ցարդ չէի գործածած : այո՛ Պ. տը Պիւսի, կընկերանամ ձեզ :

— Ես ալ իմ կողմանէս համբերութիւն, հանդարտութիւն և վեհանձնութիւն կը պատուիրեմ, որոնք ձեզ նման քրիստոնեայ աւագանիներու կը պատկանին, ըսաւ Պիւսի ծերունոյն ձեռքը իւրոյն մէջ առնելով : Երկինք անխնայ սրտերու համար անհուն զթութիւն մը կը պահէ, դո՛ք չէք գիտեր բնաւ թէ ի՛նչ տնօրինուած է հոն ձեզ համար : Առտի կազաչեմ, մինչև որ երկինք իւր կտակը չը յայտնէ, մինչև որ իւր զթութեան քողը չզարգէ, զիս ձեր ոստաներուն թուոյն մէջ մի կարդար, վասն զի չէք գիտեր թէ ձեր մասին ինչ արամազութիւն ունիմ : Արե՛ն Պ. սոսանիկ, եթէ կը հաճիք վաղը արչալոյսէն յառաջ ուղի ի յիմանք :

Ծերունին, որ ընդդէմ իւր կամայ Պիւսիի այն խօսքերուն մոզական հնչումներէն խանդաղատեցաւ .

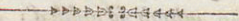
— Աը հաւանիմ, ըսաւ, և բարեկամ թէ չարակամ, եւ թողութեամբ որ իմ վարձարձակս էք, զձեզ ձեր սենեակը առաջնորդել կը պարտիմ :

Եւ սեղանին վրայէն արծաթապատ և եռաչենի լատեր մ'առնելով յամբ ու կոր քայլերով Պիւսի տ'Մմկուալը դըղեկին պատուոյ սանդուխէն վար առաջնորդեց :

Եները ետեւն կը հաչէին, բայց ոտանիկը մէկ նշանով լռեցուց զանոնք, իր ծառաներէն երկուքը ուրիշ լապտերով մը Պիւսիի ետեւէն կը քաշէին:

Երբ կոմսը իրեն յատկացած սենեկի սեամին վրայ հասաւ՝ Սէն-Լիւքի և Նորա կնոջ ուր մնալին հարցուց:

— Իմ ծեր փերսէնըս անոնց պէտք եղած խնամքը կը տանի, պատասխանեց սասանիկը: Բարի դիշեր կը մազթեմ ձեզ Պ. կոմս:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ Ա :

ՈՐՄԻ Լ Ը ՀՕՏՈՒՅՑ ԺՄՍԵՐԱՄԵՌՈՒԹԻՒՆ

Պարոն և Տիկին Սէն-Լիւք իրենց զարմանքը չէին կրնար զայել: — Պիւսի Պ. տը Մեռիտորի հետ գաղտնեաց մէջ. Պիւսի ծերունոյն հետ Փարիզ երթալու առաջադիր, վերջապէս Պիւսի, պահ մ'առաջ եղելու թեանց ամենեւին անձանօթ և անտեղեակ անձը, հիմա յանկարծ մի և նոյն գործոյ վարչութիւնը անձնատորէ՛, — երկու երիտասարդներուն համար անթափանձելի տեսարան մը և գրեթէ հանելուկ մ'եղած էր ստի:

«Նորին Արքայական Բարձրութիւնն». երբ այս տիտղոսին մոզական զօրութիւնը ոտանիկէն վրայ իւր սովորական ազգեցութիւնը ըրաւ, Հէնրի Պ. ժամանակակից մէկ ազնուական մը անոր ստորագելեաց ու վնասնշաններուն առջեւ ալ ժպտելու կարող չէր:

«Նորին Արքայական Բարձրութիւնը». ասի Պ. տը Մեռիտորի համար այն նշանակութիւնը ունէր, ինչ որ արդէն ողջ

հասարակութեան համար նշանակած էր. ահարկու զօրութիւն մը, մէկ խօսքով՝ շանթ և մորիկ:

Ոտանիկը հետեւեալ առտու բոլոր վարձարաններուն իւր հրաժեշտը տուաւ, որ դիւանիին մէջ սնուցած էր, բայց Սէն-Լիւք ու իւր կիներ նահանգին կլիմային ծանրութիւնը գալով որոշեցին Մեռիտորը թողուլ և կարելի եղածին շախտ Պիտաքի սահմանները մտնալ, որ շատ հեռի չէր, մտնաւանդ վեհերոտ մարքիզին հաճութեանը վրայ կրնար վրաս աահուիլ:

Իսկ Պիւսիի գալով, իւր տարօրինակ ընթացքն արդարացրեկու համար միայն մանրերկրորդի մը պէտք ունէր:

Պիւսի, որ իւր գաղտնեաց հրամայող մ'ըլլալով, զանոնք միայն իւր հաճութեան մեխել գիտէր, կը նմանէր այն արեւելեան քաղեից սրնք նրաձողի մը հարուածոց առաջինովը սչքերնէն վար արտասուքներ կը հոսեցնեն, երկրորդովը անոնց մամուլները կը ցնդեցնեն և ինդակիւր ժպտալով մը բեւրաններնին կը սրտառեն:

Այս մանրերկրորդը, որ տեսարանին նշանաւոր փախու խութիւն մը տալու բաւական պիտի ըլլար, այն կէտը եղաւ, ուր Պիւսի կատանցուկ մը գեղածիժաղ երիտասարդու հոյն ահանջն ի վար քանի մը բառ փախաց, զոր լսելու համար ժան պրդէն յօժարութեամբ իւր պիտիւնը կը մատուցանէր:

Այս մէկ քանի վանկերը ժանի այտերուն վրայ ծաղկալին փթթումի մը նման զտարթութիւն մը սիրուեցին և անոր ճակտին վրայ նորը կտրտութիւն մը տարածեցին: Իւր մանտրլակի, փայլուն ու սպիտակ ակունները մարդարտի հատկաներու նման իւր յրթանց կտրայթօններուն տակ կերեւային, և երբ ամուսինը հարցական դեմքով մ'իրեն կը նայէր, ինքը մատը շրթանց վրայ դրաւ և Պիւսիի շնորհակալութեան հասկբոյր մը խրկելով թառ գնաց ոտու մեկերով:

Օերունին այս նշանական համրախօսութիւնը չէր նշանարած, վասն զի սչքերը հայրենի բնակատեղեան վրայ յառած՝ մեքենօրէն իւր երկու շները կը շոյէր, որոնք զինք ձգել կը դըժ-

կամակէին, իւր հրաժարական ողջունէն ու վերջնական բառերէն ընկճած՝ խանդաղատ ձայնով մը մէկ քանի կարգադրութիւններ պատուիրեց ծառաներուն : Յետոյ ակոռապետին օգնութեամբն և մեծ դժուարութեամբ իւր ծեր ճարտուկ ձիւռն վրայ ելլալով, որ քաղաքային պատերազմներու մէջ իւր առջնաձին էր ու շատ կը սիրէր, Մեռխորի դղեակն ողջունեց մէկ շարժումով և առանց բառ մ'անդամ արտասանելու բաժնուեցաւ :

Պիւսի յօլուն աչերով ժանի ժպիտներուն կը համապատասխանէր և իւր մտերմական բարեաւ մնան կրկնելու փափարանօք ստէպ ետին կը դառնար : Ժան իւր երթաք բարեաւն անդրադարձուցած ատեն բաժն էր մեզմիկ մը :

— Ի՞նչ տարօրինակ մարդ մ'էք, մինչդեռ Մեռխորի մէջէն ձեզ երջանկութիւն կը խօստանայի, ընդհակառակն հիմայ դուք անոր երջանկութիւն կը շնորհէք, որմէ կողոպտուած էր :

Մեռխորէն մինչեւ Փարիզ բաւական հեռաւորութիւն կայ, մանաւանդ պատրուգաւոր հրացաններու և սուսերնբու հարուածոց տակ խոցուելով ալեւորած ծեր ոստանիկին համար, զորնք ընդունած է այն գու պատերազմներուն մէջ, ուր վերքերն մարտիկներու համեմատութեամբն էին :

Այս հեռաւորութեան միջոցը մի և նոյն երկարութիւնն ունի նաեւ ընտանի ճարտուկին համար որ ժառնադ կը կոչուի, և որ կանչուած ատեն գլուխը բաշքերէն դուրս վերցընելով իւր խոնջ յօքերուն սակէն սեղ նայուածք մը կը շրջէր :

Իսկ Պիւսի անդամ մը ճամբայ ի նյալէն վերջն իւր ուսմունքն սկսեց, այն է, խորադետ խնամարկութիւններով ծերունոյն մանկական սիրտը պրտել և դերել, և այս բանիս համար նախապէս՝ ատելութեան մրուրը անոր հոգոյն յատակէն թափել պէտք էր, և անշուշտ ալ յաջողած էր, վասն զի ճանապարհորդութեան վեցերորդ օրը Փարիզ հասնելէն ետ ըր՝ Պ . աը Մեռխոր իւր ուղեկցին սա հետեւեալ խօսքերն

ըրած էր, որ ճանապարհին իւր մտայ վրայ տպաւորուած փոփոխութիւնները կը սանդրեն :

— Շատ զարմանալի է, կոմս, ահա կը տեսնամ որ իսպառ թշուառութեանս դուռը հասայ մօտեցայ ու առջինէն աւելի յուզուած և վրդոված ըլլալու սեղ, ընդհակառակն աւելի դուզնախառով և խաղաղ կը դանտամ ինք զիս :

Նրկու ժամէն ետք, հայր Օդոտտինոս, զիս այնպէս պիտի դատէք, ինչպէս որ ես կ'ըրճամ, բաւ Պիւսի :

Ուղեւորներն Սէն-Մարտի արուարձանէն Փարիզ մտան : Մտալ յախտեանական, սրոյ հոչակը ճիշդ այս թուականէս կսկսի, և այս սոսկալի թաղը, Փարիզի ժանտատեսիլ անցից այս նշանաւոր մասը բուն բարիզեանի մը կը նմանէր, ի շնորհս իւր բազմաթիւ եկեղեցիներուն, իւր նկարուն տուներուն և կոյանայեաց կամրջներուն :

— Մը կերթանք, Լուվրը, այնպէս չէ՞, հարցուց ոստանիկը :

— Պարոն, պատասխանեց Պիւսի, զձեզ նախ իմ պանդուկըս տանել կը պարտաւորիմ, որպէս զի քանի մը վայրկեան խոնջ հանելով կարող ըլլաք այն անձին տեսութեան յարմար դիրք մ'ունենալ, որոյ համար որ ձեզ հոս բերի :

Ռոտանիկը համբերաբար անոր կամայ հպատակեցաւ, և անոր առաջնորդութեամբ կռնել-Սէնթ-Մորէ փողոցէն ուղղակի կոմսին պանդուկն հասաւ :

Կոմսին մարդիկը զանի չէին սպասէր, կամ լաւ ևս է ըսել, այլ չէին սպասէր, զի ինքը քանի մը շիշեր յառաջ դռնակէ մը, որոյ բանալին միայն իւր վրայ կը կրէր, դուրս ելլալով իւր ձեռքով ձին թամբած և Ռըմիլը Հոտունէնէն զատառանց ուրիշ մէկու մը երեւալու մեկնած էր, Ռեստի այս վարկենական անյայտումը զանազան կարծիքական մեկնութեանց դուռ բացած էր, և կրէին թէ նախորդ շարժումն պատահած վտանգները, որնք իւր մէկ վերքովը վերջացած էին, նոյնպէս իւր վրտասէր ընթացքն ու սովորութիւնները, որոց մէջ երկար տունն իւր քոչութիւնները տեսնուած են, վերջա-

պէս զանի դարձնուկալ թշնամեաց ծուղակներուն մէջ ճգերով իւր յանդդնութեանը զսհեցին, և հետեւապէս բաղդին ըստ պատճառեաց դէմ յոխորտացող Պիւսիին դաշունի կամ հրացանի հարուածի մը տակ մեռած է :

Այնպէս որ մինչդեռ այս դիհն Պիւսիի սրտակից բարեկամներն ու հաւատարիմ ծառաներն անոր դարձին իններորդ օրը կը տօնէին, դարձ մը՝ որ Բերիթօիւզինէն վար չէր մնար, ընդհակառակն անդին ուրիշներ հաստատ որոշմամբ անոր կմախքին վրայ խորհելով, զանի դմնելու համար կոյանոցներու, կասկածելի խորերու և խռոշներու, արձակավայրի քարահասներուն և Պիւսի անկողնոյն կամ Պատիլիլի խրամներուն մէջ մանրակրիկա խուզարկութիւններ կ'ընէին :

Եթէ Պիւսիին վրայօք տեղեկութիւն մ'տանելու համար հարցում մ'ըլլար, մի միայն մէկ անձ մը կար պատասխանող :

— Պարոն կոմսը ազէկ է, կըսէր :

Բայց ո՞ր է մէկը՝ եթէ այսբանով դո՛հ չըլլայով իւր հետաքրքրութիւնն աւելի յառաջ մղելու ջանար, ասկէց աւելի ուրիշ պատասխան մը չէր կարող առնել, որպէս թէ պատասխանող անձը ասկէց զատ ոչինչ աւելի տեղեկութիւն չունէր :

Այս անձը, որ սոյն դոյզն ու ապահովիչ պատասխանը տալով եղած յանդիմական հոսումներն ու ինքնակոչ պաշտօնակիներն հոգնեցուցած էր, Ռըմի լը Հօտուէնն էր, որ երեկոյէն մինչև առաւօտ մինակ ու անարդ կը դեզ երէր դրանք օտարօտի իրերու զննողութեամբ, և դեչեր թէ ցիւրեկ՝ ատեն ատեն սրանդոկէն աներևութանալով ժամանակ կը վատնէր, և ամէն անգամ որ կը դառնար, իւր զուարթութեամբն հազիւ կտոր մը ուրախութիւն կը բերէր տանը սրտին, և այս միշտ կերակուրի անսովոր ու անժամանակ ախորժակով մը :

Օր մը՝ դարձեալ Հօտուէն իւր խորհրդաւոր տաղակաշուքներէն ձիւղ այն վայրկեանին, որ ատեն որ պատուոյ ապարանը ցնծութեան աղաղակներով կը թնդար, սրանդոկէն

նելու կը մտնար, ուր ժրջան արբանեակներն Պիւսիի ձեռքներասանակին կը նետուէին՝ մրցելով թէ ո՞րմ պիտի վիճակի վարաւանդ ապաստութիւնը, ըստ որում կոմսը իտխանակ վար իջնալու ձիուն վրայ կը կենար :

— Ազէկ, ազէկ, ըսաւ Պիւսի, զիս ողջ տեսնալուդ դո՛հ էք, շնորհակալ եմ : Իմ որպիսութիւնս իմանալ կուզէք, տեսէք, շօշափեցէք զիս, բայց աճապարեցէք . ըսաւ, հիմա այս բարի ազնուականին օգնեցէք որ ձիէն վար իջնայ, և զիմանալու էք որ ես զանի իշխանն մ'աւելի կը յարգեմ :

Պիւսի իրաւունք ունէր այսպէս ձերուինն բարձրացնելու, ըստ որում՝ ոչ որ առջի բերան անոր ուշադրութիւն չէր ըրած և ասոր պատճառը՝ թերևս անոր համեստ զգեստներն ու պարզ ձևերն էին, որոնք նորակերպութիւններէ (մտայ) և հարկաներէ անմասն էին . հետեւապէս միայն անոր ճարտար կը նկատողութեան առած ու անմիջապէս աղարթ էր կտրած էին Պիւսիի ձիադարմաններն ու սպասաւորներն, և վերջապէս զանի այլ և այլ նահանգներու մէջ իրր վարաւանդ ապաստանը ծածուած և զրօտակեր ազնուականին հանդիպելով իւր տարազրութենէն ազատուած մէկը կը կարծէին և նորաշխարհի մարդ մը կը համարէին :

Բայց Պիւսի իր խօսքերն արտասանելէն վերջն աննոյմէ մին անմիջապէս ոտանիկին քովը իութայած էր :

Լը Հօտուէն իւր սովորութեանը համեմատ կրկնացին տակէն այս տեսարանը կը դիտէր ժպտելով, և հարկ եղաւ որ Պիւսի ամենայն ծանրութեամբ բռնէ ինքզինքն երիտասարդ բժշկին զուարթագեմ ժպտը մարել զօրելու գիտամամ :

— Ե՛տ, գոցեց Պիւսի, Հայր Օդոստինոսի համար սենեակ մը :

— Ո՞ր սենեակը, հարցին անմիջապէս հինգ վեց ձայներ փոյթեռանդ եղանակաւ մը :

— Ընտրելագոյնը, իմինս :

Եւ իւր թերը ձերուէն մատուցանելով սանդուխէն վեր հանեց և կը ջանար որ իւր անկէ դտած ընդունելութեանէ

դերազանց պատիւ ու ընդունելութիւն ցոյց տայ :

Պ. տը . Մեռիտոր ակամայ այս դիւթական մարդասիրութեանց հաճիլ կը ձեւանար , մասնաւոր անուրջներու վառ ի վարն իջնալու նման , որոնք զմարդ դէպ 'ի երեւակայական երկիրները և մտայածին տերութիւններ կ'առաջնորդեն զլիւզերներն :

— Ենորհակալութիւն , Պարօն կոմս , շնորհակալ եմ , կըսէր ծերունին . պէտք չէ որ խելոյն երթանք կամ այսպէս չե՛նք պարտաւորիր :

— Ս.յո՛ , հայր Օդոտինոս , իսկոյն , անհոգ եղիք , և ատի ոչ միայն ձեզ այլ նոյն խել ինձ համար ալ նոր երջանկութիւն մը պիտի բլլայ :

— Ինչ բոել կուզէք , և յիրաւի , ինչ պատճառաւ է որ միշտ ինձ հետ այնպիսի լեզու մը կը խօսիք , զոր ես համկնալու անկարող եղած եմ :

— Հայր Օդոտինոս , ըսի որ սրտերու մէջ թագուն նախախնամութեան մը ընդուն կը խօսիմ որոյ արդէն ձայն տալու վայրկեանին մօտեցած՝ կը պատրաստուիմ :

Ոտանիկը զարմանօք Պիւսին դիտեց , բայց նա ձեռքովը անոր յարգական նշան մ'ըբաւ , որով ըսելու զնա մէկ վարկենէն կը վերադառնամ , որոյ հետ ժպիտ մ'ալ իւր շրթանց վրայ քաշուած էր :

Լը Հօտուէն որ , ինչպէս կը յուսացուի , նոյն ժաման դըրան պահպանութեանն զբաղած էր , երիտասարդին թեւէն բռնեց և քովի խուցը տարաւ :

— Հը՛ լաւ , սիրելի Հիպօքրատ , ո՛ւր հասանք , հարցուց :

— Ո՛ւր այդպէս :

— Մե՛ծդ Ստուած , Սէնթ-Սնթուան փողոցը :

— Տէր իմ , ձեր անձին խիստ չահաւոր մէկ կէտի մը հասած ենք , շատ բան կը յուսամ : Ս.յուզաի և առաւել ոչինչ :

Պիւսի շունչ մ'առաւ :

— Ուրեմն ամուսինը կրկին եկած չունի՞ , ըսաւ :

— Պիցուք թէ՛ այդպէս ըլլայ , դարձեալ առանց երբէք նոր յաջողութեան մը կրնայ ըլլալ : Ս.յո ամեն իրողութեանց լուծումը տայը հօր մը պարտքն է , և այս ուր որ անկէ , Ստուած մը , որ այն կամ միւս առտուն պիտի իջնայ մեքեանայի մը մէջ , ուր այս անձանօթ աստուածն այս բացակայ հայրը կակնկալուի :

— Բարի՛ , բայց այդ ամեն բաներն ո՛ւրկէ տեղեկացար ըսաւ Պիւսի :

— Լաւ ըմբռնեցէք , տէր իմ , ըսաւ լը Հօտուէն իւր դեղեցիկ ու համարձակ զուարթութեամբը , ձեր բացակայութիւնը զիս այնպիսի դիրքի մը մէջ դրաւ , որ վարկեան մը ձեր աստիճանին հաւասար բարձրացայ , ու զեցի պարագոյ ժամանակներս ձեր օդտին համար գործածել :

— Սրբ տեմանք ուրեմն , ինչ ըրիր , սիրելիդ իմ Ռըմի՛ , պատմէ ես մտիկ կընեմ :

— Ս.հաւաստիկ դուք մեկնեցաք , դրամ , գրքեր և թուր մը բերի իդրբիկ սենեկի մը մէջ , զոր վարձած էի այն տան մեջէն որ Սէնթ-Սնթուան և Սէնթ-Քաթերին փողոցներու անկիւնը կը կալմէ :

— Բարի՛ :

— Սոյն տեղէն՝ ձեզ ծանօթ տան լուսամուտներէն մինչև չմինէաները տեսնալու կարող էի :

— Խիստ բարի :

— Ս.յո ինչ դեռ նոր վարձած սենեկիս պատուհանին մէջ նստայ :

— Խիստ բարեգոյն :

— Ս.յո՛ , բայց այսու ամենայնիւ խիստ բարեգունութեան հակառակ անտեղութիւն մը պատահեցաւ :

— Ի՛նչ կերպով :

— Ս.յո՛ որ եթէ նայելի՛ կը տեսնուէի ալ , աչքիս բան մը կը զարնէր , որոյ ամէն հանդամանքներն ու մասունքները մէկ տեղ առնելով կրնար ըսուիլ որ մարդու մը ստուերն էր , որ միշտ մի և նոյն ձեւով , մի և նոյն պատկերով անդադար կը

չարժէքը և կը դիտէր, խորհեցայ որ պէտք է յամառիլ. ահա այս կերպիւ երկու երեք օրէն ըսւ մը աչքէ անցնելու կարող եղայ աւազակ մը, սիրահար մը, լրտես մը կամ յիմար մը . . . :

— Իբրևուհիք ունիս, սիրեցեալդ իմ լը Հօտուէն, և դու ինչ միջոց բռնեցիր այն ատեն :

— Ա՛հ, այն ատեն, Պ. Կոմս, մտածեցի որ զօրաւոր միջոցներու գիտել հարկ էր և ճշմարիտ . . . :

— Հը լա՛ւ :

— Հաւատա՛ որ սիրահարեցայ :

— Հէ՛, ըրաւ Պիւսի, որ չէր կրնար հասկընալ թէ Ռըմիի սէրն ինչ բանի մէջ իւր օգտին կրնար ծառայել :

— Սօի, զոր ձեզ ըսելու պատիւն ունիմ, սաի կրկնեց ծանրութեամբ երիտասարդ բժիշկը, սիրահար, խիստ սիրահար, մոլի սիրահար մ' է :

— Ռ՛ւմ :

— Կէսթուիտին :

— Կէրթուիտին, Տիկին Մոնտրոյի նաժշտին :

— Է՛հ, այս, Ստուու՛ժ իմ, Կերթուիտին, Տիկին Մոնտրոյի նաժշտին, ինչ կուզէք, Տէր իմ, ևս տիրուհիներու սիրահարելու չափ անուակամութիւն չունիմ, ևս ազքատ ու փոքրիկ բժիշկ² մ եմ : Եւ պաշտպանութենէ մը զատ ուրիշ գործնական հմտութիւն չունիմ, պաշտպանութիւն մը, որ ւնիմ յոյս ասպատանած է այսօր, անշուշտ այսուհետեւ հեռուստ պիտի հսկէ իմ շահերս, ուստի պէտք է որ ևս իմ փորձերս ընեմ in animâ villi ինչպէս կրնն Սոսպոներէն :

— Հէ՛զ Ռըմի, ըսաւ Պիւսի, հաւատա որ քու անձնուիրութիւնդ կը յարդեմ, բարե՛ք է :

— Ա երջապէս, պատասխանեց լը Հօտուէն, բանը բանէն անցնելէն վերջ սիրագրութ ըլլալու չափ ոյժ չունիմ, Կէսթուիտ օրիորդութեան թարթ և գեղեցիկ ծիւ մ' է, որ ինչ երկու բժամաս բարձր հասակ մ' ունենալով կրնայ զիս օձիկէս բռնելով գեանէն վեր վերցընել բազկաձիգ, և սաի պիտեի-

նական ու տերթայական* ջղերու անթերի կատարելութեան մէկ յատկանիւն է, որով վե՛հ կերպարանք մը կ'առնու և ինձ պատկառ մը կ'ազգէ, սակայն ըստ որում ևս միշտ իւր կամաց կը հպատակիմ, միշտ իւր հաճոյիցն ու ձայնին տեղի կու տամ, բնաւ մէջերնիս վե՛ճ մը ծագած չունի. նաև ասոնց հետ մէկտեղ փառաւոր ալ տաղանդ մ'ունի :

— Ռ՛ըն է այդ փառաւոր տաղանդը, սիրելիդ իմ Ռըմի :

— Ս. յն է սր քրանչելի կերպով կը պատմէ :

— Ա՛հ, ճշմարիտ է :

— Ա. յո՛, այնպէս որ անոր միջոցաւ բոլոր իւր տիրուհւոյն դադունկըններն հասկնալու կարող եղած եմ, հէ՛, ասոր ի՛նչ կ'ըսէք, խորհեցայ որ այս կերպով տան հետ հաղորդակցուելիւն մ' ունենայս ձեզ անհաճոյ չպիտի թուի :

— Պ. Ռըմի, դուք բարի անձ մ' էք զոր բազդը կամ նախախնամութիւնը իմ շուղիս վրայ հանեց, ապա ուրեմն Կէսթուիտի հետ նոյն խնդրոյն վրայ բանակցած ըլլալու էի :

— Ս. զջիկը զիս սիրեց (Puella me di igit) պատասխանեց լը Հօտուէն փառասիրական սնապարծութեամբ մը ճօճելով :

— Երէկ երեկոյ՛ կէս գիշերուն հանրածանօթ դռնակէն իմ առաջին մուտքս ըրի հոն տարիս մատնեբուն վրայ քայլելով :

— Եւ այդ երջանկութեան հասնելու ինչպէս յաջողեցար :

— Բնականաբար և ահա ձեզ պատմութիւնը ընեմ :

— Լա՛ւ. պատմէ :

— Ձեր բաժանման երրորդ օրը, վարձած սենեկիս մէջ օթեւանութեանս երրորդ օրն իմ ապագայ խորհրդածութեանցս սիրուն առարկային՝ ընտանեկան պէտքեր հողալու համար դռնէն դուրս ելնելուն կ'սպասէի, ըստ որում, պէտք է խոստովանիլ որ, ամէն օր առաւօտեան ժամն ու թէն մին-

* Պիւսիփասկան ըստ անդամազննութեան ջիւղ մ' է որ՛ յունական տեղի մ' (ծ) գրին ձեւն ունի : Ծ. Թ. :

չեւ ինը (120) կատարուելիք սովորական և անհրաժեշտ հարկ մ'է : Ժամն ութը տասն անցած՝ տեսոյ զանի , անմիջապէս գեղարանէս վար իշայ և միեւնոյն ճամբան շարունակելով ետեւէն հասայ :

- Եւ կրցա՞ւ քեզ ճանչել :
- Խիտ լու ճանչեց , և աղաղակ մը ձգելով փախա :
- Այն ստե՞ն :
- Այն ստեն ետեւէն վազեցի , բայց այնքան արագ կըն՝ թանար որ հազիւ կրայ նորէն համիլ . բայց , շը՛ւ պղեատնեքն կը հասկնայրան շուա , թիչ մը մարդս կը հոգնեցնեն ու նազ կընեն :
- Յիսուս , կանչեց :
- Ստուածածի՛ն , աղաղակեցի :
- Այս խօսքը իմ վրաս լու գաղափար մը ներշնչեց անոր , բայց , բարէ՛ , անխձեալ ըլլայ , ինէ՛ նուազ գորովալիք ճիչ մը լուեցաւ :
- Բժիշկն է , ըստ :
- Գեղեցիկ անտեսու հին է , պատասխանեցի :
- Ժպտեցաւ , բայց խիղոյն ինքզինք բռնեց :
- Պարո՛ն , կը սխալիք , ըսաւ , բնաւ զձեզ չեմ ճանաչեր :
- Բայց ես զձեզ կը ճանաչեմ , ըսի իրեն , վասն զի երեք օրէ՛ իվեր ո՛չ կուտեմ , ոչ կը խմեմ և ոչ կը շնչեմ , միայն ըզձեզ կը պաշտեմ : Ես ձեր երթալ դալը միայն տեսնալու անձ կանօք Պօտուէյի թաղին բնակութիւնս ձգեցի , Աէնթ-Քաթերինի անկիւնը Աէնթ-Անթուան փողոցն եկայ ու հոն միշտ մի և նոյն սենեկին մէջ կ'օթեւանեիմ , և եթէ բարեսիրտ ազնուականներ խնամելու համար կրկին ինձ պէտք ունենար , նոյն նոր բնակարանս դալ հարկ է և ոչնախկինը :
- Լուսթիւ՛ն , ըսաւ ինձ :
- Ա՛հ , լաւ կը նկատէք , պատասխանեցի :
- Եւ ահա ասիկ ինչ կերպիւ մեր ծանօթակցութիւնն սկսաւ կամ մանուանդ վերանորոգեցաւ :
- Այնպէս որ այս ժամուս . . .

- Այս ժամուս սիրահարէ մ'իտի երջանիկ . . . անտարակոյս կեռթուիւտի հետ , ամեն բան յարաբերական է . բայց բարեբաւտէ մ' ալ աւելի երջանիկ և բազմաւորութեամբ թաթաղուն եմ , ըստ որում արդէն առաջադրած նպատակիս՝ որով ձեզ նպատաւոր գանուելու կը պարտաւորէի , լիովին հասած եմ :
- Բայց թերեւս տարախոյս մ' ունենայ :
- Երբէք , ձեր վրայօք իսկ բան մը չեմ խօսած իրեն : Խեղճ Ռեմի լը Հօտուէն Պ . Պիւսիի նման ազնուական իշխաններ կը ճանչէ՞ երբէք , — ո՛չ , ուստի ես իրեն հետ բոլորովին անորոշ կերպով խօսեցայ և հարցուցի թէ երիտասարդ տէրզինպէ՞ս է , լա՞ւ է :
- Ինչպէս երիտասարդ տէր , հարցուց :
- Այն ասպետը , զոր ձեր տան մէջ խնամեցի , պատասխանեցի :
- Անիկայ իմ երիտասարդ տէրս չէ :
- Ձեր երիտասարդ սիրուհոյն անկողինը պառկած տեսնալուս կարծեցի թէ , . . կրկնեցի :
- Ա՛հ , Ստուած իմ , ո՛չ . տարաբաղդ երիտասարդ , յարեց հտուաչանօք , ինքը բնաւ մեր մէկ բանը չէր , և անկէց ՚ի վեր մի անդամ միայն կրցինք տեսնել :
- Ուրեմն իւր անձննալ ալ չէք գիտեր :
- Օ , եթէ գիտնայի՛նք :
- Գիտնենիդ ու ճաննալնիդ մէկ պիտի ըլլար կարծեմ :
- Մոռնալու արժանի անուն մը չէ :
- Ուրեմն ի՞նչպէս կ'անուանի :
- Երբէք անգամ մը Պ . Պիւսիի վրայ խօսակցութիւն չէ՞ք լսած :
- Ա՛յ Ստուած , կրկնեցի , Պիւսի՛ , քաջ Պիւսի՛ն :
- Ճիշտ , նոյն ինքն է :
- Հապա Տիկի՛նը :
- Պարո՛ն , իմ տիրուհիս ամուսնացած է :
- Ամուսնացած է և հաւատարիմ , սակայն բայց և այնպէս

երիտասարդ մը կայ որու վրայ կը գուրգուրայ, զեղեյիկ երիտասարդ մը զոր միայնգամ և վայրկեան մը միայն և այն նորա վերաւոր բայց սրտաշարժ թատրերգային մէկ վիճակին մէջ տեսած է, երբ մեր սենեակին ազատտանելով նայն իսկ մեր անկողնոյն մէջ կը ննջէր :

— Նոյնպէս, յաւելցուց Աեռթուիւտ, պարզը խօսելու համար, չեմ բեր թէ տիրուհիս անոր վրայ չըդարձուներ իւր մտածմունքը :

Պիւսի ճակտին վրայ մէկ կենդանի կարմրութիւն մը սաւառնեցաւ :

— Այս բանիս վրայ, շարունակեց Աեռթուիւտ, առանձին գտնուած ժամանակներս կը խօսինք :

— Այնիւ՛ օրիորդ, ձայնեց կոմսն :

— Եւ գուք ինչ բոխք անոր համար, հարցուցի :

— Ես իր քաջութիւնները կը պատմեմ, որ ծանր բան մը չէ, վասն զի բնդ հանուր Պարբիկ մէջ չկայ հոչակ մը որ անոր սրտն և սուած հարուածներուն վրայ չը գառնայ : Նոյնպէս անոր ուղղեալ մէկ փոքրիկ ու խիստ նորել լի երգ մ'ալ սովբեցուցած եմ :

— Ա՛հ, գիտեմ. արդէն գիտեմ, այս չէ՛, պատասխան տուի :

Միշտ մարտախոյզ անվեհեր

Պիւսի տ' Սմիգուազ քաջ մեր տէր,

Հաւատարիմ, գլխախրտ

Գու Պիւսին է ուշմամիտ :

— Ճշտապէս, գուցեց Աեռթուիւտ, այնպէս որ տիրուհիս միշտ ասի կերպ է և ոչ ուրիշ բան :

Պիւսի երիտասարդ բժշկին ձեռքը սեղմեց. երջանկութեան անպատում սրովում մ' իր երակներուն մէջ շրջան կը նէր :

— Այս է ամէնն, ըստ, որով կընանք երեւակայել թէ վարդ ո՞ր ատիճան ազահ է իւր տենչանաց մէջ :

— Ահաւասիկ, Տէր իմ, այդչափ, վասն զի, ո՛հ, ի՛նչ դըժբաղդութիւն, մարդ մի օրուան... մանաւանդ մի զիշերուան մէջ ասկէ առաւել բան չկրնար քաղել :

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Բ .

ՀԱՅՐ ԵՒ ԱՂԶԻԿ

Արդարեւ՝ Ռըմիի այս յարարերութիւնը Պիւսիի համար մեծ բարեբաղդութիւն մ' էր, որ երկու կարեւոր գաղափարներ կուտար անոր, առաջին՝ որ Պ. Մոնտրոյի գէմ եղած ստեղծութեան հակառակ իրեն նկատմամբ սէր մը կը նշմարէր :

Երկրորդ՝ որ երիտասարդին այս հաւատարիմ մտերմութիւնն իւր սիրտը կը զուարճայնէր : Բոլոր երջնաւարդ պայմանց մէջ մարդկային էակաց համար փթթում մը ծրարութեամբ է, որ կարծես մեր վեհութիւնը կը կրկնապատկէ : Երջանիկ ըլլալ կըզանք, վասն զի բարութիւն կ'զգանք :

Հետեւապէս՝ Պիւսի զգաց որ ժամանակ անցնելու ասուներ չէ, նա մանաւանդ կը խորհէր թէ ծերունոյն սիրտը տապնապեյնող իւրաքանչիւր վշտաբեր սարսուռ գրեթէ մէկ մէկ սրբապղծութիւններ են. բնական օրինաց յեղաշրջում մը կը տեսնուի գետեր մահը ըստող հօր մ' և այն անձին մէջ որ զանի մէկ բառով մը միայն մխիթարելու կարող ըլլալով բոլոր հարց անիծից արժանացած կ'ըլլայ ինքն անոնցմէ չըմխիթարուելուն համար :

Բակը իջնալով ծերունին՝ առոյգ ձի մը պատրաստ գտաւ որոյ հետ մէկտեղ ուրիշ մ' ալ իրեն համար պատրաստած էր Պիւսի, և երկուքը մէկէն թամբին վրայ եղնելով Ռըմիի ընկերակցութեամբ մեկնեցան :

Սէնթ-Սնթոնան փողոցն հասան, ուր Պ. Մէրիտօր իւր վարմանքը չկրցաւ բռնել :

Հէնրի Բ. թագաւորին տէրութեան ատենէն Փարիզը շատ կերպարանափոխ կը տեսնէր. չորս կողմ ձիերու վըրընջիւններն, հետեւակ ծառաները, կառքերու բազմութեան անցուդարձներն իւր քսան տարի յառաջ տեսած Փարիզն իրեն շատ տարբեր կը ներկայացունէին :

Ոստանիկն հակառակ իւր այս զարմացմանն, որ զրեթէ իւր սքանչացումը կը շարժէր, բնաւ տիրութեան նշան մը չէր ցուցնէր, որ՝ հետզհետէ՝ քանի որ իւր ուղեւորութեան անձանթ նպատակին կը մտանաբայն այնչափ կը կրկնապատկէր: Գուքան արդեօք ինչպիսի՞ ասպնջականութիւն ընելու վրայ էր. արդեօք այս այցելութենէն ի՞նչ նոր վիշտ կընար յառաջ գրալ:

Յետոյ մերթ ընդ մերթ ապշութեամբ Պիւսին դիտելով, տարօրինակ լըմամբ մ՝ ինքնիրեն կը հարըցնէր թէ ինչպէ՞ս կոյր զկուրայն ազնուականի մը հետեւելով ներկայանալու կերթար այնպիսի իշխանի մը, որ պտտճառեգած էր բոլոր իւր թըշդութեանց և ազիտից: Եթէ փոխնակ Պիւսիի առաջնորդութեամբ մ՝ Անժու դքսին ներկայանալոյ՝ թագաւորին ոտքն ըննելու համար ուղղակի Լուվրն երթալու ըլլար՝ ո՞չ ապաքէն անոր բարձրութիւնն արհամարհած չպիտի ըլլար: Իշխանն իրեն ի՞նչ կընար ընել: Ի՞նչ բանի մէջ զինքը կարէ սփոփել: Չէ՞ որ այն ալ պիտի խօսէր այն անձանց պէս, որոնք իրենյ տուած վիրաց դարման ու արտիանք մատուցանելոյ համար բառերնին վազանցիկ պաղատի մը նման ու կեղծ գունով կը յերկրեն. բայց վէրքը՝ ոչ թէ անոնց ներկայութենէն անմիջապէս վերջն, այլ մանաւանդ անկէ շատ յառաջ և շատ մտմտազին կը պատուի:

Այսպէս Աէն-Բօլ փողոցն հասաւ: Պիւսի ճարտար նաւապետի մը նման Ռոմին առջեւը ձգած էր, որում հրահանգ տուած էր որ ճամբաները ցոյց տայ և առաջադրեալ տեղւոյն մէջ նախապատրաստութեան շաւիղներն յարգարէ:

Այս վերջինը Կեռթուիւար յիշեց, և կրկին իմացուց իւր պաշտպանին, հասկցնել ուղեւով որ Տիկին Մոնտրօի սենեակը

յանդուղ սանդուխն կամ նրբաշաւիղն ու անցըն արդեւուղ և խռովեցուցիչ սուսեր, թաղիս ամենեւին բան մը չկայ:

Յայտ է թէ՛ բոլոր այս խորհրդակցութիւնները Պիւսիի և ըր Հօտուէնի մէջ անյստի հծծիւններով կ'անցնէին:

— Հը՛ ինչո՞ւ, կըրէր իւրովի, հաս կըլլայ մ՝ Անժու դքսին բնակարանը:

Եւ ասան պարզ ու անշուք երեւոյթն իւր մտքին մէջ կառկածանք ներշնչել սկսաւ:

— Արդարեւ նոյն անոր բնակարանը չէ, Պարոն, բայց՝ եթէ անորը չէ, սոսոյգ է որ գէթ անոր սիրած կնոջն է, ըսաւ Պիւսի ժպտելով:

Մեր ազնուականին ճակտին վրայ ամբ մը երեւցաւ:

— Պարոն, ըսաւ իւր ձին կան նեցնելով, մենք ուրիշ նա հանգներու մէջ այսպիսի ձեւերով երբէք չեմք տեսնուիր. Փաղիղի քաղաքավարական հետահամար սովորութիւնները մեզ կը սոսկացնեն, և իրաւունք ալ ունիմք, վասն զի ձեր դաղանաց առջեւ ապրիլ չենք գիտեր: Ինձ կը թուի որ եթէ Պ. մ՝ Անժու դուքսը Մեռիտօրի ոստանիկը տեսնելու պէտք ունէր, պէտք էր իւր բնիկ պալատին մէջ ապաստել և ոչ թէ իւր տիրուհիներէն մէկուն բնակարանն: Եւ երկրորդ, կրկնեց ծերունին խորին հառաչանքով մը, դուք՝ որ համեստ անձ մը կերեւիք ինչո՞ւ անոր կանանց ներկայութեանը կը տանիք: Ինչո՞ւնձ հասկցունել կուզէք որ, եթէ տարաբաղդ Տիանաս նախատինքը մահուանէն նախապատու համարած ըլլար՝ հիմայ այս տան տիրուհոյն նման կենդանի կ'ըլլար:

— Թողէ՛ք այդ խօսքը, Պարոն ոստանիկ, երթանք կ'ըսեմ, պատասխանեց Պիւսի համեստ ժպտովմը, զոր՝ ծերունին յաղթանակելու համար միշտ իրեն ամենամեծ գործիքն ըրած էր, մի՛ կանխաւ այդպիսի կարծիքներ ընէք: Իմ ազնուականութեանս վրայ կերդնում որ այս ժամուս բոլոր ձեր մտածմունքներն անտեղի են: Զեր տեսնելիք կ'ինը լիովին աւարիւնի և ամեն յարգանաց արժանի անձ մ'է:

— Բայց՝ ո՞վ է ուրեմն:

— Անիկայ . . . անիկայ ձեզ ծանօթ ազնուականներէն միոյն կինն է :

— Ստոյգ կ'ըսէք , Պարոն . ուրեմն ինչու համար կ'ըսէք , որ իշխանը զանի կը սիրէ :

— Վասն զի միշտ ճշմարտութիւնը կը խօսիմ . մտէք և ահա տեսնելով դուք ինքնին պիտի դատէք ու տեսնէք խօսքիս ըստուգութիւնն :

— Զգուշացէք , երբ ես իմ սիրելի դատրիկս կ'ողբայի , այս խօսքն այն ատեն դուք ինձ ըսիք . Մխիթարուեցէք , Պարոն , երկնից դժուրութիւնը մեծ է . իմ տառապանացս մէջ ինձ մխիթարութիւն խոտանալ պատգամ մը խոտանալ էր :

— Մտէք պարոն , կրկնեց Պիւսի միեւնոյն ժպտոյն , որով միշտ ձեր ազնուականը կը փաղաքէր :

Ստանիկն ոտքը գետինը դրաւ :

Կեռթուիւտ բողբոլին զարմացած՝ դրան սեամին վրայ վազած էր և խռոված աչքը լը Հօտուէնը Պիւսին և ծերունին կը դիտէր , և չէր կրնար վերահասու ըլլալ , չէր կրնար ըմբռնել թէ ինչպիսի նախախնամական համախառնութեամբ երեքն իրարու հետ միացած էին :

— Գացէք , նախազգեցէք Տիկին Մոնտորօին թէ Պ . Պիւսի վերադարձած է , և այս վարկենիս իրեն հետ անձամբ աեսնուել կը փախազի : Բայց , յանուն ձեր խղճին , իմ միւս ընկերոջս վրայօք բան մը մի' ըսէք իրեն , ըսաւ կոման ամենացած ձայնով :

— Տիկին Մոնտորօ , ըսաւ ծերունին ապշութեամբ , Տիկին Մոնտորօ :

— Անցէք , Պ . ստանիկ , ըսաւ Պիւսի՝ զանի նրբուղիէն ներս հրելով :

Այն ատեն , երբ Հայր Օգոստինոսս դողդոջուն քայլով մը սանդուխէն վեր կենէր , ձայն մը լսուեցաւ , Տիանայի ձայնը լսուեցաւ , կը սեմք , որ եզական դողդոջմամբ կը պատասխանէր :

— Պ . Պիւսին , ինչ կըսէք , Կեռթուիւտ , Պ . Պիւսին . հը ըսաւ , թող ներս գայ :

— Այս ձայնը , ազազակեց ստանիկն յանկարծ սանդուխին մէջտեղը կանգնելով , այս ձայնն ո՛հ . Աստուած իմ , Երկինք , ի՛նչ կը ըսեմ :

— Օն , պատն ստանիկ , վեր ելէք , ըսաւ Պիւսի :

Բայց միեւնոյն վարկենին՝ երբ ստանիկն երերուն և սրտայոյզ կերպիւ սանդխէջին կրթնելով իր շուրջը կը զննէր սանդուխին գլուխն յանկարծ սակեգոյն արեւու ճաճանդի մը նման լուսալիւր մէկը փայլեցաւ . Տիանա՛ն էր սա՛հ , Տիանան՝ որ առջինէն աւելի գեղեցիկ և ժպտադէմ կ'երեւէր , թէպէտ եւ ընաւ իւր հայրը տեսնել չ էր յուսար :

Այս անցքին վրայ , որ մոգական տեսիլներու հետ կրնար մրցիլ , ծերունին ձեռքերը տարածուն , աչքերը վայրենանշոյլ , ահաւելի ազազակ մը իրցուց , որով կատարելագոյն զարհուրանաց և բանդադուշանաց իսկական պատկեր մը ներկայացուց , և հէքն Տիանա ապշած ու սահմուկած չկրցաւ անոր պարանոցը նետուել , ինչպէս որ կը պատրաստուէր :

Պարոնը ձեռքը տարածելով Պիւսիին ուսը թեկնածուած դտաւ և կրթնեցաւ :

— Տիանան կենդանի . մրմնջեց Մեռիտորի ստանիկը , Տիանա՛ն , իմ Տիանաս , որուն մահն ինձ դուժեցին . ո՛ սիրեցեալդ իմ Տիանա :

Եւ այս վիթխարի մարտիկն , օտար պատերազմներու , քաղաքային պատերազմներու այս յաղթականն , որոնք ամենն իրեն լնայած էին , այս հինաւուրց կաղնին , զոր Տիանայի մահուան լրոյն կայծակի հարուածը դեռ չէր կրցած խորտակել , այս ըմբիշն որ յանդգնաբար վշտաց հետ ճակատ առ ճակատ ոգորած էր , այս իւր սիրելի պատկերին տեսարանին վրայ , որ իւր աչքերուն առջեւ մթին ու անթափանցելի հիւլէներու բաժնուած շրջան կընէր , ուրախութենէն վատտակաբեկ , խորտակեալ , ընկճեալ և փճացած՝ սանդուխին վերի գլխէն մինչեւ վար՝ առանց Պիւսիի ինկաւ գահավէժ :

— Երկինք , պարոն տը Պիւսի , ազազակեց Տիանա՛ զինքն հօրմէն զատող սանդուխին քանի մը աստիճանները կայծակի

արագութեամբ իննելով, ո՛հ, ուրեմն ի՞նչ պատահած է հօրս :
Եւ երիտասարդը կինն՝ այս յանկարծադէպ տփղունութեւնէն և այցելութեան մ' արտադրած արդիւնքէն ահաբեկ՝ աւելի աչքերովը հարցումներ կ'ընէր քան թէ ձայնովն :

— Պ՛ տը Մեռխօի՝ ոտանիկն դձեզ, Տիկին, մեռած կը կարծէր և կ'ողբայր անդադար, և հարկաւ հայր մ' իւր աղջըկան պարտի կարեկցել ինչպէս նա ձեզ :

— Ի՞նչ, գոչեց Տիանա, և այդ պատրանքն ուղղող մը չեղա՞ւ :

— Ոչ որ :

— Ո՛հ, ոչ, ո՛չ որ, գոչեց ծերունին իր տաղալումէն կանեղ ընելով, ոչ ո՛ք, այ՛ո : ոչ իսկ Պ՛ տը Պիւսին :

— Սպերախտ, ըսաւ աղետականը մեղմ և քաղցր կըշտամբանաց ձայնով մը :

— Ո՛հ, այո՛, պատասխանեց ծերունին, այո՛, իրաւունք ունիք, վասն զի ահա վայրկեան մ' որ բոլոր վիշտերս կ'անցունէ : Ո՛հ, Տիանա՛, իմ սիրուն Տիանա՛, շարունակեց, իր շրթանց տեղ ձեռքէն մին Տիանայի և միւսն ալ Պիւսիի գլխոյն երկընցունելով :

Յետոյ յանկարծ, որպէս թէ այսնոր ստացած ուրախութեանն հակառակ նոր ահ մը կամ վշտալիր յեշտակ մը իւր սրտին խորն յուզեր և խռովեր, վեր ցցեց գըլուխն, որով կը պատրաստուէր անշուշտ ձեռքն ալ քարշելու երկու ամոլներուն վրայէն :

— Բայց, պարոն Պիւսի, ինչո՞ւ համար ուրեմն կըսէիք ինձ թէ Տիկին Մանսորօն տեսնելու պիտի երթամ. միթէ ո՛ւր է :

— Սւա՛ղ, հայր իմ, մրմնջեց Տիանա :

Պիւսի բոլոր ոյժը ժողվեց :

— Տիկին Մանսորօ, ա՛հ, այո՛, ահաւասիկ ինքն է ձեր առջեւ կանգնած. տը Մանսորօ կոմսը ձեր փեղան եղած է, ըսաւ :

— Է՛հ, ինչո՞ւ համար, թո՛թովեց ծերունին, Պ՛ Մանսորօ՛ իմ փեռանս. և բոլոր աշխարհ, նայն իսկ դու ալ, Տիանա՛, բոլոր աշխարհ ինէ ծածկեց այդ բանը :

— Ձեզ դրելու կը վախի՛ի, հայր իմ, որպէս զի նամակս իշխանին ձեռքը չ'անցնի : Եւ մանաւանդ ես կը կարծէի թէ դուք ամէն բան կ'իմանայք :

— Բայց ի՞նչ նարտուիկ համար է . . . ի՞նչ կը նշանակին այս տարօրինակ զաղանիւններն, հարցոյց ծերունին :

— Ո՛հ, հայր իմ, խորհեցէ՛ք այդ մտփն. մտածեցէ՛ք թէ Պ՛ Մանսորօ ինչո՞ւ համար իմ մահուանն լուրն հանեց և այնպէս հաւատացոյց ձեզ, ի՞նչ ամուսինս ըլլալն ինչո՞ւ ձեռնէ կը պահէ :

Ոտանիկն, որպէս թէ իւր տեսութիւնն այս խաւարներուն խորը թափանցելու երկ և անայր, վեհերոտաբար հարցաւ կան աղետակներով իւր գոտեր ցօլուն աչքերն և Պիւսիի մըտային մեքամաշճոտութիւնը կը գննէր :

Բոլոր այս միջոցներուն քայլ առ քայլ արդէն սրահն հասեր էին :

— Պ՛ Մանսորօ, իմ փեռանս, կը թո՛թովէր ատէպ ապշութեամբ ոտանիկն :

— Ստի թո՛ղ ձեզ չը դարմացունէ, հայր իմ, ո՞չ ապարէն անոր հետ ամուսնանալս դուք արդէն ինքնին կը հրամայէիք պատասխանեց Տիանա մեղմ յանդիմանութեան քաղցր ձայնով մը :

— Ս, յո՛, եթէ քեզ ազատէր :

— Հըբ լա՛ւ, զիս ազատե՛ց, ըսաւ Տիանա՛ յանկարծ Վրնդաբանին (Բռի-Տիէօյի) * մօտը գտնուող աթոռի մը վրայ ընկնելով : Զիս ազատեց բայց չէ թէ թշուառութենէ, այլ նախապիւնքէ :

— Վերջապէս, ի՞նչ պատճառաւ զիս կը համոզեր քու մահուանդ վրայ, ես որ սաստիկ դառնութեամբ կ'ողբայի և կը հեծեծէի, կրկնեց ծերունին : Ի՞նչո՞ւ համար զիս յուսահատութեամբ խեղդելու առիթ կըլլար, քանի որ լոկ մէկ վանդ մը միայն իմ կեանքս կրնար վերականգնանցունել :

* Այն տեղ ուր սովորական ծրարութիւնէ աղօթք կըլլաի սրտակերի մը կամ Աստուծոյ տոջիւ :

— Ա՛հ, ստոր տակ զանազան խաղեր կան, դո՛ւնց Տիանա :
Հայրիկ, ա՛լ մի՛ թողուր զիս : Պ . Պիւսի, զմեզ պիտի պաշտ-
պանէք, այնպէս չէ՛ :

— Ա՛խա՛ս, Տիկին, ալ ինչ չը պատկանիր ձեր ընտանեկան
գաղտնեաց խառնուերու, ըսաւ երիտասարդը ծռելով : Ձեր
ամուսնոյն տարօրինակ դարձումսները նկատելով ձեզ պաշտ-
պան մը դռնելու սարսուռը էի, որպէս զի ամէն բան անոր
խոստովանէիք : Այս պաշտպանը Մեռիտորի մէջ գտնալու ե-
տեւէ եղայ, Հիմայ ձեր հօր քովն էք, ուստի պէտք է ես քաշ-
ուիմ, ըսաւ Պիւսի ծռելով :

— Իրաւունք ունի, ըսաւ ծերունին տիրութեամբ : Պա-
րոն Մոնտրօ Կոմս դը քսին բարկութենէն կը վախնայ, և
Պ . Պիւսի ալ անոր զօրութենէն կը վախնայ :

Տիանա իւր նայուածքները սեւեռեց երիտասարդին վրայ
և այս ակնարկը կը նշանակէր .

— Դուք որ քաջ Պիւսի կը կոչուիք, Կոմս դը քսին կը
կրէ՞ք երկիւղ մը զոր Պ . Մոնտրօ արդէն միշտ կը կրէ :

Պիւսի Տիանայի ակնարկն հասկցաւ և ժպտեց :

— Պարոն սասանիկ, ըսաւ, կ'աղաչեմ, ներեցէք որ ձենէ
մասնաւոր չնորհ մը խնդրեմ, և դուք, Տիկին, յանուն այն
յօժարութեան, որով ձեզ ծառայութիւն մ'ընել փափագե-
ցայ, ազատ թողէ՞ք զիս :

Երկուքն ալ իրարու երես նայելով կ'սպասէին :

— Պարոն սասանիկ, կրկնեց Պիւսի, կ'աղաչեմ, հարցու-
ցէք Տիկին Մոնտրօին թէ . . . :

Եւ այս վերջին բառերուն վրայ կեցու, որոնք Տիանայի
դոյնն այլախոսած էին : Պիւսի երիտասարդութեան սովորած
նեղութիւնն զգաց և կրկնեց :

— Հարցէք ձեր դատեր թէ այս ամուսնութեան վրայ,
որուն ձեր հրամանին համեմատ հաճած ու աւարտած է, եր-
ջանի՞ք, դո՛ւն է :

Տիանա ձեռքերն իրար միացնելով հեծե՛ծանք մ'արձակեց
Այս եզաւ Պիւսին տուած պատասխանը :

ձնարիտ է որ սակէ աւելի պարզ յայտարարութիւն մը չէր
կրնար ըլլալ :

Ալեւոր ստանկին աչքն արտասուօք լեցուեցան, վասնզի
նոր կը հասկնար թէ Պ . Մոնտրօի հետ ունեցած բարեկա-
մութիւնը, թերեւս գահալէժ բարեկամութիւն մը, շատ կե-
տերու մէջ իւր աղջկան թշուառութեան պատճառ եղած է :

— Արդ, ըսաւ Պիւսի, ստոյգ կրնայ ըլլալ, Պարոն, որ՝ ա-
ռանց երբէք նենդէ կամ բռնութենէ մը տոհպուելու՝ ձեր աղ-
ջրկան ձեռքն յօժարութեամբ Պ . Մոնտրօին չնորհած
ըլլայ :

— Այո՛, եթէ զինքը լիրկած է :

— Եւ իրօք լիրկած է : Ապա ուրեմն, պարոն, հարկ չկայ
հարցնելու թէ ձեր պայմանաւոր խոստմունքը մերժելու յօ-
ժարամիտ էք :

— Այդ ընդհանուր օրէնք մ' է, մանաւանդ այնուական-
ներու համար, և դուք ուրիշներէ աւելի աղէկ դիտնայու էք
պարոն, կատարել ինչ որ խոստացուած է : Պ . Մոնտրօ իւր
անձնական ուխտին համեմատ իմ աղջկանս կեանքն ազատած
է, ուրեմն աղջիկս իրաւամբ Պ . Մոնտրօյի ժառանգութիւնը
կ'ըլլայ :

— Ա՛հ, քրթննեց երիտասարդ կինն, ինչո՞ւ չմեռայ :

— Տիկին, ըսաւ Պիւսի, ահա կը տեսնէք որ, հոս գործ
չունիմ ըսելուս իրաւունք ունէի : Պ . ստանկին զձեզ Պարոն
Մոնտրօյին կ'տայ, և նոյն խո՛ր դուք ալ անոր խոստացած էք
այսպէս եթէ զձեզ ողջ և ամբիժ ձեր հօր գիրկը դարձունե-
լու ըլլայ :

— Ա՛հ, մի՛, Պարոն Պիւսի, մի՛ սիրտս կեղեքէք, դո՛ւնց
Տիկին Մոնտրօ երիտասարդին մօտենալով. հայրս դեռ չը-
գիտեր որ ես այդ մարդէն կը ստակամ. հայրս դեռ չը գի-
տեր որ ես զանի կ'ատեմ. հայրս դեռ կը սնդէ որ զանի իբր
իմ ազատիչս նկատեմ. իսկ ես ինչպէս իմ սրտիս ձայնը կը
թերադրէ, ես ալ միշտ կը յամառիմ և պիտի յամառիմ
ըսելով որ անիկայ իմ դահիճս է :

— Տիանա՛, Տիանա՛, յի՛է որ քեզ ազատեց, դռնեց սասանիկն :

— Այո՛, գոչեց Պիւսի, գրեթէ յակամայից երնելով այն սա՛մանէն ուր՝ մինչեւ տն ատեն՝ իւր խոհարարութիւնն ու փափկութիւնը զինքը պահած էին, այո՛, բայց եթէ վտանգը ձեզ անհաւատալի թուածին չտի, թիւ մեծ էր, եթէ արուեստական էր, եթէ, եւ ի՛նչ զիտեմ ինչեր, մտիկ ըրէ՛, սասանիկ, ասոր մէջ այնպիսի գաղանկներ կան, որոց վարագոյրը պատահին ինձ կըն՛նի զորս և ահա սիտի մերկանամ հոս : Սակայն իմ բողոքս այ այն է որ եթէ ես Պարոն Մանսորօյի տէգը բռնելու երջանկութիւնն ունենայի, ես ալ զանի անպատուութենէ ազատած կըլլայի և ձեր անմեղ ու դեղեցիկ ազնիւր՝ կերգնում երկնից վրայ որ այս վայրկենիս զիս կը լսէ անշուշտ, այո կերգնում որ այս ծառայութիւնն անոր ընծայել չէի տար :

— Կը սիրէք, ըսաւ Պ. ալ Մեւիտոր, որ ինքն ալ Պարոն Մանսորօյի միւի արարքն զգալու վրայ էր, և սիրով ներողամիտ ըլլալու է :

— Ինձ ալ ուրեմն, գոչեց Պիւսի, ո՛չ ասորքէն . . . :

Բայց այս յայտարարութենէն՝ որ իւր կամաց հակառակ սրտին խորերէն կը սահէր, զարհուրելով կանգ առաւ, զարհուրանք մ՛ որ իւր աչքերուն մէջ շողալով արդէն լռին կերպով կ'աւարտէր իւր շրթանց ընհատած յօգուածը :

Սակայն և այնպէս Տիանա այս լուծեան պատճառը չը կը յաւ բմբռնել :

— Հը, լաւ, ըսաւ շառագնելով, միտքս հասկցա՛ք, այնպէս չէ՛ : Ի՛հ, լաւ, բարեկամս, եղբայրս. այս երկու տեսողորն ինձ կտաք, ես ալ ձեզ կը գարձնեմ զանոնք. է՛հ լաւ բարեկամ, է՛հ լաւ, եղբայրս, ինձ համար բան մը կրնա՞ք ընել :

— Հապա տ՛Անժու դ՛սւքը, գուրս տ՛Անժո՛ւն, մըրմըռաց ալեւորն, որ միշտ Նորին Բարձրութեան բարկութեան մէջ զանի խորտակելու սպաննայող կայծակը կը նշմարէր :

— Ես՛, հայր Օգոստինոս՛ իշխաններու բարկութիւնէն երկնշողներէն չեմ, պատասխանեց երիտասարդը՝ շատ կը սխալիմ եթէ ըսելու ըլլամ թէ այդ բարկութիւնը զիս երկբայութեան մէջ կը ձգէ. եթէ կ'ուզէք, պարոն ալ Մեւիտոր, ձեզ իշխանին հետ այնպէս մտերմացունեմ, որ նոյն իսկ ինքն զձեզ պաշտպանէ Պ. Մանսորօյի գեմ, որմէ, հաւատացէք ինձ, ձեզ համար ծանր վտանգ մը կը տեսնեմ, վտանգ մը որ թէպէտ անդուշակելի, բայց անտարակոյց, թէպէտ աներեւոյթ, բայց թերեւս անխուսափելի է :

— Բայց՝ երբ դուքը Տիանայի կենդանի ըլլալն իմանայ, այն ատեն ամէն բան կորուսեալ է, ըսաւ ծերունին :

— Տեսեմք, ըսաւ Պիւսի, թէպէտեւ ես ձեզի խօսեցայ, բայց լաւ կը նկատեմ, որ Պ. Մանսորոն իրեն յառաջ և ինէ աւելի կը կարծէք : Բայց ատոր վրայ չ'խօսի՛մք. մերժեցէ՛ք իմ խոստումս, Պարոն սուտանիկ, մերժեցէ՛ք այն ամենազօրաւոր օգնութիւնն որ առ ձեզ կ'ընծայէի. նետուեցէ՛ք այնպիսի անձի մը բազկայր մէջ, որ այդ աստիճան ձեր վտանջութիւնը գրաւած է. ես խօսեցայ, իմ պարտքս կատարեցի, ես անպարտ եմ, և ալ գործ չունիմ : Մնայք բարեաւ, Տիկին, այսուհետեւ զիս ալ չպիտի տեսնէք. կը մեկնիմ, քնայք բարեաւ :

— Ո՛հ, գոչեց Տիանա, երիտասարդին ձեռքէն բռնելով երբէք իմ կողմէս լքում մը տեսա՞յք, երբէք յինէն միտում մը տեսա՞յք առ այն : Ո՛չ, ծնրադ իր կ'աղաչեմ, մի՛ թողուք զիս, Պարոն Պիւսի, մի՛ մերժէք զիս :

Պիւսի Տիանայի գողտրիկ աղերասար ձեռքերը սեղմեց, և բոլոր իւր զայրոյթն իջաւ՝ նման Մայիսի արեգակին որոյ ջերմ ժպիտը սառնապատ լերանց կատարէն ձգէ ու լուծէ ձիւներն :

— Որովհետեւ այդպէս կ'ըսէք՝ խիտ լաւ, այո՛, կրնդ ունիմ նուիրական կամքը, Տիկին, որ ինձ կը վստահէք, և երբք օրէն, ըստ որում ինչպէս խօսք կայ իշխանը թագաւորին հետ Շարթու ուխտի դացած ըլլալով՝ ժամանակի պէտք ու

նիմ, երեք օրէն յառաջ զիս նորէն պիտի տեսնէք, բայց Պիլատի անունս պիտի փոխեմ:

Եւ բուն միջեզնութեամբ մը, որով իւր շունն ու նայուածքը վառած բարբառած էին, անոր մտահնարով,

— Գ. Մտաբոյժի դէմ դաճաւորած եմք. բնաւ ցած ձայնով մը. յիշեցէ՛ք որ հայր՛ ընկիւզ ձեզ դարձունաղն անիկայ չէ եւ ինչ դէմ նենդ մը մի բանեցնէք:

Եւ վերջին անգամ մ'ալ ոտանիլին ձեռքը սեղմ' լով դատիկոնէն դուրս թաւա:

Գ. Լ. ՈՒ Խ ԺԳ.

ԵՂԲԱՅՐ ԿՈՒՆՖԻՈՒ ԶԱՐԲՆՈՒՄՆ ՈՒ ԻՒՐ ՎԱՆԻՒՆ ՄԷՋ ԻՐԵՆ ԵՂԱԾ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՆ.

Մեր Շիրքո բարեկամն եղբայր Կոնֆիլօի անըն՝ ստ քնոյն եւ մեծաձայն խորդումներուն առջեւ ապշած թողուցինք. իր դուրս երթալու մասին, որով երեկոյեան ժամը տամին մեկնած եւ առաւօտեան երեքին վերադարձած էր, պատուիրեց պանդոկապետին որ եղբորը բան մը չըսէ եւ լոյն առնելով իւր գործին երթայ:

Պոնովէ տեսուչը բան մը դիտած էր, Շիրքի եւ արեղային բոլոր այս ընկերակցութեան ժամանակ միշտ խեղկատակն էր որ ստակ կը վառնէր, ուստի անոր հետ առաւել յարգանք կը վարուէր՝ իսկ զրեթէ մեծարանք չէր ցուցնէր արեղային:

Հետեւարար խօսք տուաւ Շիրքոյի որ դիչերն անցածներուն վրայ եւ ոչ մէկ բան չըսէ Կոնֆիլօի եւ անմիջապէս լոյսն առաւ գնաց՝ մութի մէջ թողլով սենեակին ուր եղբայրը կը ննջէր:

Ծաղրածուն պանդոկապետին երթալէն անմիջապէս վերջը ձայն մը իմացաւ որ զարնանքը շարժեց, տեսաւ որ եղբայր Կոնֆիլօ կը լնդար ու ատեն ատեն կը բարբառէր: Ասի չէ թէ խզի խայթին տեղի տուած հառաչանքն էր, ինչպէս կարէր կարծիլ, հապա ստամուքի անսովոր ծանրաբեռնութեան հետեւանք:

Այն բառերը զոր եղբայր Կոնֆիլօ իւր քնոյն մէջ միմեանց հակընդդէմ կարտասանէր, սանդարամետական առակներու եւ նուիրական բանահիւսիւթեանց սոսկալի խառնուրդ մը կը յօրինէին:

Սակայն Շիրքո խորհեցաւ, որ՝ եթէ այս խոր մթութիւնը շարունակէ, իր յանձանքը ծածկելու համար պէտք եղած գործողութիւնը կատարելու շատ դժուարութիւն պիտի կրէ, զոր Կոնֆիլօի կատկած չտալու համար առաջուց յուսով աւարտել հարկ էր: Արդարեւ կարելի էր նաեւ որ խաւարին մէջ քայլել եւ հոս ու հոն դառնալու ատեն՝ յանդէտը կամ դիպուածով արեղային դիխաւոր չորս անդամներուն վրայ կը խորհէր, որնց զանազան ճիշդ ուղութիւնը, դիրքը չէր գիտէր եւ հետեւաշար նա ալ ցաւին սաստիկութենէն իւր մահանինը քնէն պիտի արթնար:

Շիրքո՝ տեսարանը ազօտ կերպով մը լուսւորելու համար, դազահները (կրակոտ ամուխ) փչեց:

Այս շունչին շնորհէն Կոնֆիլօ խորդալէ դաղրեցաւ եւ մեմնաց:

— Եղբայրակիցներս, ահա կատաղի հողմը կը փչէ, իր փչումն է որ երեսս՝ ի վեր կը փչէ:

Եւ դարձեալ սկսաւ խորդալ:

Շիրքո վայրիկ մի սպասեց, որպէս զի քունը բոլոր իր դորութեամբը վրան ծանրանայ, յետոյ արեղան իր խանձարուրներէն մերկացունել սկսաւ:

— Վըզզզզ, բրաւ Կոնֆիլօ. ինչ ցուրտ, որ խաղողին կը փսատ:

Շիրքո խեղոյն գործողութենէ դաղրեցաւ ու վերտալին սկսաւ:

— Գուք քաջ գիտէք, եղբայրակիցներս, եկեղեցւոյն և գուքս ար Արիւն համար ունեցած եռանդս շարունակեց արեղան :

— Խաժամա՛ժ ամուխ, ըստ Շիրքո :

— Ահաւասիկ իմ կարծիքս, կրկնեց Առաքնփլօ, բայց յայտնի է որ . . . :

— Ի՞նչ բան է յայտնի եղածը, հարցուց Շիրքո, վերաբերուն անցունելու համար արեղան վերցունելով :

— Յայտնի է որ մարդ գինիէն զօրաւորագոյն է. ինչպէս որ Յակօր՝ հրեշտակին դէմ մարտնչեցաւ, եղբայր Առաքնփլօն ալ գինիին հետ պատերազմեցաւ և անոր յաղթեց :

Շիրքո ուսերը թռթռեց :

Այս անպատեհ շարժումը արեղային մէկ աչքը բանալ տրուաւ, որոյ տակէն Առաքնփլօ Շիրքօի ժպտեղը նշմարեց, որու վրայ Շիրքօ կապարի նման կապուտցած ու խռոված կերեւար :

— Ահ, ո՛չ, ցնորք ըլլալու չէ, ուրուականներ չեն. տե՛ս նենք ըստ արեղան որպէս թէ քանի մ՛ընտանեկան սազայեկներու կամ իրեն ուղղուած խօսքերու համար դատախազ կանգնիլ ուղէր :

— Սաստիկ արբած է, ըստ Շիրքօ, Առաքնփլօն լաւ մ՛իր հանդերձին մէջ դարձունելէ և քուսիթայն դուրսն անցունելէ յետոյ :

— Գէտ նոր, մումուաց արեղան, անզոամը դէտ նոր կը դոցէ դասին դուռը և հոփն ալ ներս չը փչէր :

— Թէ որ կուզես, արթնցիր հիմայ, ըստ Շիրքօ, ալ բընաւ հոգս չէ :

— Տէրն աղօթքս լսեց, մրմնջեց արեղան, և այն հիւսիս սակոզմն որ որթատունկերն կը սառեցունէր մեզմիկ զեփիւսի փոխուած է :

— Ամէն, ըստ Շիրքօ :

Եւ անձեռոյցներէ բարձիկ մը և սեղանին ծածկոյթէն ալ սաւան մ՛ընելով՝ ճիշդն ըսելու համար ամաբատանի մը և

աշտերդի գիւրբէ մը մէջ իւր ընկերոջ հետ քամակ քամակի պատկեցաւ :

Յերեկոտան ըյան, որ իր ալքերուն վրայ կը ցորանայր, և որունդ սկապեալին սուր ձայնն, որ ծառաներ կընդոտտէր և խահանոցը կը թնդայնէր, Առաքնփլօն դադարաւորն ու միտքը թմբեցունող թանձր դուրջին ու մշուշը փարատելու յաջողեցան :

Իր երկու ձեռքերուն վրայ կը թնկնէր ինչ վեր վերուց զինքն և աշխատեցաւ իւր ծանրութեան կեղբունին* վրայ հաստատուելու, զոր նախատես բն լթիւնը մարդոց գըլլխաւոր կեղբունաձիք զօրութեան տեղին ըրած է բայց մեծ դժուարութիւն կրեց. յետոյ սկսաւ սեղանի խառնի խառն անօթներն ու սղամներն և ապա Շիրքօն զննել, Շիրքօ՝ որ իւր մէկ թեւն ճաճկական ութ (A) թռանչանին ձեւը տալով այնպիսի դիւրք մ՛առած էր որ ամեն բան տեսնալու կարող էր և արեղային և ոչ մէկ ամենախորք շարժումաձքն աչքէն չէր վրիպեցունէր : Շիրքօ խորդալ կը կեղծեր այն աստիճան բնականի նմանցունելով որ պատիւ կը բերէր նմանողութեան այն նշանաւոր տաղանդին, որոյ վրայ արդէն խօսած եմք :

— Յերե՛կ է, դոչեց արեղային, թշուառական, ցերե՛կ, կերեւայ որ գիշերն հոս անցուցած եմ :

Յետոյ իր դադարները ժողկելով,

— Եւ Աբրայատաւանս, ո՛հ, ո՛հ, ըստ :

Իւր վերաբերուն ժապաւենն ամրցունելու սկսաւ, զոր Շիրքօ կարծեր էր թէ առնելու պէտք չունի :

— Միեւնոյնն է, ըստ, տարօրինակ երազ մը տեսած ըլլալու եմ, կը կարծէի թէ մեռած ու արիւնաներկ պատանքի մը մէջ փաթտուած եմ :

Առաքնփլօ բողբոլին չէր սխալէր :

Կիսովի ելլելէն վերջը, փոխանակ պատանքի սեղ սեղա-

* Կեղբուն ծանրութեան (Գղ. Մանգր ար Առաքնփլօ) ըստ բնադիտութեան ամեն մարմին կեղբուն մ՛առնի արկէ կեղբունայիք զօրութիւնըն իրեն կը բաշէ, ինչպէս մարդուն իր նստողը :

նի ծածկոյթին մէջ փաթտուած և փոխանակ արեան կա-
թիլներու դիւնդին աղտեղութիւնները դատա :

— Բարերարդարար երազ մ'է եղեր ըսաւ Առնէնֆլո աչ-
քերն անդամ մ'ալ իր բոլորտիքը դառնունելով :

Այս հետաքննութեան միջոցին աչքերը Շիքօի վրայ յա-
ւեցան որ զգալով թէ արեղան դինքը կը դիտէ աւելի խո-
բին կերպով խորդալ սկսաւ :

— Ինչ զուարճալի բան է , դինս'վ մը , ըսաւ Առնէնֆլո
զարմացմամբ Շիքօին նայելով :

— Որչա'սի երջանիկ է այսպիսի քուն մը քաշելուն , ա՛հ ,
յարեց , պատճառն այն է որ իմ վիճակիս մէջ չէ :

Եւ ինքն ալ Շիքօյի խորդանաց նման հառաչանք մը հա-
նեց իր բերնէն այնպէս որ հառանականորար մինչև Ասարօնա-
ցին զարթոյց , եթէ յիրաւի կը քնանայր :

— Եթէ դադարիար մ'առնելու համար արթնցնէ'ի ըսաւ
արեղայն , բարեխորհուրդ մարդ մ'է :

Շիքօ աւելի սաստկացոյց իւր խորդալն որ երդ ինի ձայ-
նէն կայծակի որոտման նմանեցաւ :

— Ոչ , սկսաւ Առնէնֆլո , առիկայ անոր առջև նուաստու-
թիւն մ'է ինձ , պէտք է որ ես ինքնին վարպետայն սրտու-
թիւն մը հնարեմ :

— Բայց ինչ որ ալ ըլլայ այս ստութեան հնարքը , խաւար
բանտէն ազատ մնալու մեծ դժուարութիւն պիտի կրեմ :
Խնդիրը բանտն ալ չէ , այլ ճշմարտապէս հայն ու շուրն է
անտանելին , դոնէ քանի մը դահեկան ալ չունիմ , որ կարե-
նամ ժօլիէ եղբայրն որտալ :

Շիքօ ասիկայ բաժին պէս իսկոյն բաւական կլարիկ ըը-
տակ մը գրպանէն հանելով փորին տակը տարաւ պահեց :

Այս բանը գէշ նախազգուշութիւն մը չէր , վերջն ըս-
տըրջալու միջոց չէր թողուր Առնէնֆլո իւր բարեկամին մտե-
ցաւ , և այս մեղամաղձային խօսքերը մըմռաց :

— Եթէ արթուն ըլլար , ինձ ուղած ատակս տալու դրժ-
կամակութիւն չէր ցուցնէր , բայց իւր քունն ինձ համար նը-

ուրական է . . . և ես ձեռքովս կ'առնում :

Եղբայր Առնէնֆլո այն խօսքին վրայ պահ մ'անշարժ կե-
նալէն յետոյ ծնդան վրայ եկաւ , Շիքօին հակեցաւ , և մեղ-
միկ գրպանը խառնեց :

Շիքօ , սխալ խորշրդածալ թեամբ , ընկերին իրեն տուած
օրինակին համեմատ այս ընտանի սանդարտականին գէմ
ձայն չը հանեց , այլ թողուց որ իւր բաճկանակին գրպանն
ըստ քմաց խառնէ :

— Եարօրինակ բա՛ն , ըսաւ արեղայն , գրպանին մէջ
բան չկայ : Ա՛հ , փեղոյրին մէջ է թերեւս :

Բայց այս հետազոտութեան ժամանակ Շիքօ քսակն որ
տափարակէր ձեռքին մէջ սարպեց և այնպէս պարսպ վար-
տիքին գրպանը դրաւ :

— Ոչ'նչ և փեղոյրին մէջ , ըսաւ արեղայն , այս բանը
դիս կը զարմայնէ : Իմ Շիքօ բարեկամս թէպէտ արգարա-
սէր խեղկատակ մ'է , սակայն երբէ՛ք , երբէ՛ք առանց ըստա-
կի դուրս չնշնէր : Ա՛հ , ձեռունիդ Ալբուս'վ , յարեց այնպի-
սի ժպտով մը յորում բերանն այնպէս բացաւ որ ականջնե-
րուն պիտի դպէր , ա՛հ , այո՛ , իրանաց կապերդ մտցայ :

Եւ ձեռքը Շիքօի վարտիքները սպրդելով դատարկ ըը-
տակը դուրս հանեց :

— Յիսուս , մըմռաց , հապա պանդոկին կերակրոց ծախ-
քըն ս'վ պիտի վճարէ :

Այս մտածմունքն արեղային վերայ խորին տպաւորու-
թիւն մ'ըրաւ , վան դե ասդրերուն կրթնեցաւ , ելաւ և դեռ
արջիո՛ւ բայց արագ քայլով գէպ 'իդուռն ուղղեցաւ և ա-
ռանց պանդոկապետին հետ հաշիւ տեսնելու , առանց անոր
սովորական յառանջթացութեանն սպասելու խոհանոցէն ան-
ցաւ և փախաւ :

Այն ատեն Շիքօ ստակը քսակին և քսակն ալ գրպանին
մէջ դրաւ վերտին , և արմուկը պատուհանին կրթնցնելով ,
ուրկէ արդէն արեղակին ճառագայթները կը շողայր խորին
մտախոհութեան մէջ ընկաւ և Առնէնֆլոն մտքէն հանեց :

Սակայն դրամախոյզ եղբայրը բակի զէթը շալակն առած այնպիսի խոհուն դէմքով մը իւր ճանապարհը կը շարունակէր, որզինք տեսնող անցորդ մը պիտի կարծէր թէ նախապատրաստական բռնի մ'ուրուագիծը ծրագրելու համար իւր միտքը կ'ամփոփէր : Աւարդ արեւ Աօռէնֆլօ կատակարան արեւոյն կամ պարտազանց գինորի մը մեծաբան սուտերուն պատճառանք մը գտնել կը ջանայր, ստու թիւն մ'որ որչափ ալ ճշմարտութեան կերպարանք մ'գնէ՝ գարձեալ ստախօսի երեւակայութիւնն է :

Երբ՝ եղբայր Աօռէնֆլօ խիստ հեռուէն վանքին դռները նշմարեց, սովորականէն աւելի սխուր երեւցան իրեն, և խումբ մ'արեւոյն սրամտայոյզ կերպարանքէն ստիպեց, որոնք սեմին վրայ խուռներամ անհանգստութեամբ հեռոցէն աէ կարդինալական չորս պահակները դիտելով իրարու հետ կը խօսէին :

Ան-ժողի ընդարձակախոյրը գեռ սոր չը կտխած, եղբայրակիցներն գինքը տեսնելով այնպիսի շարժմամբ մը յուզեցան որ ստիպի սարսուռ մը ազգեցին իրեն, որոյ նմանն իւր կենաց մէջ առաջին անգամն էր որ կ'զգար :

— Իմ վրայօքս կը խօսին, ըսաւ, ինձ կընային, զիս ցոյց կ'տան, ինձ կ'սպասեն, այս գիշեր զիս վնասած ըլլալու են, իմ բացախարութիւնս մեծ դրդուում հանած է, բանս բուսաւ, ա՛լ կորուսեալ եմ :

Գլուխը ետին դարձուց, փախուստի մտարերեց, ցնորման մտարերում, վասն զի կղերականներէն բազումը դէմն ելած էին և անտարակոյս պիտի բռնուէր : Սղբայր Աօռէնֆլօ խորեցաւ որ իւր հասակը փախչելու յատկութիւն չունէր պիտի հասնէին, պիտի բռնէին, պիտի կապէին և գեանաբար լվանք պիտի տանէին, ուտաի խոհեմութիւն սեպեց այս գաղափարէն հրաժարել :

Ականջները կտխելով դէպ ի ընկերակիցներն յառաջացաւ ընկերակիցներ որք սակայն գալ հետը խօսակցելու կերթալին կարծես :

— Աւա՛ղ, ըսաւ Աօռէնֆլօ, անհանօթ մէկու մը տեղ կը գնեն զիս, քար գայթակղութեան մ'եղած եմ :

Վերջապէս աննցմէ մէկը համարձակեցաւ քովը գնալ :

— Հէ՛գ սիրելի եղբայր, ըսաւ :

Աօռէնֆլօ հառաչանք մ'արձակեց և աչքերը երկինք վերուց :

— Գիտէք որ մեծաւորը ձեզ կ'սպասէ, ըսաւ ուրիշ մը :

— Ա՛հ, Աստուած իմ :

— Ո՛հ, Աստուած իմ, այո՛, յարեց երրորդ մը, հըրամայեց որ վանքը մտնելուդ պէս՝ անմիջապէս ձեզ իւր առջեւ հանեն :

— Ահաւասիկ ինչ՝ որ կը վախնայի, պատասխանեց Աօռէնֆլօ :

Եւ կենդանի մեռեալ կերպարանով մը ներս մտաւ վանքին դռնէն որ խոյն իւր վրայէն գոցուեցաւ :

— Ա՛հ, դո՛ւք էք, գոչեց դռնապան եղբայրը, քալէ շուտ, շուտ, Յովսեփ Յուլօն պատկառելի մեծաւորը ձեզ կուզէ :

Եւ Աօռէնֆլօի ձեռքէն բռնելով քաշեց, տարաւ մինչեւ մեծաւորին սենեակը :

Հոն ալ դռները փակուեցան :

Աօռէնֆլօ՝ արբային ահաւոր բարկութեան նայուածքին հանդիպէլէ վախնալուն, աչքերը գետին խոնարհեցոյց, ինքըզինք միայնակ, անպաշտպան և ամենուն երեսէն ընկած հէ՛գ մը կը համարէր, մինչ կը մտածէր որ գերագոյն աստիճանաւորի մը հետ միայնակ կը գտնուի, որ անշուշտ իրեն դէմ զայրացած և իրաւամբ զայրացած ըլլալու էր :

— Ա՛հ, դո՛ւք էք վերջապէ՛ս, ըսաւ արբան :

— Պատկառելի հայր . . . մըմնջեց արեղան :

— Որչա՛փ անհանգստութիւն պատճառեցիր մեզ, ըսաւ մեծաւորը :

— Անհամեմատ բարեսրտութեանց . . . կրկնեց Աօռէնֆլօ :

լօ , որ այս անակնկալ կարեկցութեան ձայնէն բան մը չէր հասկնար :

— Չիշերուան տեսարանէն ետեւերս մտնալու վախցար , այնպէս չէ :

— Կը խոստովանիմ որ արդարեւ ներս բնաւ մտնալու չէի համարձակէր , ըսաւ ազեղան , և ճակատէն քաղ քրտինք մը հոսել սկսաւ :

— Մ՛հ , եղբայր սիրելի՛ , եղբայր սիրելի՛ , ըսաւ ազեղան , ձեր ըրածը մեծ անխոհեմութիւն ու տղայութիւն է ,

— Ներեցէ՛ք որ բացադրեմ հայր իմ :

— Եւ ի՞նչ բան պիտի բացադրէք ինձ : Զեր ելք . . . :

— Ս.յնչափ պէտք չունիմ բացադրելու , վասն զի սընտրեցայ , ըսաւ Կօռէնֆլօ :

— Խիտ լաւ կը հասկնամ , վայրկեանական եռանդ մը , և երկնային յոյժ մը զձեզ զրգոած է : Եռանդը նուիրական առաքինութիւն մ'է , երկնային առիւնը սրբազան զրացում մ'է , բայց չափազանց բորբոքումներն ու բոցաստատ խանդերն գրեթէ մուրձիւններ են , ամենամաքուր ըզրացումներն երբ շատ կըրկնին , երբ չափազանց զրգոին եպերելի կ'ըլլան :

— Ներէ՛ , հայր իմ , եթէ դուք կը համոզար , եւ տակաւին լաւ մը չկրցայ հասկնալ : Զեր խօսածն ի՞նչ ելք է :

— Ս.յն որ այս գիշերը ըրիք :

— Վանքէ՛ն դուրս , հարցուց ազեղան դողգոյնուն կերպով :

— Ոչ , վանքին մէջ :

— Վանուց մէջ ե՛լք , ե՛ս :

— Ս.յո՛ւ , դուք :

Կօռէնֆլօ քթին ծայրը շիւն , և խօսքն արդիւլուած խորհուրդին վրայ ըլլալը հասկցաւ :

— Ես ալ ձեզ նման շերմեռանդ կաթօրիկ մ'եմ , բայց ձեր եռանդն ու սէրը զիս կը սոսկացնէ :

— Իմ եռանդս , ըսաւ Կօռէնֆլօ , ուրեմն շատ եռանդուն եմ եղեր :

— Եռանդոտութիւնէ առաւել տղաս , յանդուրէրդ առձած էիր :

— Աւա՛ղ , մեղմութեան եղանակէն խոսողոջներուն ալ պէտք է ներել , հայր իմ , ինքզինքս պիտի կանոնաւորեմ :

— Ս.յո՛ւ բայց այն յայտարարութեան ձեզ և մեզ համար ունենալէք դառն հետեւանքներէն վախելով , կը մտածեմ որ հնարը չկայ : Եթէ խնդիրը միմիայն մեր մէջ անցած ըլլար :

— Ի՞նչ , խնդիրը բոլոր աշխարհ զիտէ՛ , ըսաւ Կօռէնֆլօ :

— Անտարակոյս քաջ դիտէք որ հոն հարիւրէն աւելի ծոզովականներ կային , որոնք ձեր ատենաբանութեան և ոչ մէկ բառը մտքէ չեն հաներ :

— Իմ ատենաբանութեանս , ըսաւ Կօռէնֆլօ զարմացմամբ :

— Կը խոստովանիմ որ դեղեցիկ էր , կը խոստովանիմ որ ծախահարութիւնները քեզ գինովցուցին , ու հաւանութիւնները ձեր քիթը մեծցուցին , բայց կը խոստովանիմ նաեւ որ Փարիզի փողոցներուն մէջ թափօր մ'ուղղելու կէտը , զբրահ մը նուիրել և հագցնելու կէտը շերմակրօն քաթօրիքներուն ձայն տարու աստիճանը հասաւ , զլուխդ սողաւարտ ուսդ դաւազան՝ վճիռ տալ , ասիկայ ծանր բան է :

Կօռէնֆլօ այնպիսի աչքերով մեծաւորը կը դիտէր որ իւր անհնարին զարմանքը կը յայտնէր :

— Սրգ , շարունակեց մեծաւորն , ամենուն սիրաբ շահելու մէկ միջոց մը կայ միայն : Ս.յդ կրօնական միլոմը , որ քու սիրտդ կը վառէ ու կը բորբոքէ , Փարիզի մէջ ձեզ շատ սխալանայ ու սողանայ պիտի ենթարկէ , Փարիզ ուր անթիւրեաններ ձեզ կ'սպասեն :

— Կը փախաքիմ որ այդ բանը ձեռնէ հեռացնէիք :

— Ս.յդ բանը ո՛ւր պիտի ընեմ , հայր իմ , հարցուց Կօռէնֆլօ դիւրութեամբ որ խաւար բանտը կը յիշէր :

— Նահանգը :

— Աւստ՛ր , գոչեց Կօռէնֆլօ :

— Եթէ հոս մնաս, ամենասիրելիդ եղբայր, շատ յոռի կըլլայ վիճակդ :

— Եւ ի՞նչ կըրնայ ըլլալ :

— Պատժոյ դատ մը, որ ամենայն հաւանականութեամբ կամ մշտնձեռնաբար բանտ կամ մահ պիտի վճռէ :

Առէնֆիլօ ստակալի կերպով գեղնեցաւ, չէր կրնար հասկնալ թէ Ասպելայի մէջ փոքր ինչ գինոգինայուն և մէկ գիշեր վանքէն դուրս անցունելուն համար ի՞նչպէս մշտնձեռնաբար բանտի կամ մահուան կը դատապարտի :

— Աս մանաւանդ, ամենասիրելիդ եղբայրակից, քեզ այսպէս աքսոր գրկելովն ոչ միայն ձեր անձը վտանգէ ազատ պիտի մնայ, այլ նոյն իսկ հաւատոյ դրօշն ալ պիտի պարզէք նահանգին մէջ, այս գիշերուան ձեր խօսածներն ու բրածներն, որ թագաւորին և իր անխճեալ սիրելիներուն ազանջին տակ հնչելը վտանգալից և անկարելի էր և է, նահանգին մէջ իրատ հեշտեալ և անպատիժ կ'ընայ կատարել :

— Աւրեմն ժամ յառաջ մեկնեցէք, եղբայր Առէնֆիլօ, կարծեմ, արդէն շատ ուշ մնացած էք, և արդէն աղեղնաւորներըն չբաման ընդունած են քեզ վար գնելու :

— Բարէ, պատկառելի հայր իմ, ի՞նչ կըսէք, թո՞ւովեց արեղայն սարսափահար աչքերն հոլովելով, վասն զի, մինչդեռ առջի բերան՝ մեծաւորին ամբ խօսքերուն զարմացած էր, հիմա անոր այս վերջին յայտարարութիւններէն առաւել կը սոսկար, խորհելով թէ որ և է յանձանք մը, որ և է մեզք մը կրնար խիստ ներելի համարել : Սղեղնաւորն, կ'ըսէք, և ի՞նչ գործ ունիմ աղեղնաւորներուն հետ ես :

— Պու անոնց հետ ընաւ գործ չունիս, բայց անոնք ձեզ հետ շատ գործ կրնան ունենալ :

— Աւրեմն վիս ամբատանած են, ըսաւ Առէնֆիլօ եղբայրը

— Եր վտահանեմ ձեզ : Մեկնեցէք ուրեմն, օհ, մեկնեցէք :
— Մեկնի՛ր, պատկառելիդ իմ, ըսաւ Առէնֆիլօ թալկահար : Բսելը շատ հեշտ է, բայց ի՞նչպէս պիտի սպրիմ երբ մեկնելու ըլլամ :

— Ի՛նչ, ատիէ դիւրին բան չկայ : Պուք վանքին դըրս՝ մաժողովն էք, ահա ձեր ապրուստի միջոցը : Մինչեւ հիմայ ձեր դրամաքաղութեամբն ուրիշները սնուցիք, հիմայ ալ ձեզ սնուցէք : Եւ նաեւ հանդարդ եղիք, Աստուած իմ, դուք այնպիսի կաշմուածք մ'ունիք որ նահանգին մէջ ձեր առաջին պաշտպանն ու օգնականն ըլլալուն՝ վստահ եմ որ բանի մը պէտք չէք ունենար : Բայց դայէք Աստուծոյ սիրուն, գայէք և մանաւանդ նորէն հոս մի՛ գաք, որ չը կասկածին :

Եւ մեծաւորը եղբայր Առէնֆիլօն դրովանօք և մեղմով գրկեց բայց այնպիսի հաստատութեամբ մ'որ, մենայանիկ դըրան մէջ լռին ծախահարութեանց արժանացաւ :

Հոն բո՛ւր ժողովուրդն համախումբ՝ եղբայր Առէնֆիլօի կ'սպասէին :

Հաղիւ հազ երեւցաւ, ահա ամենն ալ իրեն քով վազեցին և ամենն ալ գոռանք զանի ողջագուրել կ'ուզէին, որը ձեռքը կը բռնէր, որը պարանոցը կը վաթտուէր, որն զգեստէն կը քաշէր, և ոմանք ալ մինչեւ հանդերձին ծայրերը կը համբուրէին :

— Երթաք բարեալ, կըսէր մէկը զանի իւր սրտին վրայ սեղմելով, երթաք բարեալ, դուք սուրբ մարդ մ'էք, մի՛ մոռնաք զիս ձեր աղօթից մէջ :

— Բա՛, ըսաւ Առէնֆիլօ, ես, սուրբ մարդ մը, զբուշացէք :

— Երթաք բարեալ, ըսաւ ուրիշ մը անոր ձեռքը սեղմելով, քաջ նահատակդ հաւատոյ, երթաք բարեալ, Աթոռուա տը Պուլլօն ձեր քով բան մը չէ :

— Երթաք բարեալ, Մարտիրոս, ըսաւ երրորդ մ'անոր ժապաւենին ծայրն համբուրելով, մեր մէջ միշտ կուրօրէն բընանակեցար, բայց լուսոյ ժամը պիտի դայ հասնի :

Եւ Առէնֆիլօ, այսպէս թեւ թեւի, համբուր համբուրի վերագիր, ինքզինքը մինչեւ փողոցին դուռը հասած գտաւ, որ այնուհետեւ իր վրայէն գոցուեցաւ :

Առէնֆիլօ այս դրան այնպիսի սրտածմիկ նայուածք մը

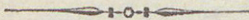
յառեց, խղճէրդուորն անթախանցելի նայուածք մ'որ մինչեւ
Փարիզէն դուրս ելնելն անդադար յետս յետս գառնալով ա-
նոր կընայէր :

Գուռը հասած ատեն բերնէն սա խօսքը միայն հանեց :

— Սատանան տանի զիս, բոլորն ալ խենդ են, կամ եթէ
այնպէս չեն, թողութիւն, Աստուած իմ, ես ինքս եմ խենդ
ուրեմն :

Վանական արեղայ մը մանուկ մ'է, առաջին անգամ մի-
նութենէն աշխարհ կիյնայ, կը ստակայ, կերերայ, կը շուարի
և կը յուսահատի :

Ճակատադրի անէծքն, կեանքին այն ժեռուտ սկիզբը, այն
ատեն կ'սկսի, երբ մարդ իր ասլըուսան ուղղակի իրմէն կախ-
եալ ըլլալն կիմանայ :

ՎԵՐՋ ԵՐԿՐՈՐԳ. ՀԱՏՈՐԸ.

1918
1919
1920

2013

